

Briuselis, XXX
[...] (2019) XXX draft

KOMISIJOS PRANEŠIMAS

1993 m. balandžio 5 d. Tarybos Direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais aiškinimo gairės

(Tekstas svarbus EEE)

Turinys

IVADAS	1
1. NSS direktyvos tikslai ir taikymo sritis	4
1.1. NSS direktyvos tikslai	5
1.2. NSS direktyvos taikymo sritis	6
1.2.1. Sąvokos „pardavėjas ar tiekėjas“, „vartotojas“ ir „pardavėjo ar tiekėjo su vartotoju sudaromos sutartys“	6
1.2.2. Sutarčių sąlygos, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi (NSS direktyvos 3 straipsnio 1 ir 2 dalys)	10
1.2.3. Sutarčių sąlygoms, atspindinčioms įstatymų ar kitų teisės aktų privalomąsias nuostatas, taikoma išimtis (NSS direktyvos 1 straipsnio 2 dalis)	11
1.2.4. Sąveika su kitais ES teisės aktais	13
1.2.5. NSS direktyvos taikymas trečiojoje šalyje įsteigtiems prekybininkams	15
2. Ryšys su nacionaline teise, įskaitant minimalų suderinimą	16
2.1. Minimalus derinimas ir taikymo srities išplėtimas (NSS direktyvos 8 ir 8a straipsniai), įskaitant nacionalinių aukščiausiųjų teismų vaidmenį	17
2.2. Kitos nacionalinės teisės nuostatos	18
3. Bendrieji nesąžiningumo vertinimo kriterijai ir skaidrumo reikalavimai	20
3.1. Nesąžiningumas ir skaidrumas bendrąja prasme	20
3.2. Sutarties sąlygos, susijusios su pagrindiniu sutarties dalyku ir su kaina bei atlygiu (NSS direktyvos 4 straipsnio 2 dalis)	23
3.2.1. Su pagrindinio sutarties dalyko apibrėžimu susijusios sutarties sąlygos	24
3.2.2. Sutarties sąlygos, susijusios su kaina ir atlygiu	25
3.3. Skaidrumo reikalavimai	26
3.3.1. Skaidrumo reikalavimai pagal NSS direktyvą	26
3.3.2. Skaidrumo reikalavimai, kylantys iš kitų ES aktų	29
3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį	31
3.4.1. Vertinimo pagal 3 straipsnio 1 dalį ir 4 straipsnio 1 dalį sistema	31
3.4.2. Įstatymų nuostatų aktualumas ir neatitikimo reikšmė	33
3.4.3. Sankcijos arba pasekmės, atsirandančios dėl to, kad vartotojas nesilaiko sutartinių įsipareigojimų	34
3.4.4. Galimas kainos ar atlygio nesąžiningumas	36
3.4.5. Aplinkybės sutarties sudarymo metu	36
3.4.6. Skaidrumo trūkumas dėl sutarties sąlygų nesąžiningumo	37
3.4.7. NSS direktyvos 3 straipsnio 3 dalyje nurodyto priedo vaidmuo	39
4. Neprivalomasis nesąžiningų sutarčių sąlygų pobūdis (NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalis)	41
4.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies pobūdis ir vaidmuo apsaugant nuo nesąžiningų sutarčių sąlygų	41
4.2. „Neprivalomų vartotojui“ sąlygų teisinės pasekmės	42

4.3. Nesąžiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms.....	43
4.3.1. Principas: nesąžiningos sutarties sąlygos turi būti panaikintos ir negali būti peržiūrėtos	44
4.3.2. Išimtis: sutarčių spragų pildymas, siekiant išvengti negaliojimo	46
4.3.3. Dispozityvių nuostatų taikymas kitais atvejais	49
4.3.4. Galimas nesąžiningų sutarties sąlygų taikymas nepaisant jų nesąžiningumo?	49
4.4. Pranašumų, gautų dėl nesąžiningų sutarties sąlygų, grąžinimas	49
5. Teisių gynimo priemonės ir procedūrinės garantijos, reikalaujamos pagal NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalį ir 7 straipsnio 1 dalį	50
5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė lygiavertiškumo ir veiksmingumo principams bendrąja prasme	50
5.2. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės principas	55
5.2.1. Ryšys tarp 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies.....	55
5.2.2. Ryšys su civilinio proceso principais	56
5.2.3. <i>Ex officio</i> kontrolė ir bendrinis vartotojų pasyvumas	56
5.3. Pareigos, kylančios iš <i>lygiavertiškumo</i> principo.....	57
5.3.1. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolė.....	57
5.3.2. Kitos pareigos, kylančios iš <i>lygiavertiškumo</i> principo.....	58
5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i>	59
5.4.1. Taikytinas vertinimas	59
5.4.2. Teisių gynimo priemonių veiksmingumui svarbūs veiksniai	61
5.5. Ką reiškia <i>ex officio</i> kontrolė?	68
5.5.1. Pagrindiniai įsipareigojimai	68
5.5.2. Vertintini aspektai.....	68
5.5.3. Reikalingų teisinių ir faktinių aplinkybių buvimas	69
5.6. <i>Ex officio</i> kontrolės, <i>veiksmingumo</i> ir <i>lygiavertiškumo</i> poveikis nacionaliniam procedūros reglamentui.....	72
5.7. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės ir neteisminis procesas.....	73
6. Su kolektyviniais vartotojų interesais susiję pažeidimai (NSS direktyvos 7 straipsnio 2 ir 3 dalys) .	74
1 priedas. Šiame pranešime minimų Teisingumo Teismo bylų sąrašas	77
2 priedas. Pranešimų pagal NSS direktyvos 8a straipsnį apžvalga	98

IVADAS

1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB¹ dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (toliau – NSS direktyva) yra principais pagrįsta direktyva. Ja vartotojai saugomi nuo nesąžiningų sąlygų visų rūšių sutartyse, kuriose apibrėžiami įmonių santykiai su vartotojais. Todėl ši direktyva yra pagrindinė priemonė siekiant sąžiningumo vidaus rinkoje.

Prieš 26 metus priėmus NSS direktyvą, ji buvo aiškinama daugeliu Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – Teisingumo Teismo) sprendimų, visų pirma prejudiciniiais sprendimais, kuriais Teisingumo Teismas toliau tobulino daugelį NSS direktyvoje nustatytų bendrųjų principų. Teisingumo Teismo aiškinimas neapsiriboja tik sutarties sąlygų esminio įvertinimo kriterijais ir pasekmėmis, kurios atsiranda dėl nesąžiningų sutarties sąlygų; jis taip pat turi įtakos nacionaliniam procedūros reglamentui tiek, kiek jis susijęs su veiksminga apsauga nuo nesąžiningų sutarties sąlygų.

Atliekant 2017 m. vartotojų ir rinkodaros teisės tinkamumo patikrą², buvo atliktas ir išsamus NSS direktyva vertinimas. Atlikus patikrą buvo nustatyta, kad NSS direktyvoje išdėstytas principais pagrįstas požiūris yra veiksmingas ir padeda užtikrinti aukštą vartotojų apsaugos lygį. Tačiau atlikus vertinimą taip pat nustatytas nepakankamas aiškumas dėl šios direktyvos aiškinimo ir taikymo, susijusių pavyzdžiui, su: i) kainų ir pagrindinio dalyko sąlygų išimčių taikymo sritimi; ii) neprivalomojo pobūdžio nesąžiningų sutarties sąlygų teisinėmis pasekmėmis ir iii) nacionalinių teismų pareiga aktyviai dalyvauti taikant NSS direktyvą atskirose bylose. Todėl, tinkamumo patikros ataskaitoje rekomenduojama spręsti šiuos klausimus konkrečiomis Komisijos gairėmis.

Atsižvelgiant į šias aplinkybes, 2018 m. balandžio 11 d. Komisijos pasiūlyme³, kuriuo iš dalies keičiamos kelios vartotojų apsaugos direktyvos, NSS direktyvos daliniu pakeitimu tik pasiūlyta įtraukti nuostatą dėl sankcijų. Kartu 2018 m. balandžio 11 d. Komisijos komunikate „Naujos galimybės vartotojams“⁴ buvo paskelbta, kad 2019 m. Komisija parengs gaires dėl NSS direktyvos, siekiant atsakyti į klausimus, kurie iškilo taikant minėtą direktyvą.

Pagrindinis šio gairių pranešimo (toliau – šis pranešimas) tikslas – struktūruotai pristatyti Teisingumo Teismo pateiktą pagrindinių NSS direktyvos sąvokų ir nuostatų aiškinimą, atsižvelgiant į konkrečias valstybių narių teismuose nagrinėjamas bylas. Taip Komisija siekia didinti visų suinteresuotųjų šalių, pvz., vartotojų, įmonių, valstybių narių valdžios institucijų, įskaitant nacionalinius teismus, ir teisės specialistų visoje ES informuotumą apie teismų praktiką ir sudaryti sąlygas ją taikyti praktiškai.

Nors NSS direktyva buvo pasiektas aukštas vartotojų apsaugos lygis ir suderintos pagrindinės sąvokos, susijusios su apsauga nuo nesąžiningų sutarties sąlygų vidaus rinkoje, **rinkos dalyviai ir teisės specialistai taip pat turės atsižvelgti į valstybių narių specifinius**

¹ O L L 95, 1993 4 21, p. 29–34; pakeista 2011 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/83/ES dėl vartotojų teisių, kuria iš dalies keičiamos Tarybos direktyva 93/13/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB bei panaikinamos Tarybos direktyva 85/577/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/7/EB (OL L 304, 2011 11 22, p. 64–88).

² 2017 05 23 galutinė ataskaita, SWD(2017) 208 *final*.

³ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria iš dalies keičiamos 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 98/6/EB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2005/29/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2011/83/ES nuostatos, susijusios su geresniu ES vartotojų apsaugos taisyklių vykdymo užtikrinimu ir modernizavimu, COM(2018) 185 *final*. Priėmus šį pranešimą, Taryba ir Europos Parlamentas iš esmės pritarė NSS direktyvos daliniam pakeitimui, įterpiant 8b straipsnį dėl sankcijų.

⁴ COM(2018) 183 *final*.

ypatumus. Tokie specifiniai ypatumai gali būti susiję su platesne teisės nuostatų, kuriomis NSS direktyva perkeliama į nacionalinę teisę, taikymo sritimi arba su išsamesnėmis ar griežtesnėmis taisyklėmis dėl nesąžiningų sutarties sąlygų. Paminėtini pavyzdžiai yra sutarčių sąlygų, kurios visada laikomos nesąžiningomis, juodasis sąrašas, sutarčių sąlygų, kurios numanoma yra nesąžiningos, sąrašai, taip pat sutarčių sąlygų, dėl kurių buvo atskirai derėtasi, vertinimas, sutarčių sąlygų, kuriomis apibrėžiamas pagrindinis dalykas arba kainos ar atlygio adekvatumas, nesąžiningumo vertinimas, net jei tokios sąlygos yra skaidrios. Taip pat gali būti taikomi ne tokie griežti reikalavimai pripažinti sutarties sąlygą nesąžininga pagal bendrą nesąžiningumo nuostatą, pavyzdžiui, kai teisės nuostatomis, kuriomis direktyva perkeliama į nacionalinę teisę, nereikalaujama, kad šalių teisių ir pareigų pusiausvyros sutrikdymas būtų reikšmingas arba kad šalių teisių ir pareigų pusiausvyros sutrikdymas pažeistų sąžiningumo reikalavimą. Tokios taisyklės iš esmės gali būti įgyvendintos minimaliai suderinus NSS direktyvos 8 straipsnyje numatytą nuostatą⁵. Šio pranešimo 2 priede apžvelgiami valstybių narių pranešimai, pateikti pagal NSS direktyvos 8a straipsnį⁶, kurie atspindi nukrypimus nuo NSS direktyvos.

Šis pranešimas grindžiamas NSS direktyvoje apibrėžtu minimaliu standartu, todėl jame negalima pateikti išsamios NSS direktyvos taikymo atskirose ES valstybėse narėse apžvalgos, įskaitant nacionalinių teismų ir kitų kompetentingų institucijų sprendimus dėl konkrečių sutarčių sąlygų vertinimo. Be skirtingų valstybių narių turimų informacijos šaltinių, informacija apie teisės nuostatas, kuriomis NSS direktyva perkeliama į nacionalinę teisę, teismų praktiką ir teisinę literatūrą paskelbta vartotojų teisės duomenų bazėje, kuri prieinama Europos e. teisingumo portale⁷.

Jei nenurodyta kitaip, šiame pranešime nurodyti straipsniai yra NSS direktyvos straipsniai. Kai vartojama sąvoka „sutarties sąlyga“ arba „sąlyga“, ji reiškia „sutarties sąlygas, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi“, kaip apibrėžta NSS direktyvos 3 straipsnio 1 dalyje. Kitokiu šriftu paryškintos NSS direktyvos teksto arba Teisingumo Teismo sprendimų citatos taip išskirtos Komisijos iniciatyva.

Šio pranešimo 1 skirsnyje nurodyti NSS direktyvos tikslai ir taikymo sritis, o 2 skirsnyje dėmesys skiriamas minimalaus derinimo principui ir bendrajai sąsajai su nacionaline teise. 3 skirsnyje aptariamas sutarties sąlygų skaidrumo ir (ne)sąžiningumo vertinimas pagal 3, 4 ir 5 straipsnius. 4 skirsnyje paaiškinamas nesąžiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms pagal 6 straipsnio 1 dalį. 5 skirsnyje išsamiai aprašomi sutarties sąlygų vertinimo procedūriniai reikalavimai, įskaitant nacionalinių teismų pareigą aktyviai dalyvauti vertinant sutarties sąlygas. Galiausiai 6 skirsnyje aptariami atitinkami teismo uždraudimo procedūros ypatumai.

Teisingumo Teismo parengti principai, susiję su procedūrinėmis garantijomis pagal NSS direktyvą, įskaitant *ex officio* kontrolės principą, *mutatis mutandis* taikomi ir kitiems ES vartotojų teisės aktams⁸. Be to, šiame pranešime atsižvelgiama į konkrečius sprendimus,

⁵ 2.1 punktas.

⁶ Ši informacija taip pat pateikta Teisingumo ir vartotojų generalinio direktorato interneto svetainėje: https://archieftot01.archiefweb.eu/archives/archiefweb/20171125145225/http://ec.europa.eu/consumers/consumer_rights/rights-contracts/directive/notifications/index_en.htm#HR

⁷ https://e-justice.europa.eu/content_text_of_the_directive-628-en.do#partDisplayArea

⁸ Bent jau kiek tai susiję su vartotojų sutarčių teise. Žr. Sprendimo *Radlinger Radlingerová*, C-377/14, 60–74 punktas, ypač 62 punktą, kuriame pateikiamos nuorodos į kitus sprendimus: kiek tai susiję su Tarybos direktyva 85/577/EEB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su sutartimis, sudarytomis ne prekybai skirtose patalpose, Sprendimo *Martín Martín*, C-227/08, 29 punktą ir, kiek tai susiję su Europos Parlamento ir Tarybos direktyva

susijusius su kitomis vartotojų apsaugos direktyvomis, jei jie yra svarbūs taikant NSS direktyvą.

Nors prejudiciniai sprendimai yra skirti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui ir nacionaliniams teismams, kurie privalo juos taikyti tiesiogiai, jie susiję su visomis nesažiningas sutarties sąlygas nagrinėjančiomis nacionalinėmis institucijomis, įskaitant už NSS direktyvos vykdymą atsakingas administracines institucijas ir už teisės aktų projektų teikimą atsakingas ministerijas. Atsižvelgdamos į Teisingumo Teismo aiškinimą, valstybės narės turi išnagrinėti, koku mastu jų taisyklės ir praktika atitinka NSS direktyvą, ir prireikus nustatyti atitikties gerinimo galimybes, kad vartotojai būtų veiksmingai apsaugoti nuo nesažiningų sutarties sąlygų.

Šis pranešimas skirtas ES valstybėms narėms, Islandijai, Lichtenšteinui ir Norvegijai – šalims, pasirašiusioms Europos ekonominės erdvės (EEE) susitarimą⁹. Todėl, kai jame minima ES, Sąjunga arba bendroji rinka, reikėtų suprasti, kad turima omenyje EEE arba EEE rinka.

Tai yra rekomendacinis dokumentas, nes teisinę galią turi tik pačių ES teisės aktų tekstai. Bet koks autoritetingas įstatymo aiškinimas turi būti grindžiamas Direktyvos 93/13/EEB tekstu ir Teisingumo Teismo sprendimų¹⁰ dabartine formuluote ir galima formuluote ateityje.

Šiame pranešime atsižvelgiama į Teisingumo Teismo sprendimus, paskelbtus iki **2019 m. gegužės 31 d.**, ir jis negali iš anksto nulemti tolesnių Teisingumo Teismo praktikos pokyčių.

Šiame pranešime išreikštas požiūris negali iš anksto nulemti Europos Komisijos pozicijos būsimose Teisingumo Teismo bylose.

Šiame pranešime pateikta informacija yra bendro pobūdžio ir nėra skirta konkrečiam asmeniui ar subjektui. Nei Europos Komisija, nei joks asmuo, veikiantis Komisijos vardu, nėra atsakingas už tai, kaip toliau nurodyta informacija gali būti panaudota.

1999/44/EB dėl vartojimo prekių pardavimo ir susijusių garantijų tam tikrų aspektų, Sprendimo *Duarte Hueros*, C-32/12, 39 punktą. Kiek tai susiję su Direktyva 1999/44/EB, taip pat žr. Sprendimo *Froukje Faber*, C-497/13, 42–48 punktus. Kiek tai susiję su Tarybos direktyva 87/102/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su vartojimo kreditu, suderinimo (kurią panaikino Direktyva 2008/48/EB), žr. Sprendimo *Rampion*, C-429/05, 69 punktą ir rezoliucinę dalį ir Nutarties *Pohotovost*, C-76/10, 76 punktą.

⁹ OL L 1, 1994 1 3, p. 3.

¹⁰ Paprastai minimi sprendimai, kartais – nutartys.

1. NSS direktyvos tikslai ir taikymo sritis

1 straipsnis

1. Šia direktyva siekiama suderinti valstybių narių įstatymus ir kitus teisės aktus susijusius su nesąžiningomis sąlygomis pardavėjo ar tiekėjo su vartotoju sudaromose sutartyse.
2. Sutarčių sąlygoms, atspindinčioms įstatymų ar kitų teisės aktų privalomąsias nuostatas ir tarptautinių konvencijų, prie kurių yra prisijungusios valstybės narės ar Bendrija, nuostatas ar principus, ypač transporto srityje, šios direktyvos nuostatos nėra taikomos.

2 straipsnis

Šioje direktyvoje:

- a) „nesąžiningos sąlygos“ – tai 3 straipsnyje apibrėžtos sutarčių sąlygos;
- b) „vartotojas“ – bet kuris fizinis asmuo, kuris sutartyse, kurioms taikoma ši direktyva, veikia siekdamas tikslų, nesusijusių su jo verslu, prekyba ar profesija;
- c) „pardavėjas ar tiekėjas“ – bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, kuris sutartyse, kurioms taikoma ši direktyva veikia [...] savo verslo, prekybos ar profesijos [tikslais], nesvarbu ar tai būtų viešoji, ar privati nuosavybė.

3 straipsnio 1 ir 2 dalys

1. Ta sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, yra laikoma nesąžininga, jeigu pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai.
2. Visada yra laikoma, kad dėl sąlygos nebuvo atskirai derėtasi, jeigu ji buvo parengta iš anksto, ir vartotojas dėl to negalėjo padaryti įtakos sąlygos esmei, ypač iš anksto suformuluotos tipinės sutarties atveju.

Faktas, kad buvo atskirai derėtasi dėl tam tikrų sąlygos aspektų arba vienos konkrečios sąlygos, neužkerta kelio ši straipsnį taikyti likusiai sutarties daliai, jeigu bendrai įvertinus sutartį paaiškėja, jog tai vis dėlto yra iš anksto suformuluota tipinė sutartis.

Tuo atveju, kai bet kuris pardavėjas ar tiekėjas tvirtina, kad dėl tipinės sąlygos buvo atskirai derėtasi, jam tenka to įrodinėjimo pareiga.

6 konstatuojamoji dalis

kadangi, siekiant palengvinti vidaus rinkos sukūrimą bei apsaugoti pilietį kaip vartotoją, įsigyjant prekes ar paslaugas pagal sutartis, kurioms taikomi kitų valstybių narių įstatymai, būtina iš šių sutarčių pašalinti nesąžiningas sąlygas;

9 konstatuojamoji dalis

kadangi pagal principą, išdėstytą tekste su antrašte „Vartotojų ekonominių interesų apsauga“, kaip nurodyta tose programose: „asmenys, įsigyjantys prekes ir paslaugas, turi būti apsaugoti nuo pardavėjo ar tiekėjo piktnaudžiavimo savo galia, ypač nuo vienašalių tipinių sutarčių ir nuo esminių teisių nesąžiningo neįtraukimo į sutartis“;

10 konstatuojamoji dalis

kadangi vartotojo apsauga būtų veiksmingesnė priėmus vienodas teisės normas nesąžiningų sąlygų atžvilgiu; kadangi tos normos turėtų būti taikomos visoms pardavėjų ar tiekėjų su vartotojais sudaromoms sutartims; kadangi todėl, inter alia, darbo sutartys, sutartys

susijusios su teisėmis į paveldėjimą, sutartys susijusios su teisėmis pagal šeimos teisę ir bendrovių inkorporavimo ar organizavimo sutartys arba ūkinių bendrijų sutartys neturi būti įtrauktos į šią direktyvą;

11 konstatuojamoji dalis

kadangi ir žodžiu, ir raštu sudaromos sutartys turi vienodai apsaugoti vartotoją, nepriklausomai nuo to, ar raštu sudaromų sutarčių atveju jų sąlygos išdėstomos viename ar keliuose dokumentuose;

13 konstatuojamoji dalis

[...] kadangi tuo požiūriu 1 straipsnio 2 dalyje pateikiama formuluotė „įstatymų ar kitų teisės aktų privalomosios nuostatos“ numato ir normas, kurios pagal įstatymą yra taikomos susitariančioms šalims, jei nebuvo susitarta kitaip;

1.1. NSS direktyvos tikslai

NSS direktyva siekiama suderinti nacionalinius teisės aktus, kad būtų padidinta vartotojų apsauga nuo nesažiningų sąlygų, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi, pardavėjo ar tiekėjo su vartotoju sudaromose sutartyse.

Todėl NSS direktyva siekiama dviejų tikslų:

- veiksmingai apsaugoti vartotojus, kurie paprastai yra silpnesnioji sutarties šalis, nuo nesažiningų sutarčių sąlygų, kurias naudoja pardavėjas ar tiekėjas ir dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi, ir
- prisidėti prie vidaus rinkos kūrimo minimaliai suderinus nacionalines taisykles, susijusias su tokia apsauga.

Teisingumo Teismas¹¹ pabrėžė NSS direktyvos vaidmenį bendrų ES tikslų atžvilgiu, teigdamas, kad

„[...] Be to, svarbu pabrėžti, jog remiantis šia Teisingumo Teismo praktika visa ši direktyva pagal EB 3 straipsnio 1 dalies t punktą yra būtina priemonė Europos bendrijos nustatytoms užduotims vykdyti ir būtent gyvenimo lygiui ir kokybei kelti visoje Bendrijoje [...]“¹².

Šiuo požiūriu Teisingumo Teismas kartotinai priskyre apsaugą pagal NSS direktyvą „viešajam interesui“¹³. Remiantis Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV)¹⁴ 114 straipsniu, kuris yra NSS direktyvos teisinis pagrindas, taip pat remiantis SESV 169 straipsniu ir ES pagrindinių teisių chartijos¹⁵ 38 straipsniu, NSS direktyva užtikrina aukštą vartotojų apsaugos lygį.

Pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką¹⁶ Direktyvoje 93/13/EEB nustatyta apsaugos sistema pagrįsta

¹¹ Pavyzdžiui, Sprendimas *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, 51 punktas.

¹² Nuoroda į Sprendimo *Mostaza Claro*, C-168/05, 37 punktą.

¹³ Sprendimas *Pannon GSM*, C-243/08, 31 punktas; Sprendimas *Mostaza Claro*, C-168/05, 3 punktas; Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, 78 punktas.

¹⁴ Priėmus Europos ekonominės bendrijos steigimo sutarties 100a straipsnį.

¹⁵ Toliau – Chartija.

¹⁶ Sprendimo *Karel de Grote*, C-147/16, 54 punkto citata. Šio punkto pabaigoje Teisingumo Teismas nurodo Sprendimo *Asbeek Brusse*, C-488/11, 31 punktą ir Sprendimo *Costea*, C-110/14, 18 punktą ir juose nurodytą

„[...] mintimi [...], kad vartotojas yra mažiau palankioje padėtyje nei pardavėjas ar tiekėjas tiek dėl galimybių derėtis, tiek informacijos lygio, tai reiškia, kad vartotojas turi sutikti su pardavėjo ar tiekėjo iš anksto nustatytais sąlygomis ir neturi galimybės daryti įtaką jų turiniui[...].“

Taip NSS direktyva siekiama išspręsti šalių nelygybės atvejus, susijusius su sutarties sąlygomis, kai tokia nelygybė kyla dėl *informuotumo ir techninių kompetencijų nesimetriškumo*¹⁷ arba *galimybių derėtis*¹⁸ dėl sutarties sąlygų.

Visų pirma, akcentuojant neprivalomą nesąžiningų sutarčių sąlygų pobūdį (pagal 6 straipsnio 1 dalį), NSS direktyva siekiama sukurti *realią pusiausvyrą*¹⁹ tarp sutarties šalių, išvengiant pusiausvyros pažeidimo dėl nesąžiningų sutarčių sąlygų²⁰, kad būtų kompensuojama mažiau palanki vartotojų padėtis²¹.

Be to, NSS direktyva siekiama atgrasyti pardavėjus ar tiekėjus ateityje naudoti nesąžiningas sąlygas²². Komisija primena, kad savo 2000 m. NSS direktyvos įgyvendinimo ataskaitoje²³ ji pabrėžė, kad nesąžiningų sutarčių sąlygų naudojimas daro neigiamą poveikį visai ES teisei ir ekonominei tvarkai, ir akcentavo, kad NSS direktyvos svarba yra didesnė nei vien siekis apsaugoti pavienius vartotojus, kuriems tiesiogiai taikomos nesąžiningos sutarčių sąlygos.

1.2. NSS direktyvos taikymo sritis

1.2.1. Sąvokos „pardavėjas ar tiekėjas“, „vartotojas“ ir „pardavėjo ar tiekėjo su vartotoju sudaromos sutartys“

Kaip nurodyta NSS direktyvos 1 straipsnio 1 dalyje, NSS direktyva taikoma „pardavėjo ar tiekėjo su vartotoju sudaromoms sutartims“.

Kad sutarčiai būtų taikoma NSS direktyva, viena iš sutarties šalių turi būti pardavėjas ar tiekėjas (pagal 2 straipsnio c punkto apibrėžtį), o kita šalis – vartotojas²⁴ (pagal 2 straipsnio b punkto apibrėžtį). Ši taikymo sritis nepažeidžia to, kad valstybėms narėms *a priori* nedraudžiama išplėsti teisės nuostatų, kuriomis NSS direktyva perkeliama į nacionalinę teisę, taikymo srities ir taikyti jas kitokioms sutartims, pavyzdžiui, sudaromoms dviejų pardavėjų ar tiekėjų arba tarp dviejų vartotojų.

1.2.1.1. „Pardavėjo ar tiekėjo“ ir „vartotojo“ apibrėžtis

Vartotojai yra fiziniai asmenys (pagal 2 straipsnio b punktą), o pardavėjas ar tiekėjas gali būti fizinis ar juridinis asmuo (pagal 2 straipsnio c punktą).

jurisprudenciją. Panašūs teiginiai minimi ir kituose sprendimuose, pvz., Sprendimo *Sánchez Morcillo*, C-169/14, 22 punkte.

¹⁷ Šis aspektas išsamiai nagrinėjamas Sprendimo *Karel de Grote*, C-147/16, 59 punkte.

¹⁸ Šis aspektas pabrėžiamas Sprendimo *Costea*, C-110/14, 27 punkte.

¹⁹ Pvz., Sprendimas *Banco Primus*, C-421/14, 41 punktas; Sprendimas *Sánchez Morcillo ir Abril García*, C-169/14, 23 punktas; Sprendimas *Gutiérrez Naranjo ir kt.*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 53 ir 55 punktai.

²⁰ Sprendimas *Banco Santander Escobedo Cortés*, sujungtos bylos C-96/16 ir C-94/17, 69 punktas.

²¹ Pvz., Sprendimas *Sánchez Morcillo ir Abril García*, C-169/14, 22 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija.

²² Generalinio advokato G. Pitruzella išvada byloje *Dziubak*, C-260/18, 53 punktas.

²³ 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais įgyvendinimo ataskaita, 2000 4 27, COM(2000) 248 *final*, p. 13.

²⁴ Sutarties šalimis taip pat gali būti daugiau nei vienas pardavėjas ar tiekėjas ir (arba) daugiau nei vienas vartotojas.

Siekiant nustatyti, ar konkretus asmuo yra pardavėjas ar tiekėjas ar vartotojas, svarbu apsvaistyti nagrinėjamos sutarties šalių galių pusiausvyrą. Tipiniai veiksniai yra informuotumo, techninių kompetencijų ir patirties nesimetriškumas arba galimybės derėtis. Sąvokos „pardavėjas ar tiekėjas“ ir „vartotojas“ yra **funkcinės koncepcijos**, pagrįstos šalių vaidmeniu nagrinėjamoje sutartyje. Tuo pat metu „vartotojo“ sąvoka yra objektyvi ir nurodo paprastai mažiau palankią vartotojo padėtį nei pardavėjo ar tiekėjo; tai reiškia, kad nepaisant konkretaus vartotojo didesnių žinių ir patirties, jis gali būti laikomas „vartotoju“, kaip tai suprantama pagal NSS direktyvą²⁵.

Teisingumo Teismas šiuos funkcinius ryšius paaiškino taip²⁶:

„53 Taigi, sutartys, kurioms taikoma ši direktyva, joje apibrėžiamos remiantis jas sudarančių asmenų statusu pagal tai, ar jie veikia verslo, prekybos arba profesijos tikslais, ar ne [...]“²⁷.

„55 [Iš to matyti], kad sąvoka „pardavėjas ar tiekėjas“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 2 straipsnio c punktą, yra funkcinė sąvoka, dėl kurios reikia įvertinti, ar sutartiniai santykiai priskirtini prie veiklos, kurią asmuo vykdo profesiniais tikslais [...]“²⁸.

Siekiant nustatyti, ar fizinis asmuo, kuris verčiasi verslu, prekyba ar profesija, yra pardavėjas ar tiekėjas ar vartotojas, svarbu nustatyti, ar nagrinėjama sutartis susijusi su viena iš šių veiklos rūšių.

Nepaisant tam tikrų NSS direktyvos 2 straipsnio c punkte apibrėžtos „pardavėjo ar tiekėjo“ sąvokos kalbinių versijų skirtumų²⁹, ši sąvoka turi būti aiškinama vienodai³⁰, atsižvelgiant į direktyvos tikslus³¹. Tai reiškia, kad griežtesnė terminologija, vartojama tam tikrų kalbų NSS direktyvos versijose ir teisės nuostatose, kuriomis direktyva perkeliama į nacionalinę teisę, negali apriboti sutarčių, kurioms taikoma NSS direktyva, rūšių, taigi ir jos apsaugos taikymo srities³². Iš tiesų, pagal 2 straipsnio c punktą sąvoka „pardavėjas ar tiekėjas“ turi būti aiškinama taip pat kaip sąvoka „prekiautojas“ kitose vartotojų apsaugos direktyvose, o teismų praktika, susijusi su kitose direktyvose vartojamomis sąvokomis „prekiautojas“ ir „vartotojas“, taip pat galioja NSS direktyvai³³.

Teisingumo Teismas³⁴ nurodė, kad 2 straipsnio c punkte apibrėžta „pardavėjo ar tiekėjo“ sąvoka turi būti aiškinama **plačiai**:

„47 Kaip numatyta Direktyvos 93/13 2 straipsnio c punkte, „pardavėjas ar tiekėjas“ yra bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, kuris sutartyse, kurioms taikoma Direktyva 93/13, veikia

²⁵ Sprendimas *Pouvin Dijoux*, 590/17, 25–28 punktai su nuorodomis į Sprendimo *Costea*, C-110/14, 21 punktą dėl „vartotojo“ sąvokos; Sprendimas *Tarcău*, C-74/15, 27 punktas; Sprendimas *Dumitraș*, C-534/15, 36 punktas; Sprendimas *Bachman*, C-535/16, 36 punktas.

²⁶ Pvz., Sprendimas *Karel de Grote*, C-147/16, 53 ir 55 punktai, kurie čia cituojami.

²⁷ Sprendimas *Asbeek Brusse*, C-488/11, 30 punktas ir Sprendimas *Costea*, C-110/14, 17 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija.

²⁸ Pagal analogiją daroma nuoroda į 2017 m. balandžio 27 d. Nutarties *Bachman*, C-535/16, 36 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją.

²⁹ Sprendimas *Asbeek Brusse*, C-488/11, 25 punktas.

³⁰ Sprendimas *Asbeek Brusse*, C-488/11, 26 punktas.

³¹ Sprendimas *Asbeek Brusse*, C-488/11, 31 punktas.

³² Sprendimas *Asbeek Brusse*, C-488/11, 27–30 punktai; Sprendimas *Karel de Grote*, C-147/16, 40–42 punktai.

³³ Žr., pvz., Sprendimo *Karel de Grote*, C-147/16, 51 punkto nuorodą į Sprendimą *Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs*, C-59/12, susijusį su Direktyva 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos.

³⁴ Sprendimas *Karel de Grote*, C-147/16, 47 ir 48 punktai.

savo verslo, prekybos ar profesijos tikslais, nesvarbu, ar tai būtų viešoji, ar privati nuosavybė.

48 *Iš tos pačios nuostatos matyti, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas „pardavėjo ar tiekėjo“ sąvoką apibrėžė plačiai [...]”³⁵.*

Todėl bet kuris fizinis ar juridinis asmuo yra pardavėjas ar tiekėjas, kai sutartis susijusi su jų profesine veikla, nesvarbu, ar tokia veikla siekiama privataus ar viešojo intereso užduočių³⁶, ar jos subjektams suteikiamas viešosios teisės statusas³⁷. Organizacijos ar įstaigos, vykdančios viešojo intereso užduotį arba siekiančios labdaros ar etikos tikslų, bus laikomos pardavėjais ar tiekėjais, kai sutartys sudaromos dėl produktų pardavimo ar bet kokių paslaugų teikimo vartotojams. Šiuo požiūriu nėra svarbu, ar veikla vykdoma nesiekiant pelno. Teisingumo Teismo teigimu³⁸,

„Darytina išvada, kad pagal Direktyvos 93/13 2 straipsnio c punktą iš jos taikymo srities nepašalinami nei bendrojo intereso užduotį vykdantys subjektai, nei viešosios teisės suteikiamą statusą turintys subjektai [...]”³⁹. Be to, [...], kadangi visuomeninio pobūdžio ir bendrojo intereso užduotys neretai vykdomos nesiekiant pelno, tai, ar subjektas siekia pelno, ar ne, apibrėžiant sąvoką „pardavėjas ar tiekėjas“, kaip ji suprantama pagal šią nuostatą, nėra svarbu.“

Tai reiškia, kad į taikymo sritį bus įtrauktos ir, pavyzdžiui, sutartys, susijusios su sveikatos ir priežiūros paslaugomis, neatsižvelgiant į paslaugų teikėjo teisinį statusą.

Teisingumo Teismas taip pat nurodė, kad pripažįstant asmenį „pardavėju ar tiekėju“ **nebūtina**, kad sutartis būtų sudaryta dėl asmens **pagrindinės veiklos**, ir todėl ji galėtų būti susijusi su papildoma ar pagalbine veikla⁴⁰. Todėl, pavyzdžiui, darbuotojams siūloma bendrovės paskola⁴¹ arba studentui suteikta švietimo įstaigos paskola⁴² taip pat gali būti įtraukta į taikymo sritį.

Apibendrinant pažymėtina, kad nustatant, ar asmuo gali būti laikomas „pardavėju ar tiekėju“ arba „vartotoju“, būtina įvertinti **konkrečią nagrinėjamą sutartį kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgiant į nagrinėjamos sutarties pobūdį ir paskirtį, ir į tai, kad NSS direktyva siekiama apsaugoti vartotojus kaip paprastai silpnesniąją šalį.**

Tai reiškia, kad sudarydamas tam tikras sutartis atitinkamas fizinis asmuo gali būti „pardavėjas ar tiekėjas“, pvz., advokatas, sudarantis sutartį dėl teisinių paslaugų⁴³, o

³⁵ Nuoroda į Sprendimo *Asbeek Brusse*, C-488/11, 28 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją.

³⁶ Sprendimas *Karel de Grote*, C-147/16, 49–51 punktai.

³⁷ Sprendimas *Zentrale zur Bekämpfung des unlauteren Wettbewerbs*, C-59/12, 32 punktas.

³⁸ Sprendimas *Karel de Grote*, C-147/16, 51 punktas.

³⁹ Pagal analogiją daroma nuoroda į Sprendimo *Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs*, C-59/12, 32 punktą.

⁴⁰ Sprendimas *Pouvin Dijoux*, C-590/17, 37 punktas, Sprendimas *Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen*, C-147/16, 57 ir 58 punktai.

⁴¹ Byla *Pouvin Dijoux*, C-590/17.

⁴² Byla *Karel de Grote*, C-147/16.

⁴³ Byla *Šiba*, C 537/13.

sudarydamas kitas sutartis, pvz., dėl paskolos privatiems tikslams, – „vartotojas“⁴⁴. Šiuo požiūriu Teisingumo Teismas⁴⁵ nustatė:

„Tokių atveju, net jei būtų manoma, kad advokatas turi aukšto lygio specialių žinių [...] ⁴⁶], tai neleidžia preziumuoti, kad santykiuose su pardavėju arba tiekėju jis nėra silpnesnioji šalis. [...] palyginti su pardavėju ar tiekėju, mažiau palanki vartotojo padėtis, kurią siekiama kompensuoti Direktyvoje 93/13 nustatyta apsaugos sistema, susijusi tiek su vartotojo turima informacija, tiek su jo galimybėmis derėtis esant pardavėjo ar tiekėjo iš anksto parengtomis sąlygoms, kurių turiniui šis vartotojas negali daryti įtakos.“

Be to, fizinis asmuo, veikdamas pagal pagalbinę sutartį, kaip dviejų komercinių subjektų sudarytos sutarties laiduotojas, turi būti laikomas vartotoju, jei tas asmuo veikė siekdamas tikslų, nesusijusių su jo vykdoma prekyba, verslu ar profesija, ir neturi jokių funkcinų ryšių su besiskolinančia bendrove. Funkciniai ryšiai, pavyzdžiui, gali būti nustatyti, jei minėtasis asmuo yra tos bendrovės direktorius arba valdo reikšmingą jos akcijų dalį⁴⁷.

1.2.1.2. Pardavėjo ar tiekėjo su vartotoju sudaromos sutartys

Jei viena sutarties šalis yra pardavėjas ar tiekėjas, o kita šalis – vartotojas, tokiai sutarčiai taikoma NSS direktyva, kaip tai suprantama pagal 10 konstatuojamosios dalies antrą sakinį. 10 konstatuojamojoje dalyje paaiškinta, kad NSS direktyva taikoma *visoms* pardavėjų ar tiekėjų su vartotojais sudaromoms sutartims.

Tai reiškia, kad NSS direktyva taikoma visoms prekių pirkimo ir paslaugų teikimo sutartims, o Teisingumo Teismas paaiškino, kad NSS direktyva turi būti taikoma „*visuose ekonominės veiklos sektoriuose*“⁴⁸.

Be to, 10 konstatuojamojoje dalyje paaiškinta, kad *inter alia*, darbo sutartys, sutartys susijusios su teisėmis į paveldėjimą, sutartys susijusios su teisėmis pagal šeimos teisę ir bendrovių inkorporavimo ar organizavimo sutartys arba ūkinių bendrijų sutartys⁴⁹ „neturi būti įtrauktos“ į šią direktyvą. Atsižvelgiant į direktyvos taikymo srities išimtis, tokie pavyzdžiai⁵⁰ turės būti aiškinami siaurai⁵¹.

NSS direktyvoje *nerikalaujama*, kad vartotojas už prekę ar paslaugą būtinai turi sumokėti *piniginį atlygį*. Teisingumo Teismo nuomone, piniginis atlygis nėra privalomas. Pavyzdžiui, Teisingumo Teismas⁵² nusprendė, kad fiziniai asmenys, laiduojantys už kitai šaliai suteiktą paskolą, gali būti apsaugoti pagal NSS direktyvą, net jei laidavimo sutartyje nenumatytas joks piniginis atlygis už konkrečią paslaugą. Todėl NSS direktyva taip pat turi būti taikoma tarp vartotojų ir socialinės žiniasklaidos paslaugų teikėjų sudarytomis sutartims, neatsižvelgiant į

⁴⁴ Byla *Costea*, C-110/14.

⁴⁵ Sprendimas *Costea*, C-110/14, 27 punktą.

⁴⁶ Nuoroda į Sprendimo *Šiba*, C-537/13, 23 punktą.

⁴⁷ Sprendimai *Dumitru Tarcău*, C-74/15, ir *Dumitras*, C-534/15, 34–40 punktai.

⁴⁸ Sprendimas *Air Berlin*, C-290/16, 44 punktą.

⁴⁹ Teisingumo Teismas gali pateikti papildomų išaiškinimų dėl šios sutarčių kategorijos Byloje *Verein für Konsumenteninformation / TVP Treuhand- und Verwaltungsgesellschaft für Publikumsfonds mbH & Co KG*, C-272/18 (dar neišnagrinėta 2019 m. gegužės 31 d.) dėl patikėjimo sutarčių tarp patikėtojo ir patikėtinio komandinės ūkinės bendrijos veikloje pagal Vokietijos įstatymus.

⁵⁰ Generalinio advokato išvados byloje *Pouvin Dijoux*, C-590/17, 56 punkte teigiama, kad 10 konstatuojamojoje dalyje „pateikiami teisinių sandorių rūšių, kurių neapima direktyvos 1 straipsnio 1 dalis, siejama su 2 straipsnio b ir c punktais, iliustratyvūs pavyzdžiai“.

⁵¹ Dėl darbo sutarčių žr. Sprendimo *Pouvin Dijoux*, C-590/17, 32 punktą.

⁵² Bylos *Dumitru Tarcău*, C-74/15, ir *Dumitras*, C-534/15.

tai, ar vartotojai turi sumokėti konkrečią pinigų sumą, ar atlygis už paslaugas yra vartotojų sukurtas turinys ir profiliavimas⁵³.

Jei pardavėjas ar tiekėjas ir vartotojas sudaro pagalbinę sutartį, pavyzdžiui, laidavimo sutartį, tokiai sutarčiai taikoma NSS direktyva, net jei pagrindinę sutartį, pvz., paskolos sutartį, sudaro dvi komercinės bendrovės ir todėl ji nėra įtraukta į direktyvos taikymo sritį⁵⁴.

Teisingumo Teismas priėmė sprendimą dėl kelių konkrečių atvejų, kai nacionaliniai teismai abejojo dėl atitinkamos sutarties klasifikavimo, ir išaiškino, kad NSS direktyva aprėpia šias sutarčių rūšis:

- gyvenamosios patalpos nuomos sutartis, sudarytas tarp profesinę veiklą vykdančio nuomotojo ir su profesine veikla nesusijusiais tikslais veikiančio nuomininko⁵⁵,
- teisinių paslaugų sutartis⁵⁶,
- hipoteka užtikrintos paskolos sutartį, kurią advokatas sudarė privačiais tikslais⁵⁷,
- sutartį, kurią sudarė laisvoji švietimo įstaiga, pagal kurią ji susitarė su viena iš savo studentų dėl šios studentės mokėtinų sumų, susijusių su studijų mokesčiu ir studijų kelionės išlaidomis, mokėjimo būdo⁵⁸,
- laidavimo sutartį ar garantijos sutartį, sudarytą kredito įstaigos su fiziniu asmeniu siekiant užtikrinti įsipareigojimą, kuriuos pagal kredito sutartį prisiėmė komercinė bendrovė šiai kredito įstaigai, įvykdymą, kai laiduotojas veikė siekdamas tikslo, nesusijusių su jo vykdoma prekyba, verslu ar profesija, ir neturi jokių funkcinių ryšių su minėta bendrove⁵⁹,
- hipotekos paskolą, kurią darbdavys suteikė įmonės darbuotojui ir jo sutuoktinei privačiais tikslais⁶⁰.

1.2.2. Sutarčių sąlygos, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi (NSS direktyvos 3 straipsnio 1 ir 2 dalys)⁶¹

Pagal 2 straipsnio a punktą ir 3 straipsnio 1 dalį NSS direktyva taikoma tik toms sutarčių sąlygoms, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi. 3 straipsnio 2 dalyje numatytos konkrečios

⁵³ Tai patvirtinta Bendradarbiavimo vartotojų apsaugos srityje tinklo, sukurto pagal Reglamentą 2006/2004/EB, bendroje pozicijoje dėl vartotojų apsaugos socialiniuose tinkluose, kuri pateikta http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-631_en.htm (2016 m. lapkričio mėn.). Dėl atlygio sampratos taip pat žr. 2018 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2018/1972, kuria nustatomas Europos elektroninių ryšių kodeksas (nauja redakcija), 16 konstatuojamąją dalį (OL L 321, 2018 12 17, p. 36–214).

⁵⁴ Sprendimas *Dumitru Tarcau*, C-74/15, 26 punktas ir Sprendimas *Dumitras*, C-534/15, 31 punktas.

⁵⁵ Sprendimas *Asbeek Brusse*, C-488/11, 32–34 punktai.

⁵⁶ Sprendimas *Šiba*, C-537/13, 23 ir 24 punktai.

⁵⁷ Sprendimas *Costea*, C-110/14.

⁵⁸ Sprendimas *Karel de Grote*, C-247/16.

⁵⁹ Sprendimas *Dumitru Tarcau*, C-74/15, ir Sprendimas *Dumitras*, C-534/15.

⁶⁰ Sprendimas *Pouvin Dijoux*, C-590/17. Teisingumo Teismas nusprendė, kad įmonės darbuotojas ir jo sutuoktinis, kurie su šia įmone sudaro paskolos sutartį, kuri pirmiausia yra galima sudaryti su minėtos įmonės darbuotojais, skirtą finansuoti privataus nekilnojamojo turto įsigijimą, turi būti laikomi „vartotojais“, kaip tai suprantama pagal direktyvos 2 straipsnio b punktą. Kiek tai susiję su tokios paskolos suteikimu, tokia įmonė turi būti laikoma „pardavėju ar tiekėju“, kaip tai suprantama pagal direktyvos 2 straipsnio c punktą, kai ji tokią paskolos sutartį sudaro vykdydama savo profesinę veiklą, net jeigu paskolų teikimas nėra jos pagrindinė veikla.

⁶¹ Kai kuriose valstybėse narėse (žr. 2 priedą) nesąžiningų sutarčių sąlygų taisyklės taikomos ir sutarčių sąlygoms, dėl kurių buvo atskirai derėtasi.

prielaidos ir nuostatos dėl įrodinėjimo pareigos, siekiant įrodyti, ar dėl atitinkamos sutarties sąlygos buvo atskirai derėtasi. Kaip ir 9 ir 11 konstatuojamosiose dalyse, 3 straipsnio 2 dalyje taip pat pateikti sutarčių sąlygų, kurioms taikoma direktyva, pavyzdžiai. Paprastai, bet ne išimtinai, į direktyvos taikymo sritį patenka standartinės⁶², tipinės⁶³ arba iš anksto suformuluotos⁶⁴ sutarties sąlygos, kurios dažnai aptinkamos vadinamosiose bendrosiose sąlygose.

Nėra svarbu, kokia forma pateiktos sąlygos, pvz., spausdintinės, pateiktos internete ar ne, užrašytos ranka ar net įvardytos žodžiu⁶⁵, kokiū būdu sudaryta sutartis, pvz., privačiai arba patvirtinta notaro, kurioje sutarties dalyje išdėstytos sąlygos, taip pat ar sąlygos išdėstomos viename ar keliuose dokumentuose. Lemiamas dalykas yra tas, kad jomis apibrėžiamos šalių teisės ir pareigos ir kad dėl konkrečios (-ų) sąlygos (-ų) nebuvo atskirai derėtasi.

Tai, ar buvo *atskirai derėtasi* dėl tam tikros vienos sutarties sąlygos, yra faktinės aplinkybės, kurias turi įvertinti nacionaliniai teismai. Remiantis 3 straipsnio 2 dalies pirmą pastraipą, jeigu sutarties sąlyga buvo „parengta iš anksto“, *pavyzdžiui*, „iš anksto suformuluotos tipinės sutarties“ atveju, „*visada* yra laikoma, kad dėl sąlygos nebuvo atskirai derėtasi“. 3 straipsnio 2 dalies trečioje pastraipoje nurodoma, kad kai pardavėjas ar tiekėjas tvirtina, kad dėl „tipinės sąlygos“ buvo atskirai derėtasi, jam tenka to *įrodinėjimo pareiga*. Pagal 3 straipsnio 2 dalies antrą pastraipą, jei buvo atskirai derėtasi dėl tam tikrų sąlygos aspektų arba vienos konkrečios sąlygos, tai nereiškia, kad buvo atskirai derėtasi dėl *kitų* sutarties sąlygų. Vartotojo parašas, kuriuo patvirtinta sutartis ar atskiri jos straipsniai, jokiū būdu nenurodo, kad dėl sutarties sąlygų buvo atskirai derėtasi.

Teisingumo Teismas gali pateikti tolesnes šio kriterijaus ir „derybų“ sampratos aiškinimo rekomendacijas⁶⁶.

Kai šiame pranešime minimos „nesąžiningos sutarčių sąlygos“ arba „sutarčių sąlygos“, tokios nuorodos yra susijusios su „sutarčių sąlygomis, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi“, net jei žodžiai „nebuvo atskirai derėtasi“ nekartojami. Tai nepažeidžia to, kad kai kuriose valstybėse narėse NSS direktyvos apsauga taikoma ir toms sutarčių sąlygoms, dėl kurių buvo atskirai derėtasi⁶⁷.

1.2.3. Sutarčių sąlygoms, atspindinčioms įstatymų ar kitų teisės aktų privalomąsias nuostatas, taikoma išimtis (NSS direktyvos 1 straipsnio 2 dalis)

1 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad sutarčių sąlygoms, atspindinčioms įstatymų ar kitų teisės aktų privalomąsias nuostatas ir tarptautinių konvencijų, prie kurių yra prisijungusios valstybės narės ar Sąjunga, nuostatas ar principus, NSS direktyvos nuostatos netaikomos. Teisingumo Teismas⁶⁸ pabrėžė, kad *1 straipsnio 2 dalyje* įtvirtinta išimtis, kuria apribojama vartotojų apsauga nuo nesąžiningų sąlygų, *turi būti aiškinama siaurai*:

„[...] nacionalinis teismas turi atsižvelgti į tai, kad minėtos direktyvos 1 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta išimtis, atsižvelgiant į tos pačios direktyvos tikslą – būtent apsaugoti vartotojus nuo

⁶² 3 straipsnio 2 dalis.

⁶³ 9 konstatuojamoji dalis.

⁶⁴ 3 straipsnio 2 dalis; Sprendimas *Verein für Konsumenteninformation/Amazon*, C-191/15, 63 punktą.

⁶⁵ 11 konstatuojamoji dalis.

⁶⁶ Byla *Ibercaja Banco*, C-452/18 (dar neišnagrinėta 2019 m. gegužės 31 d.).

⁶⁷ Žr. 2 priede pateiktus atitinkamus valstybių narių pranešimus pagal 8a straipsnį.

⁶⁸ Cituojamas Sprendimo *OTP Bank / Ilyés ir Kiss*, C-51/17, 54 punktą. Analogiškas teiginys minimas, pvz., Sprendimo *Andriuc*, C-186/16, 31 punkte ir Sprendimo *Kušionová*, C-34/13, 77 punkte.

nesąžiningų sąlygų taikymo jų su komercinės veiklos vykdytojais sudaromose sutartyse, turi būti aiškinama siaurai [...] ⁶⁹.“

Norint atmesti vertinimo pagal NSS direktyvą būtinybę, reikia nustatyti, kad sutarties sąlyga atspindi įstatymų ar kitų teisės aktų privalomąją nuostatą.

Taikant 1 straipsnio 2 dalį ir laikantis 13 konstatuojamosios dalies, nuostata yra *privalomoji*, jei

- ji taikoma susitariančiosioms šalims, nepaisant jų pasirinkimo,
- taip pat tais atvejais, kai ji yra papildomo pobūdžio ir todėl įprastai taikoma susitariančiosioms šalims, t. y. jeigu nebuvo susitarta kitaip⁷⁰.

Tokiais atvejais NSS direktyvos taikymo išimtis grindžiama tuo, kad

„[...] galima daryti pagrįstą prielaidą, jog nacionalinės teisės aktų leidėjas yra užtikrinęs visų sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą⁷¹.“

Iš esmės ji taikoma ir tada, kai sudarius sutartį priimama privalomoji nuostata ir nustatoma tvarka, pakeičianti nesąžiningą sutarties sąlygą⁷².

Tuo pat metu 1 straipsnio 2 dalyje numatyta išimtis turi būti griežtai apribota tokiomis privalomosiomis taisyklėmis reglamentuojamu klausimu⁷³. Be to, privalomosios nacionalinės teisės taisyklės, taikomos tam tikroms klientų grupėms, nėra lygiavertės privalomajai taisyklei pagal NSS direktyvos 1 straipsnio 2 dalį tiek, kad būtų taikomos kitiems klientams pagal sutarties sąlygas⁷⁴.

Teisingumo Teismas⁷⁵ išaiškino, kad išimtis pagal 1 straipsnio 2 dalį netaikoma, jei nacionalinėse taisyklėse sutarties šalims suteikiamos pasirinkimo galimybės, pavyzdžiui, nustatant teismo jurisdikciją.

Teisingumo Teismas gali pateikti tolesnes 1 straipsnio 2 dalies aiškinimo rekomendacijas remdamasis trimis prašymais priimti prejudicinius sprendimus, kurie priimant šį pranešimą dar nebuvo priimti⁷⁶.

⁶⁹ Nuoroda į Sprendimo *Andriuc ir kt.*, C-186/16, 31 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją.

⁷⁰ Sprendimas *Aqua Med*, C-266/18, 33 punktas, Sprendimas *Woonhaven Antwerpen*, C-446/17, 25 punktas, Sprendimas *Andriuc*, C-186/16, 29 punktas; Sprendimas *Barclays Bank*, C-280/13, 31 ir 42 punktai, Sprendimas *Kušionová*, C-34/13, 77 punktas, Sprendimas *RWE Vertrieb*, C-92/11, 26 punktas.

⁷¹ Sprendimas *OTP Bank / Ilyés ir Kiss*, C-51/17, 53 punktas, Sprendimas *RWE Vertrieb*, C-92/11, 28 punktas. Taip pat žr. NSS direktyvos 13 konstatuojamąją dalį.

⁷² Sprendimas *OTP Bank / Ilyés ir Kiss*, C-51/17, 62–64 punktai. Tačiau tokia nuostata negali apriboti vartotojų teisių, kurias jie gal įgyti dėl sutarties negaliojimo dėl nesąžiningos sutarties sąlygos. Žr. 4.3.2.1 punktą ir Sprendimo *Dunai*, C-118/17, 51–55 punktus.

⁷³ Sprendime *OTP Bank / Ilyés ir Kiss*, C-51/17, Teisingumo Teismas nustatė, kad standartinė hipotekos paskolos, išreikštos užsienio valiuta, sutarties sąlyga, susijusi su užsienio valiutos keitimo rizika, priskirtina NSS direktyvos taikymo sričiai, nepaisant nacionalinės teisės privalomųjų nuostatų dėl valiutos konvertavimo mechanizmo.

⁷⁴ Sprendimas *RWE Vertrieb*, C-92/11, rezoliucinės dalies 1 punktas: „1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 1 straipsnio 2 dalį reikia aiškinti taip, kad ši direktyva taikoma į įmonių sutartis su vartotojais įtrauktoms bendrųjų tiekimo sąlygų nuostatoms, kuriomis pažodžiui perkeliama nacionalinės teisės norma, taikytina kitai sutarčių rūšiai, ir kurioms tie nacionalinės teisės aktai netaikytini.“

⁷⁵ Sprendimas *Aqua Med*, C-266/18, 35–38 punktai.

Be to, 1 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad tarptautinių konvencijų, prie kurių yra prisijungusios valstybės narės, nuostatomis ar principams, konkrečiai nurodant tarptautines konvencijas transporto srityje, NSS direktyvos nuostatos nėra taikomos⁷⁷.

1.2.4. Sąveika su kitais ES teisės aktais

NSS direktyva taikoma pardavėjo ar tiekėjo su vartotoju sudaromoms sutartims visuose ūkinės veiklos sektoriuose⁷⁸. Todėl atitinkamai sutarčiai, priklausomai nuo jos pobūdžio, gali būti taikomos ir kitos ES teisės aktų nuostatos, įskaitant kitas vartotojų apsaugos taisykles. Tarp kitų svarbių taisyklių, kurios gali būti taikomos lygiagrečiai, galėtų būti horizontaliosios taisyklės dėl ikisutartinės informacijos ir teisės atsisakyti sutarties, numatytos Direktyvoje 2011/83/ES⁷⁹ dėl vartotojų teisių, arba taisyklės dėl nesąžiningos komercinės veiklos, numatytos Direktyvoje 2005/29/EB⁸⁰. Panašiai, be NSS direktyvos, gali būti taikomos taisyklės, susijusios su konkrečiomis sutarčių rūšimis, pavyzdžiui, Direktyva 2008/48/EB⁸¹ dėl vartojimo kredito sutarčių, Direktyva 2008/122/EB⁸² dėl vartotojų apsaugos, susijusios su kai kuriais pakaitinio naudojimosi, ilgalaikio atostogų produkto, perpardavimo ir keitimosi sutarčių aspektais, Direktyva 2014/17/ES⁸³ dėl vartojimo kredito sutarčių dėl gyvenamosios paskirties nekilnojamojo turto, Direktyva (ES) 2015/2302⁸⁴ dėl kelionės paslaugų paketų ir susijusių kelionės paslaugų rinkinių, taip pat Direktyva (ES) 2018/1972⁸⁵, kuria nustatomas

⁷⁶ Bylos *Gómez del Moral*, C-125/18, *Mikrokasa*, C-779/18 ir *Banca Transilvania*, C-81/19 (dar neišnagrinėtos 2019 m. gegužės 31 d.).

⁷⁷ Konvencija dėl tam tikrų tarptautinio vežimo oru taisyklių suvienodinimo (Monrealio konvencija), patvirtinta 1999 m. gegužės 28 d. Monrealyje.

1980 m. gegužės 9 d. Tarptautinio vežimo geležinkeliais sutartis (COTIF) su pakeitimais, padarytais 1999 m. birželio 3 d. Vilniaus protokolu.

1974 m. Atėnų konvencija dėl keleivių ir jų bagažo vežimo jūra su pakeitimais, padarytais 2002 m. protokolu (Atėnų konvencija).

⁷⁸ Sprendimas *Air Berlin*, C-290/16, 44 punktas.

⁷⁹ 2011 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/83/ES dėl vartotojų teisių, kuria iš dalies keičiamos Tarybos direktyva 93/13/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB bei panaikinamos Tarybos direktyva 85/577/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/7/EB (OL L 304, 2011 11 22, p. 64–88).

⁸⁰ 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 (OL L 149, 2005 6 11, p. 22–39).

⁸¹ 2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių ir panaikinanti Tarybos direktyvą 87/102/EEB (OL L 133, 2008 5 22, p. 66–92).

⁸² 2009 m. sausio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/122/EB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su kai kuriais pakaitinio naudojimosi, ilgalaikio atostogų produkto, perpardavimo ir keitimosi sutarčių aspektais (OL L 33, 2009 2 3, p. 10–30).

⁸³ 2014 m. vasario 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/17/ES dėl vartojimo kredito sutarčių dėl gyvenamosios paskirties nekilnojamojo turto, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2008/48/EB ir 2013/36/ES bei Reglamentas (ES) Nr. 1093/2010 (OL L 60, 2014 2 28, p. 34–85).

⁸⁴ 2017 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2017/2394 dėl nacionalinių institucijų, atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymo užtikrinimą, bendradarbiavimo, kuriuo panaikinamas Reglamentas (EB) Nr. 2006/2004 (OL L 345, 2017 12 27, p. 1–26).

⁸⁵ 2018 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/1972, kuria nustatomas Europos elektroninių ryšių kodeksas (nauja redakcija) (OL L 321, 2018 12 17, p. 36–214). 260 konstatuojamojoje dalyje nurodoma, kad galutiniai naudotojai turėtų būti informuojami, *inter alia*, apie paslaugos kokybės lygį, reklaminių akcijų sąlygas, sutarčių nutraukimo sąlygas, taikomų tarifų planus ir paslaugų, kurių kainos nustatomos pagal specialias sąlygas, tarifus.

Europos elektroninių ryšių kodeksas, Reglamentas (EB) Nr. 1008/2008⁸⁶ dėl oro susisiekimo paslaugų, Direktyva 2009/72/EB⁸⁷ dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 2003/54/EB, arba Direktyva 2009/73/EB⁸⁸ dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 2003/55/EB⁸⁹. Be to, nagrinėjant bylas, susijusias su nesąžiningomis sutarties sąlygomis, gali būti taikomos teismo bendradarbiavimo civilinėse bylose taisyklės, pavyzdžiui, dėl taikytinos teisės⁹⁰ ir jurisdikcijos⁹¹, bei procedūrinės taisyklės, pavyzdžiui, dėl nedidelių sumų reikalavimų⁹² arba dėl Europos mokėjimo orderio⁹³.

Kai kuriuose konkretiems sektoriams taikomuose teisės aktuose aiškiai nurodoma, kad jie nedaro poveikio NSS direktyvų nuostatomis. Pavyzdžiui, Direktyva 2009/72/EB⁹⁴, Direktyva 2009/73/EB⁹⁵, Direktyva 2014/17/ES⁹⁶ ir Direktyva (ES) 2018/1972⁹⁷.

Atsižvelgiant į NSS direktyvos 1 straipsnio 2 dalį, kuri aptariama 1.2.3 punkte, sutarties sąlygos, atspindinčios privalomąsias nuostatas, įskaitant tas, kurios nustatytos konkrečių sektorių teisės aktuose, arba tarptautinių konvencijų nuostatas, į NSS direktyvos taikymo sritį neįtrauktos.

Tačiau priėmus konkrečios srities teisės aktus po NSS direktyvos priėmimo, reikia atsižvelgti į tai, kad tokiems teisės aktams netaikyti NSS direktyvos leidžiama tik su sąlyga, kad toks

⁸⁶ 2008 m. rugsėjo 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1008/2008 dėl oro susisiekimo paslaugų teikimo Bendrijoje bendrųjų taisyklių (nauja redakcija) (Tekstas svarbus EEE) (OL L 293, 2008 10 31, p. 3–20).

⁸⁷ 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/72/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 2003/54/EB (OL L 211, 2009 8 14, p. 55–93).

⁸⁸ 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/73/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 2003/55/EB (OL L 211, 2009 8 14, p. 94–136).

⁸⁹ Ryšys tarp NSS direktyvos ir Direktyvos 2003/55/EB aptartas Sprendime *RWE Vertrieb*, C-92/11, kuriame Teisingumo teismas pritaikė abi priemones vadovaudamasis papildomumo principu.

⁹⁰ 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės (Roma I) (OL L 177, 2008 7 4, p. 6–16).

⁹¹ 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (nauja redakcija) (OL L 351, 2012 12 20, p. 1–32).

⁹² 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 861/2007, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą (OL L 199, 2007 7 31, p. 1–22).

⁹³ 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1896/2006, nustatantis Europos mokėjimo įsakymo procedūrą (OL L 399, 2006 12 30, p. 1–32). Ryšio tarp NSS direktyvos ir šio reglamento klausimas keltas sujungtose bylose *Bondora*, C-453/18 ir 494/18 (dar neišnagrinėtos 2019 m. gegužės 31 d.).

⁹⁴ Direktyvos 2009/72/EB priedo 1 punkto įžanginėje dalyje teigiama: „Nepažeidžiant Bendrijos taisyklių dėl vartotojų apsaugos, ypač [...] ir 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais, 3 straipsnyje nurodytos priemonės skirtos užtikrinti, kad vartotojai [...]“.

⁹⁵ Direktyvos 2009/73/EB priedo 1 punkto įžanginėje dalyje teigiama: „Nepažeidžiant Bendrijos taisyklių dėl vartotojų apsaugos, ypač [...] ir 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais, 3 straipsnyje nurodytos priemonės skirtos užtikrinti, kad vartotojai [...]“.

⁹⁶ Direktyvos 2014/17/ES 50 konstatuojamojoje dalyje nurodoma: „[...] Šios direktyvos nuostatos dėl papildomų produktų ir paslaugų (pavyzdžiui, nuostatos dėl banko sąskaitos atidarymo ir išlaikymo išlaidų) neturėtų daryti poveikio [...] 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais nuostatomis [...]“.

⁹⁷ Direktyvos (ES) 2018/1972 258 konstatuojamojoje dalyje nurodoma: „Be šios direktyvos, vartotojų sandoriams dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų taikomi galiojantys Sąjungos vartotojų apsaugos teisės aktai, susiję su sutartimis, visų pirma Tarybos direktyva 93/13/EEB [...]“. Panašiai formuluojama 2002 m. kovo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis (Universaliųjų paslaugų direktyvos) 30 konstatuojamoji dalis (OL L 108, 2002 4 24, p. 51–77).

netaikymas turi būti aiškiai numatytas teisės aktų nuostatose⁹⁸. Paprastai taip nėra⁹⁹, todėl NSS direktyva dažniausiai taikoma papildomai su konkrečiais sektoriais taikomomis taisyklėmis.

Jei be NSS direktyvos taikomos ir kitos ES nuostatos, paprastai bus remiamasi aiškinimu, kuris kuo labiau išlaiko NSS direktyvos ir galimai prieštaraujančios nuostatos veiksmingumą. Pavyzdžiui, procedūros reglamentas neturėtų pažeisti NSS direktyvoje numatytos apsaugos nuo nesąžiningų sutarties sąlygų veiksmingumo.

Į kitas ES nuostatas gali būti atsižvelgta vertinant sutarties sąlygų skaidrumą ir nesąžiningumą pagal NSS direktyvą. Pavyzdžiui, pardavėjo ar tiekėjo nesąžininga komercinė veikla, kaip ji suprantama pagal Direktyvą 2005/29/EB, gali būti atskirų sutarties sąlygų nesąžiningumo vertinimo elementas¹⁰⁰. Tuo pat metu tokia išvada neturi tiesioginio poveikio vertinant sutarties galiojimą pagal NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalį¹⁰¹.

3.3.2 punkte aptariamas konkrečioms sektoriams taikomų taisyklių ir NSS direktyvos santykis, ypač atsižvelgiant į skaidrumo ir (arba) ikisutartinės informacijos reikalavimus¹⁰² arba privalomąjį sutarčių turinį¹⁰³.

1.2.5. NSS direktyvos taikymas trečiosiose šalyse įsteigtiems prekybininkams

NSS direktyvos taikymas sutarčiai, sudarytai tarp vartotojo, gyvenančio ES valstybėje narėje, ir prekiautojo ar verslininko¹⁰⁴, įsisteigusio ES nepriklausančiose ir EEE nepriklausančiose šalyse, iš esmės apibrėžiamas 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamente (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės (Roma I)¹⁰⁵.

Reglamento „Roma I“ 6 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta:

1. Nedarant poveikio 5 ir 7 straipsnių taikymui, sutarčiai, sudarytai tarp fizinio asmens, siekiančio tikslų, kurie gali būti laikomi nesusijusiais su jo darbu ar profesine veikla (vartotojas), ir kito asmens, atliekančio savo darbą arba vykdančio profesinę veiklą, (profesionalas), taikoma vartotojo įprastos gyvenamosios vietos valstybės teisė, jei profesionalas:

a) vykdo komercinę ar profesinę veiklą vartotojo įprastos gyvenamosios vietos valstybėje; arba

⁹⁸ Sprendimas *Air Berlin*, C-290/16, 45 ir 46 punktai.

⁹⁹ Sprendimo *Air Berlin*, C-290/16 rezoliucinės dalies 2 punkte ir 45–52 punktuose Teisingumo Teismas konstatavo, kad Reglamente (EB) Nr. 1008/2008 dėl oro susisiekimo paslaugų 22 straipsnio 1 dalyje numatytomis taisyklėmis dėl laisvės nustatyti kainas nepanaikinamos NSS direktyvos nuostatos dėl sutarčių sąlygų, susijusių su kainų nustatymu.

¹⁰⁰ Sprendimo *Pereničová ir Perenič*, C-453/10, rezoliucinės dalies 2 punkto priešpaskutinis sakiny: „Komercinės veiklos nesąžiningo pobūdžio nustatymas yra vienas iš elementų, kuriais gali remtis kompetentingas teismas, kai pagal Direktyvos 93/13 4 straipsnio 1 dalį vertina sutarties sąlygas, susijusias su vartotojui suteikto kredito kaina, nesąžiningą pobūdį.“

¹⁰¹ Sprendimo *Pereničová ir Perenič*, C-453/10, rezoliucinės dalies 2 punkto paskutinis sakiny.

¹⁰² Pavyzdžiui, Direktyvos 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių 5 ir 6 straipsnis arba Direktyvos (ES) 2015/2302 5 straipsnis.

¹⁰³ Pavyzdžiui, žr. Direktyvos 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių 10 straipsnį (papildomas nuostatas) ir Direktyvos (ES) 2015/2302 dėl kelionės paslaugų paketų ir susijusių kelionės paslaugų rinkinių 7 straipsnį.

¹⁰⁴ Sąvoka „prekiautojas“ vartojama daugelyje vartotojų apsaugos direktyvų (NSS direktyvoje – „pardavėjas ar tiekėjas“), o reglamente „Roma I“ vartojama sąvoka „profesionalas“.

¹⁰⁵ *OL L 177, 2008 7 4, p. 6–16.*

b) bet kokiomis priemonėmis kreipia šią veiklą į tą valstybę ar kelias valstybes, tarp kurių yra ta valstybė;

ir ta sutartis patenka į tokios veiklos sritį.

2. Nepaisant 1 dalies, šalyse, laikydamosi 3 straipsnio, gali pasirinkti 1 dalies reikalavimams atitinkančiai sutarčiai taikytiną teisę. Tačiau toks pasirinkimas negali atimti iš vartotojo apsaugos, kurią jam teikia nuostatos, nuo kurių negalima nukrypti susitarimu pagal teisę, kuri nepasirinkus teisės būtų taikoma 1 dalies pagrindu.

Todėl kai trečiojoje šalyje įsisteigęs profesionalas (t. y. prekyautojas arba „pardavėjas ar tiekėjas“) tęsia veiklą valstybėje narėje arba skiria savo veiklą vartotojams, kurių įprastinė gyvenamoji vieta yra valstybėje narėje, tokie vartotojai turi teisę į apsaugą pagal NSS direktyvą ir jų valstybės narės vartotojų apsaugos taisykles. Tai taikoma net ir tais atvejais, kai šalys pasirinko taikyti trečiosios šalies teisę. Tačiau reglamento „Roma I“ 5 straipsnyje numatytos konkrečios vežimo sutarčių taisyklės.

Be to, NSS direktyvos 6 straipsnio 2 dalyje numatyta:

Valstybės narės imasi reikiamų priemonių, siekdamos užtikrinti, kad vartotojas neprarastų šia direktyva teikiamos apsaugos, sutarčiai taikytina teise pasirenkant Bendrijai nepriklausančios valstybės teisę, jei pastaroji yra artimai susijusi su valstybių narių teritorija.

Šia nuostata gali būti užtikrinama papildom vartotojų apsauga, nes ji taikoma visais atvejais, kai pasirinkta trečiosios šalies teisė, jei pastaroji yra glaudžiai susijusi su valstybe nare. Taigi jos taikymo sąlygos yra platesnės už reglamento „Roma I“ 6 straipsnio sąlygas.

Be to, Teisingumo Teismas nusprendė¹⁰⁶, kad pagal NSS direktyvos 3 straipsnio 1 dalį sutarties sąlyga, pagal kurią su vartotoju sudaryta sutartis reglamentuojama pardavėjo ar tiekėjo buveinės valstybės narės teise, yra nesąžininga, jei joje aiškiai nenurodyta, kad pagal reglamento „Roma I“ 6 straipsnio 2 dalį vartotojai taip pat turi apsaugą, užtikrinamą pagal valstybės narės, kurioje yra jų įprastinė gyvenamoji vieta, vartotojų apsaugos taisyklių imperatyvias nuostatas. Be šio patikslinimo, vartotojas gali būti klaidinamas, nes jam sudaromas klaidingas įspūdis, kad sutarčiai taikoma tik pasirinkta teisė. Tokia pati logika turi būti taikoma pasirinkus trečiosios šalies taikytiną teisę sutarties sąlygomis, kaip jos suprantamos NSS direktyvos 3 straipsnio 1 dalyje¹⁰⁷.

2. Ryšys su nacionaline teise, įskaitant minimalų suderinimą

NSS direktyvos 8 straipsnis

Valstybės narės gali priimti arba išlaikyti pačias griežčiausias Sutartį atitinkančias nuostatas

¹⁰⁶ *Verein für Konsumenteninformation / Amazon*, C-191/15, konkrečiai rezoliucinės dalies 2 punktą.

¹⁰⁷ Žr. Bendradarbiavimo vartotojų apsaugos srityje tinklo bendrą poziciją dėl vartotojų apsaugos socialiniuose tinkluose (2016 m. lapkričio mėn.), http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-631_en.htm.

šia direktyva reglamentuojamoje srityje, siekiant užtikrinti maksimalią vartotojo apsaugą.

NSS direktyvos 8a straipsnis¹⁰⁸

1. Kai valstybė narė priima nuostatas pagal 8 straipsnį, apie tai ir apie bet kuriuos tolesnius pakeitimus pranešama Komisijai, visų pirma:

- kai tomis nuostatomis pratęsiamas nesąžiningumo patikrinimas atskirai suderėtos sutarties sąlygų ar kainos arba atlygio atitikties atveju, arba
- kai tose nuostatose pateikiami sutarties sąlygų, laikytinų nesąžiningomis[, sąrašai.]

2. Komisija užtikrina, kad 1 dalyje nurodyta informacija būtų lengvai prieinama vartotojams ir prekyautojams, inter alia, tam skirtoje interneto svetainėje.

3. Komisija persiunčia 1 dalyje nurodytą informaciją kitoms valstybėms narėms ir Europos Parlamentui. Komisija dėl tos informacijos konsultuojasi su suinteresuotaisiais subjektais.

17 konstatuojamoji dalis

kadangi prie šios direktyvos pridedamas sąlygų sąrašas gali būti tik orientacinis ir dėl to, jog direktyva yra minimalaus pobūdžio, šių sąlygų apimtis gali būti valstybių narių plečiama ar labiau ribojama jų nacionaliniais įstatymais;

NSS direktyva su nacionaline teise sąveikauja įvairiai. Viena vertus, yra

- nuostatos, kuriomis NSS direktyva perkeliama į nacionalinę teisę, įskaitant nuostatas, kuriomis išplečiama jų taikymo sritis arba nustatomi griežtesni reikalavimai;
- kita vertus, yra esminio ar procedūrinio pobūdžio nacionalinės teisės nuostatos, kurios apima papildomus aspektus, tačiau į kurias reikia atsižvelgti, kai teismai priima sprendimus dėl nesąžiningų sutarties sąlygų.

2.1. Minimalus derinimas ir taikymo srities išplėtimas (NSS direktyvos 8 ir 8a straipsniai), įskaitant nacionalinių aukščiausiųjų teismų vaidmenį

Pagal 8 straipsnį valstybės narės gali užtikrinti aukštesnį vartotojų apsaugos lygį, nei numatytas NSS direktyvoje¹⁰⁹. NSS direktyvos 8a straipsniu¹¹⁰ valstybės narės įpareigojamos pranešti apie nacionalines taisykles, kuriose numatyti griežtesni standartai arba kuriomis išplečiama nacionalinių taisyklių, kuriomis NSS direktyva perkeliama į nacionalinę teisę, taikymo sritis¹¹¹.

¹⁰⁸ 8a straipsnis buvo ištrauktas Direktyvos 2011/83/ES dėl vartotojų teisių 32 straipsniu (OL L 304, 2011 11 22, p. 64–88).

¹⁰⁹ Tai patvirtinta, pavyzdžiui, Sprendimo *Verein für Konsumenteninformation / Amazon*, C-191/15, 55 punkte: „[...] Šiuo klausimu reikia nurodyti, kad vienos valstybės narės vartotojų apsaugos lygis taip pat skiriasi nuo kitos, remiantis Direktyvos 93/13 8 straipsniu, todėl sąlygos vertinimas gali skirtis pagal taikytiną teisę, nors kitos aplinkybės, be kita ko, yra vienodos.“ Teisingumo Teismas tą patį patvirtino ir Sprendime *Pereničová ir Perenič*, C-453/10.

¹¹⁰ Ištrauktas 2011 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2011/83/ES dėl vartotojų teisių, kuria iš dalies keičiamos Tarybos direktyva 93/13/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB bei panaikinamos Tarybos direktyva 85/577/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/7/EB, 32 straipsniu (OL L 304, 2011 11 22, p. 64–88).

¹¹¹ Valstybių narių pranešimai dėl nacionalinių taisyklių pateikti 2 priede:
<https://ec.europa.eu/info/notifications-under-article-8a-directive-93-13-ec-en>

Pavyzdžiui, valstybės narės taip pat gali taikyti nacionalines taisykles, kuriomis NSS direktyva perkeliama į nacionalinę teisę, atskirai suderėtoms sutarties sąlygoms¹¹² arba įmonių tarpusavio santykiams ar vartotojų tarpusavio sandoriams¹¹³.

Valstybės narės taip pat gali sugriežinti taisykles, visų pirma nustatydamos aiškesnes ribas sutarties sąlygoms pripažinti nesąžiningomis. Pavyzdžiui, jos gali sudaryti sutarčių sąlygų, kurios visada laikomos nesąžiningomis, „juodąjį sąrašą“, nereikalaujamos kiekvienu konkrečiu atveju atlikti bendrąjį nesąžiningumo vertinimą pagal NSS direktyvos 3 straipsnio 1 dalies reikalavimus¹¹⁴, ir (arba) skirtingų rūšių pilkąjį (-uosius) sąrašą (-us). Daugiau informacijos apie NSS direktyvos priedą pateikta 3.4.7 punkte.

Pavyzdžiui, nacionalinėje teisėje galima numatyti, kad neskaidrios sutarties sąlygos gali būti tiesiogiai pripažintos negaliojančiomis, netaikant nesąžiningumo patikrinimo pagal 3 straipsnio 1 dalį¹¹⁵.

Teisingumo Teismas¹¹⁶ taip pat išaiškino, kad 8 straipsniu valstybės narės nėra įpareigosotos reikalauti (pagal 4 straipsnio 2 dalį)¹¹⁷ atlikti vertinimą, susijusį su pagrindinio sutarties dalyko apibrėžimu arba su kainos ir atlygio adekvatumu, tik jei atitinkamos sąlygos nepateikiamos aiškia, suprantama kalba.

Teisingumo Teismas¹¹⁸ patvirtino, kad nacionalinių aukščiausiųjų teismų praktika nepatenka į griežtesnių nacionalinių nuostatų pagal 8 straipsnį taikymo sritį. Vis dėlto, kai nacionaliniai aukščiausieji teismai nustato tam tikrus sutarties sąlygų nesąžiningumo vertinimo kriterijus, kuriuos žemesnės instancijos teismai *de facto* turi pripažinti, jei nenori, kad jų sprendimai būtų panaikinti, arba kurie žemesnės instancijos teismams yra net privalomi, tai iš esmės yra suderinama su NSS direktyva. Tačiau nacionalinių aukščiausiųjų teismų taikomi kriterijai turi atitikti Teisingumo Teismo praktiką ir neturi kliudyti kompetentingam teismui pasiūlyti vartotojams veiksmingos teisių gynimo priemonės jų teisėms apsaugoti arba kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą¹¹⁹.

2.2. Kitos nacionalinės teisės nuostatos

Kitos nacionalinės taisyklės, kurios gali būti taikomos byloms, susijusioms su nesąžiningomis sutarties sąlygomis, apima bendrąsias sutarčių teisės nuostatas, visų pirma dėl sutarčių sudarymo ir galiojimo, taip pat nacionalinių teismų procedūros reglamentus. Tokie klausimai nėra konkrečiai reglamentuojami NSS direktyvoje, tačiau gali turėti didelį poveikį jos taikymui.

Pavyzdžiui, vertinant sutarčių, kuriose apibrėžiami įmonių santykiai su vartotojais, atskiras sąlygas, NSS direktyvoje bendrai nereglamentuojamas visų sutarčių galiojimas. Tačiau pagal nacionalinę sutarčių teisę vienos ar kelių sutarties sąlygų nesąžiningumas gali paveikti visos

¹¹² Aiškiai nurodyta 8a straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje.

¹¹³ Pastarieji du pavyzdžiai aiškiai nenurodyti 8a straipsnyje.

¹¹⁴ Sprendimo *Matei ir Matei*, C-143/13, 61 punkte Teisingumo Teismas patvirtino, kad nesąžiningomis laikytinų sąlygų „juodasis sąrašas“ yra viena iš griežtesnių nuostatų, kurias valstybės narės, laikydamosi Sąjungos teisės, gali priimti ar palikti galioti NSS direktyva reglamentuojamoje srityje siekdamos užtikrinti didesnę vartotojo apsaugos lygį.

¹¹⁵ Taip pat žr. 4 skirsnį, kuriame aprašomas skaidrumo ir nesąžiningumo santykis.

¹¹⁶ Sprendimas *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid*, C-484/08, 41–44 punktai.

¹¹⁷ 4 straipsnio 2 dalies paskirtis išsamiau paaiškinta 3.1 punkte.

¹¹⁸ Sprendimas *Banco Santander Escobedo Cortés*, sujungtos bylos C-96/16 ir C-94/17, 69 punktas.

¹¹⁹ Sprendimas *Banco Santander Escobedo Cortés*, sujungtos bylos C-96/16 ir C-94/17, 62–71 punktai; Sprendimas *Dunai*, C-118/17, 60–64 punktai.

sutarties galiojimą, pavyzdžiui, kai sutartis negali būti vykdoma nesant susitarimų dėl šalių esminių pareigų. Ši galimybė numatyta NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje ir aptarta 4 skirsnyje.

Be to, nacionalinėje teisėje yra taisyklių, kuriomis galima panaikinti visos sutarties galiojimą, pavyzdžiui, jei ji pažeidžia teisinį draudimą, yra lupikiško pobūdžio arba kitaip pažeidžia pagrindinės moralės reikalavimus. Pažymėtina ir tai, kad pagal nacionalinę teisę vartotojai gali atsisakyti sutarčių dėl to, kad jų sudarymas grindžiamas nesąžiningu ar agresyviu pardavėjo ar tiekėjo elgesiu, kuris gali būti prilyginamas klaidinančiai, agresyviai ar kitaip nesąžiningai komercinei praktikai, kaip ji suprantama pagal Direktyvą 2005/29/EB.

Kai tokiais atvejais yra ir nesąžiningų sutarties sąlygų, NSS direktyvos nuostatos paprastai nedaro poveikio tokioms nacionalinėms taisyklėms, jei tomis taisyklėmis neginčijamas NSS direktyvos, ypač jos 6 straipsnio 1 dalies, veiksmingumas¹²⁰. Teisingumo Teismas¹²¹ nurodė, kad iš esmės sutarčių panaikinimo taisyklės turi būti nagrinėjamos pagal jų logiką¹²² ir, jei jos sutampa su nesąžiningomis sutarties sąlygomis, tokios taisyklės yra priimtinos pagal NSS direktyvos 8 straipsnį tiek, kiek jos yra palankesnės vartotojams, palyginti su minimalia apsauga, kuri reikalaujama pagal NSS direktyvą¹²³.

Reikėtų pabrėžti, kad pagal savo taikymo sritį *ES teisė turi viršenybę prieš nacionalinę teisę ir nacionalinėms valdžios institucijoms, įskaitant nacionalinius teismus, kyla pareiga nacionalinę teisę aiškinti kuo labiau laikantis ES teisės*, kad būtų užtikrintas jos veiksmingumas. Teisingumo Teismo žodžiais¹²⁴,

*„[...] reikia priminti, kad vien tarp privačių asmenų kilusį ginčą nagrinėjantis nacionalinis teismas, taikydamas nacionalinės teisės nuostatas, turi atsižvelgti į nacionalinės teisės normų visumą ir jas aiškinti kuo labiau atsižvelgdamas į atitinkamai sričiai taikytinos direktyvos tekstą ir tikslą, kad priimtų šios direktyvos tikslą atitinkantį sprendimą [...]“*¹²⁵.

Kai nacionalinės teisės aktai, įskaitant procedūros reglamentą, negali būti aiškinami laikantis ES teisės, nacionaliniai teismai privalo nuo jų atsiriboti ir tiesiogiai remtis Sąjungos teise¹²⁶.

¹²⁰ 6 straipsnio 1 dalis išsamiai aptarta 4 skirsnyje ir, kalbant apie procedūrinės pasekmės, 5 skirsnyje.

¹²¹ Pvz., Sprendimas *Pereničová ir Perenič*, C-453/10.

¹²² Žr. Sprendimo *Pereničová ir Perenič*, C-453/10, 46 punktą ir 47 punkto pabaigą: „46 Todėl komercinės veiklos nesąžiningo pobūdžio nustatymas neturi tiesioginės įtakos klausimui, ar sutartis galioja, atsižvelgiant į Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį.

47 [...] Komercinės veiklos nesąžiningo pobūdžio nustatymas yra vienas iš elementų, kuriais gali remtis kompetentingas teismas, kai pagal Direktyvos 93/13 4 straipsnio 1 dalį vertina sutarties sąlygas, susijusias su vartotojui suteikto kredito kaina, nesąžiningą pobūdį. Tačiau tokia išvada neturi tiesioginio poveikio vertinant sudarytos kredito sutarties galiojimą pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį.“

¹²³ Sprendimas *Pereničová ir Perenič*, C-453/10, 35 punktas: „Todėl Direktyva 93/13 nedraudžiama, kad valstybė narė, laikydamasi Sąjungos teisės, numatytų nacionalinės teisės aktus, pagal kuriuos būtų leidžiama pripažinti niekine visą prekybininko su vartotoju sudarytą sutartį, kurioje numatytos viena ar kelios nesąžiningos sąlygos, jei tai užtikrina geresnę vartotojo apsaugą.“

¹²⁴ Pvz., Sprendimas *Unicaja Banco*, sujungtos bylos C-482/13, C-484/13, C-485/13 ir C-487/13, 38 punktas.

¹²⁵ Nuoroda į Sprendimo *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, 64 punktą.

¹²⁶ Sprendimas *Simmenthal*, 106/77, p. 21–26. Sprendime *Simmenthal*, C-106/77, nustatyti principai patvirtinti, pavyzdžiui, Sprendimo *PFE*, C-689/13, 40 ir 41 punktuose:

„40 Nacionalinis teismas įpareigotas neperžengdamas savo kompetencijos ribų taikyti Sąjungos teisės nuostatas ir privalo užtikrinti visišką šių nuostatų veikimą, jei būtina, savo iniciatyva atsisakydamas taikyti bet kokią, net vėlesnę, joms prieštaraujančią nacionalinės teisės nuostatą, ir neprivalo prašyti arba laukti, kol ši nuostata bus panaikinta teisėkūros arba kitokiomis konstitucinėmis priemonėmis [...]“ (nuoroda į Sprendimo *Simmenthal* 21 ir 24 punktus ir Sprendimo *A*, C-112/13, 36 punktą).

Teisingumo Teismas¹²⁷ patvirtino, kad nacionaliniai teismai turi pareigą užtikrinti visišką NSS direktyvos veiksmingumą, prirėikus savo iniciatyva atsisakydami taikyti bet kokią, net vėlesnę, jai prieštaraujančią nacionalinės teisės nuostatą. Todėl teismai neprivalo prašyti arba laukti, kol ši nuostata bus panaikinta įstatymėmis arba kitokiomis konstitucinėmis priemonėmis. Tai apima atvejus, kai nacionalinėje teisėje nenumatytas *ex officio* nesąžiningų sutarčių sąlygų vertinimas arba netgi neleidžiama jo atlikti, nors tokia kontrolės priemonė reikalaujama pagal NSS direktyvą¹²⁸, arba kai nacionalinė teisė kitaip pažeidžia NSS direktyvą arba *lygiavertiškumo* ar *veiksmingumo* principus¹²⁹.

Be to, valstybės narės privalo pakeisti NSS direktyvos neatitinkančias taisykles, įskaitant tas, dėl kurių aiškinimo yra netikrumo¹³⁰.

3. Bendrieji nesąžiningumo vertinimo kriterijai ir skaidrumo reikalavimai

3.1. Nesąžiningumas ir skaidrumas bendraja prasme

3 straipsnio 1 ir 3 dalys

1. *Ta sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, yra laikoma nesąžininga, jeigu pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai. [...]*

3. *Priede pateikiamas orientacinis ir neišsamus sąlygų, kurias galima laikyti nesąžiningomis, sąrašas.*

4 straipsnis

1. *Nepažeidžiant 7 straipsnio, sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas, atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį, ir sutarties sudarymo metu nurodant visas sutarties sudarymo aplinkybes ir visas kitas tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygas.*

2. *Sąlygų nesąžiningumo vertinimas nėra susijęs nei su pagrindinio sutarties dalyko apibrėžimu, nei su kainos ir atlygio adekvatumu mainais suteiktoms paslaugoms ar prekėms, jei šios sąlygos pateikiamos aiškia, suprantama kalba.*

„41 Iš tikrųjų reikalavimams, susijusiems su pačia Sąjungos teisės prigimtimi, prieštarautų bet kuri nacionalinės teisės nuostata arba teisėkūros, administracinė ar teisminė praktika, dėl kurios Sąjungos teisės veiksmingumas sumažėtų atsisakius teismui, kuris yra kompetentingas taikyti šią teisę, suteikti įgaliojimus tokio taikymo metu imtis visų būtinų priemonių netaikyti nacionalinės teisės aktų nuostatų, galinčių kliudyti visiškai Sąjungos teisės normų veiksmingumui [...]“ (nuoroda į Sprendimo *Simmenthal* 22 punktą ir Sprendimo A, C-112/13, 37 punktą).

¹²⁷ Sprendimas *Dunai*, C-118/17, 61 punktas.

¹²⁸ Tai numatyta Sprendime *Milena Tomášová*, C-168/15, kuriame Teisingumo Teismas nusprendė, kad esant tam tikroms sąlygoms, valstybės narės privalo atlyginti vartotojams žalą dėl galutinės instancijos teismo sprendimo, kai toks teismas savo iniciatyva neįvertino svarbių sutarties sąlygų, nors privalėjo tai padaryti pagal NSS direktyvą, net jei šiuo klausimu nacionalinėje teisėje nebuvo aiškios taisyklės. Sprendimais *Banco Español de Crédito*, C-618/10, *Finanmadrid*, C-49/14, *Profi Credit Polska*, C-176/17 ir *PKO*, C-632/17 iliustruojami atvejai, kai Teisingumo Teismas nustatė, kad nacionaliniai teismai savo iniciatyva turėjo įvertinti sutarties sąlygų nesąžiningumą, nors nacionalinėje teisėje toks vertinimas nenumatytas. Sutarties sąlygų nesąžiningumo *ex officio* kontrolės klausimas išsamiai aptariamas 5 skirsnyje.

¹²⁹ NSS direktyvos ir nacionalinių procedūros reglamentų ryšys konkrečiai aptariamas 5 skirsnyje.

¹³⁰ Sprendime *Komisija prieš Nyderlandus*, C-144/99, 21 punktas, Teisingumo Teismas pabrėžė, kad teisinio tikrumo reikalavimas perkeltant NSS direktyvą yra labai svarbus.

5 straipsnis

Tose sutartyse, kur visos ar tam tikros vartotojui siūlomos sąlygos pateikiamos raštu, jos visada turi būti išdėstomos aiškia, suprantama kalba. Jeigu abejojama dėl sąlygos prasmės, aiškinama vartotojo naudai. Ši taisyklė dėl interpretavimo netaikoma 7 straipsnio 2 dalyje nustatytų procedūrų atveju.

16 konstatuojamoji dalis

[...] kadangi vertinant sąžiningumą ypač reikia atsižvelgti į šalių derybinių pozicijų tvirtumą, į tai ar vartotojas turėjo paskatų sutikti su sąlyga ir ar prekės arba paslaugos buvo parduotos arba suteiktos pagal specialų vartotojo užsakymą; kadangi pardavėjas ar tiekėjas gali patenkinti sąžiningumo reikalavimą, kai jis dorai ir teisingai veikia kitos šalies atžvilgiu, į kurios teisėtus interesus jis turi atsižvelgti;

20 konstatuojamoji dalis

kadangi sutartys turi būti rašomos aiškia, suprantama kalba, ir vartotojui faktiškai turi būti suteikiama galimybė išnagrinėti visas sąlygas, o kilus abejonėms, turi būti interpretuojama vartotojo naudai;

NSS direktyvos priedo 1 punkto i papunktis (3 straipsnio 3 dalyje nurodytos sąlygos)

1. Sąlygos, kurių tikslas arba rezultatas:

[...]

i) sąlygas, su kuriomis vartotojas neturėjo realios galimybės susipažinti iki sutarties sudarymo, padaryti jam neatšaukiamai privalomomis;

j) įgalinti pardavėją ar tiekėją vienašališkai be pakankamos priežasties, kuri nurodoma sutartyje, pakeisti jos sąlygas;

3 straipsnio 1 dalyje nurodyti **bendrieji kriterijai**, pagal kuriuos turi būti vertinamas pardavėjų ar tiekėjų sutarties sąlygų sąžiningumas. Šie bendrieji kriterijai turi atsispindėti valstybių narių taisyklėse ir jų valdžios institucijų turi būti taikomi kiekvienu atveju vertinant atskiras sąlygas.

Be 3 straipsnio 1 dalyje nurodytų bendrųjų kriterijų, 3 straipsnio 3 dalyje pateikta nuoroda į priedą, kuriame pateikiamas orientacinis ir neišsamus sutarties sąlygų, kurios gali būti laikomos nesąžiningomis, sąrašas¹³¹.

Be to, NSS direktyvoje numatyti **skaidrumo reikalavimai**, taikomi pardavėjams ar tiekėjams, naudojantiems sąlygas, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi. Jie išdėstyti taisyklėse, kuriomis numatoma, kad sutarties sąlygos turi būti (pateikiamos) aiškia, suprantama kalba (NSS direktyvos 4 straipsnio 2 dalis ir 5 straipsnis), ir reikalavime, kad vartotojams turi būti sudaryta reali galimybė susipažinti su sutarties sąlygomis iki sutarties sudarymo (priedo 1 punkto i papunktis ir 20 konstatuojamoji dalis).

NSS direktyvoje numatytos trys skaidrumo reikalavimų funkcijos:

¹³¹ Sprendimo *Matei ir Matei*, C-143/13, 60 punkte Teisingumo Teismas priedą vadina „pilkuoju sąrašu“. Tačiau sąvoka „pilkas sąrašas“ gali būti skirtingai suprantama ją perkeliančią valstybių narių nacionalinės teisės aktus ir aprėpti tiek orientacinį sąrašą, kaip nurodyta NSS direktyvos priede, tiek teisinę prezumpciją, kad išvardytos sąlygos yra nesąžiningos.

- 5 straipsnio antrame sakinyje nurodyta, kad sutarties sąlygos, kurios nėra pateikiamos aiškiai, suprantama kalba, turi būti interpretuojamos vartotojo naudai¹³²;
- remiantis 4 straipsnio 2 dalimi, pagrindinio sutarties dalyko apibrėžimas ir kainos ir atlygio adekvatumas turi būti vertinami pagal 3 straipsnio 1 dalį tik jei šios sąlygos nepateikiamos aiškiai, suprantama kalba¹³³;
- neatitiktis skaidrumo reikalavimams gali būti tam tikros sutarties sąlygos nesąžiningumo vertinimo elementas¹³⁴ ar net reikšti jos nesąžiningumą¹³⁵.

Teisingumo Teismas pateikė rekomendacijas tiek dėl skaidrumo reikalavimų, kuriuos turi atitikti pardavėjai ar tiekėjai, tiek dėl bendrųjų nesąžiningumo vertinimo kriterijų. Daugiau informacijos apie skaidrumą pateikta 3.3 punkte, o apie bendruosius nesąžiningumo vertinimo kriterijus – 3.4 punkte.

Tuo pat metu Teisingumo Teismas ne kartą primygtinai tvirtino¹³⁶, kad nors jo vaidmuo yra pateikti skaidrumo ir nesąžiningumo aiškinimo rekomendacija, **konkrečių sutarčių sąlygų skaidrumo ir nesąžiningumo vertinimas yra nacionalinių institucijų, ypač nacionalinių teismų, kompetencija, atsižvelgiant į konkrečias kiekvienos bylos aplinkybes.** Teisingumo Teismas¹³⁷ šią poziciją išreiškė taip:

„42 Nors tiesa, kad naudodamasis pagal EB¹³⁸ 234 straipsnį jam priklausančia kompetencija Teisingumo Teismas minėto sprendimo Océano Grupo Editorial ir Salvat Editores 22 punkte išaiškino bendrus kriterijus, kuriuos Bendrijos teisės aktų leidėjas naudoja tam, kad apibrėžtų nesąžiningos sąlygos sąvoką, vis dėlto jis negali nuspręsti dėl šių bendrų kriterijų taikymo konkrečiai sąlygai, kuri turi būti išnagrinėta atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes (žr. minėto sprendimo Freiburger Kommunalbauten 22 punktą).

43 Atsižvelgęs į tai, kas išdėstyta, prašymą priimti prejudicinį sprendimą patekęs teismas turi įvertinti, ar sutarties sąlygą galima pripažinti nesąžininga direktyvos 3 straipsnio 1 dalies prasme.“

Nacionalinis teismas turi nustatyti, ar, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, sąlyga atitinka sąžiningumo, pusiausvyros ir skaidrumo reikalavimus.

¹³² Tačiau 5 straipsnio trečio sakinio nuostata nukrypsta nuo šio principo kolektyvinių procedūrų, kuriomis siekiama užkirsti kelią nuolatiniams sutarties sąlygų naudojimui, atžvilgiu (taip pat žr. Sprendimo *Europos Bendrijų Komisija / Ispanijos Karalystė*, C-70/03, 16 punktą).

¹³³ Tačiau jei valstybės narės nusprendė neperkelti šio reikalavimo į nacionalinės teisės aktus, nacionalinės valdžios institucijos gali įvertinti galimai nesąžiningą pagrindinio sutarties dalyko apibrėžimą ir kainos ir atlygio adekvatumą net tada, kai atitinkamos sutarties sąlygos pateikiamos aiškiai ir suprantamai. Žr. Sprendimo *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid*, C-484/08, 40–44 punktus.

¹³⁴ Sprendimas *Invitel*, C-472/10, rezoliucinės dalies 1 punktą ir 30 ir 31 punktai; Sprendimas *Constructora Principado*, C-226/12, 27 punktą.

¹³⁵ Sprendimas *Verein für Konsumenteninformation / Amazon*, C-191/15, rezoliucinės dalies 2 punktą ir 65–71 punktai.

¹³⁶ Nuo Sprendimo *Freiburger Kommunalbauten*, C-237/02.

¹³⁷ Čia cituojami Sprendimo *Pannon GSM*, C-243/08, 42 ir 43 punktai. Panašiai formuluojamas, pavyzdžiui, Sprendimas *Banco Primus*, C-421/14, 57 punktą; Sprendimas *Aziz*, C-415/11, 66 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija; Sprendimas *Constructora Principado*, C-226/12, 20 punktą, Sprendimas *Invitel*, C-472/10, 22 punktą ir Sprendimas *Freiburger Kommunalbauten*, C-237/02, 23–25 punktai ir rezoliucinė dalis.

¹³⁸ Atitinka Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 267 straipsnį.

Tas pats pasakytina ir apie vertinimą siekiant nustatyti, ar sutarties sąlygos yra „pagrindinis sutarties dalykas“, ar jos turi būti nagrinėjamos „kainos ir atlygio adekvatumo“ prasme, kaip ji suprantama pagal NSS direktyvos 4 straipsnio 2 dalį¹³⁹.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta pirmiau, Teisingumo Teismas¹⁴⁰ paprastai susilaiko nuo galutinio konkrečios sutarties sąlygos nesąžiningumo vertinimo, palikdamas šį vertinimą atlikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui. Tačiau tam tikrais atvejais Teisingumo Teismas vis dėlto aiškiai nurodė, kad atitinkama sutarties sąlyga yra nesąžininga¹⁴¹.

Nacionaliniai teismai gali parengti konkretesnius sutarties sąlygų nesąžiningumo vertinimo kriterijus, jei jie atitinka Teisingumo Teismo nustatytą metodiką¹⁴². Jei nacionaliniai aukščiausieji teismai, siekdami vienodo teisės aiškinimo, priima privalomus sprendimus dėl NSS direktyvos įgyvendinimo būdų, tokie sprendimai negali kompetentingiems teismams trukdyti užtikrinti visiško tos direktyvos veiksmingumo ir suteikti vartotojui veiksmingą teisių gynimo priemonę ir kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą¹⁴³.

Šis pranešimas negali apimti gausios teismų praktikos, susijusios su tam tikrų rūšių sutarties sąlygų vertinimu valstybėse narėse.

3.2. Sutarties sąlygos, susijusios su pagrindiniu sutarties dalyku ir su kaina bei atlygiu (NSS direktyvos 4 straipsnio 2 dalis)

Sutarties sąlygos, susijusios su pagrindiniu sutarties dalyku ir su kaina bei atlygiu, yra įtrauktos į NSS direktyvos taikymo sritį¹⁴⁴. Tokios sutarties sąlygos ypatingos tuo, kad, laikantis minimalaus standarto, numatyto NSS direktyvos 4 straipsnio 2 punkte¹⁴⁵, jų sąžiningumo vertinimas pagal 3 straipsnio 1 dalį yra neprivalomas¹⁴⁶ arba ribotas¹⁴⁷, jei sąlygos pateikiamos aiškia, suprantama kalba, kitaip tariant, jei sąlygos atitinka NSS direktyvos skaidrumo reikalavimus.

¹³⁹ Sprendimo *Andriuc*, C-186/16, 32 ir 33 punktai.

¹⁴⁰ Po Sprendimo *Océano Grupo Editorial*, C-240/98, rezoliucinės dalies 2 punkto.

¹⁴¹ Sprendimas *Verein für Konsumenteninformation / Amazon*, C-191/15, 71 punktas ir rezoliucinės dalies 2 punktas; Sprendimas *Océano Grupo Editorial*, sujungtos bylos C-240/98 ir C-244/98, 21–24 punktai.

¹⁴² Sprendimas *Banco Santander Escobedo Cortés*, sujungtos bylos C-96/16 ir C-94/17.

¹⁴³ Sprendimas *Dunai*, C-118/17, 57–64 punktai ir *Banco Santander Escobedo Cortés*, sujungtos bylos C-96/16 ir C-94/17.

¹⁴⁴ Žr., pavyzdžiui, Sprendimo *Bucura*, C-348/14, 50 punktą, Sprendimo *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid*, C-484/08, 32 punktą ir Nutarties *Pohotovost*, C-76/10, 72 punktą.

¹⁴⁵ Jei valstybės narės neperkėlė minėtojo apribojimo pagal NSS direktyvos 4 straipsnio 2 dalį į nacionalinės teisės aktus (žr. šio pranešimo 2 priedą), tokių sąlygų, įskaitant kainos adekvatumą, nesąžiningumas gali būti vertinamas neatsižvelgiant į skaidrumo trūkumus. Sprendime *Caja de Ahorros Monte de Piedad*, C-484/08, Teisingumo Teismas patvirtino, kad 8 straipsnis apima tokių direktyvos nuostatų perkėlimą į nacionalinę teisę. Rezoliucinės dalies 1 punkte Teisingumo teismas nurodė: „[...] direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 4 straipsnio 2 dalis ir 8 straipsnis turi būti aiškinami taip, kad pagal juos **nedraudžiami** tokie nacionalinės teisės aktai, [...], pagal kuriuos teismui leidžiama atlikti sutarties sąlygų nesąžiningumo vertinimą, susijusį su pagrindinio sutarties dalyko apibrėžimu arba su kainos ir atlygio adekvatumu mainais suteiktoms paslaugoms ar prekėms, net jei šios sąlygos pateikiamos aiškia, suprantama kalba.“

¹⁴⁶ Dėl pagrindinio sutarties dalyko apibrėžimo.

¹⁴⁷ Išskyrus kainos ir atlygio adekvatumo vertinimą.

Kadangi NSS direktyvos 4 straipsnio 2 dalyje numatyta nesąžiningumo įvertinimo pagal 3 straipsnio 1 dalies reikalavimus taikymo išimtis, ta nuostata turi būti aiškinama griežtai¹⁴⁸. Be to, 4 straipsnio 2 dalis turi būti vienodai aiškinama visoje Europos Sąjungoje, atsižvelgiant į NSS direktyvos tikslą¹⁴⁹. Išnagrinėję konkrečias sutarties sąlygas, nacionaliniai teismai kiekvienu atskiru atveju nustato, ar atitinkama sutarties sąlyga a) yra susijusi su pagrindinio sutarties dalyko apibrėžimu ir ar jos nesąžiningumo įvertinimas bus tolygus kainos ir atlygio adekvatumu vertinimui¹⁵⁰, b) ar tokios sutarties sąlygos suformuluotos aiškiai ir suprantamai¹⁵¹.

3.2.1. Su pagrindinio sutarties dalyko apibrėžimu susijusios sutarties sąlygos

Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad prie „pagrindinio sutarties dalyko“ sąvokos, kaip ji suprantama pagal NSS direktyvos 4 straipsnio 2 dalį, priskirtinomis sutarties sąlygomis reikia laikyti tas, kuriose **įtvirtintos esminės prievolės pagal šią sutartį ir kurios, būdamos tokios, apibrėžia šią sutartį**¹⁵². Tačiau sąvoka „pagrindinis sutarties dalykas“ negali apimti sąlygų, kurios tik **papildo** sutarties esmę apibrėžiančias sąlygas¹⁵³. Siekiant nustatyti, ar sąlyga priskirtina sąvokai „pagrindinis sutarties dalykas“, būtina atsižvelgti į sutarties pobūdį, bendrą struktūrą ir nuostatas, taip pat teises ir faktines aplinkybes¹⁵⁴.

Teisingumo Teismas¹⁵⁵ taip pasisakė dėl užsienio valiuta išreikštų vartojimo kredito sutarčių:

„37 Šiuo atveju iš Teisingumo Teismo turimoje bylos medžiagoje esančių kelių dokumentų matyti, kad sąlyga, [...], įtraukta į kredito sutartį, sudarytą užsienio valiuta tarp veiklos vykdytojo ir vartotojo dėl to individualiai nesitarus, pagal kurią kreditas turi būti gražintas ta pačia valiuta, priskirtina sąvokai „pagrindinis sutarties dalykas“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalį.

38 [...] tai, kad kreditas turi būti gražintas tam tikra valiuta, iš principo reiškia ne papildomą mokėjimo tvarką, bet pačią skolininko pareigą, kuri yra pagrindinis paskolos sutarties aspektas.“

Šiuo klausimu Teisingumo Teismas¹⁵⁶ pabrėžė skirtumą tarp sutarties sąlygų, kuriose numatyta, kad paskola turi būti gražinta ta pačia užsienio valiuta, kuria ji buvo suteikta, ir sutarties sąlygų, pagal kurias paskolos, nors išreikštos užsienio valiuta, turėjo būti gražintos nacionaline valiuta pagal banko taikomą valiutos pardavimo kursą¹⁵⁷. Teisingumo Teismas¹⁵⁸ nusprendė, kad užsienio valiuta išreikštos paskolos sutarties sąlyga, pagal kurią paskola turi būti gražinta ta pačia valiuta, kuria ji suteikta, nustato esminę prievolę, apibūdinančią tą sutartį. Todėl ji susijusi su „pagrindiniu sutarties dalyku“, kaip tai suprantama pagal 4

¹⁴⁸ Sprendimas *Andriciuc*, C-186/16, 34 punktas; Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, 42 punktas ir Sprendimas *Van Hove*, C-96/14, 31 punktas. Į Teisingumo Teismą buvo kreiptasi su prašymu išsamiau išaiškinti šį klausimą Byloje *Credit Profi Polska*, C-84/19 (dar neišnagrinėta 2019 m. gegužės 31 d.).

¹⁴⁹ Sprendimas *Matei ir Matei*, C-143/13, 50 punktas.

¹⁵⁰ Sprendimas *Matei ir Matei*, C-143/13, 53 punktas.

¹⁵¹ Sprendimas *OTP Bank ir OTP Faktoring*, C-51/17, 68 punktas ir Sprendimas *Dunai*, C-118/17, 49 punktas.

¹⁵² Sprendimas *Andriciuc*, C-186/16, 35 punktas; Sprendimas *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid*, C-484/08, 34 punktas. Sprendimas *Van Hove*, C-96/14, 33 punktas.

¹⁵³ Sprendimas *Andriciuc*, C-186/16, 36 punktas; Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, 50 punktas. Sprendimas *Van Hove*, C-96/14, 33 punktas.

¹⁵⁴ Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, 50 ir 51 punktai.

¹⁵⁵ Sprendimas *Andriciuc*, C-186/16, 37 ir 38 punktai.

¹⁵⁶ Sprendimas *Andriciuc*, C-186/16, 39–41 punktai.

¹⁵⁷ Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13.

¹⁵⁸ Sprendimas *Andriciuc*, C-186/16, 41 punktas, Sprendimas *Lupean*, C-119/17, 17 punktas.

straipsnio 2 dalį. Šiuo atžvilgiu nėra svarbu, kad paskolos suma vartotojui suteikiama nacionaline valiuta, o ne sutartyje nurodyta valiuta¹⁵⁹. Priešingai, Teisingumo Teismas laikėsi nuomonės, kad valiutos perskaičiavimo mechanizmą apibūdinanti sąlyga yra papildomas susitarimas¹⁶⁰.

3.2.2. Sutarties sąlygos, susijusios su kaina ir atlygiu

Sąlygoms, susijusioms su kaina ir atlygiu, t. y. vartotojo finansiniais įsipareigojimais, **iš esmės taikomas nesąžiningumo vertinimas pagal 3 straipsnio 1 dalį**. Tačiau pagal 4 straipsnio 2 dalį¹⁶¹ nesąžiningumo vertinimas gali apimti kainos ir atlygio *adekvatumą* arba, kaip nurodyta 19 konstatuojamojoje dalyje, „prekių ar teikiamų paslaugų kokybės/kainos santykį tinkamumo vertinimą“ tik jei atitinkamos sąlygos nėra skaidrios. Priešingai, kitų su kaina ar atlygiu susijusių aspektų, pvz., vienašališkų kainų pokyčių galimybės ar mechanizmo, nesąžiningumas turi būti vertinamas net ir tada, kai atitinkamos sąlygos yra visiškai skaidrios.

Teisingumo Teismas¹⁶² taip apibūdino tokių sutarčių sąlygų vertinimo apribojimą paskolos sutarties atveju:

„Taigi sąlygos, susijusios su atlygiu, kurį vartotojas turi mokėti paskolos davėjui arba kuris turi įtakos bendrai kainai, kurią vartotojas turi jam mokėti, iš principo nepriskirtinos prie šios antros sąlygų kategorijos, išskyrus tai, kiek jos susijusios su klausimu, ar sutartyje nustatytas atlygio ar kainos dydis yra adekvatus paskolos davėjo mainais teikiamai paslaugai.“

Teisingumo Teismas¹⁶³ taip pat patikslino, kad sutarties sąlygoms, susijusioms su *kainų pokyčiais*, visa apimtimi taikomas nesąžiningumo vertinimas pagal 3 straipsnio 1 dalį:

„[...] Tačiau ši išimtis netaikytina sąlygai, pagal kurią nustatomas vartotojui teikiamos paslaugos išlaidų pakeitimo mechanizmas.“

Tai atitinka faktą, kad NSS direktyvos priede pateikiamos sąlygos, kurias turi paprastai atitikti sutarties sąlygos, susijusios su kainų pokyčiais, kad nebūtų laikomos nesąžiningomis¹⁶⁴.

Teisingumo Teismo nuomone, faktas, jog tam tikras mokestis turėjo būti įtrauktas į bendrą vartojimo paskolos kainą pagal Direktyvą 2008/48/EB, nereiškia, jog sutarties sąlygoms, kuriomis šis mokestis numatytas, taikoma NSS direktyvos 4 straipsnio 2 dalis¹⁶⁵.

Galiausiai Teisingumo Teismas išaiškino, kad kainos ar atlygio adekvatumas nėra nesąžiningumo vertinimo objektas tik jei atitinkamomis sąlygomis nustatomas tikras atlygis

¹⁵⁹ Sprendimas *Lupean*, C-119/17, 18–21 punktai.

¹⁶⁰ Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13.

¹⁶¹ Pagal nacionalinę teisę teismams gali būti suteikta galimybė įvertinti kainos adekvatumą, net jei tokios sąlygos pateikiamos aiškiai ir suprantamai (žr. šio pranešimo 2 priedą).

¹⁶² Pvz., Sprendimas *Matei ir Matei*, C-143/13, 56 punktas.

¹⁶³ Sprendimas *Invitel*, 472/10, 23 punktas.

¹⁶⁴ Sprendimo *Invitel*, 472/10, 24 punkte Teismas konstatavo: „Dėl sutarties sąlygos, pagal kurią numatoma pakeisti vartotojui teikiamos paslaugos bendrą kainą, reikia pažymėti, kad, atsižvelgiant į direktyvos priedo 1 dalies j ir l punktus bei 2 dalies b ir d punktus, turi būti nurodoma priežastis arba metodas, pagal kurį kinta kainos, o vartotojas turi teisę nutraukti sutartį.“

¹⁶⁵ Sprendimas *Matei ir Matei*, C-143/13, konkrečiai 47 punktas. Be to, tai, kad už šį mokestį neteikiama jokia paslauga, reiškia, kad jo vertinimas nesusijęs su šio mokesčio adekvatumu (žr. 70 punktą).

mainais teikiamoms paslaugoms arba tiekiamoms prekėms¹⁶⁶. Šiuo pagrindu Teisingumo Teismas¹⁶⁷ nusprendė

„[...] kad ši išimtis neturėtų būti taikoma sąlygoms, kuriose [...] tik nustatomas užsienio valiutos, kuria išreikšta paskolos sutarties suma, keitimo kursas, skirtas paskolos grąžinimo įmokoms apskaičiuoti, nors atlikdamas šiuos skaičiavimus paskolos davėjas neteikia jokios valiutų keitimo paslaugos, taigi, tokiose sąlygose nenumatytas „atlygis“, kurio adekvatumas paskolos davėjo mainais teikiamai paslaugai, vadovaujantis Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalimi, negalėtų būti nesąžiningumo vertinimo objektas.“

3.3. Skaidrumo reikalavimai

3.3.1. Skaidrumo reikalavimai pagal NSS direktyvą

NSS direktyvos skaidrumo reikalavimai **taikomi visų rūšių sutarčių sąlygoms** (dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi¹⁶⁸), kurios įtrauktos į NSS direktyvos taikymo sritį¹⁶⁹.

Teisingumo Teismas aiškina **4 straipsnio 2 dalies ir 5 straipsnio reikalavimą**, pagal kurį sutarties sąlygos turi būti pateikiamos aiškia, suprantama kalba, **plačiai**. Šiuo atžvilgiu Teisingumo Teismas taip pat atsižvelgė į tai, kad pagal NSS direktyvos priedo 1 punkto e papunktį, jei vartotojai neturėjo realios galimybės susipažinti su sutarties sąlygomis¹⁷⁰, tai nurodo jų nesąžiningumą.

Nors Teisingumo Teismas konkrečiai nenagrinėjo daugelio toliau išvardytų veiksnių, Komisijos nuomone, šie veiksmai bus svarbūs vertinant, ar konkreti sutarties sąlyga yra pateikiama aiškia, suprantama kalba, kaip tai suprantama pagal NSS direktyvą:

- ar vartotojas turėjo realią galimybę susipažinti su sutarties sąlyga prieš sudarydamas sutartį; tai apima klausimą, ar vartotojas turėjo prieigą prie sutarties sąlygos (-ų) ir jam buvo suteikta galimybė ją perskaityti; kai sutarties sąlyga nurodoma į priedą ar kitą dokumentą, vartotojas turi turėti galimybę susipažinti ir su tais dokumentais;
- atskirų sąlygų suprantamumas, atsižvelgiant į jų formuluotės aiškumą ir vartojamos terminijos specifiškumą, jei reikia, aiškinant kartu su kitomis sutarties sąlygomis¹⁷¹. Šiuo atžvilgiu reikia atsižvelgti į vartotojų, kuriems taikomos atitinkamos sąlygos, poziciją ar perspektyvą¹⁷²; tai taip pat apima klausimą, ar vartotojai, kuriems taikomos atitinkamos sąlygos, pakankamai gerai moka kalbą, kuria šios sąlygos pateikiamos;
- sąlygų pateikimo būdas. Tai galėtų apimti tokius aspektus:
 - vizualinio pateikimo aiškumas, įskaitant šrifto dydį,

¹⁶⁶ Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, 57 ir 58 punktai.

¹⁶⁷ Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, 58 punktas, patvirtintas, pavyzdžiui, Sprendimo *Matei ir Matei*, C-143/13, 70 punkte.

¹⁶⁸ Jei perkėlus direktyvos nuostatas į nacionalinę teisę, jos netaikomos ir sutarties sąlygoms, dėl kurių buvo atskirai derėtasi (žr. šio pranešimo 2 priedą).

¹⁶⁹ Sprendimas *Lupean*, C-119/17, 23 punktas, Sprendimas *Andriciuc*, C-186/16, 43 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija.

¹⁷⁰ 20 konstatuojamojoje dalyje nurodoma, kad „vartotojui turi būti sudaryta reali galimybė susipažinti su visomis sutarties sąlygomis“.

¹⁷¹ Sprendimas *Van Hove*, C-96/14, 50 punktas.

¹⁷² Sprendimas *Van Hove*, C-96/14, 48 punktas.

- ar sutarties struktūra yra logiška ir ar svarbios nuostatos tinkamai išryškintos, o ne paslėptos tarp kitų nuostatų,
- arba ar sąlygos sutartyje išdėstytos ten, kur jų galima pagrįstai tikėtis, įskaitant jų sąsajas su kitomis susijusiomis sutarties sąlygomis ir t. t.

Pavyzdžiui, sutarties sąlygos, kurių poveikį galima suprasti tik jas skaitant kartu, neturėtų būti pateikiamos taip, kad jų bendras poveikis taptų neaiškus, pvz., perkeliant jas į skirtingas sutarties dalis¹⁷³.

Teisingumo Teismas remiasi 4 straipsnio 2 dalimi ir 5 straipsniu, kartais taip pat nuroydamas NSS direktyvos 20 konstatuojamąją dalį ir priedą, ypač 1 dalies i ir j punktus, skaidrumo standartus, įskaitant informacijos reikalavimus, kurie viršija pirmiau nurodytus aspektus. Šiuo atžvilgiu Teisingumo Teismas taip pat vartoja sąvoką „materialieji skaidrumo reikalavimai“¹⁷⁴. Pasak Teisingumo Teismo, skaidrumas „neturėtų būti susiaurintas iki suprantamumo tik formaliu ir gramatiniu požiūriu ir reiškia, kad vartotojui turi būti sudaryta galimybė [...] numatyti ekonominius padarinius“, kurie jam atsiranda dėl sutarties sąlygos ar sutarties¹⁷⁵:

„44 Dėl sutarčių sąlygų skaidrumo reikalavimo, įtvirtinto Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalyje, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad šis reikalavimas, taip pat primintas šios direktyvos 5 straipsnyje, neturėtų būti susiaurintas iki suprantamumo tik formaliu ir gramatiniu požiūriu, bet, priešingai, minėtoje direktyvoje nustatyta apsaugos sistema pagrįsta idėja, kad vartotojas yra silpnesnėje padėtyje nei veiklos vykdytojas dėl, be kita ko, turimos informacijos lygio, tad ši toje pačioje direktyvoje įtvirtintą sutarčių sąlygų aiškumo ir suprantamumo, todėl ir skaidrumo reikalavimą reikia aiškinti plačiai [...]“¹⁷⁶.

„45 Taigi sutarties sąlygos aiškumo ir suprantamumo reikalavimą reikia suprasti kaip reiškiantį ir tai, kad sutartyje būtų skaidriai nurodyta, kaip konkrečiai veikia atitinkamoje sąlygoje nurodytas mechanizmas, taip pat prireikus šio mechanizmo ryšys su kitose sąlygose nustatytu mechanizmu, kad šiam vartotojui būtų sudaryta galimybė pagal tikslus ir suprantamus kriterijus numatyti ekonominius padarinius, kurių jam atsiranda dėl tokios sąlygos [...]“¹⁷⁷.

Šis platus skaidrumo aiškinimas reiškia, kad, prieš sudarydami sutartį, pardavėjai ir tiekėjai turi pateikti aiškią informaciją vartotojams apie sutarties sąlygas ir jų pasekmes / poveikį. Teisingumo Teismas ne kartą pabrėžė tokios informacijos svarbą, kad vartotojai prieš įsipareigodami galėtų suprasti savo teisių ir pareigų pagal sutartį apimtį. Teisingumo Teismas¹⁷⁸ konstatavo, kad

„Iš [...] jurisprudencijos matyti, kad iki sutarties sudarymo informacija apie sutarties sąlygas ir jos sudarymo pasekmes vartotojui yra ypač svarbi. Būtent remdamasis šia

¹⁷³ 2019 m. gegužės 15 d. generalinio advokato G. Hogan išvada byloje *Kiss*, C-621/17, 41 punktą.

¹⁷⁴ Sprendimas *Gutiérrez Naranjo ir kt.*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 48 ir 49 punktai.

¹⁷⁵ Pvz., Sprendimas *Andriuc*, C-186/16, 44 ir 45 punktai, kurie čia cituojami. Panašūs teiginiai minimi, pavyzdžiui Sprendimo *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, 71 ir 72 punktuose, Sprendimo *Verein für Konsumentenforschung / Amazon*, C-191/15, 68 punkte ir Sprendimo *Van Hove*, C-96/14, 40 punkte bei juose pateiktose nuorodose.

¹⁷⁶ Nuorodos į Sprendimo *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, 71 ir 72 punktus ir Sprendimo *Van Hove*, C-348/14, 52 punktą.

¹⁷⁷ Nuorodos į Sprendimo *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, 75 punktą ir Sprendimo *Van Hove*, C-96/14, 50 punktą.

¹⁷⁸ Pavyzdžiui, Sprendimas *Andriuc*, C-186/16, 48 punktą, kuris čia cituojamas.

informacija jis nusprendžia, ar nori būti saistomas sąlygų, iš anksto suformuluotų veiklos vykdytojo [...] ¹⁷⁹.“

Teisingumo Teismas išsamiau apibrėžė reikalavimus, visų pirma susijusius su sutarties sąlygomis, kurios yra esminės vartotojams priimančiam įsipareigojimus, pavyzdžiui, sutarties sąlygos, kuriomis nustatomos mokėjimo sąlygos, kurias vartotojai turi vykdyti pagal paskolos sutartį. Kai kurie iš minėtų sprendimų visų pirma susiję su hipoteka užtikrintomis paskolos sutartimis (išreikštomis) užsienio valiuta arba indeksuojamomis užsienio valiuta. Teisingumo Teismas taip apibendrina standartą, kurio tikimasi iš pardavėjų ir tiekėjų¹⁸⁰:

*„[...] nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į visas su sutarties sudarymu susijusias aplinkybes, turi patikrinti, ar nagrinėjamoje byloje **vartotojui buvo perduota visa informacija, kuri gali turėti įtakos jo įsipareigojimų apimčiai ir leistų įvertinti, be kita ko, visą jo paskolos kainą.***

Atliekant šį vertinimą lemiamą reikšmę turi, pirma, tai, ar sąlygos suformuluotos aiškiai ir suprantamai, kad leistų vidutiniam vartotojui, t. y. pakankamai informuotam ir protingai pastabiam bei nuovokiam vartotojui, įvertinti šią kainą, ir,

antra, ar aplinkybė, kad kredito sutartyje nenurodyta informacija, kuri, atsižvelgiant į šioje sutartyje nurodytų prekių ir paslaugų pobūdį,

laikoma esmine [...] ¹⁸¹“

Teisingumo Teismas šiuos standartus taikė, pavyzdžiui, valiutos konvertavimo mechanizmų, taikomų hipoteka užtikrintoms paskoloms, indeksuojamoms užsienio valiuta¹⁸², ir mokėtinų palūkanų bei mokesčių, įskaitant jų pritaikymą, pagal vartojimo kredito sutartį, veikimui¹⁸³. Teisingumo Teismas taip pat taikė šiuos skaidrumo standartus atsižvelgdamas į tai, kad užsienio valiuta suteiktų paskolų atveju vartotojai prisiima valiutos, kuria jie gauna pajamas, nuvertėjimo riziką¹⁸⁴. Toks nuvertėjimas iš tikrųjų gali paveikti jų galimybes grąžinti paskolą. Tokiais atvejais Teisingumo Teismas reikalauja, kad pardavėjas ar tiekėjas nustatytų galimus valiutos kurso svyravimus ir riziką, susijusią su suteikta paskola užsienio valiuta, ir prašo nacionalinius teismus patikrinti, ar pardavėjas ar tiekėjas pranešė vartotojui visą svarbią informaciją, kuri padėtų jam įvertinti savo finansinius įsipareigojimus¹⁸⁵. Taip pat bus svarbu, ar pardavėjas ar tiekėjas tinkamai pabrėžė tokią svarbią informaciją.

Teisingumo Teismas taip pat konstatavo, kad nacionaliniai teismai, vertindami atitiktį skaidrumo reikalavimams, turi *patikrinti*, ar vartotojai gavo reikiamą informaciją¹⁸⁶, taip pat atsižvelgdami į **reklamą ir per derybas dėl kredito sutarties paskolos davėjo pateiktą informaciją**¹⁸⁷.

¹⁷⁹ Nuoroda į Sprendimo *RWE Vertrieb*, C-92/11, 44 punktą ir Sprendimo *Gutiérrez Naranjo ir kt.*, C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 50 punktą.

¹⁸⁰ Pvz., Sprendimas *Andriciu*, C-186/16, 47 punktą, kuris čia cituojamas. Tas pats pasakyta ir Sprendimo *Matei ir Matei*, C-143/13, 74 punkte.

¹⁸¹ Nuoroda į Sprendimo *Bucura*, C-348/14, 66 punktą.

¹⁸² Pvz., Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, 73–74 punktai.

¹⁸³ Sprendimas *Bucura*, C-348/14, 45–66 punktai.

¹⁸⁴ Sprendimas *Andriciu*, C-186/16, 49–51 punktai.

¹⁸⁵ Sprendimas *Andriciu*, C-186/16, 50 punktą.

¹⁸⁶ Sprendimas *Andriciu*, C-186/16, 43 punktą, Sprendimas *Lupean*, C-119/17, 23 punktą.

¹⁸⁷ Sprendimas *Andriciu*, C-186/16, 46 punktą; Sprendimas *Matei ir Matei*, C-143/13, 75 punktą. Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, 74 punktą.

Jei pagal sutarties sąlygas reikalaujama, kad pardavėjai ar tiekėjai prieš sudarydami sutartį pateiktų tam tikrą informaciją ar paaiškinimus, jie taip pat privalės įrodyti, kad pateikė vartotojams reikiamą informaciją, kad galėtų teigti, jog atitinkamos sąlygos yra aiškios ir suprantamos¹⁸⁸.

Nors sprendimai dėl skaidrumo dažnai yra susiję su sutarties sąlygomis, kuriomis apibrėžiamas pagrindinis sutarties dalykas arba atlygis, arba su sutarties sąlygomis, kurios glaudžiai susijusios su pagrindiniais sutarties aspektais, skaidrumo reikalavimai pagal 5 straipsnį neapsiriboja sąvokų, nurodytų NSS direktyvos 4 straipsnio 2 dalyje, rūšimi. Skaidrumas, įskaitant nuspėjamumą, yra svarbus aspektas, taip pat susijęs su vienašališkais sutarties pakeitimais, ypač kainų pokyčiais, pavyzdžiui, paskolų sutartyse arba ilgalaikio tiekimo sutartyse¹⁸⁹.

Nors visos sutarties sąlygos turi būti aiškios ir suprantamos, tikėtina, kad pardavėjų ar tiekėjų įsipareigojimų dėl sutarties sudarymo apimtis, susijusi su NSS direktyva, taip pat priklauso nuo sutarties sąlygos reikšmės sandoriui ir jos ekonominio poveikio.

Teisingumo Teismui¹⁹⁰ buvo pateiktas prašymas pateikti skaidrumo kriterijų, kuriais remiantis nacionalinio banko nustatytas taikytinos palūkanų normos indeksas įtraukiamas į hipoteka užtikrintą paskolos sutartį, rekomendacijas.

3.3.2. Skaidrumo reikalavimai, kylantys iš kitų ES aktų

Įvairiuose ES teisės aktuose išsamiai reglamentuojama ikisutartinė informacija, kurią prekyautojai turi teikti vartotojams bendrai arba tam tikros rūšies sutartyse. Pavyzdžiai: Nesąžiningos komercinės veiklos direktyva¹⁹¹, Vartotojų teisių direktyva¹⁹², Vartojimo kreditų direktyva¹⁹³, Hipoteka užtikrintų paskolų direktyva¹⁹⁴, Kelionių paketų direktyva¹⁹⁵, Europos elektroninių ryšių kodeksas¹⁹⁶, Reglamentas (EB) Nr. 1008/2008 dėl oro susisiekimo paslaugų¹⁹⁷ ir Direktyvos 2009/72/EB ir 2009/73/EB¹⁹⁸ dėl elektros energijos ir gamtinių dujų

¹⁸⁸ Teisingumo Teismas dar nėra priėmęs sprendimo šiuo klausimu dėl NSS direktyvos, tačiau jam buvo pateiktas prašymas dėl išaiškinimo Byloje *Crédit Logement*, C-829/18 (dar neišnagrinėta 2019 m. gegužės 31 d.). Paminėtina, kad vartotojams sunku įrodyti, kad tokia informacija nebuvo pateikta. Be to, ES direktyvose, kuriomis numatomi konkretūs įsipareigojimai teikti informaciją prieš sutarties sudarymą, patvirtinama, kad ši pareiga tenka prekyautojui, pvz., Direktyvos 2011/83/ES dėl vartotojų teisių 5 ir 6 straipsniuose, Direktyvos 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių 5 ir 6 straipsniuose, Direktyvos 2014/17/ES dėl vartojimo kredito sutarčių dėl gyvenamosios paskirties nekilnojamojo turto 14 straipsnyje ar Direktyvos (ES) 2015/2302 dėl kelionės paslaugų paketų ir susijusių kelionės paslaugų rinkinių 5 straipsnyje. Kai kuriose iš jų taip pat kodifikuotas principas, kad įrodinėjimo pareiga šiuo atžvilgiu tenka prekyautojui, pavyzdžiui, Direktyvos 2011/83/ES 6 straipsnio 9 dalyje ir Direktyvos (ES) 2015/2302 8 straipsnyje.

¹⁸⁹ Sprendimas *Invitel*, C-472/10; Sprendimas *RWE Vertrieb*, C-92/11; Sprendimas *Matei ir Matei*, C-143/13.

¹⁹⁰ Byla *Gómez del Moral*, C-125/18 (dar neišnagrinėta 2019 m. gegužės 31 d.).

¹⁹¹ Direktyva 2005/29/EB.

¹⁹² Direktyva 2011/83/EB.

¹⁹³ Direktyva 2008/48/EB.

¹⁹⁴ Direktyva 2014/17/ES.

¹⁹⁵ Direktyva (ES) 2015/2302.

¹⁹⁶ Direktyva (ES) 2018/1972.

¹⁹⁷ Pagal šį reglamentą plačiau visuomenei skelbiami oro susisiekimo tarifai / kainos turi atitikti taikomas sąlygas. Visada nurodoma galutinė mokėtina kaina, kuri turi apimti taikomą oro susisiekimo kainą ar oro susisiekimo tarifą ir visus taikomus mokesčius, rinkliavas, papildomas rinkliavas ir įmokas, kurių neįmanoma išvengti ir kuriuos galima numatyti skelbimo metu. Taip pat nurodoma bent oro susisiekimo kaina ar oro susisiekimo tarifas, mokesčiai, oro uostų mokesčiai ir kitos privalomos rinkliavos, papildomos rinkliavos ir įmokos, pavyzdžiui, susijusios su saugumu ar degalais.

¹⁹⁸ 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/72/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 2003/54/EB (OL L 211, 2009 8 14, p. 55–93); 2009 m. liepos

vidaus rinkos bendrųjų taisyklių. Tokiais teisės aktais taip pat gali būti reguliuojamas privalomasis atitinkamų sutarčių turinys¹⁹⁹ ir juose yra taisyklių dėl sutarties pakeitimų priimtino ir jų skaidrumo²⁰⁰.

NSS direktyva nepažeidžia tokių nuostatų ar jų nesilaikymo pasekmių, kurios nustatytos konkrečiuose teisės aktuose²⁰¹.

Tiek, kiek taikomi konkretūs išankstinės ir sutartinės informacijos reikalavimai, į juos taip pat būtina atsižvelgti vertinant skaidrumo reikalavimus pagal NSS direktyvą kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgiant į minėtų teisės aktų tikslą ir taikymo sritį.

Taigi, pavyzdžiui, dėl ES vartojimo paskolų teisės aktus²⁰² Teisingumo Teismas pabrėžė, kad svarbu, jog skolininkas turėtų visą informaciją, kuri gali turėti įtakos jo išpareigojimų apimčiai²⁰³, pateikiant pagal vienodą matematinę formulę apskaičiuotą bendrą kredito kainą²⁰⁴. Todėl nurodyta bendros kredito kainos metinė norma (APR), kuri yra privaloma pagal ES vartojimo kredito taisykles²⁰⁵, yra „lemiamas kriterijus“ įrodant, ar sutarties sąlyga dėl bendros kredito kainos suformuluota aiškiai ir suprantamai. Taip yra ir tais atvejais, kai nėra pateikta reikiama informacija apie APR apskaičiavimą²⁰⁶. Tas pats pasakytina apie atvejus, kai nurodoma APR yra klaidinga ar klaidinanti. Jei nepateikiama informacija apie bendrą paskolos kainą, kuri yra privaloma pagal ES vartojimo kredito taisykles, arba jei nurodyta informacija yra klaidinanti, atitinkamos sąlygos bus laikomos neaiškiais ir nesuprantamomis.

Kalbant apie hipoteka užtikrintų paskolų sutartis su vartotojais, visi iki šiol Teisingumo Teismo priimti sprendimai buvo susiję su sutartimis, sudarytomis prieš pradėdant taikyti²⁰⁷

13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/73/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 2003/55/EB (OL L 211, 2009 8 14, p. 94–136).

¹⁹⁹ Pvz., Direktyvos (ES) 2015/2302 dėl kelionės paslaugų paketų ir susijusių kelionės paslaugų rinkinių 7 straipsnis; Direktyvos 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių 10 straipsnis; Direktyvos 2002/22/EB 21 straipsnis ir II priedas; 2012 m. birželio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 531/2012 dėl tarptinklinio ryšio per viešuosius judriojo ryšio tinklus Europos Sąjungoje 14 ir 15 straipsniai (OL L 172, 2012 6 30, p. 10–35); 2015 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2015/2120, kuriuo nustatomos priemonės, susijusios su atvira interneto prieiga, ir kuriuo iš dalies keičiami Direktyva 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis, ir Reglamentas (ES) Nr. 531/2012 dėl tarptinklinio ryšio per viešuosius judriojo ryšio tinklus Sąjungoje, 4 straipsnis (OL L 310, 2015 11 26, p. 1–18); juose nurodyti Direktyvos (ES) 2018/1972 102 ir 103 straipsniai ir priedai; Direktyvos 2009/72/EB I priedo 1 dalies a punktas ir Direktyvos 2009/73/EB I priedo 1 dalies a punktas.

²⁰⁰ Pvz., Direktyvos (ES) 2015/2302 10 ir 11 straipsniuose, Direktyvos 2008/48/EB 11 straipsnyje, Direktyvos 2009/72/EB I priedo 1 dalies b punkte ir Direktyvos 2009/73/EB I priedo 1 dalies b punkte nurodytos taisyklės dėl sutarčių pakeitimo ir jų skaidrumo.

²⁰¹ Žr., pavyzdžiui, Nutartį *Pohotovost'*, C-76/10, kurioje be nesąžiningų sutarties sąlygų vertinimo taip pat aptariama trūkstama informacija apie bendros kredito kainos metinė norma (APR) vartojimo paskolos sutartyje ir tokiu atveju taikomos sankcijos. Žr. visų pirma 74–76 punktus. Taip pat žr. Sprendimą *Matei ir Matei*, C-143/13.

²⁰² Dabar Direktyva 2008/48/EB, anksčiau Direktyva 87/102/EEB.

²⁰³ Sprendimas *EOS KSI Slovensko*, C-448/17, 63 punktas ir Sprendimas *Bucura*, C-348/14, 57 punktas.

²⁰⁴ Sprendimas *EOS KSI Slovensko*, C-448/17, visų pirma rezoliucinės dalies 3 punktas, taip pat 63–68 punktai, atsižvelgiant į Nutartį *Pohotovost'*, C-76/10, visų pirma jos 68–77 punktus.

²⁰⁵ Dabar reikalaujama pagal Direktyvą 2008/48/EB. Priimant Sprendimą *EOS KSI Slovensko*, C-448/17 ir Nutartį *Pohotovost'*, C-76/10, atitinkamoms vartojimo paskolų sutartims dar buvo taikoma Direktyva 87/102/EEB.

²⁰⁶ Sprendimas *EOS KSI Slovensko*, C-448/17, 66 punktas ir rezoliucinės dalies 3 punktas. Teismas nusprendė, kad pateikus tik matematinę APR apskaičiavimo formulę, nenurodant duomenų, reikalingų šiai normai apskaičiuoti, daroma išvada, kad APR nurodyta.

²⁰⁷ Remiantis Direktyvos 2014/17/ES 43 straipsniu, ši direktyva netaikoma paskolų sutartims, sudarytomis iki 2016 m. kovo 21 d.

Direktyvą 2014/17/ES dėl vartojimo kredito sutarčių dėl gyvenamosios paskirties nekilnojamojo turto. Dėl šios priežasties Teisingumo Teismas dar nėra priėmęs sprendimo dėl ryšio tarp konkrečios informacijos reikalavimų pagal Direktyvą 2014/17/ES ir skaidrumo reikalavimų pagal NSS direktyvą. Direktyva 2014/17/ES taikomi aukšti skaidrumo standartai, reikalaujant, kad vartotojams būtų prieinama aiški ir suprantama informacija apie paskolos sutartis naudojant Europos standartinę informacijos lapą (ESIL) ir apskaičiuojant bendros kredito kainos metinę normą (APR). Paskolų užsienio valiuta atveju Direktyvos 2014/17/ES 23 straipsnio 6 dalyje reikalaujama, kad kreditoriai ir tarpininkai ESIL ir kredito sutartyje atskleistų vartotojui galimas priemones, kuriomis jis galėtų apriboti valiutos kurso rizikos poveikį paskolos laikotarpiu. Jeigu kredito sutartyje nėra nuostatos dėl valiutos kurso rizikos, kylančios vartotojui, kai valiutos kurso pokytis yra mažesnis nei 20 % valiutos kurso, ribojimo, ESIL pateikiamas paaškinamasis pavyzdys, kokį poveikį gali turėti 20 % valiutos kurso pokytis.

Teisingumo Teismas²⁰⁸ papildomuoju būdu pritaikė skaidrumo reikalavimus pagal Direktyvą 2003/55/EB²⁰⁹ dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių ir NSS direktyvą.

Faktas, kad pardavėjas ar tiekėjas laikosi konkrečių sektorių reikalavimų, yra svarbus elementas vertinant atitiktį skaidrumo reikalavimams pagal NSS direktyvą. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad NSS direktyva taikytina kartu su sektorių teisės aktais, atitiktis jų reikalavimams automatiškai nereiškia, kad laikomasi visų skaidrumo reikalavimų pagal NSS direktyvą. Be to, tai, kad konkrečiame teisės akte nėra reikalavimų pateikti konkrečią informaciją, nepanaikina informacijos teikimo įsipareigojimų pagal NSS direktyvą dėl sutarties sąlygų, kurias pardavėjai ar tiekėjai įtraukia savo iniciatyva.

3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį

3.4.1. Vertinimo pagal 3 straipsnio 1 dalį ir 4 straipsnio 1 dalį sistema

Sutarties sąlygos turi būti laikomos nesąžiningomis pagal 3 straipsnio 1 dalį, jei:

- jos prieštarauja sąžiningumo reikalavimams,

²⁰⁸ Sprendimas *RWE Vertrieb*, C-92/11. Žr. visų pirma rezoliucinės dalies 2 punktą: „Direktyvos 93/13 3 ir 5 straipsnius, siejamus su 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/55/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinančios Direktyvą 98/30/EB, 3 straipsnio 3 dalimi, reikia aiškinti taip, kad, siekiant įvertinti, ar standartinė sutarties sąlyga, pagal kurią tiekimo įmonė pasilieka teisę vienašališkai pakeisti su dujų tiekimu susijusius mokesčius, atitinka šiose nuostatose įtvirtintus sąžiningumo, pusiausvyros ir skaidrumo reikalavimus, svarbiausia nustatyti:

– ar sutartyje skaidriai pateikta šių mokesčių keitimo priežastis ir būdas, kad vartotojas, remdamasis aiškiais ir suprantamais kriterijais, galėtų numatyti galimus šių mokesčių pasikeitimus. Informacijos šiuo klausimu nebuvimo prieš sudarant sutartį iš principo neturėtų kompensuoti vien tai, kad jau vykdant sutartį vartotojams iš anksto pranešama apie mokesčių pakeitimą ir apie jų teisę nutraukti sutartį, jeigu jie nesutinka su šiuo pakeitimu, ir

– ar konkrečiomis aplinkybėmis vartotojas gali realiai pasinaudoti jam suteikta teise nutraukti sutartį. [...]“

²⁰⁹ Sprendime *Schulz ir Egbringhoff*, sujungtos bylos C-359/11 ir C-400/11, Teisingumo Teismas nusprendė dėl skaidrumo reikalavimų, kai patikslinamos elektros energijos ir dujų tiekimo sąlygos pagal bendrąją pareigą aprūpinti. Teisingumo Teismas nusprendė, kad nacionalinės teisės nuostatos, kuriose apibrėžiamas šios rūšies sutarčių, sudarytų su vartotojais, turinys ir numatyta galimybė keisti šio tiekimo kainą, tačiau neužtikrinama, kad vartotojams per tinkamą terminą iki šio pakeitimo įsigaliojimo bus pranešta apie jo priežastis, sąlygas ir apimtį, prieštarauja Direktyvos 2003/54/EB ir Direktyvos 2003/55/EB (kurios pakeistos atitinkamai Direktyva 2009/72/EB ir Direktyva 2009/73/EB) skaidrumo nuostatoms. Nagrinėjamų sutarčių turinys nustatomas pagal privalomas Vokietijos teisės nuostatas, o NSS direktyva netaikytina.

- dėl jų atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai.

Nors iki šiol Teisingumo Teismo nebuvo paprašyta paaiškinti šių dviejų kriterijų santykio, 3 straipsnio 1 dalies ir 16 konstatuojamosios dalies formuluotė rodo, kad nesąžiningumas yra susijęs su ryškiu teisių ir pareigų neatitikimu, atsiradusiu dėl sutarties. 16 konstatuojamojoje dalyje kalbama apie šalių derybinių pozicijų tvirtumą ir paaiškinama, kad „sąžiningumo“ reikalavimas susijęs su klausimu, ar pardavėjas ar tiekėjas dorai ir teisingai elgiasi su vartotoju ir atsižvelgia į jo teisėtus interesus. Šiuo atžvilgiu Teisingumo Teismas²¹⁰ mano, kad ypač svarbu apsvarstyti, ar pardavėjas ar tiekėjas galėjo pagrįstai manyti, jog vartotojas būtų sutikęs su tokia sąlyga, jei dėl jos būtų atskirai derėtasi:

„Kalbant apie tai, kokiomis aplinkybėmis atsiranda toks neatitikimas „nepaisant sąžiningumo reikalavimo“, svarbu konstatuoti, kad atsižvelgiant į Direktyvos 93/13 šešioliktą konstatuojamąją dalį nacionalinis teismas šiuo tikslu turi patikrinti, ar pardavėjas arba tiekėjas, dorai ir teisingai veikdamas vartotojo atžvilgiu, galėjo pagrįstai tikėtis, jog vartotojas būtų sutikęs su tokia sąlyga, jei dėl jos būtų atskirai derėtasi [...]“²¹¹.

Tai patvirtina, kad 3 straipsnio 1 dalies prasme sąžiningumo sąvoka yra objektyvi sąvoka, susijusi su klausimu, ar, atsižvelgiant į jos turinį, nagrinėjama sutarties sąlyga yra suderinama su sąžininga ir teisinga rinkos praktika, pakankamai atsižvelgiant į vartotojo teisėtus interesus. Taigi tai yra glaudžiai susiję²¹² su šalių teisių ir pareigų pusiausvyra ar jos sutrikdymu.

Vertinant **ryškus neatitikimą** reikia išnagrinėti, kokią įtaką sutarties sąlyga daro šalių teisėms ir pareigoms. Jei yra *papildomų taisyklių*, nuo kurių nukrypsta sutarties sąlyga, tai bus *pagrindinis kriterijus* vertinant ryškų šalių teisių ir pareigų neatitikimą²¹³. Jei nėra atitinkamų įstatyminių nuostatų, ryškus neatitikimas turės būti vertinamas atsižvelgiant į *kitus atskaitos taškus*, pvz., sąžiningą ir teisingą rinkos praktiką arba šalių teisių ir pareigų palyginimą pagal tam tikrą sąlygą, atsižvelgiant į sutarties pobūdį ir kitas susijusias sutarties sąlygas.

Pagal 4 straipsnio 1 dalį²¹⁴ sutarties sąlygos turi būti vertinamos atsižvelgiant į

- prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį,
- visas kitas tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygas ir
- visas aplinkybes sutarties sudarymo metu.

²¹⁰ Sprendimas *Banco Primus*, C-421/14, 60 punktas. Taip pat žr. Sprendimo *Andriuciu*, C-186/16, 57 punktą.

²¹¹ Nuoroda į Sprendimo *Aziz*, C-415/11, 69 punktą.

²¹² 2019 m. kovo 21 d. bylos *Ottília Lovasné Tóth*, C-34/18, išvadose (56–62 punktai) generalinis advokatas G. Hogan netgi teigia, kad sąžiningumo trūkumas visiškai nesukuria sąlygų nesąžiningoms sutarties sąlygoms, nors kai kurie Teisingumo Teismo pareiškimai (pvz., Sprendimas *Andriuciu*, C-186/16, 56 punktas: „[...] visų pirma turi įvertinti galimybę, kad nesilaikyta sąžiningumo reikalavimo, ir, antra, kad yra ryškus teisių ir pareigų neatitikimas, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalį.“) nebūtinai palaiko tokią nuomonę.

²¹³ Žr. 3.4.2 punktą.

²¹⁴ Teisingumo Teismas priminė nacionaliniams teismams apie šią nuostatą keliuose sprendimuose, pvz. Sprendimas *Constructora Principado*, C-226/12 rezoliucinės dalies antra įtraukoje ir 30 punktas; Sprendimas *Aziz*, C-415/11, 71 punktas; Sprendimas *Pannon GSM*, C-243/08, 39 punktas; Sprendimas *VB Pénzügyi Lízing*, C-137/08, 42 punktas; Sprendimas *Banco Primus*, C-421/14, 61 punktas; Sprendimas *Andriuciu*, C-186/16, 53 punktas. Sprendimo *Banco Primus*, C-421/14, 61 punkto pirmas sakinytis išdėstytas taip: „Be to, vadovaujantis minėtos direktyvos 4 straipsnio 1 dalimi, sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį ir remiantis sutarties sudarymo metu buvusiomis visomis jos sudarymo aplinkybėmis“.

Valstybės narės gali nukrypti nuo šio bendrojo nesąžiningumo patikrinimo tik vartotojų naudai, t. y. tik jei perkėlus direktyvos nuostatas į nacionalinę teisę lengviau padaryti išvadą, kad sutarties sąlyga yra nesąžininga²¹⁵.

NSS direktyvos priede²¹⁶ pateiktas orientacinis sutarčių sąlygų sąrašas yra esminis elementas, kuriuo remiantis gali būti pagrįstas vertinimas, ar tam tikra sąvoka yra nesąžininga pagal 3 straipsnio 1 dalį²¹⁷. Priešingai, kai tam tikra sutarties sąlyga yra įtraukta į nacionalinį „juodąjį sąrašą“, kiekvienu konkrečiu atveju nebereikia atlikti įvertinimo pagal 3 straipsnio 1 dalies kriterijus. Panaši logika bus taikoma ir tada, kai valstybė narė patvirtina sutarties sąlygų, kurios laikomos nesąžiningomis, sąrašą.

3.4.2. Įstatymų nuostatų aktualumas ir neatitikimo reikšmė

Vertindami, ar dėl sutarties sąlygos „atsiranda ryškus neatitikimas“ tarp šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai, nacionaliniai teismai visų pirma turi atlikti atitinkamos sutarties sąlygos **palyginimą su bet kokiomis taisyklėmis, susijusiomis su nacionaline teise, kuri būtų taikoma nesant sutarties sąlygų**²¹⁸, t. y. papildomomis taisyklėmis. Tokie reglamentavimo modeliai visų pirma gali būti nustatyti nacionalinėje sutarčių teisėje, pavyzdžiui, taisyklėse, kuriomis nustatomos tam tikrų sutarties įsipareigojimų nevykdymo pasekmės. Tai gali apimti sąlygas, kuriomis gali būti prašoma skirti baudas, pvz., delspinigius, arba nuostatas dėl įstatymų nustatytų palūkanų normų²¹⁹.

Atlikęs tokią lyginamąją analizę nacionalinis teismas galės įvertinti, ar ir kiek dėl sutarties vartotojas patenka į mažiau palankią teisinę padėtį, palyginti su numatyta galiojančioje sutarčių teisėje. Sutarties sąlygos gali sukurti mažiau palankią teisinę situaciją vartotojams, pavyzdžiui, kai jomis apribojamos teisės, kuriomis vartotojai kitu atveju galėtų naudotis, arba galimai apribojamas jų naudojimas. Ji taip pat gali nustatyti papildomą vartotojo prievolę, kuri nėra numatyta atitinkamose nacionalinėse taisyklėse²²⁰.

Neatitikimas tarp šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai yra **ryškus**, jei „pakankamai rimtai kenkiama teisei padėčiai, kurioje vartotojas [...] atsiduria dėl taikomų nacionalinės teisės nuostatų“²²¹. Tai nebūtinai reiškia, kad sąlyga turi turėti reikšmingą ekonominį poveikį sandorio vertei²²². Todėl, pavyzdžiui, sutarties sąlyga, pagal kurią vartotojui nustatomas mokėtinas mokestis, kai pagal taikomus nacionalinės teisės aktus šis mokestis turėtų būti padengiamas pardavėjo ar tiekėjo, gali sukelti ryškų šalių teisių ir pareigų neatitikimą, neatsižvelgiant į sumas, kurias vartotojas turės mokėti pagal tokią sutarties sąlygą²²³.

Sutarties sąlygos poveikis taip pat priklausys nuo jos pasekmių pagal nacionalinę teisinę sistemą, taikomą sutarčiai, o tai reiškia, kad reikia atsižvelgti ir į kitas teises nuostatas,

²¹⁵ Pavyzdžiui, perkėlus 3 straipsnio 1 dalį į nacionalinę teisę neprivalomas sąžiningumo trūkumo kriterijus arba nereikalaujamas, kad neatitikimas būtų „ryškus“. Taip pat žr. 2.1 punktą dėl minimalaus suderinimo.

²¹⁶ Taip pat žr. 3.4.7 punktą dėl priedo.

²¹⁷ Sprendimas *Invitel*, C-472/10, 25 ir 26 punktai; Sprendimas *Pannon GSM*, C-243/08, 37 ir 38 punktai; Nutartis *Pohotovost*, C-76/10, 56 ir 58 punktai; Sprendimas *Europos Bendrijų Komisija / Švedijos Karalystė*, C-478/99, 22 punktas. 3.4.7 punktas.

²¹⁸ Sprendimas *Aziz*, C-415/11, 68 punktas; Sprendimas *Constructora Principado*, C-226/12, 21 punktas; Sprendimas *Banco Primus*, C-421/14, 59 punktas; Sprendimas *Andriuc*, C-186/16, 59 punktas.

²¹⁹ Pastaruoju aspektu nurodomas, pavyzdžiui, Sprendimo *Aziz*, C-415/11, 74 punktas.

²²⁰ Sprendimas *Banco Primus*, C-421/14, 59 punktas; Sprendimas *Aziz*, C-415/11, 68 punktas; Sprendimas *Constructora Principado*, C-226/12, 23 punktas.

²²¹ Sprendimas *Constructora Principado*, C-226/12, 23 punktas ir rezoliucinės dalies pirma įtrauka.

²²² Sprendimas *Constructora Principado*, C-226/12, 22 punktas ir rezoliucinės dalies pirma įtrauka.

²²³ Sprendimas *Constructora Principado*, C-226/12, 26 punktas.

įskaitant procedūros reglamentą²²⁴. Atsižvelgiant į tai, taip pat svarbu, ar vartotojui sunku užkirsti kelią tolesniam nagrinėjamos sutarties sąlygos naudojimui²²⁵.

Teisingumo Teismas apibūdino, kad šalių teisių ir pareigų ryškus neatitikimas vertinamas taip²²⁶:

„21 Šiuo klausimu Teisingumo Teismas nusprendė, kad norint sužinoti, ar dėl sąlygos atsiranda iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų „ryškus neatitikimas“ vartotojo nenaudai, reikia atsižvelgti į nacionalinės teisės nuostatas, taikytinas tuo atveju, kai šiuo klausimu nėra susitarimo tarp šalių. Būtent atlikęs tokią lyginamąją analizę nacionalinis teismas galės įvertinti, ar (o jei reikia, kiek) dėl sutarties vartotojas patenka į mažiau palankią teisinę padėtį, palyginti su numatyta galiojančioje nacionalinėje teisėje [...]”²²⁷.

22 Vadinas, atsakant į klausimą, ar yra šis ryškus neatitikimas, negalima apsiriboti vien kiekybinio pobūdžio ekonominiu vertinimu, grindžiamu sandorio, kuris yra sutarties dalykas, bendros sumos ir pagal šią sąlygą vartotojui perkeltų išlaidų palyginimu.

23 Atvirkščiai, ryškus neatitikimas gali atsirasti vien dėl to, kad pakankamai rimtai kenkiama teisinei padėčiai, kurioje vartotojas, kaip nagrinėjamos sutarties šalis, atsiduria dėl taikomų nacionalinės teisės nuostatų, nesvarbu, ar tai pasireiškia teisių, kurių pagal šias nuostatas jam atsiranda iš šios sutarties, turinio apribojimu, trukdymu jas įgyvendinti arba nacionalinės teisės nuostatose nenumatytos papildomos pareigos jam nustatymu.

24 Šiuo klausimu Teisingumo Teismas yra priminęs, kad, vadovaujantis direktyvos 4 straipsnio 1 dalimi, sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį ir remiantis sudarant sutartį buvusiomis visomis jos sudarymo aplinkybėmis ir visomis kitomis tos sutarties sąlygomis [...]”²²⁸. Iš to matyti, kad šiuo tikslu taip pat reikia įvertinti pasekmes, kurių ši sąlyga gali sukelti atsižvelgiant į tokiai sutarčiai taikytiną teisę, o dėl to reikia išnagrinėti nacionalinės teisės sistemą [...]”²²⁹.

Kai sutartiniai susitarimai pažeidžia įstatymų numatytą nacionalinę ar ES sutarčių teisę, nuo kurios šalys negali nukrypti pagal sutartį, tokios sutarčių sąlygos paprastai yra jau savaime negaliojančios. Sutarčių sąlygos, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi, kurios nukrypsta nuo tokių nuostatų, gali pažeisti ir NSS direktyvos 3 straipsnio 1 dalį.

3.4.3. Sankcijos arba pasekmės, atsirandančios dėl to, kad vartotojas nesilaiko sutartinių įsipareigojimų

Siekiant išvengti ryškaus neatitikimo vartotojo nenaudai, sankcijos arba pasekmės, atsirandančios dėl to, kad vartotojas nesilaiko sutartinių įsipareigojimų, **turi būti pateisinamos atsižvelgiant į vartotojo prievolės svarbą ir į tai, kad ji nevykdoma**²³⁰.

²²⁴ Sprendimo *Banco Primus*, C-421/14, 61 punkto antras sakiny: „[...] taip pat turi būti įvertintos pasekmės, kurių gali sukelti minėta sąlyga pagal sutarčiai taikytiną teisę, o tam reikia įvertinti nacionalinės teisės sistemą“. Taip pat žr. Sprendimo *Aziz*, C-415/11, 71 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją; Sprendimo *Freiburger Kommunalbauten*, C-237/02, 21 punktą ir Nutarties *Pohotovost*, C-76/10, 59 punktą.

²²⁵ Sprendimas *Banco Primus*, C-421/14, rezoliucinės dalies 3 punkto pirma įtrauka ir 59 punktas; Sprendimo *Aziz*, C-415/11, 68 ir 73 punktai.

²²⁶ Sprendimas *Constructora Principado*, C-226/12, 21–24 punktas.

²²⁷ Nuoroda į Sprendimo *Aziz*, C-415/11, 68 punktą.

²²⁸ Nuoroda į Sprendimo *Banif Plus Bank*, 472/11, 40 punktą.

²²⁹ Nuoroda į Sprendimo *Aziz*, C-415/11, 71 punktą.

²³⁰ Sprendimas *Aziz*, C-415/11, 73 punktas; Sprendimas *Banco Primus*, C-421/14, 66 punktas.

Kitaip tariant, jos turi būti proporcingos²³¹. Į šį vertinimą turi būti įtrauktas klausimas, ar sutarties sąlyga nukrypsta nuo įstatyminių nuostatų, kurios būtų taikomos tuo atveju, jei šiuo klausimu nebūtų sudarytos sutarties sąlygos, ir, jei dėl sąlygos inicijuojama tam tikra procedūra, ar vartotojui prieinamos procedūrinės priemonės²³².

Teisingumo Teismas²³³ pateikė atitinkamus kriterijus, susijusius su vadinamosiomis nutraukimo prieš terminą arba išankstinio gražinimo sąlygomis hipoteka įkeistu turtu užtikrintos paskolos sutartyse, pagal kurias kreditorius gali pradėti hipotekos vykdymo procedūras:

„[...] Direktyvos 93/13 [...] 3 straipsnio 1 ir 3 dalis ir jos priedo 1 punkto e ir g papunktčius bei 2 punkto a papunktį reikia aiškinti taip, kad siekiant įvertinti, ar hipoteka įkeistu turtu užtikrintos paskolos sutarties nutraukimo prieš terminą sąlyga yra nesąžininga, visų pirma svarbiausi šie kriterijai:

– ar pardavėjo arba tiekėjo teisė vienašališkai nutraukti sutartį priklauso nuo to, kad vartotojas neįvykdo pareigos, kuri aptariamuose sutartiniuose santykiuose yra esminė,

– ar ši teisė numatyta tais atvejais, kai toks neįvykdymas yra pakankamai rimtas, palyginti su paskolos trukme ir suma,

– ar tokia teise nukrypstama nuo nesant šalių susitarimo taikytinų nuostatų ir dėl to vartotojui, atsižvelgiant į jo turimas procesines priemones, tampa sunkiau kreiptis į teismą ir pasinaudoti teise į gynybą ir

– ar nacionalinėje teisėje numatyta atitinkamų ir veiksmingų priemonių, leidžiančių vartotojui, prieš kurį tokia sąlyga nukreipta, pašalinti vienašališko paskolos sutarties nutraukimo pasekmes.

Tokį vertinimą turi atlikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, atsižvelgęs į visas ginčo, kurį jo prašoma išspręsti, aplinkybes.“

Numatytųjų delspinigių atžvilgiu Teisingumo Teismas²³⁴ šį vertinimą paaiškino taip:

„[...] kalbant apie sąlygą dėl delspinigių nustatymo, reikia priminti, kad atsižvelgiant į direktyvos priedo 1 punkto e papunktį, siejamą su direktyvos 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies nuostatomis, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas visų pirma turės patikrinti, [...] pirma, nacionalines taisykles, taikytinas tarp šalių tuo atveju, kai aptariama sutartimi ar kitomis šio tipo su vartotojais sudarytomis sutartimis nepasiektas joks susitarimas, ir, antra, nustatytą delspinigių normą, palyginti su įstatymais nustatyta palūkanų norma, siekiant patikrinti, kad ji tinkama užtikrinti valstybėje narėje siekiamų tikslų įgyvendinimą ir neviršija to, kas būtina jiems pasiekti.“

Spręsdamas dėl sutarties sąlygomis numatytų sankcijų proporcingumo²³⁵ ir nesąžiningumo, Teisingumo Teismas taip pat nurodė²³⁶, kad būtina įvertinti visų nagrinėjamoje sutartyje

²³¹ Tai taip pat nurodyta NSS direktyvos priedo 1 punkto e papunktyje: „reikalauti iš bet kurio vartotojo, kuris neįvykdo savo įsipareigojimo, kaip kompensaciją už tai sumokėti neproporcingai didelę sumą;“.

²³² Sprendimo *Aziz*, C-415/11, 73 ir 74 punktai; Sprendimas *Banco Popular Español ir Banco de Valencia*, sujungtos bylos C-537/12 ir C-116/13, 70 ir 71 punktai. Dėl procedūros reglamento atitikties NSS direktyvai, žr. 6 skirsnį.

²³³ Sprendimas *Banco Primus*, C-421/14, 66 punktas, Sprendimas *Banco Popular Español ir Banco de Valencia*, sujungtos bylos C-537/12 ir C-116/13, 71 punktas, remiantis Sprendimo *Aziz*, C-415/11, 73 ir 75 punktais.

²³⁴ Sprendimas *Aziz*, C-415/11, 74 punktas.

²³⁵ NSS direktyvos priedo 1 punkto e papunktis.

numatytų sankcijų sąlygų *bendrajį poveikį*, neatsižvelgiant į tai, ar kreditorius iš tikrųjų primygtinai reikalauja, kad visos jos būtų visiškai patenkinamos.

Net jei sutarties sąlygos tampa neproporcingomis tik dėl *bendrojo sankcijų poveikio*, visos atitinkamos sutarties sąlygos turi būti laikomos nesąžiningomis²³⁷, neatsižvelgiant į tai, ar jos buvo pritaikytos²³⁸.

3.4.4. Galimas kainos ar atlygio nesąžiningumas

Kaip pirmiau minėta²³⁹, pagal minimalų NSS direktyvos standartą kainos arba atlygio adekvatumas turi būti vertinamas pagal 3 straipsnio 1 dalį tik jei sutarties sąlygos, kuriomis nustatoma taikoma kaina ar atlygis, nėra pateikiamos aiškiai, suprantama kalba. Vertinant pagal 3 straipsnio 1 dalį, jei atitinkamoje nacionalinėje teisėje nėra papildomų taisyklių, reikės atsižvelgti, pavyzdžiui, į sutarties sudarymo metu vyraujančias rinkos praktikas lyginant vartotojo mokamą sumą ir konkrečios prekės ar paslaugos vertę²⁴⁰. Pavyzdžiui, dėl galimos nesąžiningos paskolos sutartyje nustatytą paprastųjų palūkanų normos Teisingumo Teismas²⁴¹ konstatavo, kad

„jeigu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad sutarties sąlyga, susijusi su paprastųjų palūkanų skaičiavimo metodu, [...] nėra surašyta aiškiai ir suprantamai, kaip reikalaujama pagal šios direktyvos 4 straipsnio 2 dalį, jis turi išnagrinėti, ar ši sąlyga yra nesąžininga, kaip tai suprantama pagal tos pačios direktyvos 3 straipsnio 1 dalį. Atlikdamas tokį nagrinėjimą šis teismas turi, be kita ko, palyginti šioje sąlygoje numatytą paprastųjų palūkanų normos skaičiavimo metodą ir faktinį šios normos dydį, gautą taip apskaičiavus, su įstatyme įtvirtinta palūkanų norma ir įprastai taikomais skaičiavimo metodais, taip pat su pagrindinėje byloje nagrinėjamos sutarties sudarymo momentu rinkoje vyravusia palūkanų norma nagrinėjamai paskolos sutarčiai lygiaverčio dydžio ir trukmės paskolos atveju;“

Atsižvelgdama į 3 straipsnio 1 dalyje nurodytą „sąžiningumo reikalavimą“, Komisija mano, kad atliekant šį vertinimą gali būti atsižvelgiama tik į sąžiningą ir teisingą rinkos praktiką.

3.4.5. Aplinkybės sutarties sudarymo metu

Remiantis 4 straipsnio 1 dalimi, nesąžininga sutarties sąlyga, t. y. rimta neatitiktis sąžiningumo reikalavimams, turi būti vertinama atsižvelgiant į sutarties pobūdį, kitas sutarties sąlygas bei „visas aplinkybes sutarties sudarymo metu“. Pastarasis aspektas neapima aplinkybių, pasireiškiančių vykdant sutartį. Tačiau sutarties sudarymo aplinkybės turi apimti visas aplinkybes, kurios buvo žinomos arba pagrįstai galėjo būti žinomos pardavėjui ar tiekėjui ir kurios galėtų paveikti paskesnę sutarties vykdymą²⁴².

²³⁶ Sprendimas *Radlinger Radlingerová*, C-377/14, 101 punktas.

²³⁷ Sprendimas *Radlinger ir Radlingerová*, C-377/14, 101 punktas.

²³⁸ Taip pat žr. 4.3.3 punktą ir Sprendimo *Banco Primus*, C-421/14, rezoliucinės dalies 4 punktą, 73 punktą. Prašymas priimti prejudicinį sprendimą (byla A, B / C, C-750/18, dar neišnagrinėta 2019 m. gegužės 31 d.), kai Teisingumo Teismo buvo paprašyta pateikti rekomendacijas dėl klausimo, ar bendrasis poveikis gali būti apribotas sankcijomis dėl sutartinių įsipareigojimų nesilaikymo.

²³⁹ 3.1 ir 3.2.2 punktai. Sprendimas *Banco Santander Escobedo Cortés*, sujungtos bylos C-96/16 ir C-94/17.

²⁴⁰ Pavyzdžiui, kai valiutų kurso svyravimai gali sukelti šalių teisių ir pareigų neatitikimą, nes padidėja našta vartotojui, Sprendimas *Andriiciu*, C-186/16, 52–58 punktai.

²⁴¹ Sprendimo *Banco Primus*, C-421/14, 67 punkto antra įtrauka.

²⁴² Sprendimas *Andriiciu*, C-186/16, 54 punktas.

Viena iš tokių aplinkybių yra rizika, kad sudarant paskolos sutartį užsienio valiuta galimas valiutos keitimo kurso svyravimas, kuris gali pasireikšti tik vykdant sutartį. Tokiais atvejais nacionaliniai teismai, atsižvelgdami į skolintojo žinias ir patirtį, turės įvertinti, ar valiutos kurso rizikos poveikis vartotojui atitinka sąžiningumo reikalavimus, t. y. ar tai yra sąžininga ir teisinga praktika, ar ji sukelia ryškų neatitikimą, kaip jis suprantamas pagal 3 straipsnio 1 dalį²⁴³.

Jei sutarties sąlygos yra iš dalies ar visiškai pakeistos, vertinant naujas sutarties sąlygas, tikslinga atsižvelgti į pakeitimo metu buvusias aplinkybes²⁴⁴.

Ryškus neatitikimas turi būti vertinamas atsižvelgiant į sutarties sąlygos turinį ir *neatsižvelgiant į tai, kaip jis buvo praktiškai taikomas*²⁴⁵. Pavyzdžiui, kai dėl sutarties sąlygos pardavėjas ar tiekėjas gali reikalauti nedelsiant visiškai grąžinti paskolą, jei vartotojas nesumoka nustatyto mėnesio įmokų skaičiaus, nesąžiningumas turi būti vertinamas pagal nemokamų mėnesinių įmokų, kurių reikalaujama pagal sutartį, skaičių. Jis negali būti grindžiamas mėnesinių įmokų, kurių vartotojas faktiškai nesumokėjo prieš tai, kai pardavėjas ar tiekėjas pasinaudojo atitinkama sąlyga, skaičiumi²⁴⁶.

3.4.6. Skaidrumo trūkumas dėl sutarties sąlygų nesąžiningumo

Skaidrumo nebuvimas savaime nereiškia, kad pagal NSS 3 straipsnio 1 dalį tam tikra sutarties sąlyga yra nesąžininga²⁴⁷. Tai reiškia, kad nustatius, kad 4 straipsnio 2 dalyje²⁴⁸ nurodyta sutarties sąlyga „nėra pateikiama aiškia, suprantama kalba“, jos nesąžiningumas paprastai turi būti vertinamas pagal 3 straipsnio 1 dalies kriterijus²⁴⁹. Atvirkščiai, skaidrumo stoka nėra būtinas elementas vertinant nesąžiningumą pagal 3 straipsnio 1 dalį²⁵⁰, taigi taip pat, atsižvelgiant į jų nesubalansuotą turinį, visiškai skaidrios sutarties sąlygos gali būti nesąžiningos pagal 3 straipsnio 1 dalį²⁵¹.

Tačiau tiek, kiek sutarties sąlygos nėra aiškios ir suprantamos, t. y. kai pardavėjai ar tiekėjai nesilaiko skaidrumo reikalavimų, ši aplinkybė gali padėti nustatyti nesąžiningą sutarties sąlygą pagal 3 straipsnio 1 dalį arba netgi gali nurodyti nesąžiningumą. Priedo 1 punkto i papunkčiu bendrai ir priedo 1 punkto i papunkčiu, ypač atsižvelgiant į vienašališkus sutarties sąlygų pakeitimus, patvirtinama, kad skaidrumo stoka gali būti lemiamą aplinkybę nustatant nesąžiningas sutarties sąlygas.

²⁴³ Sprendimo *Andriciuc*, C-186/16, 55 ir 56 punktai.

²⁴⁴ Teisingumo Teismo prašoma pateikti papildomą išaiškinimą byloje *Ibercaja Banco*, C-452/18 (dar neišnagrinėta 2019 m. gegužės 31 d.) dėl paskolos sutarties atnaujinimo.

²⁴⁵ Sprendimas *BBVA*, C-602/13, 50 punktas.

²⁴⁶ Sprendimas *Banco Primus*, C-421/14, rezoliucinės dalies 4 punktas, 73 punktas.

²⁴⁷ Vis dėlto laikantis minimalaus suderinimo principo, nacionalinėje teisėje gali būti numatyta, kad skaidrumo stoka gali turėti šią tiesioginę pasekmę. Žr. 2 skirsnį apie NSS direktyvos santykį su nacionaline teise ir Vokietijos civilinio kodekso (BGB) 307 straipsnio 1 dalį.

²⁴⁸ Žr. 3.2.1 punktą.

²⁴⁹ Tai netiesiogiai arba aiškiai patvirtinama keliuose sprendimuose, pavyzdžiui, Sprendimo *Banco Primus*, C-421/14, 62–67 punktuose, ypač 64 punkte ir 67 punkto antroje įtraukoje, Sprendimo *Lupean*, C-119/17, 22–31 punktuose arba Sprendimo *Dunai*, C-118/17, 49 punkte.

²⁵⁰ Skaidrumo trūkumas nėra paminėtas kaip 3 straipsnio 1 dalies sąlyga. Išskyrus sutarties sąlygas, apibrėžiančias sutarties pagrindinį dalyką, arba kurioms įvertinti reikalingas kainos ar atlygio adekvatumo tyrimas.

²⁵¹ Patvirtinta Sprendimo *Katalin Sebestyén*, C-342/13, 34 punkte: „Tačiau net pripažįstant, kad bendro pobūdžio informacija, kuri vartotojui pateikiama prieš sudarant sutartį, atitinka iš minėtos direktyvos 5 straipsnio išplaukiančius aiškumo ir suprantamumo reikalavimus, vien dėl šios aplinkybės negali būti atmetama galimybė, kad sąlyga [...] yra nesąžininga [...]“.

Keli sprendimai yra susiję su skaidrumo trūkumu, kaip (svarbiu) elementu vertinant bent jau tam tikrų rūšių sutarčių sąlygų²⁵² nesąžiningumą arba tuo pačiu metu nurodant ir skaidrumo trūkumą, ir sutarties sąlygų nesąžiningumą²⁵³.

Teisingumo Teismas pabrėžė skaidrumo svarbą sutarties sąlygų sąžiningumui, pavyzdžiui, kalbant apie nuostatas, kurios leidžia pardavėjui ar tiekėjui keisti vartotojų mokamas palūkanas ilgalaikėse sutartyse²⁵⁴, kurios apibrėžia pagrindines vartotojo pareigas paskolų sutartyse²⁵⁵ arba teisės pasirinkimo išlygas²⁵⁶.

Teisingumo Teismas aiškiai nurodė, kad kalbant apie teisės pasirinkimo sąlygą, kurioje nepripažįstama, jog pagal reglamentą „Roma I“ vartotojai visada gali remtis palankesnėmis valstybės narės, kurioje yra jų gyvenamoji vieta²⁵⁷, taisyklėmis, todėl nepateikus tokios informacijos arba suformulavus klaidinančią sąlygą, ji gali būti laikoma nesąžininga. Teisingumo Teismas²⁵⁸, primindamas ryškaus šalių teisių ir pareigų neatitikimo kriterijų, nurodė, kad

„[visų] pirma nesąžiningą tokios sąlygos pobūdį gali lemti formuluotė, neatitinkanti

²⁵² Pvz., Sprendimo *EOS KSI Slovensko*, C-472/10, 28 punktą ir rezoliucinės dalies 1 punkto pabaigą: „[...] teismas, turi, atsižvelgdamas į 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 3 straipsnio 1 ir 3 dalis, įvertinti šios nuostatos, pagal kurią pardavėjas ar tiekėjas vienašališkai numato su paslaugos teikimu susijusių išlaidų pakeitimą ir aiškiai nenurodo šių išlaidų apskaičiavimo metodo ir rimtų šio pakeitimo priežasčių, nesąžiningumą. Vertindamas šis teismas konkrečiai turi patikrinti, ar, atsižvelgiant į visas su vartotojais sudarytų sutarčių bendrųjų sąlygų nuostatas, tarp kurių numatyta ir ginčijama sąlyga, bei į nacionalinės teisės aktus, kuriuose numatytos teisės ir pareigos, kuriomis gali būti papildytos numatytosios minėtose bendrosiose sąlygose, su paslaugos teikimu susijusių išlaidų keitimo priežastys ir metodas yra nustatytas aiškiai ir suprantamai ir, jei reikia, ar vartotojai turi teisę nutraukti sutartis.“ Sprendimas *RWE Vertrieb*, C-92/11, rezoliucinės dalies 2 punktą: „Direktyvos 93/13 3 ir 5 straipsnius, siejamus su [...] Direktyvos 2003/55/EB [...] 3 straipsnio 3 dalimi, reikia aiškinti taip, kad, siekiant įvertinti, ar standartinė sutarties sąlyga, pagal kurią tiekimo įmonė pasilieka teisę vienašališkai pakeisti su dujų tiekimu susijusius mokesčius, atitinka šiose nuostatose įtvirtintus sąžiningumo, pusiausvyros ir skaidrumo reikalavimus, svarbiausia nustatyti:

- ar sutartyje skaidriai pateikta šių mokesčių keitimo priežastis ir būdas, kad vartotojas, remdamasis aiškiais ir suprantamais kriterijais, galėtų numatyti galimus šių mokesčių pasikeitimus. [...], ir
- ar vartotojas ne tik formaliai turi teisę nutraukti sutartį, bet ir konkrečiomis aplinkybėmis gali faktiškai ją pasinaudoti.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi visa tai įvertinti atsižvelgdamas į visas nagrinėjamo atvejo aplinkybes, įskaitant visas bendrųjų tiekimo sąlygų nuostatas, įtrauktas į vartojimo sutartis, kuriose yra ginčijama sąlyga.“

²⁵³ Pvz., Sprendimas *Verein für Konsumenteninformation / Amazon*, C-191/15, 65 punktą: „Nacionalinis teismas turi nustatyti, ar, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, sąlyga atitinka sąžiningumo, pusiausvyros ir skaidrumo reikalavimus.“ Taip pat žr. Sprendimo *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, sujungtos bylos C-70/17 ir C-179/17, 50 punktą ir Sprendimo *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, 40 punktą.

Sprendimo *RWE Vertrieb*, C-92/11, 47 punktą: „Tačiau standartinė sąlyga, pagal kurią galimas toks vienašališkas keitimas, turi atitikti minėtose direktyvose įtvirtintus sąžiningumo, pusiausvyros ir skaidrumo reikalavimus.“

²⁵⁴ Sprendimas *Invitel*, C-472/10, 21–31 punktai; Sprendimas *RWE Vertrieb*, C-92/11, 40–55 punktai.

²⁵⁵ Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, Sprendimas *Bucura*, C-348/14, Sprendimas *Andriciu*, C-186/16, ir Sprendimas *Lupean*, C-119/17, 22–31 punktai.

²⁵⁶ Sprendimas *Verein für Konsumenteninformation / Amazon*, C-191/15.

²⁵⁷ Reglamento „Roma I“ 6 straipsnis.

²⁵⁸ Sprendimas *Verein für Konsumenteninformation / Amazon*, C-191/15, 68 punktą, kurio ištraukia čia cituojama. Ankstesnis 67 punktą išdėstytas taip: „Šiomis aplinkybėmis, [...], iš anksto parengta taikytinos teisės pasirinkimo sąlyga, pagal kurią nustatoma profesionalo buveinės valstybės narės teisė, yra nesąžininga tik tuomet, jeigu turi tam tikrų ypatumų, būdingų jos formuluotei ar kontekstui ir dėl jos atsiranda ryškus neatitikimas tarp šalių teisių ir pareigų.“

Taigi galima daryti išvadą, kad, atsižvelgiant į nagrinėjamos sutarties sąlygos turinį ir atsižvelgiant į skaidrumo trūkumo poveikį, **galima nesąžiningas sutarties sąlyga gali būti glaudžiai susijusi su skaidrumo stoka arba sutarties sąlygos skaidrumo trūkumas gali nurodyti jos nesąžiningumą**. Taip gali būti, pavyzdžiui, kai vartotojai negali suprasti sąlygos pasekmių arba yra klaidinami.

Iš tiesų, kai vartotojai atsiduria nepalankioje padėtyje dėl sutarties sąlygų, kurios yra neaiškios, paslėptos ar klaidinančios, arba jei nėra paaiškinimų, reikalingų jų pasekmėms suprasti, mažai tikėtina, kad pardavėjas ar tiekėjas dorai ir teisingai elgiasi su vartotoju, atsižvelgdamas į jo teisėtus interesus.

3.4.7. NSS direktyvos 3 straipsnio 3 dalyje nurodyto priedo vaidmuo

Kaip nurodyta NSS 3 straipsnio 3 dalyje, NSS direktyvos priede pateikiamas tik orientacinis ir neišsamus sąlygų, kurios *gali* būti pripažintos nesąžiningomis, sąrašas. Teisingumo Teismas tai ne kartą pabrėžė²⁵⁹. Neišsamus priedas ir minimalus suderinimo principas pagal NSS direktyvos 8 straipsnį reiškia, kad nacionalinės teisės aktuose sąrašas gali būti išplėstas arba naudojamos formuluotės, dėl kurių taikomi griežtesni standartai²⁶⁰.

Kadangi sąrašas yra tik orientacinis, jame pateiktos sąlygos neturėtų būti automatiškai laikomos nesąžiningomis. Tai reiškia, kad jų nesąžiningumas dar turi būti vertinamas atsižvelgiant į bendruosius kriterijus, apibrėžtus NSS direktyvos 3 straipsnio 1 dalyje ir 4 straipsnyje²⁶¹. Teisingumo Teismas yra patvirtinęs, kad priedo sąrašas nurodyta sąlyga nebūtinai turi būti laikoma nesąžininga ir, atvirkščiai, – ten nesanti sąlyga gali būti pripažinta nesąžininga²⁶². Nepaisant to, *priedas yra svarbus elementas vertinant nesąžiningas sutarties sąlygas*. Teisingumo Teismo žodžiais,

„Nors atsižvelgiant vien į aptariamo priedo turinį nėra savaime akivaizdu, kad ginčijama sąlyga yra nesąžininga, tai yra esminis elementas, kuriuo remdamasis kompetentingas teismas gali pagrįsti šios sąlygos nesąžiningumo vertinimą.“²⁶³

Jei valstybė narė²⁶⁴ patvirtino sąlygų, kurios visada laikomos nesąžiningomis, „juodąjį sąrašą“²⁶⁵, tokiuose sąrašuose esančios sutarties sąlygos nebus vertinamos pagal nacionalines nuostatas, perkeliančias 3 straipsnio 1 dalį.

Priešingu atveju nacionalinės valdžios institucijos turi išnagrinėti sąlygą pagal 3 straipsnio 1 dalį, naudodamos priedą kaip atskaitą tam, kas paprastai sukelia ryškų neatitikimą tarp šalių teisių ir pareigų ir prieštarauja sąžiningumo reikalavimams.

Teisingumo Teismas savo praktikoje nurodė šiuos priedo punktus:

²⁵⁹ Sprendimas *Invitel*, C-472/10, 25 punktas; Sprendimas *Pannon GSM*, C-243/08, 37 ir 38 punktai; Sprendimas *VB Pénzügyi Lízing*, C-137/08, 42 punktą ir Nutartis *Pohotovost*, C-6/10, 56 ir 58 punktai.

²⁶⁰ Sprendimas *Europos Bendrijų Komisija / Švedijos Karalystė*, C-478/99, 11 punktą.

²⁶¹ Sprendimas *Europos Bendrijų Komisija / Švedijos Karalystė*, C-478/99, 11 punktą.

²⁶² Sprendimas *Freiburger Kommunalbauten*, C-237/02, 2 punktą; Sprendimas *Europos Bendrijų Komisija / Švedijos Karalystė*, C-478/99, 20 punktą. Sprendimo *Matei ir Matei*, C-143/13, 60 punkte Teisingumo Teismas priedą vadina „pilkuoju sąrašu“. Tačiau gali būti, kad kai kuriuose nacionaliniuose įstatymuose yra „pilkujų sąrašų“, nes yra (paneigiama) teisinė prezumpcija, kad tam tikrų rūšių sutarties sąlygos yra nesąžiningos.

²⁶³ Sprendimas *Invitel*, C-472/10, 26 punkto pirma dalis.

²⁶⁴ Žr. šio pranešimo 2 priedą.

²⁶⁵ Sprendimas *Matei ir Matei*, C-143/13, 61 punktą.

- 1 punkto e papunktis²⁶⁶: Nutartis *Pohotovost'*, C-76/10; Sprendimas *Aziz*²⁶⁷, C-415/11; Sprendimas *Banco Santander Escobedo Cortés*, sujungtos bylos C-94/17 ir C-96/16 dėl delspinigių;
- 1 punkto e papunktis: Sprendimas *Radlinger Radlingerová*, C-377/14 dėl bendro sutartinių sankcijų poveikio,
- i, j ir l papunkčiai kartu su 2 punkto b ir d papunkčiais: Sprendimas *RWE Vertrieb*, C-92/11, Sprendimas *Invitel*²⁶⁸, C-472/10, Sprendimas *Bucura*²⁶⁹, C-348/14 dėl kainų svyravimo sąlygų,
- 1 punkto i, j ir l papunkčiai kartu su 2 punkto b ir d papunkčiais:
 - Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*²⁷⁰, C-26/13 dėl valiutos kurso perskaiciavimo mechanizmo užsienio valiuta išreikštai hipoteka užtikrintai paskolai;
 - Sprendimas *Matei ir Matei*²⁷¹, C-143/13, dėl vienašališkų palūkanų normų pokyčių;
- 1 punkto q papunktis²⁷²:
 - Sprendimas *Océano Grupo Editorial*, C-240/98; Sprendimas *VB Pénzügyi Lízing*, C-137/08; Sprendimas *Pannon GSM*, C-243/08; nurodymas, kad jurisdikcijos sąlygos, pagal kurias vartotojas įpareigojamas kreiptis į išimtinės jurisdikcijos teismą, kuris gali būti toli nuo jo nuolatinės gyvenamosios vietos, todėl jam bus sunku atvykti į teismą, iš esmės yra įtrauktas į 1 punkto q papunktį²⁷³; Sprendimas *Aqua Med*, C-266/18 susijęs su įstatymų nuostatomis dėl jurisdikcijos;
 - Sprendimas *Asturcom Telecomunicaciones*, C-240/08; Sprendimas *Katalin Sebestyén*, C-342/13 dėl arbitražo išlygų;
 - Sprendimo *Aziz*, C-415/11, 75 punktas dėl hipoteka užtikrintų paskolų sutarčių priverstinio vykdymo nuostatų, jų vertinimo atsižvelgiant į esamas teisių gynimo priemones.

Vienas iš priedo pranašumų yra tai, kad jame galima rasti bendrą pagrindą, kai valstybės narės koordinuoja savo vykdymo veiksmus, susijusius su nesąžiningomis sutarties sąlygomis. Be to,

²⁶⁶ Sąlygos, kuriomis „reikalaujama iš bet kurio vartotojo, kuris neįvykdo savo įsipareigojimo, kaip kompensaciją už tai sumokėti neproporcingai didelę sumą“.

²⁶⁷ 74 punktas.

²⁶⁸ 21–31 punktai.

²⁶⁹ 60 punktas.

²⁷⁰ Visų pirma, 73 punktas.

²⁷¹ Visų pirma, 59 ir 74 punktai; 74 punktas išdėstytas taip: „Visų pirma iš Direktyvos 93/13 3 ir 5 straipsnių, taip pat šios direktyvos priedo 1 punkto j ir l papunkčių ir 2 punkto b ir d papunkčių matyti, kad siekiant laikytis skaidrumo reikalavimo itin svarbu tai, ar kredito sutartyje skaidriai išdėstytos palūkanų normos keitimo mechanizmo priežastys ir ypatybės, taip pat šios sąlygos ryšys su kitomis sąlygomis, susijusiomis su atlygiu paskolos davėjui, kad informuotas vartotojas galėtų pagal aiškius ir suprantamus kriterijus numatyti jam dėl to kylančius ekonominius padarinius.“

²⁷² „panaikinti arba trukdyti vartotojo teisei pareikšti ieškinį arba naudotis bet kuria kita teisinės apsaugos priemone, ypač reikalaujant, kad vartotojas ginčus pavestų spręsti išskirtinai arbitražui, kuriam nėra taikomos teisinės nuostatos, nederamai apriboti jo turimus įrodymus arba skirti jam įrodinėjimo pareigą, kuri pagal taikytinus teisės aktus turėtų tekti kitai sutarties šaliai.“

²⁷³ Sprendimas *Océano Grupo Editorial*, C-240/98, rezoliucinė dalis ir 22–24 punktai; Sprendimas *VB Pénzügyi Lízing*, C-137/08, 54–56 punktai; Sprendimas *Pannon GSM*, C-243/08, 41 punktas.

remdamiesi NSS direktyvos priedu ir įvairių nacionalinių teisės aktų, kuriais direktyva perkeliama į nacionalinę teisę, priedais, pardavėjai ar tiekėjai geriau supranta, kokios rūšies sutarties sąlygos yra problemiškos, ir gali padėti vykdymo įstaigoms oficialiai arba neoficialiai įgyvendinti NSS direktyvą.

4. Neprivalomasis nesąžiningų sutarčių sąlygų pobūdis (NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalis)

6 straipsnis

1. Valstybės narės nustato, kad nesąžiningos sąlygos naudojamos sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju taip, kaip numatyta jų nacionalinės teisės aktuose, nebūtų privalomos vartotojui, ir kad sutartis ir toliau būtų šalims privaloma tomis sąlygomis, jei ji gali išlikti be nesąžiningų nuostatų.

2. Valstybės narės imasi reikiamų priemonių, siekdamos užtikrinti, kad vartotojas neprarastų šia direktyva teikiamos apsaugos, sutarčiai taikytina teise pasirenkant Bendrijai nepriklausančios valstybės teisę, jei pastaroji yra artimai susijusi su valstybių narių teritorija.

21 konstatuojamoji dalis

kadangi valstybės narės turi užtikrinti, kad pardavėjo ar tiekėjo su vartotojais sudaromose sutartyse nebūtų naudojamos nesąžiningos sąlygos, o jeigu vis dėlto tokių sąlygų yra, kad jos vartotojui nebūtų privalomos, o sutartis ir toliau būtų šalims privaloma tomis sąlygomis, jei ji gali išlikti be nesąžiningų nuostatų;

4.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies pobūdis ir vaidmuo apsaugant nuo nesąžiningų sutarčių sąlygų

Teisingumo Teismas²⁷⁴ nuolat pabrėžia 6 straipsnio 1 dalies svarbą vartotojų apsaugos sistemoje pagal NSS direktyvą, kuri

„[...] pagrįsta mintimi, kad vartotojo padėtis yra mažiau palanki nei pardavėjo ar tiekėjo tiek dėl galimybių derėtis, tiek dėl informacijos lygio [...]“²⁷⁵.

Neprivalomasis nesąžiningų sutarties sąlygų pobūdis pagal 6 straipsnio 1 dalį yra **privaloma taisyklė**, kuria remiantis NSS direktyvoje siekiama spręsti šią nelygybę ir sudaryti **veiksmingą pusiausvyrą**²⁷⁶ tarp sutarties šalių. Teisingumo Teismo žodžiais²⁷⁷,

„[...] direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje, kurioje numatyta, kad nesąžiningos sąlygos nėra privalomos vartotojui, yra imperatyvi nuostata, skirta sutartimi nustatytą formalią sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą pakeisti realia, atkuriančia sutarties šalių lygybę.“

²⁷⁴ Pvz., Sprendimo *Banco Primus*, C-421/14, 40 punktas, kuris čia cituojamas.

²⁷⁵ nuoroda į Sprendimo *Sánchez Morcillo ir Abril García*, C-169/14, 22 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją.

²⁷⁶ Sprendimas *Banco Primus*, C-421/14, 41 punktas, Sprendimas *Sánchez Morcillo ir Abril García*, C-169/14, 23 punktas, Sprendimas *Gutiérrez Naranjo ir kt.*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 53 ir 55 punktai.

²⁷⁷ Sprendimas *Asbeek Brusse*, C-488/11, 38 punktas su nuoroda į Sprendimo *Banco Español de Crédito*, C-618/10, 40 punktą ir Sprendimo *Banif Plus Bank*, C-472/11, 20 punktą.

Atsižvelgiant į tai, kad vartotojų apsauga nuo nesąžiningų sutarties sąlygų pagal NSS direktyvą yra **viešojo intereso** klausimas, Teisingumo Teismas²⁷⁸ ne kartą yra pareiškęs, kad 6 straipsnio 1 dalis yra **lygiavertė valstybių narių teisėje nustatytoms viešosios tvarkos taisyklėms**:

„Teisingumo Teismas taip pat nusprendė, kad, atsižvelgiant į viešojo intereso, kuriuo grindžiama direktyva užtikrinama vartotojų apsauga, pobūdį ir svarbą, jos 6 straipsnį reikia laikyti lygiaverčiu nacionalinėms normoms, kurios vidaus teisės sistemoje priskiriamos prie viešosios tvarkos normų kategorijos [...]. Reikia manyti, kad taip kvalifikuotinos visos direktyvos nuostatos, kurios būtinai šio 6 straipsniu siekiamam tikslui pasiekti.“

Privalomasis arba imperatyvus 6 straipsnio 1 dalies pobūdis reiškia, kad ši nuostata yra privaloma visoms šalims ir valdžios institucijoms ir nuo jos iš esmės negalima nukrypti. Tai patvirtinama NSS direktyvos 6 straipsnio 2 dalyje, nurodant, kad vartotojai negali prarasti NSS direktyva teikiamos apsaugos, net jei sutarčiai pasirenkama kitos valstybės narės teisė šalių susitarimu dėl taikytinos teisės pasirinkimo²⁷⁹.

6 straipsnio 1 dalies imperatyvumas taip pat reiškia, kad **vartotojai iš esmės negali atsisakyti šios apsaugos** nei tiesiogiai, nei netiesiogiai, sutartimi²⁸⁰ ar vienašališku pareiškimu. Ši išlyga taikoma prieš išsprendžiant bet kokius ginčus dėl konkrečių pretenzijų, susijusių su sutarties sąlygų nesąžiningumu²⁸¹.

6 straipsnio 1 dalies reikšmingos pasekmės pateiktos 4.2, 4.3 ir 4.4 punktuose. Procedūrinės garantijos, kylančios iš 6 straipsnio 1 dalies, aptartos 5 skirsnyje. Esminės pasekmės, atsirandančios dėl nesąžiningų sutarties sąlygų, taikomos nepriklausomai nuo teismo proceso ir neatsižvelgiant į tai, ar nesąžiningas sutarties sąlygas iškelia vartotojas, ar teismas, savo iniciatyva.

4.2. „Neprivalomų vartotojui“ sąlygų teisinės pasekmės

„Neprivalomų vartotojui“ nesąžiningų sutarties sąlygų sąvoka gali būti verčiama skirtingomis teisinėmis sąvokomis nacionaliniu lygmeniu tol, kol bus pasiekta NSS direktyva įtvirtinta apsauga. Nepaisant to, nesąžiningų sutarties sąlygų *negaliojimu* bus veiksmingiausiai pasiekta numatyta apsauga. Teisingumo Teismas²⁸² konstatavo, kad

*„[...] Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad nesąžininga pripažinta sutarties sąlyga iš principo turi būti laikoma **niekuomet neegzistavusia**, todėl ji **negali sukurti padarinių vartotojui**. Taigi teismo konstatavimas, jog tokia sąlyga yra*

²⁷⁸ Pvz., Sprendimas *Naranjo Gutierrez*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 54 punktas; Sprendimas *Asbeek Brusse*, C-488/11, 44 punktas, kuris čia cituojamas. Šiame punkte Teisingumo Teismas nurodo ankstesnius sprendimus: Sprendimą *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, 52 punktą ir Nutartį *Pohotovost*, C-76/10, 50 punktą.

²⁷⁹ Žr. 1.2.5 punktą dėl prekiautojų, įsisteigusių trečiojoje šalyje.

²⁸⁰ Nesvarbu, ar pagal sąlygas, dėl kurių buvo atskirai derėtasi, ar pagal sutarties sąlygas, kaip apibrėžta NSS direktyvos 3 straipsnio 1 dalyje.

²⁸¹ Tačiau Teisingumo Teismas išaiškino, kad teismo nagrinėjimo metu vartotojai, gavę informaciją apie sutarties sąlygų nesąžiningumą, gali nuspręsti nesiremti šia apsauga (žr. 4.3.3 punktą, taip pat 5.5.1 ir 5.5.5 punktus). Byloje *Ibercaja*, C-452/18 (dar neišnagrinėta 2019 m. gegužės 31 d.) Teisingumo Teismas raginamas apsvaistyti sutarties sąlygas, numatytas novacijos sutartyje, pagal kurią vartotojas atsisakė teisės pateikti restitucijos reikalavimą pagal sutarties sąlygas, kurios galėjo būti nesąžiningos, t. y. susijusios su „susitarimu“ dėl nesąžiningos sutarties sąlygos pasekmių, ir gali pateikti papildomų rekomendacijų šiuo klausimu.

²⁸² Sprendimas *Gutiérrez Naranjo*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 61 punktas.

nesąžininga, iš principo turi lemti vartotojo faktinės ir teisinės situacijos, kurioje jis būtų, jeigu nebūtų minėtos sąlygos, atkūrimą.“

„Neprivalomų vartotojų“ nesąžiningų sutarties sąlygų pobūdis tiesiogiai kyla iš NSS direktyvos ir pagal ją nereikalaujama, kad teismas ar kita įgaliota institucija iš anksto paskelbtų sutarties sąlygą nesąžininga ar netinkama. Tačiau tokie pareiškimai suteikia teisinį tikrumą dėl tam tikros sutarties sąlygos sąžiningumo, ypač tais atvejais, kai gali kilti skirtingų nuomonių dėl jos nesąžiningumo.

Todėl neprivalomasis pobūdis negali priklausyti nuo to, ar vartotojas iškėlė tam tikros sutarties sąlygos nesąžiningumo klausimą ar užginčijo jos galiojimą, kaip patvirtino Teisingumo Teismas²⁸³, nurodydamas, kad

„[...] direktyvos 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, jog nesąžininga sutarties sąlyga neprivaloma vartotojui, ir šiuo atžvilgiu nėra reikalavimo, kad tokią sąlygą vartotojas būtų iš anksto sėkmingai užginčijęs.“

Tai taip pat reiškia, kad vartotojams negali būti užkirstas kelias iš principo prašyti pardavėjo ar tiekėjo išbraukti tam tikrą nesąžiningą sąlygą iš sutarties, prašyti nacionalinio teismo, kad sutarties sąlyga būtų paskelbta negaliojančia, arba prieštarauti pardavėjų ar tiekėjų reikalavimams remiantis nesąžiningomis sutarties sąlygomis dėl taikytinų senaties terminų²⁸⁴. Tas pats pasakytina ir apie nacionalinių teismų įgaliojimus savo iniciatyva įvertinti nesąžiningas sutarties sąlygas. Teisingumo Teismas²⁸⁵ konstatavo, kad

„[...] remiantis Direktyvoje įtvirtinta vartotojų apsauga, draudžiama nacionalinė nuostata, pagal kurią procese, kurį pradėjo pardavėjas ar tiekėjas prieš vartotoją remiantis tarp jų sudaryta sutartimi, nacionalinis teismas, pasibaigus nustatytam terminui, negali ex officio arba vartotojui paprašius nurodyti sutarties sąlygos nesąžiningumo.“

Kai, nagrinėdamas atskirą ginčą ar kolektyvinį ieškinį, nacionalinis teismas nustato, kad tam tikra sąlyga yra nesąžininga, tokia išvada ar deklaracija taikoma *ex tunc*. Tai reiškia, kad ji turi įsigalioti nuo sutarties sudarymo arba nuo to momento, kai atitinkama sąlyga buvo įtraukta į sutartį, o ne *ex nunc* nuo sprendimo priėmimo momento²⁸⁶.

4.3. Nesąžiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms

Šiame skirsnyje aptariamas principas, kad nesąžiningos sutarties sąlygos turi būti panaikintos ir negali būti peržiūrėtos (4.3.1 punktas), ir konkrečios aplinkybės, kuriomis gali būti užpildytos sutarties spragos, atsiradusios panaikinus nesąžiningą sutarties sąlygą (4.3.2 punktas).

²⁸³ Sprendimas *Pannon GSM*, C-243/08, 28 punktas, kuris čia cituojamas.

²⁸⁴ Tai, kad vartotojams taip pat taikomi terminai, susiję su teisių gynimo priemonių naudojimu vykstančiose bylose arba gali būti taikomi pagrįsti senaties terminai, kai prašoma grąžinti mokėjimus pagal nesąžiningas sutarties sąlygas, yra kitas klausimas, žr. Sprendimo *Gutiérrez Naranjo*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 69–70 punktai.

²⁸⁵ Sprendimas *Cofidis*, C-473/00, 38 punktas. Nacionalinių teismų prievolė *ex officio* įvertinti sutarties sąlygų nesąžiningumą aptarta 5 skirsnyje.

²⁸⁶ Sprendimas *Gutiérrez Naranjo*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, rezoliucinė dalis ir 73–75 punktai.

4.3.1. Principas: nesąžiningos sutarties sąlygos turi būti panaikintos ir negali būti peržiūrėtos

Pagal 6 straipsnio 1 punktą, nors nesąžiningos sutarties sąlygos nėra privalomos vartotojams, likusioji sutarties dalis išlieka privaloma šalims, „jei ji gali išlikti be nesąžiningų nuostatų“. Teisingumo Teismas²⁸⁷ ne kartą pabrėžė, kad

„[...] pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį nesąžiningą sutarties sąlygą nagrinėjantis nacionalinis teismas privalo jos netaikyti tam, kad ji nesukeltų privalomų pasekmių vartotojui, tačiau jis negali pakeisti jos turinio. Iš tiesų ši sutartis iš esmės turi išlikti be jokių kitų pakeitimų, išskyrus tuos, kurių atsiranda dėl nesąžiningų sąlygų panaikinimo, kiek pagal vidaus teisės normas toks sutarties tęstinumas yra teisiškai įmanomas [...]“²⁸⁸.

Tai reiškia, pavyzdžiui, kad, nagrinėdami nesąžiningas sankcijų sąlygas, nacionaliniai teismai negali sumažinti pagal sutarties sąlygą mokėtinos sumos iki priimtino lygio, bet turi visiškai jos netaikyti²⁸⁹.

Nesąžiningų sutarties sąlygų peržiūra iš tikrųjų reikštų, kad nagrinėjamos sąlygos išliktų iš dalies privalomos ir kad pardavėjai ar tiekėjai turėtų šiek tiek naudoti toliau naudodami tokias sąlygas. Tai pakenktų NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies veiksmingumui ir panaikintų atgrasantį poveikį, kuris siekiamas NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalimi, laikant nesąžiningas sutarties sąlygas neprivalomomis²⁹⁰. Tokio atgrasančio poveikio panaikinimas taip pat prieštarautų tikslui kovoti su tolesniu nesąžiningų sutarties sąlygų naudojimu, kaip nurodyta NSS direktyvos 7 straipsnio 1 dalyje²⁹¹.

Vadovaujantis ta pačia logika, taip pat nepriimtinas **dalinis** nesąžiningos sutarties sąlygos **panaikinimas**, nes apskritai jis bus lygiavertis sutarties sąlygos persvarstymui pakeičiant jos turinį²⁹².

²⁸⁷ Sprendimas *Banco Santander Escobedo Cortés*, sujungtos bylos C-96/16 ir C-94/17, 73 punktas. Sprendime *Banco Español de Crédito*, C-618/10, Teisingumo Teismas nustatė esminius principus, susijusius su nesąžiningų sutarčių sąlygų, kurios nėra privalomos, padariniais. Jie patvirtinti įvairiose bylose, pvz., *Asbeek Brusse*, C-488/11; Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13; Sprendimas *Unicaja Banco y Caixabank*, sujungtos bylos C-482/13, C-484/13, C-485/13 ir C-487/13; Sprendimas *Banco Primus*, C-421/14, 71 punktas Sprendimas *Gutiérrez Naranjo ir kt.*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 57 ir 61 punktai.

²⁸⁸ Nuoroda į Sprendimo *Banco Primus*, C-421/14, 71 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją.

²⁸⁹ Pvz., Sprendimo *Asbeek Brusse*, C-488/11, 59 punktas: „[...] direktyvos 6 straipsnio 1 dalies negalima aiškinti kaip leidžiančios nacionaliniam teismui, konstatavusiam nesąžiningą tarp verslininko ir vartotojo sudarytos sutarties baudos sąlygą, sumažinti vartotojui numatytą baudą, užuot jo atžvilgiu visiškai netaikius atitinkamos sąlygos [...]“.

²⁹⁰ Sprendimas *Gutiérrez Naranjo ir kt.*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 60 ir 62 punktai.

²⁹¹ Pvz., Sprendimo *Asbeek Brusse*, C-488/11, 58 punktas: „Teisingumo Teismas, be kita ko, yra pažymėjęs, kad tokį aiškinimą patvirtina direktyvos tikslas ir bendra struktūra. Šiuo atžvilgiu jis priminė, kad atsižvelgiant į viešojo intereso, kuriuo grindžiama vartotojams suteikiama apsauga, pobūdį ir svarbą, direktyva, kaip matyti iš jos 7 straipsnio 1 dalies, valstybės narės įpareigojamos numatyti tinkamas ir veiksmingas priemones, „užkertančias kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais“. Tačiau jei nacionaliniams teismams būtų leidžiama keisti tokiose sutartyse esančių nesąžiningų sąlygų turinį, ši galimybė galėtų pakenkti direktyvos 7 straipsnyje nurodytam ilgalaikiam tikslui, nes sumenkintų atgrasantį poveikį, kurį verslininkams turi visiškai nesąžiningų sąlygų netaikymas vartotojo atžvilgiu (Sprendimo *Banco Español de Crédito* 66–69 punktai).“

²⁹² Teisingumo Teismas tai patvirtino Sprendime *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, sujungtos bylos C-70/17 ir C-179/17, 55 punktas: Šiuo atveju paprasčiausias dalies dėl įsipareigojimų įvykdymo prieš terminą, dėl kurios nagrinėjamos sąlygos tampa nesąžiningos, panaikinimas galiausiai reikštų šių sąlygų turinio pakeitimą ir darytų įtaką jų esmei. Todėl neturėtų būti leidžiama minėtas sąlygas palikti galioti iš dalies, nes tai tiesiogiai pakenktų pirmesniame šio sprendimo punkte nurodytam atgrasomajam poveikiui.“

Kitaip gali būti tik tais atvejais, kai tai, kas gali atrodyti kaip „sutarties sąlyga“, iš tikrųjų yra skirtingų sutarčių sąlygų darinys, kaip apibrėžta 3 straipsnio 1 dalyje. Taip gali būti visų pirma tais atvejais, kai sutarties sąlygoje yra dvi (ar daugiau) sąlygų, kurios gali būti atskirtos viena nuo kitos, vieną iš jų panaikinant, o likusios nuostatos, kurios yra aiškios ir suprantamos, gali būti vertinamos atskirai.

Iki šiol Teisingumo Teismas yra nurodęs tik keletą požymių dėl kriterijų, pagal kuriuos nustatoma, kas yra sutarties sąlyga. Pavyzdžiui, jis atskiria sutarties sąlygas, kuriomis nustatomi pagrindiniai įsipareigojimai gražinti paskolą tam tikra valiuta, ir sąlygas, kuriomis nustatomas valiutos konvertavimo mechanizmas²⁹³, taigi jos pagal apibrėžtį yra atskiros sutarties sąlygos. Tas pats pasakytina ir apie sąlygas, kuriomis nustatoma kaina, kurią turi mokėti vartotojas, ir kainų pokyčių mechanizmą ilgalaikiuose sutartiniuose santykiuose²⁹⁴.

Teisingumo Teismas²⁹⁵ taip pat atskyrė sąlygą, kuria nustatoma įprastų palūkanų norma, mokėtina už hipoteka užtikrintą paskolą, ir sąlygą dėl delspinigių už pavėluotą mokėjimą, net jei pastarieji yra apibrėžiami kaip paprastųjų palūkanų normos priemoka. Konstatavęs, kad įprastos palūkanos ir delspinigiai atlieka labai skirtingas funkcijas, Teisingumo Teismas paaikšino, kad

„[...] šie argumentai taikomi neatsižvelgiant į tai, kaip yra suformuluotos sutarties sąlygos, kuriose nustatyti delspinigiai ir įprastos palūkanos. Tai taikytina ne tik tada, kai sąlyga, kurioje nustatomi delspinigiai, skiriasi nuo tos, kurioje nustatoma įprasta palūkanų norma, bet ir tada, kai delspinigių norma išreiškiama kaip tam tikru skaičiumi procentinių punktų padidinta įprastų palūkanų norma. Pastaruoju atveju šis padidinimas laikytinas nesąžininga sąlyga, todėl pagal Direktyvą 93/13 neturi būti taikomas.“

Dėl dalinio panaikinimo Teisingumo Teismas iki šiol nenurodė, ar „mėlynojo pieštuko doktrina“, kurią, pavyzdžiui, taikė Vokietijos Aukščiausiasis Teismas, yra suderinama su NSS direktyva²⁹⁶. Pagal šią doktriną atskiriama nepriimtina sutarties sąlygos pataisa²⁹⁷ ir leistinas nesąžiningos sutarties sąlygos turinio panaikinimas, jei likęs sąlygos turinys gali būti taikomas be jokio tolesnio įsikišimo. Tačiau Teisingumo Teismas nusprendė, kad hipoteka užtikrintos paskolos sutarties sąlygos atveju, pagal kurią bankas gali pareikalauti gražinti visą paskolą, kai vartotojas nesumokėjo vienos mėnesio įmokos, gražinimo anksčiau termino įsipareigojimas *negali būti atskirtas* nuo sąlygos dėl (tik) vienos nesumokėtos mėnesio įmokos, *nepakeičiant šių sąlygų esmės*. Šiuo atveju sąlyga yra neatskiriama.

Apibendrinant,

- sutarčių sąlygų atskiriamumui svarbus tam tikrų sąlygų turinys ar funkcija, o ne jų pateikimo būdas konkrečioje sutartyje, ir
- dalinis panaikinimas neįmanomas, kai dvi sutarties sąlygos dalys yra susietos taip, kad vienos dalies panaikinimas paveiktų likusios sutarties sąlygos turinį.

²⁹³ Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13 ir Sprendimas *Andriciuc*, C-186/16 dėl 4 straipsnio 2 dalies.

²⁹⁴ Sprendimas *Invitel*, C-472/11 ir Sprendimas *RWE Vertrieb*, C-92/11.

²⁹⁵ Sprendimas *Banco Santander Escobedo Cortés*, sujungtos bylos C-96/16 ir C-94/17, 76 ir 77 punktai.

²⁹⁶ Sprendime *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, sujungtos bylos C-70/17 ir C-179/17, Teisingumo Teismas tiesiogiai nekomentavo šio klausimo, nors byloje C-70/17 Ispanijos Aukščiausiasis Teismas konkrečiai nurodė šią doktriną.

²⁹⁷ Vadinamoji „geltungserhaltende Reduktion“, taikoma Vokietijos doktrinoje ir jurisprudencijoje.

Šiuo atžvilgiu negalima atmesti galimybės, kad vienoje sutartyje esančioje dalyje / punkte yra daugiau nei viena sutarties sąlyga, kaip apibrėžta NSS direktyvos 3 straipsnio 1 dalyje. Atvirkščiai, įmanoma, kad dvi dalys / punktai ar netgi nuostatos skirtinguose dokumentuose, atsižvelgiant į jų turinį, sudaro vieną sutarties sąlygą.

Principas, kad nacionaliniai teismai negali peržiūrėti nesąžiningų sutarties sąlygų, taikomas nepaisant to, ar vartotojas kreipiasi dėl nesąžiningumo, ar yra taikomas *ex officio* principas.

Tačiau šis principas neturi įtakos šalių teisei iš dalies keisti ar pakeisti nesąžiningą sutarties sąlygą vadovaujantis jų sutartine laisve. Jei naujoji sąlyga yra sutarties sąlyga, kaip ji suprantama NSS direktyvos 3 straipsnio 1 dalyje, pagal NSS direktyvos 3, 4 ir 5 straipsnius ji turi būti vertinama atskirai. Tuo pačiu metu, iš dalies keičiant ar pakeičiant nesąžiningą sutarties sąlygą, iš esmės negali būti panaikintos vartotojo teisės, atsirandančios dėl neprivalamojo iš dalies pakeistos / pakeistos sąlygos, pvz., reikalavimo dėl restitucijos, pobūdžio²⁹⁸. Teisingumo Teismas gali išsamiau išnagrinėti šiuos klausimus, spręsdamas dėl vadinamųjų novacijos sutarčių²⁹⁹.

Principas, kad nesąžiningos sutarties sąlygos paprasčiausiai turi būti pašalintos iš sutarties, o likusi sutarties dalis yra privaloma šalims, nesukelia sunkumų tais atvejais, kai sutartis gali būti vykdoma be nesąžiningos sutarties sąlygos. Pavyzdžiui, tai gali būti sąlygos dėl sutartinių nuobaudų, pvz., delspinigių³⁰⁰, sąlygos, ribojančios prekiautojo atsakomybę už netinkamą sutarties vykdymą, teisės pasirinkimo, jurisdikcijos arba arbitražo išlygos. Sudėtingesni atvejai aptariami 4.3.2 punkte.

4.3.2. Išimtis: sutarčių spragų pildymas, siekiant išvengti negaliojimo

Remiantis NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalimi, likusi sutartis ir toliau bus taikoma tik „jei ji gali išlikti be nesąžiningų nuostatų“.

Prieš atsakant į klausimą, ar sutartis gali išlikti be nesąžiningos sąlygos, „*būtinai teisinis įvertinimas pagal nacionalinės teisės nuostatas*“³⁰¹. Tai reiškia, kad „kiekvieną konkrečiu atveju analizuojama, ar sutartis gali būti teisiškai ar techniškai vykdoma be nesąžiningos sutarties sąlygos“. Todėl vertinimas negali būti grindžiamas tik ekonominiais sumetimais. Vertinimas, ar sutartis gali būti tęsiama, turi būti *objektyvus*, t. y. jis negali būti grindžiamas tik vienos šalies interesais³⁰². Tai reikštų, kad nesvarbu, jog pardavėjas ar tiekėjas nesudarė sutarties be nesąžiningos sąlygos, arba kad panaikinus sąlygą sutartis ekonominiu požiūriu tampa mažiau patraukli.

Sutartis negali būti vykdoma, t. y. „negali būti tęsiama“, jei pašalinama sąlyga, kuria apibrėžiamas jos pagrindinis dalykas, arba sąlyga, kuri yra būtina apskaičiuojant vartotojo mokamą atlygį³⁰³. Tai taikytina, pavyzdžiui, valiutos, kuria turi būti atlikti mokėjimai³⁰⁴,

²⁹⁸ 5.4 punktas.

²⁹⁹ Byla *Ibercaja Banco*, C-452/18 (dar neišnagrinėta 2019 m. gegužės 31 d.).

³⁰⁰ Sprendimas *Banco Español de Crédito*, C-618/10; Sprendimas *Asbeek Brusse*, C-488/11; Sprendimas *Banco Santander Escobedo Cortés*, sujungtos bylos C-96/16 ir C-94/17 ir t. t.

³⁰¹ Sprendimo *Banco Español de Crédito*, C-618/10, 65 punkte ir Sprendimo *Asbeek Brusse*, C-488/11, 57 punkte Teisingumo Teismas konstatavo, kad „[š]i sutartis iš esmės turi išlikti be jokio kito pakeitimo nei atsirandantieji dėl nesąžiningų sąlygų panaikinimo, kiek pagal vidaus teisės normas toks sutarties tęstinumas yra *teisiškai* įmanomas.“

³⁰² Sprendimas *Pereničová ir Perenič*, C-453/10, 32 punktas, Sprendimas *Dunai*, C-118/17, 51 punktas.

³⁰³ Sprendimas *Dunai*, C-118/17, 52 punktas.

³⁰⁴ Sprendimas *Andriuc*, C-186/16, 35 ir 37 punktai.

įvardijimui arba valiutos keitimo kursą nustatančiai sąlygai, kad būtų galima apskaičiuoti paskolą užsienio valiuta³⁰⁵.

Tuo pačiu metu reikia atsižvelgti į tai, kad 6 straipsnio 1 dalies tikslas yra atkurti pusiausvyrą tarp šalių, iš esmės išsaugant galiojančią visą sutartį, o ne panaikinti visas sutartis, kuriose yra nesąžiningų sąlygų³⁰⁶. Tačiau valstybė narė gali numatyti, kad sutartis, kurioje yra nesąžiningų sąlygų, gali būti visa paskelbta negaliojančia, jei taip užtikrinama geresnė vartotojų apsauga³⁰⁷.

Sutarties negaliojimas gali turėti neigiamų pasekmių vartotojui, pavyzdžiui, gali atsirasti įsipareigojimas nedelsiant gražinti visą paskolą, o ne sutartas įmokas, taip prieštaraujant NSS direktyvos numatytai apsaugai. Todėl Teisingumo Teismas³⁰⁸ pripažino, kad išimtiniais atvejais tam tikromis sąlygomis nacionaliniai teismai gali pakeisti nesąžiningą sutarties sąlygą papildoma nacionalinės teisės nuostata, kad būtų išvengta sutarties negaliojimo. Byloje, kai taikant papildomą nuostatą išvengta užsienio valiuta indeksuotos paskolos sutarties negaliojimo dėl valiutos perskaičiavimo mechanizmo nesąžiningumo, Teisingumo Teismas konstatavo:

„80 Tačiau iš to, kas išdėstyta, nematyti, kad tokioje situacijoje, kokia nagrinėjama pagrindinėje byloje, Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis draustų nacionaliniam teismui vadovaujantis sutarčių teisės principais panaikinti nesąžiningą sąlygą ir ją pakeisti dispozityvia nacionalinės teisės nuostata.

81 Priešingai, tai, kad nesąžininga sąlyga pakeičiama tokia nuostata, kurioje, kaip matyti iš Direktyvos 93/13 tryliktos konstatuojamosios dalies, turi nebūti nesąžiningų sąlygų, ir taip pasiekama, kad sutartis gali būti toliau vykdoma ir privaloma šalims nepaisant to, kad panaikinta jos III/2 sąlyga, visiškai atitinka Direktyvos 93/13 tikslą.“

Teisingumo Teismas taip pat paaiškino, kad „ypač nepalankios pasekmės“ dėl sutarties panaikinimo vartotojui gali kelti grėsmę numatomam atgrasančiam nesąžiningos sutarties sąlygos panaikinimo poveikiui³⁰⁹.

Todėl, atsižvelgiant į iki šiol taikomą teismų praktiką³¹⁰, prieš pakeisdami nesąžiningas sutarties sąlygas „dispozityviomis nacionalinės teisės nuostatomis“, nacionaliniai teismai turi įvertinti, ar

- *objektyviai* nesąžiningos sutarties sąlygos panaikinimas priešingu atveju lemtų visos sutarties negaliojimą
- *ir ar tai turi ypač neigiamų pasekmių vartotojui*³¹¹, atsižvelgiant į visas atitinkamas nacionalinės teisės nuostatas, įskaitant procedūros reglamentą³¹².

³⁰⁵ Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13.

³⁰⁶ Sprendimas *Pereničová and Perenič*, C-453/10, 31 punktą, Sprendimas *Dunai*, C-118/17, 51 punktą, Sprendimas *Kásler and Káslerné Rábai*, C-26/13, 82 punktą ir Sprendimas *Banco Español de Crédito*, C-618/10, 40 punktą.

³⁰⁷ Sprendimas *Pereničová ir Perenič*, C-453/10, 35 punktą.

³⁰⁸ Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, 80 ir 81 punktai.

³⁰⁹ Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, 83 punktą.

³¹⁰ Teisingumo Teismas patvirtino principus, nustatytus Sprendimo *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, 85 punkte, Sprendimo *Unicaja Banco y Caixabank*, sujungtos bylos C-482/13, C-484/13, C-485/13 ir C-487/13, 33 punkte, Sprendimo *Banco Santander Escobedo Cortés*, sujungtos bylos C-96/16 ir C-94/17, 74 punkte ir Sprendimo *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, sujungtos bylos C-70/17 ir C-179/17, 56–63 punktuose.

NSS direktyvoje neapibrėžta ir nevartojama sąvoka „dispozityvi nacionalinės teisės nuostata“. Kitoje vietoje nurodomos „normos, kurios pagal įstatymą yra taikomos susitariančioms šalims, jei nebuvo susitarta kitaip“. Ši dalinė apibrėžtis atspindi tai, kas paprastai suprantama kaip dispozityvių nuostatų funkcija, ir, vartodamas šią sąvoką kartu su 6 straipsnio 1 dalimi, Teisingumo Teismas iš tikrųjų nurodo NSS direktyvos 13 konstatuojamąją dalį³¹³.

Teisingumo Teismas gali išplėsti sąvokos „dispozityvios nacionalinės teisės nuostatos“ aiškinimą. Pavyzdžiui, jis gali išaiškinti, ar ji susijusi tik su nuostatomis, kurios konkrečiai reglamentuoja sutarties šalių teises ir pareigas, ar gali apimti ir bendrąsias sutarčių teises nuostatas³¹⁴. Jei tokios bendrosios nuostatos leidžia kūrybiškai pritaikyti sutartį, kyla klausimas, ar tai iš tikrųjų nėra atitinkamos (-ų) sutarties sąlygos (-ų) „nepriimtinos“ peržiūros atitikmuo³¹⁵.

Teisingumo Teismas³¹⁶ nurodė, kad *esant tam tikroms aplinkybėms*, norint pakeisti nesažiningą sutarties sąlygą ir siekiant užkirsti kelią sutarties negaliojimui, gali būti naudojamos įstatyminės nuostatos, kurios yra pavyzdinės ar atskaitinės sutarties sąlygų atžvilgiu, bet kurios nėra techniškai papildomos nuostatos.

Teisingumo Teismas taip pat dar gali išaiškinti, ar esant labai specifinėms aplinkybėms gali būti priimtinos ir kitos nesažiningų sutarties sąlygų spragų užpildymo priemonės³¹⁷.

Vertindami **ypač neigiamas pasekmes vartotojams**, nacionaliniai teismai turi atsižvelgti į *vartotojo interesus* tuo metu, kai kyla klausimas nacionaliniame teisme³¹⁸. Tais atvejais, kai sutarties pratęsimas yra teisiškai neįmanomas panaikinus nesažiningą sutarties sąlygą ir *jei sutarties pratęsimas prieštarautų vartotojo interesams*, Teisingumo Teismas nurodė, kad nacionaliniai teismai negali išsaugoti sutarties galiojimo³¹⁹. Tokiais atvejais nacionalinė teisė gali neleisti vartotojams remtis sutarties negaliojimu pagal NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalį³²⁰.

³¹¹ Teisingumo Teismas pabrėžė sąlygą, kad pasekmės turi būti „ypač neigiamos“ vartotojams, kad pastarieji būtų „nubausti“, Sprendimas *Dunai*, C-118/17, 54 punktas, Sprendimas *Banco Santander ir Escobedo Cortés*, C-96/16 ir C-94/17, 74 punktas, Sprendimas *OTP Bank ir OTP Factoring*, C-51/17, 61 punktas, arba kad tai „prieštarauja vartotojo interesams“, Sprendimas, *Dunai*, 55 punktas.

³¹² Sprendimas *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, sujungtos bylos C-70/17 ir C-179/17, 61 ir 62 punktai.

³¹³ Sprendimas *Kásler ir Káslerné Rábai*, C-26/13, 80–81 punktai; Sprendimas *RWE Vertrieb*, C-92/11, 26 punktas; Sprendimas *Barclays Bank*, C-280/13, 31 ir 42 punktai; Sprendimas *Banco Popular Español ir PL Salvador*, C-7/16, 21 punktas; Sprendimas *Woonhaven Antwerpen BV CVBA / Berkani ir Hajji*, C-446/17, 25 punktas.

³¹⁴ Byla *Dziubak*, C-260/18 (dar neišnagrinėta 2019 m. gegužės 31 d.). Ši byla, be kita ko, susijusi su galimo sutarties sąlygos negaliojimo pasekmėmis, kai tokia sąlyga nustatomas valiutos konvertavimo mechanizmas užsienio valiuta išreikštai paskolai.

³¹⁵ Savo 2019 m. gegužės 14 d. išvadoje byloje *Dziubak*, C-260/18, generalinis advokatas G. Pitruzzella mano, kad papildomos nuostatos sąvoka turi būti aiškinama siaurai, nes ji taikoma tik nuostatoms, kurios gali pakeisti nesažiningą sutarties sąlygą, nereikalaujant teisėjo „kūrybiškumo“ teisėjo, atsižvelgiant į tai, kad toks kūrybiškumas, jo nuomone, atitiktų nesažiningų sutarties sąlygų peržiūrą (77–79 punktai).

³¹⁶ Sprendimas *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, sujungtos bylos C-70/17 ir C-179/17, 59 punktas.

³¹⁷ Byla *Gómez del Moral Guasch*, C-126/18 (dar neišnagrinėta 2019 m. gegužės 31 d.), kuri apima galimą hipoteka užtikrintoje paskolos sutartyje esančios nuorodos į taikytinos palūkanų normos indeksą negaliojimą. Jei ši sutarties sąlyga būtų nesažininga, nebūtų susitarta dėl taikytinos palūkanų normos.

³¹⁸ 2019 m. gegužės 14 d. generalinio advokato G. Pitruzzella išvada byloje *Dziubak*, C-260/18, 60 punktas. Tai turi būti atskirta nuo sutarties sąlygos nesažiningumo vertinimo pagal 3 straipsnio 1 dalį, kurioje atsižvelgiama į aplinkybes, esančias sudarant sutartį.

³¹⁹ Sprendimas *Dunai*, C-118/17, 55 punktas.

³²⁰ Sprendimas *Dunai*, C-118/17, 51–55 punktai.

Iki šiol Teisingumo Teismas aiškiai nenurodė³²¹, ar nacionalinis teismas turi nustatyti vartotojo interesą dėl sutarties negaliojimo, grindžiamo vien objektyviais kriterijais, ar vartotojo pageidavimu, kaip nurodyta procese. Nepaisant to, esama gerų argumentų, kad būtų laikomasi vartotojo pageidavimų, atsižvelgiant į tai, kad vartotojas teisiniame procese netgi gali reikalauti, kad būtų taikoma nesąžininga sąlyga³²².

4.3.3. Dispozityvių nuostatų taikymas kitais atvejais

Iki šiol Teisingumo Teismas konkrečiai nenagrinėjo klausimo, ar gali būti taikomos dispozityvios nacionalinės teisės nuostatos, jei panaikinus sutarties sąlygą, pvz., nuostatos dėl sankcijų, sutartis netampa negaliojančia, tačiau tai nereiškia, kad nacionalinis teismas turi „peržiūrėti“ nesąžiningą sąlygą. Teisingumo Teismas³²³ yra nusprendęs, kad nacionalinio aukščiausiojo teismo, kuris netaikė jokių įstatymuose nustatytų delspinigių panaikinęs nesąžiningą sąlygą dėl delspinigių, požiūris buvo suderinamas su NSS direktyva. Tačiau Teisingumo Teismas nenurodė, kad toks rezultatas reikalaujamas pagal NSS direktyvą. Nepaisant to, remiantis 4.3.2 punkte aptarta teismų praktika, galima daryti prielaidą, kad dispozityvių nuostatų taikymas galimas tik tuo atveju, jei sutartis kitaip būtų negaliojanti.

4.3.4. Galimas nesąžiningų sutarties sąlygų taikymas nepaisant jų nesąžiningumo³²⁴?

Teisingumo Teismas³²⁵ konstatavo, kad tais atvejais, kai sutartis gali egzistuoti be nesąžiningos sąlygos³²⁶ ir kai teisėjas informavo vartotoją apie nesąžiningą ir neprivalomą nesąžiningos sutarties sąlygos pobūdį, vartotojas gali nuspręsti nepasinaudoti šia apsauga ir pasirinkti, kad sutarties sąlyga būtų faktiškai taikoma.

4.4. Pranašumų, gautų dėl nesąžiningų sutarties sąlygų, gražinimas

Kita nesąžiningų sutarties sąlygų neprivalomo pobūdžio pasekmė yra ta, kad tais atvejais, kai vartotojai mokėjo pagal nesąžiningas sutarties sąlygas, jie turi turėti teisę į tokių išmokų gražinimą³²⁷:

„62 Darytina išvada, kad nacionalinio teismo pareiga netaikyti nesąžiningos sutarties sąlygos, pagal kurią privaloma mokėti sumas, kurios, kaip vėliau paaiškėja, yra nepagrįstos, iš principo reiškia atitinkamą restitucinį poveikį šių sumų atžvilgiu.

63 Iš tiesų tokio restitucinio poveikio nebuvimas gali panaikinti atgrasomąjį poveikį, kurį Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalimi kartu su tos pačios direktyvos 7 straipsnio 1 dalimi siekiama priskirti konstatavimui, jog pardavėjų ar tiekėjų su vartotojais sudarytų sutarčių

³²¹ Sprendime *Dunai*, C-118/17, 53–55 punktai, vartotojų interesas dėl sutarties negaliojimo sutapo su vartotojo prašymu. 2019 m. gegužės 14 d. išvadoje byloje *Dziubak*, C-260/18, 67 punktas, generalinis advokatas G. Pitruzzella mano, kad vartotojų pageidavimas yra lemiamas. Sprendime *Abanca Corporación Bancaria*, sujungtos bylos C-70/17 ir C-179/17, 61 ir 62 punktai, Teisingumo Teismas remiasi nacionalinio teisėjo atliekamu vertinimu, atsižvelgiant į taikytiną nacionalinę teisę, tačiau neatmeta galimybes, kad nacionalinis teisėjas šį klausimą kelia vartotojui.

³²² Žr. 4.3.3 punktą.

³²³ Sprendimas *Banco Santander Escobedo Cortés*, sujungtos bylos C-94/17 ir C-96/16.

³²⁴ Taip pat žr. 5.5.1 ir 5.5.5 punktus.

³²⁵ Sprendimas *Pannon GSM*, C-243/08. Žr. vėlesnį patvirtinimą, pavyzdžiui, Sprendimo *Banif Plus Bank*, C-472/11, 27 ir 35 punktus, taip pat Sprendimo *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, sujungtos bylos C-70/17 ir C-179/17, 63 punktą.

³²⁶ Sprendimas *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, sujungtos bylos C-70/17 ir C-179/17, 63 punktas.

³²⁷ Sprendimas *Gutiérrez Naranjo ir kt.*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 62 ir 63 punktai; Sprendimas *Sziber*, C-483/16, 53 punktas.

sąlygos yra nesąžiningos.“

Toks **restitucinis poveikis** gali būti apribojamas tik teisinio saugumo nuostatomis, ypač *res judicata* ir protingais senaties terminais³²⁸. Tuo pačiu metu valstybės narės, įskaitant nacionalinius įstatymų leidėjus ir teismus, negali apriboti laiko, kada nustatoma, kad tam tikra sutarties sąlyga yra nesąžininga³²⁹, ir taip, pavyzdžiui, atmesti restitucijos reikalavimus iki tokios išvados³³⁰:

„[...] Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad ji draudžia tokią nacionalinių teismų praktiką, pagal kurią laiko atžvilgiu ribojami restitucijos padariniai, susiję su teismo pripažinimu, jog pardavėjo ar tiekėjo su vartotoju sudarytoje sutartyje esanti sąlyga yra nesąžininga, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 3 straipsnio 1 dalį, ir šie padariniai pripažįstami tik dėl sumų, kurios pagal šią sąlygą nepagrįstai sumokėtos po teismo sprendimo, kuriame konstatuotas toks nesąžiningumas, paskelbimo.“

Šiuo klausimu Teisingumo Teismas priminė, kad tik Teisingumo Teismas, atsižvelgdamas į esminį reikalavimą dėl bendro ir vienodo ES teisės taikymo, turi nuspręsti dėl laiko apribojimų, kurie turi būti nustatyti aiškinant ES teisės normų turinį³³¹. Apskritai Teisingumo Teismo pateiktą ES teisės normos aiškinimą nacionaliniai teismai turi taikyti ir teisiniams santykiams, atsiradusiems ir įtvirtintiems iki Teisingumo Teismo sprendimo, nes jo aiškinimu nustatoma, kaip atitinkama taisyklė turi ar turėjo būti suprantama ir taikoma nuo jo įsigaliojimo³³². Todėl Teisingumo Teismas savo sprendimų galiojimo laiką gali apriboti tik „išimtiniais atvejais“, taikydamas bendrą teisinio saugumo principą, jei įvykdomos dvi sąlygos: i) atitinkami rinkos dalyviai veikė sąžiningai ir ii) kyla rimtų sunkumų dėl Teisingumo Teismo praktikos taikymo „atgaline data“ rizika³³³.

5. Teisių gynimo priemonės ir procedūrinės garantijos, reikalaujamos pagal NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalį ir 7 straipsnio 1 dalį

5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė lygiavertiškumo ir veiksmingumo principams bendraja prasme

6 straipsnis

1. Valstybės narės nustato, kad nesąžiningos sąlygos naudojamos sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju taip, kaip numatyta jų nacionalinės teisės aktuose, nebūtų privalomos vartotojui, ir kad sutartis ir toliau būtų šalims privaloma tomis sąlygomis, jei ji gali išlikti be nesąžiningų nuostatų.

³²⁸ Sprendimas *Gutiérrez Naranjo*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 67–69 punktai.

³²⁹ Sprendimas *Gutiérrez Naranjo*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 70–71 punktai. Teisingumo Teismas aiškiai atskiria laikiną apribojimą nuo protingų senaties terminų, nustatytų nacionalinėje procesinėje teisėje.

³³⁰ Sprendimas *Gutiérrez Naranjo*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15. Cituojama rezoliucinė dalis.

³³¹ Sprendimas *Gutiérrez Naranjo*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 70 punktas ir nuoroda į Sprendimo *Barra ir kt.*, 309/85, 13 punktą.

³³² Sprendimas *RWE Vertrieb*, C-92/11, 58 punktas ir nuoroda į ankstesnę teismų praktiką.

³³³ Sprendimas *RWE Vertrieb*, C-92/11, 59 punktas ir nuoroda į ankstesnę teismų praktiką.

[...]

7 straipsnis

1. Valstybės narės užtikrina, kad vartotojų ir konkurentų naudai egzistuočių pakankamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais.

[...]

Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis

Teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą

Kiekvienas asmuo, kurio teisės ir laisvės, garantuojamos Sąjungos teisės, yra pažeistos, turi teisę į veiksmingą jų gynybą teisme šiame straipsnyje nustatytais sąlygomis.

[...]

NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies nuostatomis nustatomi vartotojų apsaugos nuo nesąžiningų sutarčių sąlygų būdai ir jos papildo viena kita³³⁴.

Neprivalomojo pobūdžio nesąžiningų sutarties sąlygų pasekmės šalių teisėms ir pareigoms pateiktos 4 skirsnyje. Šiame skirsnyje aprašomos 6 straipsnio 1 dalies, siejant ją su 7 straipsnio 1 dalimi ir *lygiavertiškumo* bei *veiksmingumo* principais, pasekmės nacionalinių teismų procedūros reglamentui ir teisėms bei pareigoms.

NSS direktyvos 7 straipsnio 1 dalyje nurodoma, ypač atsižvelgiant į nesąžiningas sutarčių sąlygas, bendroji teisė į veiksmingą teisinę gynybą prieš teisių ir laisvių pažeidimus, kuriuos garantuoja ES pagrindinių teisių chartijos³³⁵ 47 straipsnyje įtvirtinta ES teisė.

Nors 6 straipsnio 1 dalyje ir 7 straipsnio 1 dalyje nenurodytas konkretus procedūros reglamentas, jų tikslus galima pasiekti tik pasitelkiant nacionalinius procedūros reglamentas, kurie nesukeltų nepagrįstų kliūčių vartotojams, kad jie galėtų remtis NSS direktyva jiems suteikiama apsauga.

Nesant procedūros reglamentų suderinimo ES teisės aktais, Teisingumo Teismas pabrėžė valstybių narių *procesinę autonomiją*³³⁶, tačiau ir jų atsakomybę užtikrinti teisių, kylančių iš ES teisės aktų, veiksmingą apsaugą³³⁷. Teisingumo Teismas konstatavo, kad tiek, kiek valstybių narių procedūros reglamentai paveikia pagal ES teisę suteiktas teises, tokios taisyklės turi atitikti *lygiavertiškumo* ir *veiksmingumo* principus³³⁸. Jis nurodė, kad šie

³³⁴ Pvz., Sprendimas *Gutiérrez Naranjo*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 53–56 punktai.

³³⁵ Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17, 59 punktas. Teisingumo Teismas taip pat paaikškino, kad veiksmingos teisminės apsaugos principas yra bendrasis ES teisės principas, kylantis iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų, įtvirtintas EŽTK 6 ir 13 straipsniuose ir patvirtintas Chartijos 47 straipsnyje, Sprendimas *Allassini*, sujungtos bylos C-317/08, C-318/08, C-319/08 ir C-320/08, 61 punktas.

³³⁶ Pvz., Sprendimas *Finanmadrid*, C-49/14, 40 punktas; Sprendimas *Océano Grupo Editorial*, sujungtos bylos C-240/98 ir C-244/98; Sprendimas *Mostaza Claro*, C-168/05; Sprendimas *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08. Neseniai priimtas Sprendimas *Banco Español de Crédito*, C-618/10; Sprendimas *VB Pénzügyi Lízing*, C-137/08; ir Sprendimas *Pereničová ir Perenič*, C-453/10.

³³⁷ Sprendimas *Allassini*, sujungtos bylos C-317/08, C-318/08, C-319/08 ir C-320/08, 61 punktas.

³³⁸ Sprendimas *Van Schijndel*, sujungtos bylos C-430/93 ir C-431/93; Sprendimas *Unibet (London) Ltd. ir Unibet (International) Ltd.*, C-432/05; Sprendimas *Eco-Swiss China Time Ltd*, C-126/97; Sprendimas *Finanmadrid*, C-49/14, 40 punktas.

principai išreiškia bendrą valstybių narių pareigą užtikrinti iš ES teisės kylančių asmenų teisių teisminę gynybą³³⁹.

Lygiavertiškumas reiškia, kad procedūros reglamentai iš ES teisės kylančių asmenų teisių apsaugai užtikrinti neturi būti mažiau palankūs nei taikomi panašių teisių apsaugai pagal vidaus teisės aktus³⁴⁰ arba taikomi panašioms nacionaline teise grindžiamiems ieškiniams³⁴¹.

Veiksmingumas reiškia, kad dėl nacionalinių procedūros reglamentų neturi tapti praktiškai neįmanoma³⁴² ar pernelyg sudėtinga piliečiams, įskaitant vartotojus, pasinaudoti pagal ES teisę suteiktomis teisėmis³⁴³.

Teisingumo Teismas *lygiavertiškumo* ir *veiksmingumo* principus apibrėžė taip³⁴⁴:

„Nesant Bendrijos teisės reglamentavimo, kiekviena valstybė narė savo nacionalinės teisės sistemoje turi paskirti kompetentingus teismus ir nustatyti ieškinių, skirtų iš Bendrijos teisės kylančių asmenų teisių apsaugai užtikrinti, procesines taisykles. Tačiau šios taisyklės neturi būti mažiau palankios už taikomas panašioms nacionaline teise grindžiamiems ieškiniams ir dėl jų Bendrijos teisėje nustatytų teisių įgyvendinimas neturi tapti praktiškai neįmanomas arba pernelyg sudėtingas [...]“

Teisingumo Teismas toliau išplėtojo šiuos principus vartotojų teisės ir ypač NSS direktyvos atžvilgiu, pagrįsdamas jais įvairius konkrečius procesinius reikalavimus, siekdamas užtikrinti, kad vartotojai būtų veiksmingai apsaugoti nuo nesąžiningų sutarties sąlygų, taip pat teismo proceso metu.

Atsižvelgdamas į bylos aplinkybes ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą patekusių teismų iškeltus klausimus, Teisingumo Teismas šiuos reikalavimus grindė:

- nesąžiningų sutarties sąlygų neprivalomojo pobūdžio pagal NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalį *veiksmingumu*³⁴⁵,
- reikalavimu taikyti tinkamas ir veiksmingas priemones, kad būtų užkirstas kelias toliau naudoti nesąžiningas sąlygas pagal NSS direktyvos 7 straipsnio 1 dalį³⁴⁶,
- pagrindine teise į veiksmingą teisių gynimo priemonę pagal Chartijos 47 straipsnį³⁴⁷,
- taip pat, priklausomai nuo taikytinos nacionalinės teisės, *lygiavertiškumo* principu³⁴⁸.

³³⁹ Sprendimas *Alassini*, sujungtos bylos C-317/08, C-318/08, C-319/08 ir C-320/08, 49 punktas.

³⁴⁰ Sprendimas *Radlinger ir Radlingerová*, C-377/14, 48 punktas; Sprendimas *Finanmadrid*, C-49/14, 40 punktas; Pvz., Sprendimas *Sánchez Morcillo ir Abril García*, C-169/14, 31 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija.

³⁴¹ Sprendimas *Nóra Baczó*, C-567/13, 42–47 punktai.

³⁴² Abi sąvokos minimos Teisingumo Teismo praktikoje.

³⁴³ Sprendimas *Finanmadrid*, C-49/14, 40 punktas; Sprendimas *Sánchez Morcillo ir Abril García*, C-196/14, 31 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija.

³⁴⁴ Sprendimas *Van Schijndel*, sujungtos bylos C-430/93 ir 431/93, 17 punktas.

³⁴⁵ Teisingumo Teismas taiko pagal NSS direktyvą numatytos apsaugos *veiksmingumą* vertindamas procedūrinius suvaržymus, taip pat teigiamą reikalavimą, kuris visų pirma grindžiamas *ex officio* kontrole, pvz., Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17, 44 punktas; Sprendimas *Finanmadrid*, C-49/14, 4 punktas. Taip pat žr. Sprendimo *Froukje Faber*, C-497/13, 42–47 punktus dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 1999/44/EB dėl vartojimo prekių pardavimo ir susijusių garantijų tam tikrų aspektų.

³⁴⁶ Pvz., Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17.

³⁴⁷ Pvz., Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17.

³⁴⁸ Pvz., Sprendimas *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, Sprendimas *Pohotovost*, C-76/10 ir Sprendimas *Asbeek Brusse*, C-488/11.

Teisingumo Teismas beveik pakaitomis remiasi 7 straipsnio 1 dalimi, kartais kartu su Chartijos 47 straipsniu, ir *veiksmingumo* principu kaip teisės šaltiniais sprenddamas dėl garantijų, susijusių su procedūrinės apsaugos nuo nesąžiningų sutarties sąlygų veiksmingumu³⁴⁹.

Procedūriniai reikalavimai yra susiję su, viena vertus, teisių gynimo priemonėmis ir procesinėmis teisėmis, kuriomis gali naudotis vartotojai, ir, kita vertus, nacionalinių teismų pareigomis. Iš esmės jie apima principus, kuriais remiantis

- vartotojams turi būti užtikrintos veiksmingos teisių gynimo priemonės, siekiant išsiaiškinti nesąžiningas atitinkamų sutarčių sąlygas, o
- nacionaliniai teismai privalo *ex officio* įvertinti sutarties sąlygų nesąžiningumą.

Teisingumo Teismas toliau išplėtojo šias procedūrinės garantijas, atsižvelgdamas į konkrečias procedūrų rūšis ir procedūrinės situacijas, pavyzdžiui, įprastus civilinius procesus³⁵⁰, apeliacines procedūras³⁵¹, nutarimus dėl išpareigojimų neįvykdymo³⁵², ieškinius dėl arbitražo sprendimo panaikinimo³⁵³, arbitražo sprendimo vykdymą³⁵⁴, ieškinius dėl uždraudimo³⁵⁵, įvairias mokėjimo įsakymo procedūras³⁵⁶, hipotekos vykdymo procedūras³⁵⁷, savanoriškus aukcionus³⁵⁸ ir nemokumo procedūras³⁵⁹. Teisingumo Teismo taip pat buvo paprašyta priimti sprendimą dėl sąsajų tarp Reglamento (EB) Nr. 1896/2006, nustatančio Europos mokėjimo įsakymo procedūrą, ir procedūrinių garantijų pagal NSS direktyvą³⁶⁰.

Nors dauguma prejudicinių sprendimų buvo susiję su bylomis, kai vartotojai buvo atsakovai ar skolininkai³⁶¹, Teisingumo Teismas šiuos principus taikė ir byloms, kai vartotojas paprašė paskelbti sutarties sąlygą negaliojančia.

Nors, vertinant konkrečių nuostatų suderinamumą su NSS direktyva, reikia atsižvelgti į kiekvieno tipo procedūros kontekstą ir ypatumus, Teisingumo Teismo parengti **standartai ir vertinimo procedūros taikomi visoms procedūrų rūšims**.

Teisingumo Teismas ne kartą pabrėžė³⁶², kad procedūros, pagal kurias kreditoriams suteikiama veiksmingesnio reikalavimų vykdymo galimybė remiantis ne teismo sprendimais,

³⁴⁹ Pavyzdžiui, Sprendime *Profi Credit Polska*, C-176/17, Teisingumo Teismas remiasi 7 straipsnio 1 dalimi, o Sprendime *Banco Español de Crédito*, C-618/10, Teisingumo Teismas remiasi veiksmingumo principu.

³⁵⁰ Sprendimas *Duarte Hueros*, C-32/12, Sprendimas *Froukje Faber*, C-497/13, abu susiję su 1999 m. gegužės 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB dėl vartojimo prekių pardavimo ir susijusių garantijų tam tikrų aspektų (OL L 171, 1999 7 7, p. 12–16).

³⁵¹ Sprendimas *Asbeek Brusse*, C-488/11 ir Sprendimas *Erika Jörös*, C-397/11.

³⁵² Kai atsakovas neatvyko į Teisingumo Teismą; Sprendimas *Karel de Grote*, C-147/16, 24–37 punktai.

³⁵³ Sprendimas *Mostaza Claro*, C-168/05.

³⁵⁴ Sprendimas *Mostaza Clara*, C-168/05, Sprendimas *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, Nutartis *Pohotovost'*, C-76/10 ir Sprendimas *Tomášová*, C-168/15.

³⁵⁵ Sprendimas *Invitel*, C-472/10.

³⁵⁶ Sprendimas *Pannon GSM*, C-243/08, Sprendimas *VB Pénzügyi Lízing*, C-137/08, Sprendimas *Banco Español de Crédito*, C-618/10, Sprendimas *Finanmadrid*, C-49/14; Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17; Sprendimas *PKO*, C-632/17.

³⁵⁷ Pvz., Sprendimas *Mohammed Aziz*, C-415/11; Sprendimas *Sanchez Morcillo*, C-169/14; Sprendimas *Erste Bank Hungary*, C-32/14; Sprendimas *Banco Primus*, C-421/14 ir t. t.

³⁵⁸ Sprendimas *Kušionová*, C-34/13.

³⁵⁹ Sprendimas *Radlinger Radlingerová*, C-377/14.

³⁶⁰ Sujungtos bylos *Bondora*, C-453/18 ir C-494/18 (dar neišnagrinėta 2019 m. gegužės 31 d.).

³⁶¹ Įskaitant bylas, kai jie turėjo pasinaudoti teisių gynimo priemonėmis dėl sprendimo vykdymo, dėl kurio kreipėsi pardavėjas ar tiekėjas.

o kitais vykdymo dokumentais, priimtais deklaratyvaus proceso metu, kai nacionaliniai teismai neatlieka arba iki galo neatlieka esminių patikrinimų, neturi atimti iš vartotojų teisės į tinkamą apsaugą nuo nesąžiningų sutarties sąlygų. Tai reiškia, kad **tam specifinė procedūra, kurią pasirenka pardavėjas ar tiekėjas arba kuri taikoma pagal nutylėjimą, negali daryti poveikio teisinei apsaugai, kurią vartotojai turi turėti pagal NSS direktyvos nuostatas.** Teisingumo Teismo žodžiais³⁶³,

„[...] procedūrų specifinis pobūdis negali daryti poveikio teisinei apsaugai, kurią vartotojai turi turėti pagal Direktyvos 93/13 nuostatas.“

Tuo pat metu, taikant *veiksmingumo* principą³⁶⁴, būtina įvertinti nacionalinius procedūros reglamentus visa apimtimi ir atsižvelgiant į tinkamą kontekstą. Teisingumo Teismas³⁶⁵ šią poziciją išreiškė taip:

„43 [...] kiek tai susiję su veiksmingumo principu, pažymėtina, kad Teisingumo Teismas ne kartą yra priminęs, kad kiekvieną atvejį, kai kyla klausimas, ar dėl nacionalinės procesinės nuostatos Sąjungos teisės taikymas tampa neįmanomas ar pernelyg sudėtingas, reikia nagrinėti atsižvelgiant į šios nuostatos svarbą visam procesui, į proceso eigą ir jo ypatumus įvairiose nacionalinėse instancijose [...]

44 Prireikus būtina atsižvelgti ir į pagrindinius nacionalinės teismų sistemos principus, kaip antai teisės į gynybą apsaugą, teisinio saugumo principą ir tinkamą proceso eigą [...].“

Tai reiškia, kad reikia atsižvelgti į apsaugą nuo nesąžiningų sutarčių sąlygų, kuri nacionalinėse taisyklėse numatyta įvairiuose etapuose, pavyzdžiui, prieš išduodant mokėjimo įsakymą ir vykdymo arba prieštaravimų etape³⁶⁶ arba taikant teisių gynimo priemones, susijusias su hipotekos vykdymu, remiantis notariniu aktu³⁶⁷.

Nacionaliniai teismai privalo taikyti šias procedūrinės garantijas net ir tais atvejais, kai pagal nacionalinės teisės aktus jos netaikytinos, ir turi ignoruoti nacionalinių aukščiausių teismų praktiką, jei ji nesuderinama su NSS direktyva, kaip ją aiškina Teisingumo Teismas³⁶⁸.

Visos procedūrinės garantijos, kylančios iš ES teisės, taikomos byloms, susijusioms su nesąžiningomis sutarties sąlygomis, net jei jos nėra konkrečiai paminėtos šiame pranešime. Tai apima Chartijos 47 straipsnyje nurodytas procesines teises, įskaitant teisę į teisingą bylos nagrinėjimą³⁶⁹ ir lygybės principą³⁷⁰. Veiksmingos vartotojų teisminės apsaugos principas

³⁶² Pvz., Sprendimas *Banco Español de Crédito*, C-618/10, 55 punktas; Sprendimas *Aziz*, C-415/11; Nutartis *Pohotovost*, C-76/10 ir Sprendimas *Radlinger Radlingerová*, C-77/14, 50 punktas.

³⁶³ Sprendimas *Radlinger ir Radlingerová*, C-77/14, 50 punktas. Teisingumo Teismas nurodo ankstesnio Sprendimo *Kušionová*, C-34/13, 52 ir 53 punktus ir juose minimą jurisprudenciją.

³⁶⁴ Arba NSS direktyvos 7 straipsnio 1 dalis.

³⁶⁵ Čia cituojami Sprendimo *Finanmadrid*, C-49/14, 43 ir 44 punktai. Analogišką ar panašią formuluotę galima rasti, pavyzdžiui, Sprendimo *Banco Español de Crédito*, C-618/10, 49 punkte, Sprendimo *Mohammed Aziz*, C-415/11, 5 punkte, Sprendimo *BBVA*, C-8/14, 26 punkte, Sprendimo *Radlinger Radlingerová*, C-377/14, 50, 54 ir 55 punktuose.

³⁶⁶ Sprendimas *Finanmadrid*, C-49/14; Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17; Sprendimas *PKO*, C-632/17 ir Sprendimas *EOS KSI Slovensko*, C-448/17.

³⁶⁷ Sprendimas *Aziz*, C-415/11 ir Sprendimas *ERSTE Bank Hungary*, C-32/14.

³⁶⁸ Sprendimas *Gutiérrez Naranjo*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 74 punktas, ir jame nurodyta ankstesnė jurisprudencija. Taip pat žr. Sprendimo *Dunai*, C-118/17, 64 punktą.

³⁶⁹ Sprendimas *Biuro podróży „Partner“*, C-119/15.

³⁷⁰ Sprendimas *Sanchez Morcillo*, C-169/14, 44–51 punktai.

pats savaime nesuteikia vartotojams teisės į antros instancijos teismo³⁷¹ atliekamą sutarties sąlygų vertinimą. Tačiau tokia teisė gali būti grindžiama NSS direktyvos 7 straipsnio 1 dalimi kartu su lygybės principu, garantuojamu pagal Chartijos 47 straipsnį, kai toje pačioje byloje pardavėjai ar tiekėjai turi teisę apskusti sprendimą dėl sutarties sąlygų nesąžiningumo³⁷².

5.2. Nesąžiningų sutarčių sąlygų *ex officio* kontrolės principas³⁷³

5.2.1. Ryšys tarp 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies

Siekdami kompensuoti struktūriškai silpnesnę vartotojų, kurie nežino savo teisių ir todėl nereikia reikalavimų dėl nesąžiningos sutarties sąlygos, padėti, nacionaliniai teismai, kaip neutralioji instancija, vaidina aktyvų vaidmenį bylose, susijusiose su nesąžiningomis sutarčių sąlygomis. Nuo 2009 m. birželio 4 d. sprendimo³⁷⁴ Teisingumo Teismas nuosekliai laikosi nuomonės, kad **nacionaliniai teismai yra *ipareigoti* savo iniciatyva (*ex officio*) vertinti nesąžiningas sutarties sąlygas**, t. y. net jei vartotojas nereikia reikalavimų dėl nesąžiningų sutarties sąlygų:

„1. 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad nesąžininga sutarties sąlyga yra neprivaloma vartotojui, ir šiuo atžvilgiu nėra reikalavimo, kad tokią sąlygą vartotojas būtų iš anksto sėkmingai užginčijęs.

2. Nacionalinis teismas privalo *ex officio* įvertinti, ar sutarties sąlyga yra nesąžininga, kai tik jam tampa žinomos šiuo atžvilgiu reikalingos teisinės ir faktinės aplinkybės. Tokią sąlygą pripažinęs nesąžininga, jis jos netaiko, išskyrus kai vartotojas tam prieštarauja. Nacionalinis teismas taip pat turi šią pareigą atlikdamas savo teritorinės jurisdikcijos patikrinimą.“

Teismas ne kartą patvirtino šį reikalavimą³⁷⁵:

„[...] Teisingumo Teismas jau ne kartą yra nusprendęs, kad nacionalinis teismas turi *ex officio* įvertinti sutarties sąlygos, patenkančios į Direktyvos 93/13 taikymo sritį, nesąžiningumą ir taip kompensuoti disbalansą tarp vartotojo ir pardavėjo ar tiekėjo, jei tik jam žinomos šiuo tikslu reikalingos teisinės ir faktinės aplinkybės [...]“³⁷⁶.

Ex officio kontrole siekiama 6 straipsnio 1 dalyje numatyto rezultato atskirais atvejais ir prisidedama prie 7 straipsnio tikslo, nes ji gali atgrasyti nuo nesąžiningų sutarčių sąlygų taikymo³⁷⁷. *Ex officio* kontrolės prievolė taikoma *a fortiori*, kai vartotojas iš esmės ginčija

³⁷¹ Sprendimas *Sánchez Morcillo*, C-169/14, 36 punktas.

³⁷² Sprendimas *Sanchez Morcillo*, C-169/14, 44–51 punktai.

³⁷³ Išsamiau *ex officio* principas aprašytas tolesniuose punktuose.

³⁷⁴ Sprendimas *Pannon GSM*, C-243/08, rezoliucinė dalis. Pagal ankstesnę teismų praktiką, pradedant nuo Sprendimo *Océano Grupo Editorial*, sujungtos bylos C-240/98–244/98, kuri patvirtinta keliuose vėlesniuose sprendimuose, Teisingumo Teismas reikalavo, kad nacionaliniai teismai turėtų turėti įgaliojimus savo iniciatyva nagrinėti nesąžiningas sutarties sąlygas. Ši Teisingumo Teismo praktikos raida paaiškinta Sprendimo *Milena Tomášová*, byloje C-168/15, 28–31 punktuose.

³⁷⁵ Pvz., Sprendimas *Banco Primus*, C-421/14, 43 punktas, kuris čia cituojamas.

³⁷⁶ Nuoroda į Sprendimo *Aziz*, C-415/11, 46 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją ir Sprendimo *Gutiérrez Naranjo ir kt.*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 58 punktą.

³⁷⁷ Sprendimas *Mostaza Claro*, C-168/05, 27 ir 28 punktai; Sprendimas *Cofidis*, C-473/00, 32 punktas; Sprendimas *Océano Grupo Editorial*, C-240/98, 28 punktas.

sutarties galiojimą ar sąžiningumą, tačiau konkrečiai nenurodydamas teisinių nuostatų dėl nesąžiningų sutarties sąlygų³⁷⁸.

5.2.2. Ryšys su civilinio proceso principais

Visose valstybėse narėse pagrindinis civilinių bylų³⁷⁹ principas yra šalių valia (arba šalių autonomijos). Tai paprastai reiškia, kad tik šalys savo nuožiūra apibrėžia bylos pagrindinį dalyką ir apimtį, kad teisėjas negalėtų patenkinti reikalavimo, kuris nebuvo iškeltas (*ultra petita*) arba priteisti daugiau, nei buvo prašyta (*extra petita*). Taip pat plačiai pripažįstama, kad visų pirma šalių atsakomybė yra pateikti faktus, kuriais remiamasi, siekiant pagrįsti jų prašymus, ir pateikti reikiamus įrodymus. Iš esmės kiekviena šalis turi įrodyti, kad faktai, patvirtinantys jų reikalavimą, yra įrodomi, išskyrus atvejus, kai yra konkrečių nuostatų, dėl kurių tam tikri klausimai perkelia ar palengvina įrodinėjimo pareigą.

Visuotinai pripažįstama, kad nors šalys turi pateikti faktus, teismas turi atlikti privalomą teisinį įvertinimą³⁸⁰, kuris pagrįstas principais *da mihi factum dabo tibi ius* ir *iura novit curia*. Taip pat įprasta, kad teismai savo iniciatyva, t. y. šalims nereikalaujant, turi apsvarstyti tam tikras imperatyvias taisykles, dažnai vadinamas viešosios tvarkos klausimais.

Pagal šią bendrąją sistemą valstybės narės skiriasi tuo, koku mastu teismai gali arba privalo priimti aktyvesnį vaidmenį procese³⁸¹, įskaitant labiau tiriamąjį vaidmenį, pavyzdžiui, užduodami klausimus, pateikdami patarimus ar grįžtamąjį ryšį, tačiau atsizvelgdami ir į įrodymų rinkimą.

Sutarties sąlygų nesąžiningumo *ex officio* kontrolė iš esmės yra fakto, kad sutarties sąlygų nesąžiningumas ir jų neprivalomasis pobūdis yra privalomos viešosios tvarkos taisyklės, kurios taikomos *ex jure* ir kurios yra teisiniai aspektai, todėl nepriklauso nuo jokios šalies, kuri jomis remiasi, procedūrinė pasekmė. Todėl nesąžiningų sutarties sąlygų *ex officio* kontrolė neprieštarauja pagrindiniams civilinio proceso principams, pvz., šalių valiai. Nepaisant to, dėl konkrečių nacionalinių nuostatų *ex officio* kontrolė gali būti apsunkinta arba neįmanoma. Išsamesnė informacija apie tokius atvejus pateikta 5.4, 5.5 ir 5.6 punktuose.

5.2.3. *Ex officio* kontrolė ir bendrinis vartotojų pasyvumas

Paprastai tikimasi, kad vartotojai pasinaudos turimomis teisių gynimo priemonėmis ir nebebus visiškai pasyvūs, kad galėtų pasinaudoti NSS direktyvos apsauga. Teisingumo Teismas pripažino, kad *veiksmingumo* principas negali būti išplėstas tiek, kad nacionalinis teismas visapusiškai kompensuotų bendrą vartotojo inertiškumą³⁸² tais atvejais, kai jie gali imtis veiksmingų teisių gynimo priemonių priimtiniomis sąlygomis³⁸³. Todėl vien tai, kad vartotojui

³⁷⁸ Sprendimas *Erika Jöros*, C-397/11, 30, 35 ir 36 punktai.

³⁷⁹ Valstybių narių pagrindiniai principai, įskaitant pasekmes vartotojų byloms, apžvelgiami Nacionalinių procesinių įstatymų ir praktikos vertinimo, atsizvelgiant į jų poveikį laisvajam nacionalinių procesinių įstatymų ir praktikos judėjimui, atsizvelgiant į jų poveikį laisvajam teismo sprendimų judėjimui ir vartotojų apsaugos pagal ES vartotojų teisę lygiavertiškumui ir veiksmingumui pateikiama tyrimo, JUST/2014/RCON/PR/CIVI/0082 – 2 kryptis. Vartotojų procesinė apsauga, 3 skyriuje.

³⁸⁰ Taip pat žr. Sprendimo *Froukje Faber*, C-497/13, 38 punktą.

³⁸¹ Aktyvesnis teisėjų vaidmuo taip pat gali priklausyti ir nuo veiksmų, pavyzdžiui, ar viena šalis yra silpnesnė, kaip antai vartotojas, arba ar šaliai atstovauja advokatas.

³⁸² Sprendimas *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, 47 punktas. Taip pat žr. Sprendimo *VB Pénzügyi Lízing*, C-137/08, 56 punktą; Sprendimo *Aziz*, C-415/11, 47 punktą; Sprendimo *Banif Plus Bank*, C-472/11, 24 punktą.

³⁸³ Sprendimas *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, 41–46 punktai. Nagrinėjamu atveju vartotoja nedalyvavo prekiautojo inicijuotame arbitražo procese ir per du mėnesius nepateikė ieškinio dėl arbitražo

gali prirėkti kreiptis į teismą ir pasinaudoti teisių gynimo priemonėmis, siekiant apsaugoti nuo nesąžiningų sutarties sąlygų, *savaime neprieštarauja* veiksmingumo principui³⁸⁴. Tuo pat metu Teisingumo Teismo praktika reiškia, kad nacionaliniai teismai savo iniciatyva turi įvertinti nesąžiningas sutarties sąlygas, net jei vartotojai yra visiškai pasyvūs, kai toks įsikišimas būtinas pagal *lygiavertiškumo* principą, kuris aptartas 5.3 punkte, pagal 7 straipsnio 1 dalį arba pagal veiksmingumo principą, kuris aptartas 5.4 punkte.

5.3. Pareigos, kylančios iš *lygiavertiškumo* principo

5.3.1. Nesąžiningų sutarčių sąlygų *ex officio* kontrolė

Pagal *lygiavertiškumo* principą³⁸⁵ nacionaliniai teismai privalo savo iniciatyva apsvastyti privalomas ES teisės normas visais atvejais, kai pagal nacionalinės teisės nuostatas jie yra įpareigoti arba bent jau turi įgaliojimus ar diskreciją savo nuožiūra iškelti teisės klausimus, remdamiesi privalomomis nacionalinėmis normomis. Kaip pirmiau minėta, 6 straipsnio 1 dalyje nustatytas nesąžiningų sutarties sąlygų neprivalomasis pobūdis ir visos NSS direktyvos nuostatos, kurios yra esminės šiam tikslui pasiekti, turi būti laikomos *lygiavertėmis* viešosios tvarkos svarstymams, pripažintiems pagal valstybių narių teisę. Šis statusas bus taikomas visoms NSS nuostatomis, kurios yra svarbios vertinant sutarties sąlygos nesąžiningumą ir darant reikiamas išvadas.

Teisingumo Teismas³⁸⁶ šią poziciją išreiškė taip:

„44 [...] atsižvelgiant į viešojo intereso, kuriuo grindžiama direktyva užtikrinama vartotojų apsauga, pobūdį ir svarbą, jos 6 straipsnį reikia laikyti lygiavertišku nacionalinėms normoms, kurios vidaus teisės sistemoje priskiriamos prie viešosios tvarkos normų kategorijos[...]. Reikia manyti, kad taip kvalifikuotinos visos direktyvos nuostatos, kurios būtinos šio 6 straipsniu siekiamam tikslui pasiekti.

45 Darytina išvada, kad kai pagal vidaus proceso taisykles nacionalinis teismas turi kompetenciją ex officio nagrinėti teisinio akto teisėtumą pagal nacionalines viešosios tvarkos taisykles, [...], jis ja turi pasinaudoti, kad pagal direktyvoje įtvirtintus kriterijus ex officio įvertintų į šios direktyvos taikymo sritį patenkančią galimą nesąžiningą sutarties sąlygą.

46 Reikia priminti, kad tokią pareigą nacionalinis teismas turi ir tada, kai jam pagal vidaus teisminę sistemą suteikta paprasčiausia galimybė ex officio vertinti tokios sąlygos ir nacionalinių viešosios tvarkos taisyklių prieštaravimą [...].“

sprendimo panaikinimo. Tačiau šiuo atveju Teisingumo Teismas nusprendė, kad nacionaliniai teismai privalėjo įvertinti, ar arbitražo sprendimas atitinka NSS direktyvą, remiantis lygiavertiškumo principu.

³⁸⁴ Sprendimas *ERSTE Bank Hungary*, C-32/14, 63 punktą.

³⁸⁵ *Ex officio* įsipareigojimai, pagrįsti lygiavertiškumo principu, paaiškinami, pavyzdžiui, Sprendimo *van Schijndel ir van Veen*, C-430/93 ir C-431/93, 13 ir 14 punktuose, nurodant ankstesnę teismų praktiką:

„13 Kai pagal nacionalinius įstatymus ir remdamiesi privalomomis nacionalinėmis normomis, teismai turi savo iniciatyva iškelti teisinius klausimus, kurių neiškėlė šalys nepateikė, toks pat įpareigojimas taikomas Bendrijos normų atžvilgiu (žr. Sprendimo *Rewe / Landwirtschaftskammer für das Saarland*, C-33/76, 5 punktą).

14 Tas pats galioja, jei pagal nacionalinę teisę teismams suteikiama diskrecija savo iniciatyva taikyti privalomas teisės normas. Iš tikrųjų, vadovaudamiesi Sutarties 5 straipsnyje nustatytu bendradarbiavimo principu, nacionaliniai teismai turi užtikrinti teisinę apsaugą, kuri asmenims suteikiama tiesiogiai taikant Bendrijos teisės aktus (žr. visų pirma Sprendimo *Factortame ir kt.*, C-213/89, 19 punktą).“

³⁸⁶ Pvz., Sprendimo *Asbeek Brusse*, C-488/11, 44–46 punktai, kurie čia cituojami. Šiame Sprendime Teisingumo Teismas taip pat nurodė Sprendimo *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, 52 ir 54 punktus ir Nutarties *Pohotovost*, C-76/10, 5 punktą.

Todėl nacionaliniai teismai savo iniciatyva privalo įvertinti atitinkamos sutarties sąlygų nesąžiningumą, kai jie yra įpareigoti arba įgalinti nacionalinės teisės aktų *ex officio* patikrinti atitiktį laikantis atitinkamose nacionalinėse nuostatose minimų *viešosios politikos principų*, įskaitant, pavyzdžiui, teisinius draudimus, bendruosius dorovės principus³⁸⁷ ar viešąją politiką apskritai³⁸⁸. Šiuo požiūriu Teisingumo Teismas³⁸⁹ nustatė, pavyzdžiui, kad:

„kai teismas, į kurį kreiptasi prašant vykdyti arbitražinio teismo sprendimą, privalo, net *ex officio*, nutraukti šio sprendimo vykdymą, kai juo atitinkamai šaliai nustatomas įpareigojimas, objektyviai neįmanomas įvykdyti, kuris draudžiamas pagal įstatymus arba prieštarauja geriems papročiams, šis teismas, kai turi būtiną faktinę ir teisinę informaciją, per vykdymo procedūrą turi įvertinti, kad ir *ex officio*, ar tarp kreditoriaus ir vartotojo sudarytoje kredito sutartyje numatyta sankcija³⁹⁰ arba arbitražinė išlyga³⁹¹ yra nesąžininga.“

Ex officio kontrolės prievolė pagal *lygiavertiškumo* principą taikoma visų rūšių procedūroms ir visiems jų etapams, įskaitant teismo sprendimus, priimtus atsakovui nedalyvaujant procese³⁹², apeliacinio teismo procesus³⁹³, arba per vykdymo procedūrą³⁹⁴, kai pagal nacionalinės teisės aktus nacionaliniai teisėjai yra įgalioti patikrinti atitiktį viešosios politikos taisyklėms.

Todėl nacionaliniai teismai privalo *mutatis mutandis* taikyti atitinkamas nacionalines nuostatas, taikomas *ex officio* kontrolei, kad savo iniciatyva įvertintų nesąžiningas sutarties sąlygas³⁹⁵.

Skirtingai nuo *veiksmingumo* principo, šis įpareigojimas nepriklauso nuo tolesnio vertinimo, ar nuo to, kad be tokios *ex officio* kontrolės nėra veiksmingos apsaugos nuo nesąžiningų sutarties sąlygų.

5.3.2. Kitos pareigos, kylančios iš *lygiavertiškumo* principo

Lygiavertiškumo principas taip pat galioja ir kitoms procedūrinėms taisyklėms. Pavyzdžiui, Teisingumo Teismas nusprendė³⁹⁶, kad mažiau palankios taisyklės dėl vartotojų apsaugos asociacijų įsikišimo, susijusios su prieštaravimu mokėjimo įsakymui, grindžiamam sutarties sąlygų nesąžiningumu, palyginti su taisyklėmis, taikomomis ginčams, susijusiems tik su nacionaline teise, pažeistų *lygiavertiškumo* principą.

Tas pats taikytina bet kokioms sąlygoms, teisėms būti išklausytiems, laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygoms, teisėms prieštarauti ar apskūsti ir visoms kitoms procedūrinėms priemonėms.

³⁸⁷ Nutartis *Pohotovost'*, C-76/10.

³⁸⁸ Byla *Karel de Grote*, C-147/16.

³⁸⁹ Nutartis *Pohotovost'*, C-76/10.

³⁹⁰ Žr. visų pirma nutarties 53 punktą.

³⁹¹ Žr. visų pirma nutarties 51 punktą.

³⁹² Sprendimas *Karel de Grote*, C-147/16, 24–37 punktai.

³⁹³ Sprendimas *Erika Jöros*, C-397/11, 30, 35, 36 ir 38 punktai; Sprendimas *Asbeek Brusse*, C-488/11, 45 punktas.

³⁹⁴ Pvz., Sprendimas *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, Nutartis *Pohotovost'*, C-76/10 ir Sprendimas *Finanmadrid*, C-49/14.

³⁹⁵ Dėl galimų teisės aktų pakeitimų žr. 5.6 punktą.

³⁹⁶ Sprendimas *EOS KSI Slovensko*, C-448/17, rezoliucinės dalies 1 punktas.

5.4. *Ex officio* vertinimas ir teisių gynimo priemonių veiksmingumas

5.4.1. Taikytinas vertinimas

Pagal NSS direktyvos 7 straipsnio 1 dalį arba *veiksmingumo* principą³⁹⁷ nacionalinėje teisėje būtina numatyti teisių gynimo priemones, kurias pasitelkus būtų galima ginčyti sutarties sąlygų nesąžiningumą, ir tokios priemonės turi būti veiksmingos. Tai reiškia, kad vartotojai turi turėti galimybę tokiomis teisinėmis priemonėmis pasinaudoti *priimtinomis sąlygomis*, o tai reiškia, kad neturi būti reikalavimų ar apribojimų, dėl kurių jiems *praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku* gauti reikiamą apsaugą. Be to, vartotojai gali nepasinaudoti teisinėmis priemonėmis ne tik dėl procedūrinių kliūčių, bet ir dėl *ribotų žinių ar informacijos*.

Todėl, norėdamas nustatyti, ar egzistuoja veiksmingos teisių gynimo priemonės, Teisingumo Teismas³⁹⁸ taiko visapusišką patikrinimą, kad įvertintų, **ar yra didelė rizika, kad vartotojai nepasinaudos veiksminga apsauga,**

- nes dėl konkrečių procedūrinių reikalavimų ar apribojimų pateikti bet kokias galimas priemones yra pernelyg sudėtinga (ar net praktiškai neįmanoma)
- **arba** todėl, kad vartotojai neturi reikiamų žinių apie savo teises arba negauna reikiamos informacijos, kad galėtų veiksmingai pasinaudoti priemonėmis.

Šis vertinimas atsispindi keliuose sprendimuose, pavyzdžiui, mokėjimo įsakymo procedūrose³⁹⁹,

„yra **didelė rizika**, kad atitinkami vartotojai nepateiks reikalaujamo prieštaravimo arba dėl ypač trumpo šiam tikslui numatyto termino, arba dėl to, kad jie gali būti atgrasyti nuo to, kad gintų savo teises dėl išlaidų, kurių patirtų kreipdamiesi į teismą, palyginti su ginčijamos skolos suma, arba dėl to, kad jie nežino ar nesuvokia savo teisių apimties, arba dėl pardavėjų ar tiekėjų pateikto prašymo dėl įsakymo riboto turinio, taigi, dėl turimos neišsamios informacijos [...]“

Kaip paaiškinta 5.1 punkte, *veiksmingumo* požiūriu būtina apsvarstyti taikomą procedūros reglamentą visa apimtimi ir atsižvelgiant į įvairius jo etapus⁴⁰⁰. Veiksmingumo vertinimui svarbūs veiksniai aptariami 5.4.2 punkte.

Jei yra didelė rizika, kad vartotojai gali neprieštarauti mokėjimo įsakymui, Teisingumo Teismas konstatavo, kad **nacionaliniai teismai savo iniciatyva turi įvertinti sutarčių sąlygų nesąžiningumą atitinkamu procedūros etapu, bet ne vėliau kaip iki vykdymo procedūrą prieš vartotoją**⁴⁰¹. Teisingumo Teismo žodžiais⁴⁰²,

³⁹⁷ Sprendimo *PKO*, C-632/17, 43 punkte ir Sprendimo, *Nóra Baczó*, C-567/13, 52 ir 59 punktuose nurodyta, kad teisė į veiksmingą teisinę gynybą pagal NSS direktyvos 7 straipsnio 1 dalį ir Chartijos 47 straipsnį turi būti vertinama pagal tuos pačius kriterijus kaip ir *veiksmingumo* principas.

³⁹⁸ Sprendimas *Banco Español de Crédito*, C-618/10, visų pirma 52–54 punktai; Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17, 61–72 punktai.

³⁹⁹ Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17, 69 punktas. Kitos nuorodos į Sprendimo *Finanmadrid*, C-49/14, 52 punktą; Sprendimo *Aktiv Kapital Portfolio*, C-122/14, 37 punktą ir Sprendimo *Banco Español de Crédito*, C-618/10, 54 punktą.

⁴⁰⁰ Pvz., Sprendimas *Finanmadrid*, C-49/14, 43 ir 44 punktai, su nuorodomis, *inter alia*, į Sprendimo C-618/10 *Banco Español de Crédito*, 49 punktą ir Sprendimo *Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León*, C-413/12, 34 punktą ir Sprendimo *Pohotovost'*, C-470/12, 51 punktą.

⁴⁰¹ Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17, 44, 61–64 ir 71 punktai; Sprendimas *Finanmadrid*, C-49/14, 45 ir 46 punktai; Sprendimas *Aktiv Kapital Portfolio*, C-122/14, 30 punktas; Sprendimas *EOS KSI Slovensko*,

„Iš tiesų šia direktyva vartotojui suteiktų teisių veiksmingą apsaugą galima užtikrinti tik tuomet, kai pagal nacionalinę proceso sistemą, vykstant mokėjimo įsakymo išdavimo procedūrai arba mokėjimo įsakymo vykdymo procedūrai, galima *ex officio* patikrinti, ar atitinkamoje sutartyje nėra potencialiai nesąžiningų sąlygų [...]“

Tai reiškia, kad

- jei yra didelė rizika, kad vartotojas nepasinaudos teisių gynimo priemonėmis prieš mokėjimo įsakymą, teismas savo iniciatyva privalo įvertinti atitinkamų sutarties sąlygų nesąžiningumą prieš išduodamas mokėjimo įsakymą⁴⁰³.

Tačiau,

- jei prieš išduodant įsakymą nebuvo atlikta *ex officio* kontrolė, ji turi būti atlikta, blogiausiu atveju, vykdymo etape⁴⁰⁴.

Panašiai,

- jei ankstesniame procedūros etape atlikti patikrinimai neapima visų atitinkamų sutarčių sąlygų, nacionaliniai teismai privalo įvertinti kitas atitinkamas sutarties sąlygas, net savo iniciatyva, net jei ankstesni patikrinimai buvo baigti sprendimu, kurio rezultatas yra *res judicata* pagal nacionalinį procedūros reglamentą⁴⁰⁵.

Teisingumo Teismas⁴⁰⁶ taip pat nurodė, kad sutarties sąlygų nesąžiningumo vertinimas, kurį atliko *teismo pareigūnas, kuris neturi žemesniojo teismo teisėjo rango*, prieš išduodant mokėjimo įsakymą, neužtikrina reikiamos apsaugos. Tai reiškia, kad jei yra didelė rizika, kad vartotojas nepateiks prieštaravimo, teisėjas vis tiek turi įvertinti sutarties sąlygų nesąžiningumą, jei reikia, savo iniciatyva ir vėliausiai vykdymo etapu.

Konkrečiu hipotekos vykdymo atveju Teisingumo Teismas⁴⁰⁷ iš esmės pritarė, kad vykdymo procesas gali būti pradėtas remiantis notariniu aktu, prieš tai neatlikus *teisminės* nesąžiningų sutarties sąlygų *ex officio* kontrolės. Tačiau tai suderinama su NSS direktyva tik tiek, kiek vartotojai gali imtis teisinių veiksmų prieš tokią vykdymą priimtinomis sąlygomis, įskaitant galimybę taikyti laikinąsias priemones, ir jei nesąžiningos sutarties sąlygų *ex officio* kontrolė užtikrinama vėlesniame proceso etape.

Todėl hipotekos vykdymas, pagrįstas notariniu aktu, neatitinka NSS direktyvos, jei vartotojams nepasiekiamos veiksmingos teisių gynimo priemonės arba jei yra didelė rizika, kad vartotojai jomis nepasinaudos. Veiksmingos teisių gynimo priemonės nepasiekiamos, pavyzdžiui, kai vartotojai per vykdymo procedūrą negali prieštarauti vykdymui, kuris

C-448/17, 45, 46 ir 49 punktai; ir Sprendimas *PKO*, C-632/17, 49 punktas. Visos šios bylos susijusios su mokėjimo įsakymu ir remiasi Sprendimu *Banco Español de Crédito*, C-618/10.

⁴⁰² Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17, 44 punktas.

⁴⁰³ Sprendimas *Banco Español de Crédito*, C-618/10, 57 punktas, Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17, 44 punktas ir Sprendimas *PKO*, C-632/17, 49 punktas.

⁴⁰⁴ Sprendimas *Finanmadrid*, C-19/14. Savo išvadose *AG Szpunar* nurodė *ex officio* tyrimą vykdymo etape kaip „paskutinę priemonę“.

⁴⁰⁵ Sprendimas *Banco Primus*, C-421/14, rezoliucinės dalies 2 punktas, 52 punktas. Nors ši byla susijusi su hipotekos vykdymu, ta pati logika turi būti taikoma ir kitų rūšių procedūroms. *Res judicata* taisyklių vertinimas pagal veiksmingumo principus, įskaitant *ex officio* kontrolę, aptariamas konkrečiai 5.4.2 punkte, kuriame, *inter alia*, cituojamas Sprendimo *Banco Primus* 52 punktas.

⁴⁰⁶ Sprendimas *EOS KSI Slovensko*, C-448/17, visų pirma 49–54 punktai.

⁴⁰⁷ Sprendimas *ERSTE Bank Hungary*, C-32/14, 65 punktas ir rezoliucinė dalis.

pagrįstas nesąžiningomis sutarties sąlygomis, o deklaratyvios procedūros metu, kai galima įvertinti sutarties sąlygų nesąžiningumą, jie negali sustabdyti vykdymo proceso⁴⁰⁸.

Šių principų logika turi būti taikoma *mutatis mutandis* visų rūšių procedūroms⁴⁰⁹.

5.4.2. Teisių gynimo priemonių veiksmingumui svarbūs veiksniai

Vertinant teisių gynimo priemonių *veiksmingumą*, reikia atsižvelgti į atitinkamos procedūros ypatumus. Be to, atsižvelgiant į pažeidžiamų vartotojų perspektyvą, turėtų būti atsižvelgta į poveikį, kurį gali sukelti tam tikros kliūtys vartotojų gebėjimui imtis teisių gynimo priemonių arba kokias pasekmes gali šiuo atveju turėti ribotos žinios ir informacija. Tokie vartotojai gali ypač nenoriai naudoti turimas teisių gynimo priemones, net jei prieš juos nukreiptos sutarties sąlygos yra akivaizdžiai nesąžiningos⁴¹⁰.

Šie **veiksniai** yra **alternatyvos**. Tai reiškia, kad teisių gynimo priemonės neveiksmingumą gali sukelti vienas reikalavimas, pavyzdžiui, dideli arba diskriminuojantys teismo mokesčiai⁴¹¹, arba skirtingų reikalavimų derinys, pvz., trumpas terminas kartu su būtinybe samdyti advokatą⁴¹² arba būtinybė pateikti išsamius pareiškimus⁴¹³. Nors daugelis toliau nurodytų aspektų yra susiję su procesine teise, šiuo atveju nėra svarbu, ar tam tikras veiksnys yra kvalifikuojamas kaip atitinkamos valstybės narės procesinės ar materialinės teisės klausimas⁴¹⁴. Toliau pateiktas sąrašas nėra baigtinis, bet atspindi dažniausiai pasitaikiusius Teisingumo Teismo praktikos pavyzdžius.

- Jurisdikcijos taisyklės

Teisingumo Teismas nurodė, kad teisė į veiksmingą teisinę gynybą taikoma jurisdikcijos taisyklėms ir procedūros reglamentams⁴¹⁵. 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (nauja redakcija)⁴¹⁶ nurodomos vartotojų apsaugos taisyklės, susijusios su tarpvalstybinėmis bylomis⁴¹⁷, tačiau panaši apsauga nebūtinai gali būti taikoma pagal nacionalines jurisdikcijos taisykles vidaus bylose. Jurisdikcijos taisyklės, tiesiogiai ar netiesiogiai⁴¹⁸ įpareigojančios vartotojus pareikšti savo reikalavimus arba apsiginti teismuose, kurie yra nutolę nuo jų gyvenamosios vietos, gali atgrasyti vartotojus nuo teisių gynimo priemonių, ypač jei nagrinėjamoje byloje privaloma

⁴⁰⁸ Sprendimas *Aziz*, C-415/11, rezoliucinės dalies 1 punktą ir 43–64 punktai.

⁴⁰⁹ Sprendimas *Banco Español de Crédito*, C-618/10, 55 punktą; Sprendimas *Aziz*, C-415/11; Nutartis *Pohotovost'*, C-76/10 ir Sprendimas *Radlinger Radlingerová*, C-77/14, 50 punktą.

⁴¹⁰ Pz., Nutartis *Pohotovost'*, C-76/10 ir Sprendimas *Milena Tomášová*, C-168/15.

⁴¹¹ Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17, 67 ir 68 punktai.

⁴¹² Sprendimas *Banco Español de Crédito*, C-618/10, 52 punktą.

⁴¹³ Pavyzdžiui, jei vartotojas nedelsdamas turi pateikti skundą dėl ginčijamo dokumento, pvz., teismo nutarties, ir pateikti faktus bei įrodymus, Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17, 65 ir 66 punktai.

⁴¹⁴ Tai gali būti ginčytina, pavyzdžiui, dėl senaties terminų.

⁴¹⁵ Sprendimas *PKO*, C-632/17, 45 punktą.

⁴¹⁶ OLL 351, 2012 12 20; reglamentu panaikintas 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (OL L 12, 2001, p. 1).

⁴¹⁷ Pagal Reglamento (ES) Nr. 1215/2012 17 straipsnio 3 dalį šios taisyklės netaikomos vežimo sutarčiai, išskyrus sutartis, kuriose už bendrą kainą numatyta kelionė ir nakvynė. Be to, pagal Reglamento (ES) Nr. 1215/2012 19 ir 25 straipsnius tam tikrais atvejais sutarties šalys gali nesilaikyti jurisdikcijos taisyklių. Į Teisingumo Teismą buvo kreiptasi su prašymu išsamiau išaiškinti šį klausimą Byloje *EN, FM, GL / Ryanair*, C-629/18 (dar neišnagrinėta 2019 m. gegužės 31 d.).

⁴¹⁸ Pavyzdžiui, suteikiant pardavėjui ar tiekėjui galimybę pareikšti ieškinį vartotojui kitame teisme nei jų gyvenamosios vietos teismas.

fiziškai dalyvauti⁴¹⁹. Šiuo atveju nacionaliniai teismai turi išnagrinėti, ar atstumas iki teismo sukelia pernelyg dideles kelionės išlaidas vartotojui, kad jis / ji negalėtų patekti į teismo posėdį⁴²⁰.

Tačiau tai, kad tam tikra byla turi būti išklaudyta ne vietos teismo, o aukštesnės instancijos teismo, kuris yra toliau nuo gyvenamosios vietos ir į kurį nuvykti kainuoja brangiau, savaime nereiškia, kad buvo pažeista NSS direktyvos 7 straipsnio 1 dalis⁴²¹. Be to, kolektyvinius procesus inicijuojančios vartotojų apsaugos organizacijos nėra tapačios atskiriems vartotojams jurisdikcijos taisyklių atžvilgiu⁴²².

- Terminai

Pagal taikomą teismų praktiką, tai, kad teisinio saugumo sumetimais nustatomi protingi naikinamieji terminai ieškiniui pareikšti, atitinka ES teisę⁴²³. Dėl protingų senaties terminų negali tapti praktiškai neįmanoma arba pernelyg sudėtinga naudotis pagal ES teisę suteikiamomis teisėmis⁴²⁴.

Trumpi terminai gali būti problemiški jau dėl to, kad jais vartotojams skiriama mažai laiko, kad jie galėtų apvarstyti savo galimybes, kurios dažnai gali būti susijusios su teisiniu vertinimu, įskaitant poreikį kreiptis į teismą. Iki šiol Teisingumo Teismas nėra nustatęs terminų trukmės kiekvienu konkrečiu atveju, o daugiausia kartu su kitomis aplinkybėmis, todėl nėra *absoliutaus masto, nustatant, kokie terminai yra protingi ir kurie ne*.

Teisingumo Teismas laikėsi nuomonės, kad dviejų mėnesių terminas, per kurį galima ginčyti arbitražo sprendimą, yra protingas⁴²⁵. Priešingai, 20 dienų terminas, skirtas pateikti prieštaravimą mokėjimo įsakymui, Teisingumo Teismo nuomone⁴²⁶, yra „ypač trumpas“, tačiau Teisingumo Teismas taip pat atsižvelgė į pareigą būti atstovaujama advokato ir su tuo susijusius mokesčius, kurie gali atgrasyti vartotojus nuo teisių gynimo priemonių.

Sprendamas dėl neteisminio turto arešto vykdymo⁴²⁷, Teisingumo Teismas atsižvelgė į tai, kad pardavimas aukcione gali būti ginčijamas per 30 dienų nuo pranešimo apie mokesčio įvykdymą ir kad vartotojai turėjo tris mėnesius po viešojo aukciono imtis veiksmų. Be to, buvo galima taikyti laikinąsias apsaugos priemones vykdymui sustabdyti arba nutraukti atliekant esminį vertinimą. Tuo remdamasis, Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad nagrinėjamuose teisės aktuose vartotojams nebuvo pernelyg sudėtinga pasinaudoti NSS direktyvoje numatyta apsauga.

Byloje dėl pereinamojo laikotarpio nuostatos dėl naujos teisės prieštarauti hipotekos vykdymui, remiantis sutarčių sąlygų nesąžiningumu⁴²⁸, Teisingumo Teismas⁴²⁹ nusprendė,

⁴¹⁹ Sprendime *Océano Grupo Editorial*, sujungtos bylos C-240/98–C-244/98, 21 punktas, Teisingumo Teismas nusprendė, kad tokie susitarimai dėl jurisdikcijos sutarties sąlygose, dėl kurių nebuvo iš anksto derėtasi, atitinka visus kriterijus, kurie turi būti laikomi nesąžiningais pagal NSS direktyvą.

⁴²⁰ Sprendimas *Aqua Med*, C-266/18, 54 punktas, Sprendimas *Baczó ir Vizsnyiczai*, C-567/13, 49–59 punktai.

⁴²¹ Sprendimas *Baczó ir Vizsnyiczai*, C-567/13, 52 ir 59 punktai.

⁴²² Sprendimas *Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León*, C-413/12.

⁴²³ Sprendimas *Rewe-Zentralfinanz ir Rewe-Zentral*, 33/76, 5 punktas; Sprendimas *Palmisani*, C-261/95, 28 punktas; Sprendimas *Bachman*, C-2/06, 58 punktas; ir Sprendimas *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, 41 punktas.

⁴²⁴ Sprendimas *Van Hove*, C-255/00, 34 punktas. Sprendimas *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, 41 punktas.

⁴²⁵ Sprendimas *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, 44–46 punktai.

⁴²⁶ Sprendimas *Banco Español de Crédito*, C-618/10, visų pirma 52–54 punktai.

⁴²⁷ Sprendimas *Kusionová*, C-34/13, 55 punktas.

⁴²⁸ Pateiktas šis Teisingumo Teismo Sprendimas *Aziz*, C-415/11.

⁴²⁹ Sprendimas *BBVA*, C-8/14.

kad keturių savaitių laikotarpis, per kurį reikia pateikti prieštaravimus dėl nagrinėjamų bylų, iš esmės buvo protingas ir proporcingas⁴³⁰. Nepaisant to, Teisingumo Teismas nusprendė, kad tai, kad nukentėję vartotojai buvo informuoti apie šią teisę tik per valstybės narės oficialųjį leidinį, o ne asmeniškai atitinkamo teismo⁴³¹, sukėlė didelę riziką, kad terminas baigsis ir vartotojai nebegalės pasinaudoti savo teisėmis, taip pažeidžiant veiksmingumo principą ir NSS direktyvą⁴³².

Teisingumo Teismas pavadino dviejų savaitių terminą prieštaravimui dėl mokėjimo įsakymo pareikšti „trumpu laikotarpiu“⁴³³. Jo nuomone, šis laikotarpis yra ypač problemiškas, kai atsakovas per dvi savaites turi organizuoti savo gynybą, pateikti visus savo skundus, faktus bei įrodymus.

Teisingumo Teismas⁴³⁴ taip pat nusprendė, kad 15 dienų laikotarpis kartu su reikalavimu motyvuoti prieštaravimą dėl mokėjimo įsakymo gali atgrasyti vartotoją naudoti šią teisių gynimo priemonę.

- Iteikimas

Faktas, kad priemonė ar sprendimas, kuris gali būti ginčijamas, įteikiamas vartotojui iki termino pradžios, suteikia bent jau minimalią garantiją, kad vartotojas yra informuotas apie atitinkamą sprendimo priemonę⁴³⁵. Reikalingas įteikimo lygis ir informacija, kuri pateikiama vartotojams, kai dokumentas jiems įteikiamas, taip pat gali būti svarbūs vertinant riziką, kad vartotojai nesinaudos turimomis teisių gynimo priemonėmis.

- Teisiniai mokesčiai ir prievolė turėti advokatą

Teismo mokesčiai ir mokesčiai už teisinę konsultaciją ir atstovavimą taip pat gali būti vienas iš veiksnių, trukdančių vartotojams naudotis teisių gynimo priemonėmis. Svarbi ne tik absoliučioji suma, bet ir, pavyzdžiui, jos santykis su ieškinio verte arba diskriminacinis pobūdis. Būtina atsižvelgti į advokato mokesčius, kai vartotojai yra oficialiai įpareigoti būti atstovaujami advokato arba bent jau praktiškai yra priversti kreiptis į advokatą.

Taip pat reikia atsižvelgti į mechanizmus, kuriais siekiama kompensuoti vartotojo finansinius sunkumus, pvz., teisinę pagalbą⁴³⁶, nes jie gali bent jau sumažinti mokesčių poveikį.

Teisingumo Teismas⁴³⁷ nusprendė, kad prievolė būti atstovaujama advokato byloje, kurių vertė viršija 900 EUR, ir susiję mokesčiai, yra veiksnys, kuris gali atgrasyti vartotojus nuo gynybos.

Teisingumo Teismas⁴³⁸ konstatavo, kad taisyklė, pagal kurią atsakovas turi sumokėti tris ketvirtadalius teismo mokesčių, kai jis pateikia prieštaravimą dėl mokėjimo įsakymo, pati savaime gali atgrasyti vartotoją pateikti prieštaravimą.

- Pareiga pagrįsti šios teisių gynimo priemonės naudojimą

⁴³⁰ Sprendimas *BBVA*, C-8/14, 30 ir 31 punktai.

⁴³¹ Sprendimas *BBVA*, C-8/14, 33–42 punktai ir rezoliucinė dalis. Terminas prasidėjo nuo kitos dienos po to, kai naujas įstatymas buvo paskelbtas Oficialiajame leidinyje.

⁴³² Sprendimas *BBVA*, C-8/14, 40 ir 41 punktai.

⁴³³ Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17, 65, 66 ir 70 punktai. Ši byla buvo susijusi su mokėjimo įsakymo procedūra, pagrįsta vekseliu. Taip pat žr. Sprendimą *PKO*, C-632/17 dėl bendrųjų mokėjimo įsakymų.

⁴³⁴ Sprendimas *EOS KSI Slovensko*, C-448/17, visų pirma 51–53 punktai.

⁴³⁵ Sprendimas *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, 45 punktas, dėl arbitražo sprendimo įteikimo.

⁴³⁶ Sprendimas *Nóra Baczó*, C-567/13, 55 punktas.

⁴³⁷ Sprendimas *Banco Español de Crédito*, C-618/10, visų pirma 52–54 punktai.

⁴³⁸ Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17, 67 ir 68 punktai.

Pareiga pateikti esminius argumentus dėl teisinių ir faktinių bylos aplinkybių, įskaitant įrodymus, kai pasitelkiamos teisių gynimo priemonės, gali atgrasyti vartotojus pareikšti ieškinį, ypač jei taikomas trumpas terminas⁴³⁹. Tas pats pasakytina ir apie atvejus, kai vartotojai per 15 dienų turi nurodyti priežastis, dėl kurių jie pasinaudojo prieštaravimu dėl mokėjimo įsakymo⁴⁴⁰.

Net jei nėra oficialaus įpareigojimo samdyti advokatą, poreikis pateisinti teisinės gynybos priemonę gali sukelti advokato konsultacijos poreikį, kuris, atsižvelgiant į reikalaujamą laiką ir susijusias išlaidas, kaip nurodyta pirmiau, gali būti papildomas veiksnys, skatinantis vartotojus nenaudoti teisių gynimo priemonės.

- Laikinių apsaugos priemonių prieinamumas

Teisingumo Teismas⁴⁴¹ ne kartą pabrėžė laikinių apsaugos priemonių prieinamumo svarbą, ypač siekiant sustabdyti vykdymą prieš vartotoją, kol teismas vertina nesąžiningas atitinkamų sutarčių sąlygas. Be laikinių apsaugos priemonių kyla pavojus, kad apsauga nuo nesąžiningų sutarties sąlygų yra pritaikoma per vėlai ir todėl nėra veiksminga. Laikinosios apsaugos priemonės yra ypač svarbios vykdant sprendimus, susijusius su vartotojo namais⁴⁴², įskaitant išskeldinimus, tačiau jos taip pat svarbios ir kitoms vykdymo priemonėms. Teisingumo Teismas⁴⁴³ taip apibendrino teisinę padėtį:

„44 [...] Teisingumo Teismas taip pat pripažino, kad valstybės narės teisės aktai neatitinka Direktyvos 93/13, kai, vykstant išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto procedūrai, šiuose teisės aktuose nenumatyti prieštaravimo pagrindai, susiję su sutarties sąlygos, kuria grindžiamas vykdomasis dokumentas, nesąžiningumu, pagal kuriuos bylą iš esmės nagrinėjančiam teismui, turinčiam jurisdikciją įvertinti tokios sąlygos nesąžiningumą, neleidžiama imtis laikinųjų apsaugos priemonių, kuriomis būtų sustabdyta minėta vykdymo procedūra [...]“⁴⁴⁴.

45 Galiausiai Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyvai 93/13 prieštarauja nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias vykstant išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto procedūrai su vykdymu susijusius klausimus nagrinėjantis teismas negali nei ex officio ar vartotojo prašymu įvertinti į sutartį, pagal kurią susidaro reikalaujama sumokėti skola, įtrauktos sąlygos, pagrindžiančios vykdomąjį dokumentą, nesąžiningumo, nei imtis laikinųjų apsaugos priemonių, visų pirma vykdymo sustabdymo, kai imtis tokių priemonių būtina siekiant užtikrinti visišką teismo, kuriame iš esmės nagrinėjama atitinkama byla ir kuris turi jurisdikciją patikrinti, ar tokia sąlyga yra nesąžininga, galutinio sprendimo veiksmingumą [...]“⁴⁴⁵.

⁴³⁹ Pvz., Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17 ir Sprendimas *PKO*, C-632/17.

⁴⁴⁰ Sprendimas *EOS KSI Slovensko*, C-448/17.

⁴⁴¹ Pvz., Sprendimas *Aziz*, C-415/11; Sprendimas *Kušionová*, C-34/13; Sprendimas *Barclays Bank*, C-280/13 ir Sprendimas *ERSTE Bank Hungary*, C-32/14. Teisingumo Teismas padarė bendrą pareiškimą, kad nacionaliniai teismai turi turėti galimybę taikyti laikinasias apsaugos priemones, kad būtų veiksmingai priimami teismo sprendimai, susiję su teisėmis, kurias užtikrina ES teisė, Sprendimas *Factortame ir kt.*, C-213/89, 21 punktą; Sprendimas *Siples*, C-226/99, 19 punktą; Sprendimas *Unibet*, C-432/05, 67 punktą.

⁴⁴² Pvz., Sprendimo *Kušionová*, C-34/13, 63–66 punktai, kuriuose pateiktos nuorodos, *inter alia*, į Europos žmogaus teisių teismo praktiką ir ES pagrindinių teisių chartijos 7 straipsnį dėl teisės į apgyvendinimą.

⁴⁴³ Sprendimas *ERSTE Bank Hungary*, C-32/14, 44 ir 45 punktai.

⁴⁴⁴ Nuorodos į Sprendimą *Aziz*, C-415/11, 64 punktą ir Sprendimą *Barclays Bank*, C-280/13, 36 punktą.

⁴⁴⁵ Sprendimas *Banco Popular Español ir Banco de Valencia*, sujungtos bylos C-537/12 ir C-116/13, 60 punktą, ir Sprendimas *Sánchez Morcillo ir Abril García*, C-169/14, 28 punktą.

Laikinosios priemonės gali būti būtinos ne tik siekiant sustabdyti vykdymą prieš vartotojus, bet ir tais atvejais, kai vartotojai imasi teisinių veiksmų prašydami paskelbti tam tikras sutarties sąlygas negaliojančiomis⁴⁴⁶.

Pagal 7 straipsnio 1 dalį taip pat gali būti reikalaujama, kad nacionaliniai teismai turi turėti galimybę *savo iniciatyva taikyti laikinąsias apsaugos priemones*, kai

- tokia priemonė yra būtina siekiant užtikrinti visišką vėlesnio sprendimo, susijusio su nesąžiningomis sutarties sąlygomis, veiksmingumą
- ir kai yra didelė rizika, kad vartotojai neprašys taikyti laikinųjų apsaugos priemonių⁴⁴⁷.

Galiausiai, *ne tik visiškas laikinųjų apsaugos priemonių nebuvimas gali pažeisti teisių gynimo priemonių veiksmingumą, bet ir tai, kad vartotojams jos sunkiai pasiekiamos*, atsižvelgiant į pavyzdžiui, griežtus terminus, pateiktinus dokumentus ar garantijas bei būtinus įrodymus.

- Žinių ir informacijos trūkumas

Vartotojai dažnai nežino savo teisių, nesuvokia savo teisių apimtį arba jiems gali būti sunku įvertinti teisinę padėtį dėl jiems suteiktos ribotos informacijos, pavyzdžiui, prieštaraujant mokėjimo įsakymui⁴⁴⁸. Dėl žinių trūkumo ar ribotos informacijos galima rizika, kad vartotojai negalės pasinaudoti turimomis teisinėmis priemonėmis⁴⁴⁹. Teismas patvirtino⁴⁵⁰, kad informacija, pateikta vartotojams sprendime, kuris gali būti ginčijamas, arba susijusi su juo, yra labai svarbi. Ji apima informaciją apie tai, kad sprendimas gali būti ginčijamas, kokiais pagrindais ir kokia forma jis gali būti ginčijamas, taip pat apie atitinkamą terminą. Be to, ribota informacija apie pretenzijos turinį gali apsunkinti vartotojų gebėjimą įvertinti sėkmės galimybes, kai ginčijami atitinkami dokumentai, pvz., mokėjimo įsakymai. Taip pat įmanoma, kad, atsižvelgiant į turinį, vartotojams teikiama informacija gali atgrasyti vartotojus nuo galimų teisių gynimo priemonių.

Iki šiol Teisingumo Teismas⁴⁵¹ yra nurodęs tik kelis požymius, kaip galima nustatyti didelę riziką, dėl kurios vartotojai nesiims teisių gynimo priemonių dėl žinių ar informacijos trūkumo. Bet kuriuo atveju, išnagrinėjus šią riziką, reikės atsižvelgti į tipinę vartotojų, įskaitant pažeidžiamus vartotojus, padėtį nagrinėjamoje procedūroje.

- Res judicata ir senaties terminai apskritai

⁴⁴⁶ Sprendimas *Ismael Fernández Oliva*, sujungtos bylos C-568/14 ir C-570/14. Ši byla buvo susijusi su galimybe pritaikyti laikinąsias apsaugos priemones, kol buvo nagrinėjamas kolektyvinis teisminis ieškinys.

⁴⁴⁷ Teisingumo Teismas nustatė šį reikalavimą sprenddamas dėl kompensavimo reikalavimų, susijusių su sutarties sąlygų nesąžiningumu, ir dėl kartu vykstančių kolektyvinių teisminių procesų, dėl kurių buvo sustabdytas individualus ieškinys. Sprendimas *Ismael Fernández Oliva*, sujungtos bylos C-568/14–C-570/14, 32–37 punktai. Reikšminga rizika buvo pagrįsta tuo, kad, atsižvelgiant į nacionalinės procedūros pobūdį ir sudėtingumą, vartotojai galėjo nežinoti apie savo teises arba jų tinkamai neįvertino. Kadangi šis reikalavimas atspindi bendrąjį principą, jis galėtų būti taikomas ir kitose procedūrinėse situacijose.

⁴⁴⁸ Sprendimas *Banco Español de Crédito*, C-618/10, 54 punktas.

⁴⁴⁹ Tai jau išplaukia iš formulės, kuria Teisingumo Teismas apibrėžia didelės rizikos buvimą. Be to, vartotojų žinių trūkumas arba procedūrinių teisių nežinojimas ar nepakankamas jų vertinimas gali pateisinti *ex officio* intervenciją. Teisingumo Teismas tai patvirtino Sprendime *Ismael Fernández Oliva*, sujungtos bylos C-568/14–C-570/14, 33 punktas, nurodydamas, kad „atsižvelgiant į nacionalinio teismo nagrinėjamų bylų eigą ir sudėtingumą, [...], yra didelė rizika, kad atitinkamas vartotojas nesuformuluos tokio prašymo, nors gali būti tenkinamos esminės pagal nacionalinę teisę reikalaujamos laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygos, nes vartotojas nežino ar nesuvokia savo teisių apimtį.“

⁴⁵⁰ Sprendimas *BBVA*, C-8/14, 36–40 punktai.

⁴⁵¹ Teisingumo Teismas nagrinėjo gana konkrečią situaciją byloje *BBVA*, C-8/14, 33–42 punktai.

Panašiai kaip terminai, senaties terminai ir teismų ar kitų įstaigų sprendimų galiojimo taisyklės (*res judicata*) yra susiję su teisinio saugumo principu. Nors ir senaties terminai, ir *res judicata* yra teisinės kliūtys ieškiniui pareikšti, *res judicata* taip pat gali turėti įtakos tam, kad teismas negalėtų (pakartotinai) svarstyti tam tikrų materialinės teisės klausimų, įskaitant apeliacinį skundą ar vykdymo etapą, nesvarbu, ar vartotojo prašymu, ar teismo iniciatyva.

Nepaisant to, kad *res judicata* ir senaties terminai tam tikromis aplinkybėmis gali prieštarauti „materialiniam teisingumui“, Teisingumo Teismas pripažino teisinio tikrumo vertę Sąjungos ir valstybių narių teisinėje sistemoje. Tuo remdamasis, Teisingumo Teismas⁴⁵² patvirtino, kad vartotojų teisės *veiksmingumas* iš esmės nereikalauja panaikinti vidaus taisyklių dėl *res judicata* ir protingų terminų, įskaitant senaties terminus:

„68 [...] pažymėtina, kad Teisingumo Teismas jau yra pripažinęs, kad vartotojo apsauga nėra absoliuti. Konkrečiai šiuo klausimu jis nusprendė, kad Sąjungos teisė nenustato nacionaliniam teismui pareigos netaikyti vidaus proceso teisės normų, suteikiančių, be kita ko, sprendimui *res judicata* galią, net jei tai leistų pašalinti Direktyvoje 93/13 įtvirtintos nuostatos, nepaisant jos pobūdžio, pažeidimą [...]“⁴⁵³.

69 Be to, Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad teisinio saugumo sumetimais nustatomi protingi naikinamieji terminai ieškiniui pareikšti yra suderinami su Sąjungos teise [...]“⁴⁵⁴.

70 Vis dėlto reikia skirti procesinės taisyklės, kaip antai protingo senaties termino, taikymą nuo Sąjungos teisės normos aiškinimo padarinių apribojimo laiko atžvilgiu. [...]“

○ „Res judicata“ galia

Atsižvelgiant į šias Teisingumo Teismo išvadas, *res judicata* galia paprastai bus taikoma tose bylose, kurios užbaigiamos galutiniu ir neginčijamu teismo sprendimu. Tai taikoma net ir tuo atveju, jei toks sprendimas pažeidė NSS direktyvą ir (arba) kai pasikeitė konkrečios sutarties sąlygos vertinimo praktika.

Vis dėlto reikia išnagrinėti, ar nagrinėjama konkreti *res judicata* taisyklė neproporcingai ar pernelyg riboja teisių gynimo priemones arba dėl jos negalima sutarties sąlygų nesąžiningumo *ex officio* kontrolė.

Kaip paaiškinta 5.4.1 punkte, nacionalinė taisyklė dėl *res judicata* **nebus suderinama su veiksmingumo principu, jei dėl jos negalima sutarties sąlygų *ex officio* kontrolė prieš įvykdant prieš vartotoją iškeltą ieškinį**, kai nėra veiksmingų teisių gynimo priemonių arba yra didelė rizika, kad vartotojai nepasinaudos turimomis teisių gynimo priemonėmis⁴⁵⁵. Teisingumo Teismas⁴⁵⁶ taip pat yra nusprendęs, kad jei teismas išnagrinėjo tik kai kurias atitinkamas sutarties sąlygas, *res judicata* negali užkirsti kelio vėlesniam papildomam sutarties sąlygų vertinimui, nesvarbu, ar jis vykdomas vartotojo prašymu, ar teismo iniciatyva:

⁴⁵² Sprendimas *Gutiérrez Naranjo*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 68–70 punktai.

⁴⁵³ Sprendimas *Banco Popular Español ir Banco de Valencia*, sujungtos bylos C-537/12 ir C-116/13, 60 punktas, ir Sprendimas *Sánchez Morcillo ir Abril García*, C-169/14, 28 punktas.

⁴⁵⁴ Sprendimas *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, 41 punktas.

⁴⁵⁵ Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17, 44, 61–64 ir 71 punktai; Sprendimas *Finanmadrid*, C-49/14, 45 ir 46 punktai; Sprendimas *Aktiv Kapital Portfolio*, C-122/14, 30 punktas; Sprendimas *EOS KSI Slovensko*, C-448/17, 45, 46 ir 49 punktai; ir Sprendimas *PKO*, C-632/17, 49 punktas. Visos šios bylos susijusios su mokėjimo įsakymu ir remiasi Sprendimu *Banco Español de Crédito*, C-618/10.

⁴⁵⁶ Sprendimas *Banco Primus*, C-421/14, 52 punktas, kuris čia cituojamas. Nagrinėjamu atveju pirmasis tyrimas buvo atliktas *ex officio*, tačiau taisyklė turėtų būti tokia pati, jei pirmasis tyrimas būtų atliekamas vartotojo prašymu.

„Taigi, tuo atveju, kai per ankstesnę ginčijamos sutarties nagrinėjimą, kuris užbaigtas priėmus sprendimą, įgijusi *res judicata* galią, nacionalinis teismas savo iniciatyva išnagrinėjo tik vienos ar tik kai kurių šios sutarties sąlygų atitiktis Direktyvai 93/13 klausimą, ši direktyva įpareigoja nacionalinį teismą, [...], į kurį, vadovaudamasis teisės aktų nustatytais reikalavimais, kreipėsi vartotojas, pateikdamas atskirąjį prieštaravimą, savo iniciatyva ar šalių prašymu įvertinti, jei tik jam žinomos šiuo tikslu reikalingos teisinės ir faktinės aplinkybės, galimą kitų šios sutarties sąlygų nesąžiningumą. Iš tiesų, nesant tokios kontrolės, vartotojo apsauga taptų nepilna ir nepakankama ir tai nebūtų nei tinkama, nei veiksminga priemonė užkirsti kelią šios sąlygos naudojimui, priešingai, nei numatyta Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalyje [...]“⁴⁵⁷.

Be to, kaip aptarta 5.3.1 punkte, teismai gali būti įpareigoti savo iniciatyva įvertinti nesąžiningas sutarties sąlygas pagal *lygiavertiškumo* principą⁴⁵⁸, kai nacionalinis procedūros reglamentas suteikia teismams teisę nagrinėti viešosios tvarkos klausimus, nepaisant kitaip taikytinos *res judicata* taisyklės.

o Senaties terminai

Kaip pirmiau minėta⁴⁵⁹, Teisingumo Teismas iš esmės mano, kad teisinio tikrumo sumetimais pagrįsti senaties terminai yra priimtini, pavyzdžiui, dėl reikalavimų atlyginti permokėtas sumas remiantis nesąžiningomis sutarties sąlygomis. Iki šiol Teisingumo Teismas nėra nusprendęs, kas šiuo atžvilgiu yra pagrįstas senaties terminas, ir nėra priėmęs sprendimo dėl jo pradžios. Tačiau Teisingumo Teismo buvo paprašyta pateikti rekomendacijas dėl pastarojo aspekto⁴⁶⁰.

Reikia atskirti teisės aktuose nustatytus senaties terminus ir laikiną apribojimą, susijusį su teismo sprendimu dėl sutarties sąlygos nesąžiningumo ir jo pasekmėmis⁴⁶¹, pavyzdžiui, vartotojų teise į kompensaciją⁴⁶², kai toks laikinas apribojimas neleistinas⁴⁶³.

Bet kuriuo atveju, kaip nurodyta 4.2 punkte, neprivalomasis nesąžiningų sutarties sąlygų pobūdis savaime negali būti ribojamas senaties terminu. Tai reiškia, kad vartotojai visada, be senaties, gali pasikliauti šia apsauga, kai susiduria su pardavėjų ar tiekėjų reikalavimais, grindžiamais nesąžiningomis sutarties sąlygomis, arba patys išskeldami nesąžiningumo klausimą arba pasikliaudami *ex officio* kontrole⁴⁶⁴. Tas pats taikytina ir prašymams paskelbti nesąžiningas sutarties sąlygas atskiruose procesiniuose veiksmuose ar įsakymuose, kaip apibrėžta NSS direktyvos 7 straipsnio 2 dalyje.

⁴⁵⁷ Nuoroda į Sprendimo *Aziz*, C-415/11, 60 punktą.

⁴⁵⁸ Sprendimas *Banco Primus*, C-421/14, 47 punktą, kurio pabaigoje pateikiama nuoroda į Sprendimo *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, 53 punktą; Nutartis *Pohotovost'*, C-76/10.

⁴⁵⁹ Sprendimas *Gutiérrez Naranjo*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 69 punktą. Tačiau šiuo atveju Ispanijos įstatymai nenumato tokių ieškinių senaties termino.

⁴⁶⁰ Bylos *Raiffeisen Bank SA*, C-698/18 ir *BRD Groupe Societe Generale SA*, C-699/18 (dar neišnagrinėtos 2019 m. gegužės 31 d).

⁴⁶¹ Sprendimas *Gutiérrez Naranjo*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 75 punktą.

⁴⁶² Sprendimas *Gutiérrez Naranjo*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 70 punktą, ir jame pateiktos nuorodos į kitas teisės sritis.

⁴⁶³ Žr. 4.4 punktą, kuriame pateikta Sprendimo *Gutiérrez Naranjo*, sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, rezoliucinės dalies citata.

⁴⁶⁴ Sprendimas *Cofidis*, C-473/00, 38 punktą.

5.5. Ką reiškia *ex officio* kontrolė?

5.5.1. Pagrindiniai įsipareigojimai

Ex officio kontrolei reikalingas aktyvus nacionalinių teismų įsikišimas, nepriklausomai nuo šalių pateiktų pastabų⁴⁶⁵,

- tiek nagrinėjant, ar atitinkama sutarties sąlyga yra nesąžininga ir todėl nėra privaloma, tiek
- darant išvadas, nustatčius, kad nagrinėjama sąlyga yra nesąžininga, siekiant užtikrinti, kad vartotojas nebūtų saistomas šios sąlygos.

Nacionaliniai teismai gali taikyti nesąžiningas sąlygas tik jei išimties tvarka vartotojas, kuris buvo informuotas apie jo teises, prieštarauja nesąžiningų sutarties sąlygų netaikymui⁴⁶⁶. Teisingumo Teismas konstatavo, kad

„Nacionalinis teismas privalo ex officio įvertinti, ar sutarties sąlyga yra nesąžininga, kai tik jam tampa žinomos šiuo atžvilgiu reikalingos teisinės ir faktinės aplinkybės. Tokią sąlygą pripažinęs nesąžininga, jis jos netaiko, išskyrus kai vartotojas tam prieštarauja. [...]“⁴⁶⁷.

Iš tiesų siekiant užtikrinti, kad direktyvoje numatyta apsauga būtų veiksminga, reikia, kad nacionalinis teismas, kuris ex officio konstatuoja, jog sąlyga nesąžininga, galėtų nustatyti visas dėl tokio konstatavimo kylančias pasekmes ir nelaukti, kol vartotojas, informuotas apie turimas teises, pateiktų pareiškimą, kuriame prašytų tokią sąlygą panaikinti [...]“⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹.

Taikant *ex officio* kontrolės prievolę taip pat galima reikalauti, kad teisėjai savo iniciatyva priimtų laikinąsias apsaugos priemones, jei tai būtina teisinės gynybos priemonės veiksmingumui užtikrinti ir jei yra didelė rizika, kad vartotojai negali kreiptis dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo⁴⁷⁰.

Be to, teisėjai privalo informuoti šalis apie sutarties sąlygų *ex officio* vertinimo rezultatus ir išvadas, kurias reikia padaryti, kad būtų galima nagrinėti šį klausimą teisme⁴⁷¹.

5.5.2. Vertintini aspektai

Taikant nacionalinių teismų pareigą savo iniciatyva įvertinti nesąžiningas sutarties sąlygas reikalaujama, kad jie išnagrinėtų visas prielaidas, leidžiančias nustatyti nesąžiningą sąlygą⁴⁷², įskaitant klausimus (tiek, kiek reikalinga perkėlus atitinkamas direktyvos nuostatas į nacionalinę teisę),

- ar sutarties sąlygos patenka į direktyvos⁴⁷³ taikymo sritį, pagal kurią reikalaujama, kad

⁴⁶⁵ Sprendimas *Froukje Faber*, C-497/13, rezoliucinės dalies 1 punktą ir 46–48 punktai; Sprendimas *VB Pénzügyi Lízing*, C-137/08, rezoliucinės dalies 3 punktą ir 45–51 punktai; Sprendimas *Erika Jörös*, C-397/11.

⁴⁶⁶ Sprendimas *Asbeek Brusse*, C-488/11, 49 punktą; Sprendimas *Banco Español de Crédito*, C-618/10, 63 punktą; Sprendimas *Banif Plus Bank*, C-472/11, 27 punktą. Taip pat žr. 5.5.1 ir 5.5.5 punktus.

⁴⁶⁷ Sprendimas *Pannon GSM*, C-243/08, rezoliucinės dalies 2 punktą.

⁴⁶⁸ Nuoroda į Sprendimo *Erika Jörös*, C-397/11, 42 punktą.

⁴⁶⁹ Sprendimas *Gutiérrez Naranjo*, sujungtos bylos C-154/15, C 307/15 ir C-308/15, 59 punktą.

⁴⁷⁰ Žr. Sprendimą *Ismael Fernández Oliva*, sujungtos bylos C-568/14–C-570/14.

⁴⁷¹ Tai svarbu tiek vartotojams, tiek pardavėjams ir tiekėjams, pavyzdžiui, kaip matyti Sprendimo *Pannon GSM*, C-243/08, Sprendimo *Banif Plus Bank*, C-472/11, 29–35 punktų, Sprendimo *Asbeek Brusse*, C-488/11, Sprendimo *Biuro podróży „Partner“*, C-119/15, 22–47 punktų. Taip pat žr. 5.5.5 punktą.

⁴⁷² Sprendimas *VB Pénzügyi Lízing*, C-137/08, 49 ir paskesni punktai.

Dėl esminių kriterijų, į kuriuos reikia atsižvelgti, žr. 3 skirsnį.

⁴⁷³ Sprendimas *VB Pénzügyi Lízing*, C-137/08, 49–51 punktai. Dėl NSS direktyvos taikymo srities žr. 1.2 punktą.

- būtų sudaryta sutartis tarp pardavėjo ar tiekėjo ir vartotojo⁴⁷⁴,
 - dėl nagrinėjamos sąlygos nebuvo atskirai derėtasi⁴⁷⁵,
 - nagrinėjama sąlyga neatspindėtų privalomų taisyklių, kaip jos suprantamos 1 straipsnio 2 dalyje;
- ar sutarties sąlyga patenka į 4 straipsnio 2 dalies taikymo sritį ir, jei taip, ar ji atitinka skaidrumo reikalavimus;
 - ar sutarties sąlyga yra nesąžininga, t. y. ar, priešingai sąžiningumo reikalavimams, dėl jos atsiranda ryškus šalių teisių ir pareigų neatitikimas vartotojo nenaudai, įskaitant galimą atitinkamų sąlygų skaidrumo trūkumą, arba (jei taikoma), ar ji atitinka vieną iš juodajame arba pilkajame sąraše pateiktų sąlygų.

5.5.3. Reikalingų teisinių ir faktinių aplinkybių buvimas

Pagrindinis sutarties sąlygų nesąžiningumo vertinimo objektas yra sutartis ir visos jos sąlygos. Tačiau, kaip pirmiau paaiškinta, prieš vertinant nesąžiningą sąlygą, reikia atsižvelgti į kitus elementus, pvz., į tai, ar viena iš šalių yra vartotojas, ar dėl sąlygos buvo atskirai derėtasi, ar pardavėjas ar tiekėjas pateikė vartotojui visą būtiną informaciją prieš sudarant sutartį.

Gali iškilti problema, kad konkrečiu atveju nacionaliniam teismui gali būti nepasiekiamos visos teisinės ir faktinės aplinkybės, kad jis galėtų priimti sprendimą dėl sutarties sąlygos nesąžiningumo. Teisingumo Teismas tai pripažįsta daugelyje sprendimų formuluodamas, pvz., „jeigu [nacionalinis teismas] turi tam reikalingą teisinę ir faktinę informaciją“⁴⁷⁶.

Tuo pačiu metu Teisingumo Teismas aiškiai nurodė, kad *ex officio* kontrolė reiškia aktyvų požiūrį, kad būtų galima susipažinti su aplinkybėmis, reikalingomis sutarties sąlygoms įvertinti⁴⁷⁷, pavyzdžiui, kai kalbėdamas apie NSS direktyvos 3 straipsnio 1 dalies būtinųjų sąlygų nagrinėjimą jis vartojo sąvoką „intis tyrimo priemonių“⁴⁷⁸:

„[...] Teisingumo Teismas nurodė, kad šis teismas **turi ex officio imtis tyrimo priemonių, kad nustatytų, ar pardavėjo arba tiekėjo su vartotoju sudarytoje sutartyje numatyta sąlyga patenka į direktyvos taikymo sritį, o jei į šį klausimą būtų atsakyta teigiamai – ex officio įvertinti, ar tokia sąlyga yra nesąžininga** [...]“⁴⁷⁹.

⁴⁷⁴ Sprendimas *Froukje Faber*, C-497/13, rezoliucinės dalies 1 punktą ir 46–48 punktai. Šis sprendimas susijęs su Direktyva 1999/44/EB, tačiau *mutatis mutandis* taikomas ir NSS direktyvai. Be to, norėdami nustatyti, ar aptariamoms sąlygoms patenka į NSS direktyvos taikymo sritį, teismai neišvengiamai turi iširti, ar pardavėjas ar tiekėjas sudarė sutartį su vartotoju.

⁴⁷⁵ Sprendimas *VB Pénzügyi Lízing*, C-137/08, 49–51 punktai. Teismai turi atsižvelgti į tai, kad NSS direktyvos 3 straipsnio 2 dalyje yra konkreti taisyklė dėl įrodinėjimo pareigos, susijusios su klausimu, ar dėl iš anksto suformuluotos sutarties sąlygos buvo atskirai derėtasi.

⁴⁷⁶ Pvz., Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17, 42 punktą: „Šiomis aplinkybėmis pirmiausia reikia pabrėžti, kad pagal suformuotą jurisprudenciją nacionalinis teismas turi *ex officio* vertinti sutarties sąlygas, patenkančias į Direktyvos 93/13 taikymo sritį, nesąžiningumą ir taip kompensuoti nelygybę tarp vartotojo ir pardavėjo ar tiekėjo, kai tik jam žinomos šiuo tikslu reikalingos teisinės ir faktinės aplinkybės. Šiame punkte Teisingumo Teismas nurodo Sprendimo *Radlinger ir Radlingerová*, C-377/14, 52 punktą ir jame nurodomą jurisprudenciją ir Sprendimo *Gutiérrez Naranjo ir kt.*, C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, 58 punktą.

⁴⁷⁷ Sprendimas *Froukje Faber*, C-497/13, rezoliucinės dalies 1 punktą ir 46–48 punktai, Sprendimas *VB Pénzügyi Lízing*, C-137/08, rezoliucinės dalies 3 punktą ir 45–51 punktai.

⁴⁷⁸ Teisingumo Teismas šią sąvoką vartojo Sprendimo *VB Pénzügyi Lízing*, C-137/08, 56 punkte ir patvirtino Sprendimo byloje C-472/11, 24 punkte, kuris čia cituojamas.

⁴⁷⁹ Nuorodos į Sprendimo *VB Pénzügyi Lízing*, C-137/08, 56 punktą ir Sprendimo *Banco Español de Crédito*, C-618/10, 44 punktą.

Teisingumo Teismas⁴⁸⁰ taip pat pabrėžė, kad nacionaliniai teismai turi gauti būtinus paaiškinimus, ar viena iš šalių yra vartotojas, jei yra bent keletas požymių, kad taip gali būti:

„[...] veiksmingumo principas reikalauja, kad nacionalinis teismas, nagrinėjantis ginčą dėl sutarties, kuri gali patekti į šios direktyvos taikymo sritį, žinodamas tokiu atveju reikalingas teisinės ir faktinės aplinkybės arba galėdamas jas sužinoti pateikęs paprastą prašymą paaiškinti, turėtų patikrinti, **ar pirkėjas gali būti laikomas vartotoju, net jei jis aiškiai nesirėmė šiuo statusu.**“

Todėl, jei yra požymių, kad atitinkama sutartis gali būti sutartis su vartotoju, nacionalinis teismas privalo ištirti šį klausimą, net jei šalys jo nepateikė. Toks aktyvus požiūris iš tikrųjų reikalingas pagal 6 straipsnio 1 dalies privalomus reikalavimus.

Taip pat, jei yra požymių, kad reikalavimas gali būti grindžiamas sutarties sąlygomis, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi, tačiau ne visos aplinkybės yra betarpiškai prieinamos šiam tyrimui užbaigti, nacionaliniai teismai turės pareikšti šį klausimą šalims, kad gautų reikiamus paaiškinimus ir įrodymus⁴⁸¹. Kai pardavėjai ar tiekėjai privalėjo teikti konkrečią informaciją vartotojams, teismai turi patikrinti, ar vartotojai gavo reikiamą informaciją⁴⁸².

Tiek, kiek dėl konkretaus procedūros reglamento, pvz., mokėjimo įsakymų ar vykdymo procedūrų, teismai negali atlikti esminio vertinimo, nepaisant šių aplinkybių prieinamumo⁴⁸³, arba jie neturi galimybės susipažinti su minėtomis aplinkybėmis⁴⁸⁴, įskaitant sutartį, kuria grindžiamas reikalavimas, tokie procedūriniai apribojimai negali panaikinti prievolės užtikrinti *ex officio* kontrolę.

Šis aiškinimas grindžiamas tuo, kad:

- Jau pati Teisingumo Teismo vartojama formuluotė ir skirtingų sprendimų kontekstas nurodo, kad Teisingumo Teismas pripažįsta *faktą*, jog nacionalinis teismas *praktiškai* negalės atlikti būtinojo vertinimo, neturėdamas galimybės susipažinti su šiomis aplinkybėmis⁴⁸⁵.
- Daugeliu atvejų Teisingumo Teismas atsizvelgė į tai, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turėjo prieigą prie būtinų aplinkybių. Be to, keliuose iš šių sprendimų Teisingumo Teismas vartojo formuluotę „...**net jeigu**⁴⁸⁶ jis žino šiuo tikslu reikalingas teisinės ir faktinės aplinkybės....“, nurodydamas *a fortiori* argumentą, o ne teisinę sąlygą.

⁴⁸⁰ Sprendimas *Froukje Fabe*, C-497/13, 44 ir 46 punktai. Citata iš 46 punkto. Nors ši byla buvo susijusi su Direktyva 1999/44/EB, joje nagrinėjamas horizontalus vartotojų sutarčių teisės klausimas ir ji *mutatis mutandis* taikoma vartotojų statusui pagal NSS direktyvą nustatyti.

⁴⁸¹ Šiuo atžvilgiu jie turi atsizvelgti į 3 straipsnio 2 dalies nuostatas dėl įrodinėjimo pareigos. Žr. 1.2.2.1 punktą. Jei tam tikroje valstybėje narėje taip pat taikomos nuostatos dėl sutarties sąlygų, dėl kurių buvo atskirai derėtasi, kuriomis NSS direktyva perkeliama į nacionalinę teisę, toks vertinimas nėra būtinus.

⁴⁸² 3.3.1 punktas, Sprendimas *Andriuc*, C-186/16, 43 punktas, Sprendimas *Lupean*, C-119/17, 23 punktas.

⁴⁸³ Sprendimas *Banco Español de Crédito*, C-618/10.

⁴⁸⁴ Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17 ir Sprendimas *PKO*, C-632/17.

⁴⁸⁵ Sprendimas *PKO*, C-632/17, 38 punktas: „[...] kad tokiomis aplinkybėmis, kaip nagrinėjamos pagrindinėje byloje, nacionalinis teismas negali įvertinti, ar sutarties sąlyga yra nesąžininga, kol šiuo klausimu neturi informacijos apie visas faktines ir teisinės aplinkybes.“ Teisingumo Teismas nurodo tą pačią išvadą Sprendimo *Profi Credit Polska*, C-176/17, 47 punkte.

⁴⁸⁶ Sprendimas *Banco Español de Crédito*, C-618/10, 57 punktas, Sprendimas *Finanmadrid*, C-49/14, 36 punktas; Sprendimas *ERSTE Bank Hungary*, C-32/14, 43 punktas. Kitais atvejais, pavyzdžiui, Sprendimo *Asbeek Brusse*, C-488/11, ... punkte, Teisingumo Teismas vartojo formuluotę „*kai tik* jam tampa žinomos tam reikalingos teisinės ir faktinės aplinkybės“.

- Jei dėl nacionalinio procedūros reglamento teismas negalėtų atlikti *ex officio* kontrolės, nes tiesiog negautų prieigos prie reikiamos informacijos, tai pakenktų teisei į veiksmingą gynybą.
- Jei dėl *lygiavertiškumo* principo reikalaujama *ex officio* kontrolės, praktiškai tokiai kontrolei galėtų būti užkirstas kelias, kai dėl nacionalinių procedūrų reglamentų teismams neleidžiama susipažinti su reikalinga informacija.

Teisingumo Teismas⁴⁸⁷ patvirtino šį išaiškinimą, kai, nustatęs, kad yra didelė rizika, jog vartotojai nepateiks prieštaravimo dėl mokėjimo įsakymo⁴⁸⁸, jis nusprendė, kad mokėjimo įsakymo išdavimas prieš tai neatlikus *ex officio* patikrinimo dėl nesąžiningų sutarties sąlygų nesuderinamas su NSS direktyvos 7 straipsnio 1 dalimi. Teisingumo Teismas priėjo prie šios išvados, nors žinojo, kad pagal atitinkamus procedūrų reglamentus nacionaliniai teismai paprastai neturėjo galimybės susipažinti su tyrimo teisinėmis ir faktinėmis aplinkybėmis⁴⁸⁹, ir nepaminėjo galimybės susipažinti su tokiais aplinkybėmis kaip jo išvadų sąlygos⁴⁹⁰, konstatuodamas, kad

„[...] Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalį reikia aiškinti taip, kad ja draudžiama procedūra, pagal kurią leidžiama išduoti mokėjimo įsakymą, kai teismas, kuriam pateiktas prašymas išduoti mokėjimo įsakymą, neturi įgaliojimų vertinti, ar šios sutarties sąlygos gali būti pripažintos nesąžiningomis, ir teisės pareikšti prieštaravimą dėl tokio įsakymo įgyvendinimo tvarka neleidžia užtikrinti, kad paisoma pagal šią direktyvą vartotojui suteikiamų teisių.“

Todėl tais atvejais, kai pagal NSS direktyvą reikalaujama *ex officio* kontrolė, nacionaliniai teismai turi būti įpareigoti gauti būtinus *ex officio* vertinimo elementus aiškindami nacionalines taisykles, atitinkančias ES teisę, arba, jei tai neįmanoma, panaikinant prieštaringas nacionalines taisykles.

5.5.4. Nesąžiningumo įvertinimo išvados

Atlikę vertinimą, nacionaliniai teismai, remdamiesi 4 skirsnyje išdėstytais principais, turi padaryti išvadas dėl atitinkamų sutarties sąlygų nesąžiningumo ir jų neprivalomumo. Priklausomai nuo reikalavimo, procedūros rūšies ir sutarties sąlygos pobūdžio, tokios išvados, pavyzdžiui, gali lemti, kad ieškinys prieš vartotoją, kuris grindžiamas nesąžiningomis sutarties sąlygomis, bus visiškai ar iš dalies atmestas, vykdymo procedūra bus nutraukta ar apribota, arba sutartis bus pripažinta negaliojančia.

Kaip pirmiau minėta, prieš nusprenddamas netaikyti sutarties sąlygos, kurią jis įvertino savo iniciatyva ir kuri, jo manymu, yra nesąžininga, nacionalinis teismas turi išklaudyti abi šalis šiuo klausimu⁴⁹¹.

⁴⁸⁷ Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17 ir Sprendimas *PKO*, C-632/17.

⁴⁸⁸ Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17, 69 ir 70 punktai; Sprendimas *PKO*, C-632/17, 45–49 punktai.

⁴⁸⁹ Sprendimas *PKO*, C-632/17, 37 ir 38 punktai; Sprendimas *Profi Credit Polska*, C-176/17, 47 punktas.

⁴⁹⁰ Sprendimas *PKO*, C-632/17, 49 punktas, kuris čia cituojamas ir kuriame pateikta nuoroda į ankstesnio Sprendimo *Profi Credit Polska*, C-176/17, 71 punktą.

⁴⁹¹ Sprendimas *Banif Plus Bank*, C-472/11, 29–35 punktai, Sprendimas C-488/11, 52 punktas: „[...] reikia priminti, kad rungimosi principas reikalauja, kad nacionalinis teismas, kuris *ex officio* konstatuoja, jog sutarties sąlyga nesąžininga, apie tai informuotų bylos šalis ir suteiktų joms galimybę pateikti savo poziciją paisant rungimosi principo ir šiuo atžvilgiu nacionalinės teisės procesinėse normose numatytos formos (Sprendimo *Banif Plus Bank* 31 ir 36 punktai).“

Be to, vartotojai gali nuspręsti nesinaudoti šia apsauga teismo procese, kuriame kompetentinga institucija turės taikyti nesąžiningą sutarties sąlygą, po to, kai jie buvo informuoti apie nesąžiningą nagrinėjamos sutarties sąlygų pobūdį ir neprivalomumą⁴⁹². Atsižvelgiant į privalomą NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies pobūdį, tokia deklaracija turėtų būti galiojanti tik tuomet, kai teisėjas įsitikinęs, kad vartotojas visiškai suprato teisinę situaciją ir kad jo deklaracija nėra pagrįsta klaidingais įsitikinimais ar kitų šalių spaudimu.

5.6. *Ex officio* kontrolės, veiksmingumo ir lygiavertiškumo poveikis nacionaliniam procedūros reglamentui

Kai ES teisėje reikalaujama *ex officio* kontroliuoti sutarties sąlygų nesąžiningumą, nacionaliniai teismai turi užtikrinti tokią kontrolę aiškindami ir taikydami nacionalinę teisę, kiek tai įmanoma pagal ES teisę⁴⁹³. Jei tai neįmanoma, o nacionaliniai procedūros reglamentai neatitinka *veiksmingumo* principo ir (arba) negarantuoja veiksmingos teisių gynimo priemonės, nacionaliniai teismai turi nustatyti tokias nacionalines taisykles, kad galėtų atlikti ES teisės aktuose numatytus *ex officio* patikrinimus⁴⁹⁴.

Be to, taikant *ex officio* kontrolės ir *veiksmingumo* principus, iš valstybių narių gali būti reikalaujama, kad jos atitinkamai pakeistų savo teisės aktus, jei nacionaliniai procedūros reglamentai ir pagrindas prieštarauja šiems principams, kaip aprašyta ankstesniuose punktuose. Todėl valstybės narės raginamos išnagrinėti visas nacionalines nuostatas, kurios gali prieštarauti pagal NSS direktyvą reikalaujamos garantijos, kaip jas aiškina Teisingumo Teismas.

Kai taikant *lygiavertiškumo* principą⁴⁹⁵ būtina *ex officio* kontrolė, nacionaliniai teismai privalo taikyti atitinkamas nacionalines nuostatas *mutatis mutandis*, kad savo iniciatyva įvertintų nesąžiningas sutarties sąlygas. Tačiau, jei šios nuostatos aiškiai neapima ES teisėje numatytų veiksmų, kyla pavojus, kad nacionaliniai teismai gali nevykdyti šios kontrolės, remdamiesi tik tomis nacionalinėmis nuostatomis. Todėl, siekiant atitiktis *lygiavertiškumo* principui, taip pat gali prireikti pritaikyti teisės aktus.

Galiausiai Teisingumo Teismas⁴⁹⁶ patikslino, kad paskutinės instancijos nacionalinio teismo, kuris nevykdo savo prievolės savo iniciatyva įvertinti nesąžiningas sutarties sąlygas, veiksmai gali būti vertinami kaip pakankamai rimtas ES teisės pažeidimas, užtraukiantis valstybės narės atsakomybę už vartotojams padarytą žalą.

⁴⁹² Sprendimas *Pannon GSM*, C-243/08. Taip pat žr. Sprendimo *Asbeek Brusse*, C-488/11, 49 punktą, Sprendimo *Banco Español de Crédito*, C-618/10, 63 punktą ir Sprendimo *Banif Plus Bank*, C-472/11, 27 punktą, Sprendimo *Abanca Corporación Bancaria ir Bankia*, sujungtos bylos C-70/17 ir C-179/17, 63 punktą.

⁴⁹³ Tai yra bendrasis ES teisės principas, kurį Teisingumo Teismas pakartojo, pavyzdžiui, Sprendimo *Erika Jörös*, C-397/11, 32 punkte.

⁴⁹⁴ Žr. 2.2 ir 5.2 punktus ir Sprendimo *Dunai*, C-118/17, 61 punktą.

⁴⁹⁵ 5.3.1 punktas.

⁴⁹⁶ Sprendimas *Milena Tomášová*, C-168/15.

5.7. Nesąžiningų sutarčių sąlygų *ex officio* kontrolės ir neteisminis procesas

Teisingumo Teismo praktika dėl procedūrinių garantijų, kylančių iš NSS direktyvos, skirta tik „teismams“, kaip apibrėžta SESV 267 straipsnyje. Teisingumo Teismas nusprendė, kad arbitražo teismai negali pateikti prašymų priimti prejudicinį sprendimą⁴⁹⁷.

Atsižvelgdamas į NSS direktyvą, Teisingumo Teismas⁴⁹⁸ nusprendė, kad teismų praktika, susijusi su nacionalinių teismų *ex officio* pareiga, netaikoma notarams, kurie prie autentiško dokumento prideda vykdymo sąlygą. Tačiau visapusiškai vertinant procedūrą gali būti atsižvelgiama į notarų vaidmenį pagal atitinkamus nacionalinius teisės aktus rengiant tokius dokumentus⁴⁹⁹. Tuo pat metu ikiteisminio etapo garantijos negali pakeisti galimybės gauti išsamų teisminį įvertinimą, kurį atlieka teisėjas⁵⁰⁰.

Tačiau Teisingumo Teismas patikslino, kad dėl arbitražo procedūrų, kurias inicijuoja prekyautojai prieš vartotojus, jei jos yra priimtinos pagal taikytiną nacionalinę teisę, turi būti veiksminga teisminė arbitražo sprendimų kontrolė apeliacinėse ir vykdymo procedūrose⁵⁰¹. Remiantis *lygiavertiškumo* ir *veiksmingumo*⁵⁰² principais, tai gali reikšti teismų pareigą savo iniciatyva įvertinti atitinkamų sutarties sąlygų, įskaitant sutarties sąlygas, kuriomis pardavėjui ar tiekėjui suteikiamos sąlygos pasinaudoti arbitražu, nesąžiningumą vykdymo etape. Nacionalinės taisyklės dėl tokių procedūrų, kurios kelia grėsmę veiksmingos teisminės apsaugos principo taikymui prieš nesąžiningas sutarties sąlygas, turi būti laikomos prieštaraujančiomis NSS direktyvai⁵⁰³. Sutarčių sąlygos, kuriomis prekyautojai gali taikyti arbitražo procedūras vartotojams, gali būti nesąžiningos, jei jomis bus trukdoma vartotojui imtis teisinių veiksmų arba pasinaudoti teisinėmis gynimo priemonėmis⁵⁰⁴, įskaitant atvejus, kai dėl jų neįmanoma veiksmingai kontroliuoti nesąžiningų sutarties sąlygų.

Kalbant apie vartotojų inicijuotas ginčų sprendimo procedūras, Direktyvoje 2013/11/ES dėl alternatyvaus vartotojų ginčų sprendimo⁵⁰⁵ (AGS) numatytos svarbios garantijos, susijusios su, *inter alia*, vartotojų ir prekyautojo susitarimais teikti skundus AGS subjektui, taip pat su

⁴⁹⁷ Sprendimas *Denuit*, C-125/04. Taip pat žr. Sprendimą *Margarit Panicello*, C-503/15 dėl procedūros *Secretario Judicial* (Teismo kancleriui) dėl ieškinio dėl advokatų atlyginimo.

⁴⁹⁸ Sprendimas *ERSTE Bank Hungary*, C-32/14, 47–49 punktai.

⁴⁹⁹ Sprendimas *ERSTE Bank Hungary*, C-32/14, 55–58 punktai.

⁵⁰⁰ Taip nurodyta, pavyzdžiui, Sprendimo *ERSTE Bank Hungary*, C-32/14, visų pirma 59 punkte, ir Sprendimo *EOS KSI Slovensko*, C-448/17, 44–54 punktuose.

⁵⁰¹ Sprendimas *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, Nutartis *Pohotovost*, C-76/10.

⁵⁰² Norint sužinoti, ar vartotojai yra veiksmingai apsaugoti, reikia patikrinti visas procedūrinės garantijas, įskaitant reikalavimus dėl ginčo pateikimo arbitražui, arbitražo proceso procedūrinės garantijas, vartotojų riziką nepasinaudoti teisių gynimo priemonėmis dėl arbitražo sprendimo dėl jų ribotų žinių ir informacijos, taip pat teisminio etapo garantijas, įskaitant nesąžiningų sutarties sąlygų *ex officio* vertinimą.

⁵⁰³ Taip nurodyta sprendimuose dėl NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies, 7 straipsnio 1 dalies ir *veiksmingumo* principo. Sprendime *Alassini*, sujungtos bylos C-317/08, C-318/08, C-319/08 ir C-320/08, kurios susijusios su 2002 m. kovo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis (Universaliųjų paslaugų direktyva) (OL L 108, 2002, p. 51), Teisingumo Teismo konstatavo bendrąjį principą, pagal kurį nacionaliniai įstatymai dėl atsiskaitymo procedūrų negali užkirsti kelio veiksmingai vartotojų ir galutinių vartotojų teisei apsaugai (žr. visų pirma rezoliucinę dalį ir 49, 53, 54, 58, 61, 62 ir 65 punktus).

⁵⁰⁴ Žr. NSS direktyvos priedo 1 punkto q papunktį ir Sprendimo *Katalin Sebestyén*, C-342/13, 36 punktą. Jei nacionaliniais įstatymais draudžiamas arbitražo procesas prieš vartotojus, tokios sąlygos bus negaliojančios jau pagal atitinkamas nacionalines nuostatas.

⁵⁰⁵ 2013 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/11/ES dėl alternatyvaus vartotojų ginčų sprendimo, kuria iš dalies keičiami Reglamentas (EB) Nr. 2006/2004 ir Direktyva 2009/22/EB (Direktyva dėl vartotojų AGS), 10 straipsnis: „vartotojo ir komercinės veiklos subjekto susitarimas skundus teikti AGS subjektui vartotojui neturėtų būti privalomas, jei jis buvo sudarytas prieš kylant ginčui ir juo iš vartotojo atimama teisė dėl ginčo sprendimo kreiptis į teismus.“

pripažintų AGS subjektų procedūrų teisingumo ir teisėtumo. Taikant Direktyvą 2013/11/ES, vartotojo ir prekiautojo susitarimas skundus teikti AGS subjektui nėra privalomas vartotojui prieš kylant ginčui, jei juo iš vartotojo atimama teisė kreiptis į teismus dėl ginčo sprendimo. Tai taikoma *a fortiori*, kai toks susitarimas yra sudarytas atskirai nesusitarus dėl sutarties.

6. Su kolektyviniais vartotojų interesais susiję pažeidimai (NSS direktyvos 7 straipsnio 2 ir 3 dalys)

7 straipsnis

1. Valstybės narės užtikrina, kad vartotojų ir konkurentų naudai egzistuojant pakankamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais.

2. Pirmojoje straipsnio dalyje nurodytos priemonės apima nuostatas, pagal kurias asmenys arba organizacijos, pagal nacionalinės teisės aktus turinčios teisėtą interesą apsaugoti vartotojus, gali pagal atitinkamus nacionalinės teisės aktus iškelti bylą teismuose arba kompetentingose administracinėse institucijose, kad būtų priimtas sprendimas dėl to, ar bendram naudojimui parengtos sutarčių sąlygos yra nesąžiningos, ir galėtų būti pritaikytos tinkamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią tolesniam tokių sąlygų naudojimui.

3. Tinkamai atsižvelgiant į nacionalinės teisės aktus, antrojoje straipsnio dalyje nurodytos teisinės apsaugos priemonės gali būti atskirai arba kartu nukreiptos prieš kelis pardavėjus ar tiekėjus iš tos pačios [to paties] ekonomikos sektoriaus arba prieš jų asociacijas, kurios naudoja arba rekomenduoja naudoti tas pačias bendrąsias sutarčių sąlygas arba panašias sąlygas.

NSS direktyvos 7 straipsnio 2 ir 3 dalys papildo Direktyvą 2009/22/EB dėl ieškinių dėl uždraudimo ginant vartotojų interesus⁵⁰⁶, ypač kalbant apie teisinius uždraudimus, kuriais ginami kolektyviniai vartotojų interesai, kad pardavėjai ar tiekėjai ar jų grupės nebegalėtų toliau taikyti nesąžiningų sutarties sąlygų atskiriems asmenims. Vadovaujantis 7 straipsnio 1 dalimi, teisiniai uždraudimai turi būti pakankami ir veiksmingi⁵⁰⁷. Atsižvelgiant į atgrasomąjį tokių priemonių tikslą, taip pat nuo jų nepriklausomumą nuo konkrečių ginčų, įgalioti asmenys ar organizacijos, pvz., vartotojų apsaugos asociacijos, gali pareikšti ieškinį dėl uždraudimo, nors atitinkamos sąlygos dar nebuvo naudojamos konkrečiose sutartyse⁵⁰⁸. Priešingai, Teisingumo Teismas nusprendė, kad Chartijos 7 straipsnio 1 ir 2 dalimis ir 47 straipsniu valstybės narės neįpareigojamos leisti vartotojų apsaugos organizacijai įsikišti, kad padėtų individualiems vartotojams bylose dėl galimų nesąžiningų sutarties sąlygų įvykdymo⁵⁰⁹, nebent tai būtina siekiant *lygiavertiškumo* principo⁵¹⁰.

⁵⁰⁶ 2009 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/22/EB dėl ieškinių dėl uždraudimo ginant vartotojų interesus (kodifikuota redakcija) (OL L 110, 2009 5 1, p. 30–36).

⁵⁰⁷ Sprendimas *Invitel*, C-472/10, 35 punktas.

⁵⁰⁸ Sprendimas *Komisija / Italija*, C-372/99, 15 punktas.

⁵⁰⁹ Sprendimas *Pohotovost'*, C-470/12, 54 punktas.

⁵¹⁰ Žr. 5.3 punktą ir jo nuorodą į Sprendimą *EOS KSI Slovensko*, C-448/17.

Lygiavertiškumo ir *veiksmingumo* principai bei *ex officio* kontrolė, taip pat Chartijos 47 straipsnis vienodai taikomi teisminiams uždraudimams, susijusiems su kolektyviniais vartotojų interesais, atsižvelgiant jų ypatingą pobūdį.

Konkrečiai, pagal 6 straipsnio 1 dalį, skaitomą kartu su 7 straipsnio 1 ir 2 dalimis, reikalaujama, kad sutarties sąlygos, kurios pripažintos nesąžiningomis ieškinyje dėl uždraudimo, nebūtų privalomos nei vartotojams, kurie yra ieškinio šalys, nei vartotojams, sudariusiems sutartis, kurioms taikomos tos pačios sąlygos, su tuo pačiu pardavėju ar tiekėju⁵¹¹. Sąlyga, kuri laikoma nesąžininga tokiaame procese, laikoma nesąžininga ir visose būsimose to paties prekiautojo sutartyse su vartotojais⁵¹². Nacionaliniai teismai, sprendžiantys atskirus atvejus, privalo atsižvelgti į šias uždraudimų pasekmes vykdydami savo *ex officio* pareigas ir **negali laikyti atitinkamos sąlygos sąžininga ir galiojančia**.

Teisingumo Teismas taip pat iš esmės pripažino galimybę padidinti apsaugą nuo nesąžiningų sutarčių sąlygų pagal 8 straipsnį, sudarant nacionalinį sutarčių sąlygų, kurios įsiteisėjusiu teismo sprendimu pripažintos nesąžiningomis, registrą, pagal kurį vykdymo institucija gali skirti baudą ir *kitiems pardavėjams ar tiekėjams*, naudojantiems lygiavertes sąlygas. Tačiau, atsižvelgiant į Chartijos 47 straipsnį, tokie pardavėjai ar tiekėjai turi turėti teisę į veiksmingą teisminę gynybą prieš sprendimą, kuriuo sąlygos paskelbiamos lygiavertėmis, ir prieš sprendimą, kuriuo nustatoma baudos suma⁵¹³.

Nepaisant aiškių kolektyvinių ieškinių naudos pagal 7 straipsnio 2 dalį, tokie veiksmai neturi pakenkti vartotojų, kurie pareiškia analogiškus individualius ieškinius, kuriais siekiama pripažinti sutarties sąlygą nesąžininga, teisei atsiskirti nuo kolektyvinio ieškinio, susijusio su panašiomis sąlygomis, kurios naudojamos tos pačios rūšies sutartyse. Teisingumo Teismas išaiškino,⁵¹⁴ kad individualūs ir kolektyviniai ieškiniai pagal NSS direktyvą papildo vienas kitą ir turi skirtingus tikslus ir teisinius padarinius. Kolektyvinis ieškinyje dėl uždraudimo yra abstraktus, bendrasis vertinimas, ar sutarties sąlyga yra nesąžininga, o individualus ieškinyje – konkretus sutarties sąlygos nagrinėjimas atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes⁵¹⁵. Todėl kolektyviniai ieškiniai gali turėti tik ribotą procesinį poveikį atskiriems veiksams, kurie visų pirma pagrįsti patikimu teisingumo vykdymu ir būtinybe išvengti nesuderinamų teismo sprendimų. Taigi, 7 straipsniu draudžiamos nacionalinės normos, pagal kurias teismas privalo automatiškai stabdyti tokio individualaus ieškinio nagrinėjimą, kol bus priimtas galutinis sprendimas dėl nagrinėjamo asociacijos pareikšto kolektyvinio ieškinio⁵¹⁶.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, nagrinėjant individualų ieškinį laikinosios priemonės turėtų būti prieinamos tiek vartotojo prašymu, tiek teismo iniciatyva tiek, kiek reikia, kol bus priimtas galutinis sprendimas dėl nagrinėjamo kolektyvinio ieškinio⁵¹⁷. Tai ypač svarbu, kai būtina taikyti laikinąsias apsaugos priemones, kad būtų užtikrintas visiškasis teismo sprendimo veiksmingumas.

Jurisdikcijos taisyklių klausimu Teisingumo Teismas pripažino, kad nacionalinės normos, pagal kurias vartotojų apsaugos asociacijų pareikšti ieškiniai dėl uždraudimo turi būti

⁵¹¹ Sprendimas *Invitel*, C-472/10, 38–40 punktai; Sprendimas *Verein für Konsumenteninformation / Amazon*, C-191/15, 56 punktas.

⁵¹² Sprendimas *Invitel*, C-472/10, 43 ir 44 punktai.

⁵¹³ Sprendimas *Biurow podróży „Partner“*, C-119/15, 22–47 punktai.

⁵¹⁴ Sprendimas, *Sales Sinués ir Drame Ba*, sujungtos bylos C-381/14 ir C-385/14, 30 punktas.

⁵¹⁵ Generalinio advokato M. Szpunar išvada, *Sales Sinués ir Drame Ba*, sujungtos bylos C-381/14 ir C-385/14, 72 punktas.

⁵¹⁶ Sprendimas, *Sales Sinués ir Drame Ba*, sujungtos bylos C-381/14 ir C-385/14, 39 ir 43 punktai.

⁵¹⁷ Sprendimas *Ismael Fernández Oliva*, sujungtos bylos C-568/14–C-570/14. Taip pat žr. 5.3.2 punktą.

pateikiami teismuose pagal atsakovo, t. y. pardavėjo ar tiekėjo įsisteigimo vietą, nepažeidžia veiksmingumo principo⁵¹⁸. Teisingumo Teismas nusprendė, kad vartotojų apsaugos asociacijų, besikreipiančių dėl teisminių uždraudimų taikymo pardavėjams ar tiekėjams, pozicija yra stipresnė nei individualių vartotojų, ir pateikė nuorodą į Direktyvos 2009/22/EB 4 straipsnio 1 dalį⁵¹⁹.

Teisingumo Teismas taip pat nusprendė, kad Sąjungos jurisdikcijos taisyklės reiškia, jog vartotojų apsaugos asociacijos pateiktas ieškinys dėl uždraudimo, siekiant užkirsti kelią prekiautojui naudoti sąlygas, laikomas nesąžiningomis sutartyse su privačiais asmenimis, yra civilinės teisės pažeidimų, delikto arba kvazidelikto byla, kaip apibrėžta Briuselio konvencijoje⁵²⁰. Toks aiškinimas galioja ir Reglamentui „Briuselis I“⁵²¹. Tai reiškia, kad jurisdikcija gali būti priskirta teismui vietoje, kurioje įvyko žalą sukėlus įvykis, kuris vartotojų apsaugos srityje turi būti suprantama plačiai, apimantis ne tik situacijas, kai asmuo patyrė asmeninę žalą, bet ir atvejus, kai naudojant nesąžiningas sąlygas pakenkiama teisiniam stabilumui⁵²². Tokiam ieškiniui taikytina teisė turi būti nustatyta pagal reglamento „Roma II“ 6 straipsnio 1 dalį⁵²³, o konkrečios sutarties sąlygos vertinimui taikytina teisė visada turi būti nustatyta pagal reglamentą „Roma I“⁵²⁴, nepriklausomai nuo to, ar šis vertinimas atliekamas nagrinėjant individualų, ar kolektyvinį ieškinį⁵²⁵.

⁵¹⁸ Sprendimas *Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León*, C-413/12, 49–53 punktai.

⁵¹⁹ Pagal šią nuostatą valstybės narės, kurioje atsakovas yra įsisteigęs arba nurodo savo adresą, teismai turi jurisdikciją nagrinėti kitų valstybių narių vartotojų apsaugos asociacijų pateiktus ieškinius dėl uždraudimo.

⁵²⁰ Sprendimas *Henkel*, C-167/00, 50 punktas dėl 1968 m. rugsėjo 27 d. Konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (Briuselio Konvencija) 5 straipsnio 3 dalies.

⁵²¹ 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo, panaikintas 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (nauja redakcija); žr. Sprendimo *Brogstetter*, C-548/12, 19 punktą ir Sprendimo *Verein für Konsumenteninformation / Amazon*, C-191/15, 38 punktą.

⁵²² Sprendimas *Henkel*, C-167/00, 42 punktas.

⁵²³ 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 864/2007 dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma II) (OL L 199, 2007 7 31, p. 40–49).

⁵²⁴ 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I) (OL L 177, 2008 7 4, p. 6–16).

⁵²⁵ Sprendimas *Verein für Konsumenteninformation / Amazon*, C-191/15, 48–60 punktai.

1 priedas. Šiame pranešime minimų Teisingumo Teismo bylų sąrašas

Bylos numeris ir pavadinimas	Klausimai	Pranešimo skirsnis
1976 m.		
<i>Rewe / Landwirtschaftskammer für das Saarland, C-33/76</i>	Prašymas priimti prejudicinį sprendimą: Bundesverwaltungsgericht, Vokietija	5.3. Pareigos, kylančios iš lygiavertiškumo principo 5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių veiksmingumas
1978 m.		
<i>Amministrazione delle finanze dello Stato / Simmenthal, C-106/77</i>	Nacionalinio teismo atsisakymas priimti Bendrijos teisę pažeidžiantį įstatymą.	2.2. Kitos nacionalinės teisės nuostatos
1988 m.		
<i>Barra / Belgijos valstybė, C-309/85</i>	Nediskriminavimas – Galimybė gauti neuniversitetinį išsilavinimą – Neteisėtai išmokėtų sumų grąžinimas.	4.4. Pranašumų, gautų dėl nesąžiningų sutarties sąlygų, grąžinimas
1990 m.		
<i>The Queen / Secretary of State for Transport, ex parte Factortame, C-213/89</i>	Iš Bendrijos teisės nuostatų kildinamos teisės – Nacionalinių teismų užtikrinama apsauga – Nacionalinių teismų teisė taikyti laikinąsias apsaugos priemones kreipiantis dėl prejudicinio sprendimo.	5.3. Pareigos, kylančios iš lygiavertiškumo principo 5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių veiksmingumas
1995 m.		
<i>Van Schijndel / Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten, sujungtos bylos C-430/93 ir C-431/93</i>	Profesinių pensijų fondo, kaip įmonės, traktavimas – Privaloma narystė profesinių pensijų sistemoje – Suderinamumas su konkurencijos taisyklėmis – Ar Bendrijos teisės klausimas gali būti keliamas pirmą kartą kasacine tvarka, taip pakeičiant bylos dalyką ir inicijuojant faktinių aplinkybių tyrimą.	5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė lygiavertiškumo ir veiksmingumo principams bendraja prasme 5.3. Pareigos, kylančios iš lygiavertiškumo principo
1997 m.		
<i>Palmisani / INPS, C-261/95</i>	Socialinė politika – Darbuotojų apsauga jų darbdaviui tapus nemokiam – Direktyva 80/987/EEB – Valstybės narės atsakomybė, atsiradusi dėl pavėluoto direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę – Tinkamas	5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių veiksmingumas

	atlyginimas – Senaties terminas.	
1999 m.		
<i>Eco Swiss China Time Ltd / Benetton International NV, C-126/97</i>	Konkurencija – EB 81 straipsnio (buvusio 85 straipsnio) taikymas arbitražo teismo iniciatyva – Nacionalinių teismų teisė panaikinti arbitražo sprendimus.	5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendraja prasme
2000 m.		
<i>Sujungtos bylos Océano Grupo Editorial SA / Roció Murciano Quintero (C-240/98) ir Salvat Editores SA / José M. Sánchez Alcón Prades (C-241/98), José Luis Copano Badillo (C-242/98), Mohammed Berroane (C-243/98) ir Emilio Viñas Feliú (C-244/98).</i>	Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais – Jurisdikcijos sąlyga – Nacionalinio teismo teisė <i>ex officio</i> įvertinti galimą nesąžiningą sąlygos pobūdį.	3.1. Nesąžiningumas ir skaidrumas bendraja prasme 3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį 5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendraja prasme 5.2. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės principas
2001 m.		
<i>Europos Bendrijų Komisija / Ispanijos Karalystė, C-144/99</i>	Valstybės įsipareigojimų neįvykdymas – Direktyva 93/13/EEB – Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais – Nepakankamas direktyvos perkėlimas į nacionalinę teisę.	2.2. Kitos nacionalinės teisės nuostatos
<i>Siples, C-226/99</i>	Bendrijos muitinės kodeksas – Apeliaciniai skundai – Muitinės sprendimo vykdymo sustabdymas.	5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i>
2002 m.		
<i>Verein für Konsumenteninformation / Karl Heinz Henkel, C-167/00</i>	Bruselio konvencija – 5 straipsnio 3 dalis – Jurisdikcija žalos, delikto arba kvazidelikto bylose – Profesiniai asociacijų veiksmai – Vartotojų apsaugos organizacija, siekianti uždrausti prekyautojui naudoti nesąžiningas sąlygas sutartyse su vartotojais.	6. Su kolektyviniais vartotojų interesais susiję pažeidimai (NSS direktyvos 7 straipsnio 2 ir 3 dalys)
<i>Grundig Italiana SpA / Ministero delle Finanze, C-255/00</i>	Bendrijos teisę pažeidžiantys vidaus mokesčiai – Nepagrįstai sumokėtų sumų grąžinimas – Nacionaliniai teisės aktai, kuriais atgaline data sutrumpinamas ieškinio pateikimo terminas – Suderinamumas su veiksmingumo principu.	5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i>

Europos Bendrijų Komisija / Italijos Respublika, C-372/99	Valstybės įsipareigojimų neįvykdymas – Direktyva 93/13/EEB – Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais – Priemonės, skirtos užkirsti kelią šių sąlygų naudojimui.	6. Su kolektyviniais vartotojų interesais susiję pažeidimai (NSS direktyvos 7 straipsnio 2 ir 3 dalys)
Cofidis, C-473/00	Pardavėjo ar tiekėjo pareikštas ieškinys – Nacionalinės teisės nuostata, kuria nacionaliniam teismui, pasibaigus nustatytam terminui, draudžiama <i>ex officio</i> arba vartotojui paprašius nurodyti sutarties sąlygos nesąžiningumo.	4.2. „Neprivalomų vartotojui“ sąlygų teisinės pasekmės 5.2. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės principas
Europos Bendrijų Komisija / Švedijos Karalystė, C-478/99	Valstybės įsipareigojimų neįvykdymas – Direktyva 93/13/EEB – Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais – Įpareigojimas pažodžiui perkelti Direktyvos 93/13 priede pateiktų sąlygų, kurios gali būti laikomos nesąžiningomis, sąrašą į nacionalinės teisės aktus.	3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį
2004 m.		
Europos Bendrijų Komisija / Ispanijos Karalystė, C-70/03	Valstybės įsipareigojimų neįvykdymas – Direktyva 93/13/EEB – Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais – Aiškinimo taisyklės – Kolizinės normos.	1.2. NSS direktyvos taikymo sritis 3.1. Nesąžiningumas ir skaidrumas bendrąja prasme
Freiburger Kommunalbauten GmbH Baugesellschaft & Co. KG / Ludger Hofstetter ir Ulrike Hofstetter, C-237/02	Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais – Sutartis dėl automobilių stovėjimo aikštelės statybos ir tiekimo – Pagal nacionalinę teisę numatytų sutartinių įsipareigojimų vykdymo tvarkos panaikinimas – Sąlyga, įpareigojanti vartotoją sumokėti kainą prieš pardavėjui ar tiekėjui įvykdant jo įsipareigojimus – Pardavėjo ar tiekėjo pareiga suteikti garantiją.	3.1. Nesąžiningumas ir skaidrumas bendrąja prasme 3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį
2005 m.		
Guy Denuit, C-125/04	Kreipimasis į Teisingumo Teismą – Nacionalinis teismas EB 234 straipsnio prasme – Arbitražas	5.7. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės ir neteisminis procesas
2006 m.		
Mostaza Claro, C-168/05	Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais – Nesąžiningo sutarties sąlygos pobūdžio neginčijimas arbitražo procese – Galimybė pateikti šį prieštaravimą apeliaciniame procese dėl arbitražo teismo sprendimo.	1.1. NSS direktyvos tikslai 5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme 5.2. Nesąžiningų sutarčių sąlygų

		<i>ex officio</i> kontrolės principas
2007 m.		
Rampion ir Godard, C-429/05	Direktyva 87/102/EEB – Vartojimo kreditas – Vartotojo teisė pareikšti reikalavimus kredito davėjui neįvykdžius sutarties dėl kreditu finansuojamų prekių ar paslaugų, arba ją įvykdžius netinkamai – Sąlygos – Finansuojamų prekių ar paslaugų nurodymas kredito pasiūlyme – Paimtas kreditas, kurį galima naudoti keletą kartų – Nacionalinio teismo galimybė <i>ex officio</i> iškelti vartotojo teisę pareikšti reikalavimus kredito davėjui.	Įvadas
Unibet (London) Ltd ir Unibet (International) Ltd / Justitiekanslern, C-432/05	Teisminės gynybos principas – Nacionalinės teisės aktai, nenumatantys atskiro ieškinio, skirto ginčyti nacionalinės nuostatos atitikti Bendrijos teisei – Proceso autonomija – Lygiavertiškumo ir veiksmingumo principai – Laikinoji apsauga.	5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme 5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i>
2008 m.		
Kempter KG / Hauptzollamt Hamburg-Jonas, C-2/06	Galvijų eksportas – Eksporto grąžinamosios išmokos – Galutinis administracinis sprendimas – Teisingumo Teismo sprendimo aiškinimas – Vėliau, palyginti su šiuo sprendimu, priimto Teisingumo Teismo prejudicinio sprendimo poveikis – Persvarstymas ir atšaukimas – Apribojimai laiko atžvilgiu – Teisinis saugumas – Bendradarbiavimo principas – EB 10 straipsnis.	5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i>
2009 m.		
Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08	Su vartotojais sudarytos sutartys – Nesąžininga arbitražinė išlyga – Negaliojimas – Res judicata galią įgijęs arbitražo sprendimas – Priverstinis vykdymas – Nacionalinio teismo, į kurį kreiptasi dėl sprendimo vykdymo, kompetencija savo iniciatyva nurodyti nesąžiningos arbitražinės išlygos negaliojimą – Lygiavertiškumo ir veiksmingumo principai.	1.1. NSS direktyvos tikslai 4.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies pobūdis ir vaidmuo apsaugant nuo nesąžiningų sutarčių sąlygų 5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme

		<p>5.2. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės principas</p> <p>5.3. Pareigos, kylančios iš <i>lygiavertiškumo</i> principo</p> <p>5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i></p> <p>5.7. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės ir neteisminis procesas</p>
Martín Martín, C- 227/08	4 straipsnis – Vartotojų apsauga – Ne prekybai skirtose patalpose sudarytos sutartys – Teisė nutraukti sutartį – Pardavėjo pareiga informuoti – Sutarties negaliojimas – Tinkamos priemonės	Įvadas
Pannon GSM Zrt. / Erzsébet Sustikné Győrfi, C-243/08	Nesąžiningos sutarčių su vartotojais sąlygos – Nesąžiningos sąlygos teisinis poveikis – Nacionalinio teismo teisė ir pareiga <i>ex officio</i> įvertinti, ar jurisdikciją nustatanti sąlyga yra nesąžininga – Vertinimo kriterijai.	<p>1.1. NSS direktyvos tikslai</p> <p>3.1. Nesąžiningumas ir skaidrumas bendraja prasme</p> <p>3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį</p> <p>4.2. „Neprivalomų vartotojui“ sąlygų teisinės pasekmės</p> <p>4.3. Nesąžiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms</p> <p>5.2. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės principas</p> <p>5.5. Ką reiškia <i>ex officio</i> kontrolė?</p>
2010 m.		
Pohotovost' s.r.o. / Iveta Korčkovská, C-76/10.	Direktyva 93/13/EEB – Nesąžiningos sąlygos – Direktyva 2008/48/EB – Direktyva 87/102 – Vartojimo kredito sutartys – Bendros kredito kainos metinė norma – Arbitražo procesas – Arbitražinio teismo sprendimas – Nacionalinio teismo teisė <i>ex officio</i> įvertinti galimą nesąžiningą tam tikrų sąlygų pobūdį	<p>Įvadas</p> <p>3.2. Sutarties sąlygos, susijusios su pagrindiniu sutarties dalyku ir su kaina bei atlygiu (NSS direktyvos 4 straipsnio 2 dalis)</p> <p>3.3. Skaidrumo reikalavimai</p> <p>3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį</p> <p>4.2. „Neprivalomų vartotojui“ sąlygų teisinės pasekmės</p> <p>5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendraja prasme</p>

		<p>5.3. Pareigos, kylančios iš <i>lygiavertiškumo</i> principo</p> <p>5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i></p>
<p>VB Pénzügyi Lízing Zrt. / Ferenc Schneider, C-137/08.</p>	<p>Vertinimo kriterijai – Nacionalinio teismo <i>ex officio</i> atliekamas vertinimas, ar jurisdikciją nustatanti sąlyga yra nesąžininga – Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnis.</p>	<p>3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį</p> <p>5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme</p> <p>5.2. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės principas</p> <p>5.5. Ką reiškia <i>ex officio</i> kontrolė?</p>
<p>Rosalba Alassini / Telecom Italia SpA, Filomena Califano / Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono / Telecom Italia SpA ir Multiservice Srl / Telecom Italia SpA, sujungtos bylos C-317/08, C-318/08, C-319/08 ir C-320/08.</p>	<p>Veiksmingos teisinės apsaugos principas – Elektroninių ryšių tinklai ir paslaugos – Direktyva 2002/22/EB – Universalioji paslauga – Galutinių paslaugų gavėjų ir teikėjų ginčai – Privaloma neteisminė taikinimo procedūra</p>	<p>5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme</p> <p>5.7. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės ir neteisminis procesas</p>
<p>Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid / Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (Ausbanc), C-484/08.</p>	<p>Su vartotojais sudarytos sutartys – 4 straipsnio 2 dalis – Pagrindinį sutarties dalyką apibūdinančios sąlygos – Teismo atliekamas jų nesąžiningumo vertinimas – Didėnę vartotojų apsaugą užtikrinančios griežtesnės nacionalinės nuostatos.</p>	<p>2.1. Minimalus derinimas ir taikymo srities išplėtimas (NSS direktyvos 8 ir 8a straipsnis), įskaitant nacionalinių aukščiausiųjų teismų vaidmenį</p> <p>3.1. Nesąžiningumas ir skaidrumas bendrąja prasme</p> <p>3.3. Skaidrumo reikalavimai</p>
<p>Barth / Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung, C-542/08</p>	<p>Laisvas asmenų judėjimas – Darbuotojai – Vienodas požiūris – Nacionalinės teisės aktuose nustatytas specialus priedas už darbo stažą universiteto dėstytojams, kurį Teisingumo Teismas buvo pripažinęs neatitinkančiu Bendrijos teisės – Senaties terminas – Lygiavertiškumo ir veiksmingumo principai.</p>	<p>5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i></p>
2012 m.		
<p>Pereničová ir Perenič / SOS financ spol. s r. o., C-453/10</p>	<p>Vartojimo kredito sutartis – Klaidingai nurodyta bendros kredito kainos metinė norma – Nesąžiningos komercinės veiklos ir nesąžiningų sąlygų poveikis visos sutarties galiojimui</p>	<p>1.2. NSS direktyvos taikymo sritis</p> <p>2.1. Minimalus derinimas ir taikymo srities išplėtimas (NSS direktyvos 8 ir 8a straipsnis), įskaitant nacionalinių aukščiausiųjų teismų vaidmenį</p>

		<p>2.2. Kitos nacionalinės teisės nuostatos</p> <p>4.3. Nesąžiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms</p> <p>5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme</p>
<p>Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság / Invitel Távközlési Zrt, C-472/10</p>	<p>3 straipsnio 1 ir 3 dalys – 6 ir 7 straipsniai – Sutartys su vartotojais – Nesąžiningos sąlygos – Pardavėjo ar tiekėjo vienašališkas sutarties sąlygų pakeitimas – Ieškinytis viešajam interesui ginti dėl nesąžiningų sąlygų uždraudimo, vartotojų vardu pareikštas pagal nacionalinės teisės aktus paskirto subjekto – Sąlygos pripažinimas nesąžininga – Teisinės pasekmės</p>	<p>3.1. Nesąžiningumas ir skaidrumas bendrąja prasme</p> <p>3.3. Skaidrumo reikalavimai</p> <p>3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį</p> <p>4.3. Nesąžiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms</p> <p>5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme</p> <p>6. Su kolektyviniais vartotojų interesais susiję pažeidimai (NSS direktyvos 7 straipsnio 2 ir 3 dalys)</p>
<p>Banif Plus Bank Zrt / Csaba Csipai ir Viktória Csipai, C-472/11</p>	<p>Nacionalinio teismo ex officio atliekamas sutarties sąlygos nesąžiningumo vertinimas – Nacionalinio teismo, kuris ex officio konstatuoja, kad sutarties sąlyga nesąžininga, pareiga prieš nustatant dėl tokio konstatavimo kylančias pasekmes prašyti bylos šalių pateikti savo pastabas – Sutarties sąlygos, į kurias reikia atsižvelgti vertinant nesąžiningumą</p>	<p>3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį</p> <p>4.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies pobūdis ir vaidmuo apsaugant nuo nesąžiningų sutarčių sąlygų</p> <p>4.3. Nesąžiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms</p> <p>5.2. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės principas</p> <p>5.5. Ką reiškia <i>ex officio</i> kontrolė?</p>
<p>Banco Español de Crédito SA / Joaquín Calderón Camino, C-618/10</p>	<p>Su vartotojais sudarytos sutartys – Nesąžininga sąlyga dėl palūkanų už pavėluotas įmokas – Mokėjimo įsakymo procedūra – Nacionalinio teismo jurisdikcija</p>	<p>2.2. Kitos nacionalinės teisės nuostatos</p> <p>4.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies pobūdis ir vaidmuo apsaugant nuo nesąžiningų sutarčių sąlygų</p> <p>4.3. Nesąžiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms</p>

		<p>5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme</p> <p>5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i></p> <p>5.5. Ką reiškia <i>ex officio</i> kontrolė?</p>
2013 m.		
Duarte Hueros, C-32/12	Direktyva 1999/44/EB – Vartotojų teisės, kai prekė turi trūkumų – Nedidelis trūkumas – Galimybės nutraukti sutartį nebuvimas – Nacionalinio teismo kompetencija	<p>Įvadas</p> <p>5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme</p>
Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs, C-59/12	Direktyva 2005/29/EB – Nesąžininga komercinė veikla – Taikymo sritis – Valstybinei socialinio draudimo sistemai priklausančios ligonių kasos skleidžiama klaidinanti informacija – Ligonių kasa, įsteigta kaip viešosios teisės įstaiga	1.2. NSS direktyvos taikymo sritis
RWE Vertrieb AG / Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV, C-92/11	Direktyva 2003/55/EB – Gamtinių dujų vidaus rinka – Direktyva 93/13/EEB – 1 straipsnio 2 dalis ir 3–5 straipsniai – Įmonių ir vartotojų sutartys – Bendrosios sąlygos – Nesąžiningos sąlygos – Įmonės vienašališkas paslaugos kainos pakeitimas – Nuoroda į privalomąsias teisės nuostatas, skirtas kitai vartotojų grupei – Direktyvos 93/13 taikytinumas – Aiškumo, suprantamumo ir skaidrumo reikalavimai	<p>1.2. NSS direktyvos taikymo sritis</p> <p>3.3. Skaidrumo reikalavimai</p> <p>3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį</p> <p>4.3. Nesąžiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms</p> <p>4.4. Pranašumų, gautų dėl nesąžiningų sutarties sąlygų, grąžinimas</p>
Bogdan Matei ir Ioana Oflia Matei / SC Volksbank România SA, C-143/13	Nesąžingos sąlygos pardavėjo ar tiekėjo su vartotoju sudaromose sutartyse – 4 straipsnio 2 dalis – Sutarties sąlygų nesąžiningumo vertinimas – Su pagrindiniu sutarties dalyku arba kainos ar atlygio adekvatumu susijusių sąlygų nevertinimas, jei jos išdėstytos aiškiai ir suprantamai – Sąlygos, apimančios paskolos davėjo imamus „rizikos komisinius“ ir tam tikromis aplinkybėmis šiam leidžiančios vienašališkai keisti palūkanų normą	<p>2.1. Minimalus derinimas ir taikymo srities išplėtimas (NSS direktyvos 8 ir 8a straipsnis), įskaitant nacionalinių aukščiausiųjų teismų vaidmenį</p> <p>3.1. Nesąžiningumas ir skaidrumas bendrąja prasme</p> <p>3.2. Sutarties sąlygos, susijusios su pagrindiniu sutarties dalyku ir su kaina bei atlygiu (NSS direktyvos 4 straipsnio 2 dalis)</p> <p>3.3. Skaidrumo reikalavimai</p> <p>3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį</p>

<p>Erika Jörös / Aegon Magyarországi Hitel Zrt, C-397/11</p>	<p>Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais – Nacionalinio teismo ex officio atliekamas sutarties sąlygos nesąžiningumo klausimo nagrinėjimas – Nacionalinio teismo konstatuoto sąlygos nesąžiningumo padariniai</p>	<p>5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme</p> <p>5.2. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės principas</p> <p>5.3. Pareigos, kylančios iš <i>lygiavertiškumo</i> principo</p> <p>5.5. Ką reiškia <i>ex officio</i> kontrolė?</p>
<p>Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León / Anuntis Segundamano España SL, C-413/12</p>	<p>Regiono vartotojų apsaugos asociacijos pareikštas ieškinyis dėl uždraudimo – Teritorinis teisingumas – Galimybės apskųsti pirmosios instancijos teismo sprendimą pripažinti kompetencijos neturėjimą nebuvimas – Valstybių narių procesinė autonomija – Lygiavertiškumo ir veiksmingumo principai</p>	<p>5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i></p> <p>6. Su kolektyviniais vartotojų interesais susiję pažeidimai (NSS direktyvos 7 straipsnio 2 ir 3 dalys)</p>
<p>Mohamed Aziz / Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa), C-415/11</p>	<p>Sutartis su vartotojais – Hipoteka užtikrintos paskolos sutartis – Priverstinio vykdymo hipoteka apsaugoto skolinio įsipareigojimo procedūra – Bylą iš esmės nagrinėjančio teismo kompetencija – Nesąžiningos sąlygos – Vertinimo kriterijai</p>	<p>3.1. Nesąžiningumas ir skaidrumas bendrąja prasme</p> <p>3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį</p> <p>5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme</p> <p>5.2. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės principas</p> <p>5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i></p>
<p>Asbeek Brusse ir de Man Garabito, C-488/11</p>	<p>Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais – Gyvenamosios patalpos nuomos sutartis, sudaryta tarp profesiniais tikslais veikiančio nuomotojo ir privačiais tikslais veikiančio nuomininko – Sutarties sąlygos nesąžiningumo nagrinėjimas, kurį nacionalinis teismas atlieka <i>ex officio</i> – Baudos sąlyga – Sąlygos pripažinimas negaliojančia</p>	<p>1.1. NSS direktyvos tikslai</p> <p>1.2. NSS direktyvos taikymo sritis</p> <p>4.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies pobūdis ir vaidmuo apsaugant nuo nesąžiningų sutarčių sąlygų</p> <p>4.3. Nesąžiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms</p> <p>5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme</p> <p>5.3. Pareigos, kylančios iš</p>

		<p>lygiavertiškumo principo</p> <p>5.5. Ką reiškia <i>ex officio</i> kontrolė?</p>
<p>Banco Popular Español SA / Maria Teodolinda Rivas Quichimbo ir Wilmar Edgar Cun Pérez ir Banco de Valencia SA / Joaquín Valldeperas Tortosa ir María Ángeles Miret Jaume, sujungtos bylos C-537/12 ir C-116/13.</p>	<p>Teisingumo Teismo procedūros reglamento 99 straipsnis – Sutartys su vartotojais – Hipoteka įkeistu turto užtikrintos paskolos sutartis – Išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto procedūra – Su vykdymu susijusius klausimus nagrinėjančio nacionalinio teismo jurisdikcija – Nesąžiningos sąlygos – Vertinimo kriterijai</p>	<p>3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį</p>
<p>2014 m.</p>		
<p>Kásler ir Káslerné Rábai, C-26/13</p>	<p>Nesąžiningos sąlygos verslininkų su vartotojais sudaromose sutartyse – 4 straipsnio 2 dalis ir 6 straipsnio 1 dalis – Sutarties sąlygų nesąžiningumo vertinimas – Netaikymas su sutarties pagrindiniu dalyku arba kainos ar atlygio adekvatumu susijusioms sąlygoms, jei jos suformuluotos aiškiai ir suprantama kalba – Užsienio valiuta išreikštos vartojimo kredito sutartys – Valiutos keitimo kursui skirtos sąlygos – Išmokant paskolą taikomo pirkimo ir ją grąžinant taikomo pardavimo kursų skirtumas – Nacionalinio teismo galios esant „nesąžininga“ pripažintai sąlygai – Nesąžiningos sąlygos pakeitimas dispozityvia nacionalinės teisės nuostata – Leistinumai</p>	<p>1.1. NSS direktyvos tikslai</p> <p>1.2. NSS direktyvos taikymo sritis</p> <p>2.2. Kitos nacionalinės teisės nuostatos</p> <p>3.2. Sutarties sąlygos, susijusios su pagrindiniu sutarties dalyku ir su kaina bei atlygiu (NSS direktyvos 4 straipsnio 2 dalis)</p> <p>3.3. Skaidrumo reikalavimai</p> <p>3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį</p> <p>4.3. Nesąžiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms</p>
<p>Kušionová / SMART Capital, C-34/13</p>	<p>Vartojimo paskolos sutartis – 1 straipsnio 2 dalis – Sąlyga, atspindinti privalomojo pobūdžio įstatymo nuostatą – Direktyvos taikymo sritis – 3 straipsnio 1 ir 4 dalys, 6 straipsnio 1 dalis ir 7 straipsnio 1 dalis – Prievolės pagal paskolos sutartį įvykdymui užtikrinti įkeistas nekilnojamas turtas – Galimybė nukreipti išieškojimą į šį įkeistą turtą jį parduodant aukcione – Teisminė kontrolė</p>	<p>1.2. NSS direktyvos taikymo sritis</p> <p>5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendraja prasme</p> <p>5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i></p>
<p>Sánchez Morcillo ir Abril García, C-169/14</p>	<p>7 straipsnis – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija – 47 straipsnis – Sutartys su vartotojais – Hipoteka užtikrintos paskolos sutartis – Nesąžiningos sąlygos – Išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto procedūra – Teisė pareikšti ieškinį</p>	<p>1.1. NSS direktyvos tikslai</p> <p>4.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies pobūdis ir vaidmuo apsaugant nuo nesąžiningų sutarčių sąlygų</p> <p>5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams</p>

		<p>bendrają prasme</p> <p>5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i></p>
Constructora Principado SA / José Ignacio Menéndez Álvarez, C-226/12	Su vartotojais sudarytos sutartys – Nekilnojamojo turto pirkimo–pardavimo sutartis – Nesąžiningos sąlygos – Vertinimo kriterijai	<p>3.1. Nesąžiningumas ir skaidrumas bendrają prasme</p> <p>3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį</p>
Barclays Bank / Sara Sánchez García ir Alejandro Chacón Barrera, C-280/13	13 konstatuojamoji dalis – 1 straipsnio 2 dalis – Sutartys su vartotojais – Hipoteka užtikrintos paskolos sutartis – Išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto procedūra – Nacionalinės įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatos – Sutarties pusiausvyra	<p>1.2. NSS direktyvos taikymo sritis</p> <p>4.3. Nesąžiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms</p> <p>5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i></p>
Katalin Sebestyén / Zsolt Csaba Kővári ir kt., C-342/13	Su banku sudaryta hipotekinės paskolos sutartis – Sutarties sąlyga, kurioje numatyta išimtinė arbitražo institucijos jurisdikcija – Sudarant sutartį banko pateikta informacija apie arbitražo procedūrą – Nesąžiningos sąlygos – Vertinimo kriterijai	3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį
Alexandra Schulz / Technische Werke Schussental GmbH und Co. KG ir Josef Egbrinshoff / Stadtwerke Ahaus GmbH, sujungtos bylos C-359/11 ir C-400/11	Direktyvos 2003/54/EB ir 2003/55/EB – Vartotojų apsauga – Elektros energijos ir gamtinių dujų vidaus rinka – Nacionalinės teisės nuostatos, kuriose apibrėžiamas sutarčių su vartotojais, sudarytų pagal bendrąją pareigą aprūpinti, turinys – Įmonės vienašališkas paslaugos kainos pakeitimas – Pranešimas apie šio pakeitimo priežastis, sąlygas ir apimtį per tinkamą terminą iki jo įsigaliojimo	3.3. Skaidrumo reikalavimai
Pohotovost' s. r. o. / Miroslav Vašuta, C-470/12	Vartojimo kredito sutartis – Nesąžiningos sąlygos – Direktyva 93/13/EEB – Arbitražo teismo sprendimo priverstinis vykdymas – Prašymas leisti įstoti į sprendimo vykdymo procesą – Vartotojų apsaugos asociacija – Nacionalinės teisės aktai, kuriais neleidžiamas toks įstojimas – Valstybių narių procesinė autonomija	<p>5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i></p> <p>6. Su kolektyviniais vartotojų interesais susiję pažeidimai (NSS direktyvos 7 straipsnio 2 ir 3 dalys)</p>
2015 m.		
ERSTE Bank Hungary / Attila Sugár, C-32/14	Nesąžiningos sąlygos pardavėjų ar tiekėjų ir vartotojų sudarytose sutartyse – Hipoteka užtikrintos paskolos sutartis – 7 straipsnio 1 dalis – Nesąžiningų sąlygų naudojimo nutraukimas – Pakankamos ir veiksmingos priemonės – Skolos pripažinimas – Notarinis dokumentas –	<p>5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrają prasme</p> <p>5.2. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės principas</p>

	Notaro daromas vykdomasis įrašas – Vykdomasis dokumentas – Notaro pareigos – Nesąžiningų sąlygų vertinimas ex officio – Teisminė kontrolė – Lygiavertiškumo ir veiksmingumo principai	5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i> 5.7. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės ir neteisminis procesas
Tarcău, C-74/15	1 straipsnio 1 dalis ir 2 straipsnio b punktas – Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais – Hipotekos ir laidavimo sutartys, kredito įstaigos sudarytos su fiziniiais asmenimis, kurie veikė siekdami su jų profesine veikla nesusijusių tikslų ir kurių su komercine bendrove, dėl kurios jie suteikė garantijas, nesieja funkcinio pobūdžio ryšys	1.2. NSS direktyvos taikymo sritis
Jean-Claude Van Hove / CNP Assurances SA, C-96/14	Draudimo sutartis – 4 straipsnio 2 dalis – Sutarties sąlygų nesąžiningumo vertinimas – Su pagrindiniu sutarties dalyku susijusių sąlygų nevertinimas – Sąlyga, kuria siekiama užtikrinti įmokų pagal būsto paskolos sutartį padengimą – Visiškas paskolos gavėjo nedarbingumas – Šios garantijos netaikymas esant patvirtintam gebėjimui užsiimti atlygintine ar neatlygintine veikla	3.2. Sutarties sąlygos, susijusios su pagrindiniu sutarties dalyku ir su kaina bei atlygiu (NSS direktyvos 4 straipsnio 2 dalis)
Costea, C-110/14	2 straipsnio b punktas – „Vartotojo“ sąvoka – Paskolos sutartis, kurią sudarė advokato profesija besiverčiantis fizinis asmuo – Paskolos gavėjo advokato kontorai priklausančiu pastatu užtikrintos paskolos grąžinimas – Žinių, reikalingų įvertinti sąlygos nesąžiningumą prieš sudarant sutartį, turintis paskolos gavėjas	1.1. NSS direktyvos tikslai 1.2. NSS direktyvos taikymo sritis
Maria Bucura / SC Bancpost SA, C-348/14	Direktyva 87/102/EEB – 1 straipsnio 2 dalies a punktas – Vartojimo kreditas – „Vartotojo“ sąvoka – Direktyva 93/13/EEB – 2 straipsnio b punktas, 3–5 straipsniai ir 6 straipsnio 1 dalis – Nesąžiningos sąlygos – Nacionalinio teismo nagrinėjimas savo iniciatyva – „Aiškiai ir suprantamai suformuluotos“ sąlygos – Informacija, kurią turi suteikti kreditorius	3.2. Sutarties sąlygos, susijusios su pagrindiniu sutarties dalyku ir su kaina bei atlygiu (NSS direktyvos 4 straipsnio 2 dalis) 3.3. Skaidrumo reikalavimai 3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį
Unicaja Banco, SA / José Hidalgo Rueda ir kt. ir Caixabank SA / Manuel María Rueda Ledesma ir kt., sujungtos bylos C-482/13, C-484/13, C-485/13	Pardavėjo ar tiekėjo su vartotoju sudaromos sutartys – Hipoteka užtikrintos sutartys – Sąlygos dėl delspinigių – Nesąžiningos sąlygos – Išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto procedūra – Palūkanų sumažinimas –	2.2. Kitos nacionalinės teisės nuostatos 4.3. Nesąžiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms

ir C-487/13	Nacionalinio teismo įgaliojimai	
Froukje Faber / Autobedrijf Hazet Ochten BV, C-497/13	Direktyva 1999/44/EB – Vartojimo prekių pardavimas ir garantijos – Pirkėjo statusas – Vartotojo statusas – Pateiktos prekės neatitikimas – Pareiga informuoti pardavėją – Neatitikimas, išaiškėjęs per šešis mėnesius nuo prekės pateikimo – Įrodinėjimo pareiga	Įvadas 5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme 5.5. Ką reiškia <i>ex officio</i> kontrolė?
Šiba, C-537/13	Taikymo sritis – Su vartotojais sudaromos sutartys – Advokato ir vartotojo sudaryta teisinių paslaugų sutartis	1.2. NSS direktyvos taikymo sritis
Baczó ir Vizsnyiczai / Raiffeisen Bank Zrt, C-567/13	7 straipsnis – Būsto paskolos sutartis – Arbitražinė išlyga – Nesąžiningas pobūdis – Vartotojo ieškinys – Nacionalinė procesinė norma – Teismo, kuriame pareikštas ieškinys dėl prisijungimo sutarties pripažinimo negaliojančia, jurisdikcijos nagrinėti prašymą pripažinti, kad šios sutarties sąlygos nesąžiningos, nebuvimas	5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme 5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i>
(BBVA) Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA / Fernando Quintano Ujeta ir María Isabel Sánchez García, C-602/13	Pardavėjo ar tiekėjo sutartiniai santykiai su vartotoju – Hipoteka užtikrinta sutartis – Delspinigių sąlyga – Gražinimo prieš terminą sąlyga – Išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto procedūra – Delspinigių dydžio sumažinimas – Nacionalinio teismo kompetencija	3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį 5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme 5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i>
2016 m.		
Banco Popular Español ir PL Salvador S.A.R.L. / Maria Rita Giraldez Villar ir Modesto Martínez Baz, C-7/16	Teisingumo Teismo procedūros reglamento 99 straipsnis – Direktyva 93/13/EEB – Nesąžiningos sąlygos – Skolinio reikalavimo perleidimas – Skolininko teisė padengti savo skolą – Naudojimosi šia teise sąlygos	4.3. Nesąžiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms
Finanmadrid EFC SA / Jesús Vicente Albán Zambrano ir kt., C-49/14	Nesąžiningos sąlygos – Mokėjimo įsakymo procedūra – Priverstinio vykdymo procesas – Vykdyto klausimus nagrinėjančio nacionalinio teismo kompetencija <i>ex officio</i> išnagrinėti nesąžiningos sąlygos galiojimą – Res judicata principas – Veiksmingumo principas – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija – Teisminė gynyba	2.2. Kitos nacionalinės teisės nuostatos 5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme 5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i> 5.5. Ką reiškia <i>ex officio</i> kontrolė?

<p>Biuro podróży Partner Sp. z o.o., Sp. komandytowa w Dąbrowie Górniczej / Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, C-119/15</p>	<p>Direktyva 93/13/EEB – Direktyva 2009/22/EB – Vartotojų apsauga – Į viešą registrą įtrauktų nesąžiningų sąlygų <i>erga omnes</i> poveikis – Piniginė sankcija, skirta sąlyga, laikomą lygiaverte įtrauktosioms į minėtą registrą, panaudojusiam pardavėjui ar tiekėjui – Pardavėjas ar tiekėjas, kuris nedalyvavo per procedūrą, per kurią tam tikra sąlyga buvo pripažinta nesąžininga – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis – „Valstybės narės teismo, kurio sprendimas pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiamas teismine tvarka“ sąvoka</p>	<p>5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme</p> <p>5.5. Ką reiškia <i>ex officio</i> kontrolė?</p> <p>6. Su kolektyviniais vartotojų interesais susiję pažeidimai (NSS direktyvos 7 straipsnio 2 ir 3 dalys)</p>
<p>Aktiv Kapital Portfolio AS, Oslo, succursale à Zug, anksčiau – Aktiv Kapital Portfolio Investment / Angel Luis Egea Torregrosa, C-122/14</p>	<p>Nesąžingos sąlygos sutartyse su vartotojais – Mokėjimo įsakymo procedūra – Vykdyto procedūra – Nacionalinio vykdymo klausimus nagrinėjančio teismo kompetencija „<i>ex officio</i>“ spręsti dėl nesąžingos sąlygos negaliojimo – Veiksmingumo principas – „<i>Res judicata</i>“ principas</p>	<p>5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i></p>
<p>Gutiérrez Naranjo ir kt., sujungtos bylos C-154/15, C-307/15 ir C-308/15</p>	<p>Sutartys su vartotojais – Hipoteka užtikrintos paskolos – Nesąžingos sąlygos – 4 straipsnio 2 dalis – 6 straipsnio 1 dalis – Pripažinimas negaliojančia – Nesąžingos sąlygos pripažinimo negaliojančia padarinių apribojimas laiko atžvilgiu, kurį atlieka nacionalinis teismas</p>	<p>1.1. NSS direktyvos tikslai</p> <p>3.3. Skaidrumo reikalavimai</p> <p>4.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies pobūdis ir vaidmuo apsaugant nuo nesąžiningų sutarčių sąlygų</p> <p>4.2. „Neprivalomų vartotojui“ sąlygų teisinės pasekmės</p> <p>4.3. Nesąžiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms</p> <p>4.4. Pranašumų, gautų dėl nesąžiningų sutarties sąlygų, grąžinimas</p> <p>5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme</p> <p>5.2. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės principas</p> <p>5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i></p> <p>5.5. Ką reiškia <i>ex officio</i> kontrolė?</p>
<p>Tomášová / Slovenská</p>	<p>Kredito sutartis, kurioje yra nesąžininga sąlyga – Taikant šią sąlygą</p>	<p>2.2. Kitos nacionalinės teisės</p>

<p>republika, C-168/15</p>	<p>priimto arbitražo teismo sprendimo priverstinis vykdymas – Valstybės narės atsakomybė už privatiems asmenims padarytą žalą dėl nacionaliniam teismui priskiriamų Sąjungos teisės pažeidimų – Atsiradimo sąlygos – Pakankamai sunkaus Sąjungos teisės pažeidimo buvimas</p>	<p>nuostatos</p> <p>5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendraja prasme</p> <p>5.2. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės principas</p> <p>5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i></p>
<p>Verein für Konsumenteninformation / Amazon EU Sàrl, C-191/15</p>	<p>Teismų bendradarbiavimas civilinėse bylose – Reglamentas (EB) Nr. 864/2007 ir Reglamentas (EB) Nr. 593/2008 – Vartotojų apsauga – Direktyva 93/13/EEB – Duomenų apsauga – Direktyva 95/46/EB – Pirkimo–pardavimo sutartys, sudarytos internetu su vartotojais, gyvenančiais kitose valstybėse narėse – Nesąžiningos sąlygos – Bendrosios sąlygos, kuriose nustatyta taikytinos teisės pasirinkimo sąlyga, pagal kurią taikoma valstybės narės, kurioje bendrovė turi buveinę, teisė – Teisės, taikytinos nagrinėjant ieškinį dėl uždraudimo, kai vertinamas šiose bendrosiose sąlygose nustatytų sąlygų nesąžiningas pobūdis, nustatymas – Teisės, kuria reglamentuojamas vartotojų asmens duomenų tvarkymas, nustatymas</p>	<p>1.2. NSS direktyvos taikymo sritis</p> <p>2.1. Minimalus derinimas ir taikymo srities išplėtimas (NSS direktyvos 8 ir 8a straipsnis), įskaitant nacionalinių aukščiausiųjų teismų vaidmenį</p> <p>3.1. Nesąžiningumas ir skaidrumas bendraja prasme</p> <p>3.3. Skaidrumo reikalavimai</p> <p>3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį</p> <p>6. Su kolektyviniais vartotojų interesais susiję pažeidimai (NSS direktyvos 7 straipsnio 2 ir 3 dalys)</p>
<p>Radlinger Radlingerová / Finway a.s., C-377/14</p>	<p>7 straipsnis – Nacionalinės proceso normos dėl bankroto bylų – Skolos, susijusios su vartojimo kredito sutartimi – Veiksminga teisminė gynyba – Priedo 1 dalies e punktas – Kompensacijos sumos neproporcingumas – Direktyva 2008/48/EB – 3 straipsnio 1 punktas – Bendra kredito suma – I priedo I dalis – Kredito lėšų išmokėjimo suma – Bendros kredito kainos metinės normos apskaičiavimas – 10 straipsnio 2 dalis – Pareiga informuoti – Vertinimas savo iniciatyva – Sankcija</p>	<p>Įvadas</p> <p>3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį</p> <p>5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendraja prasme</p> <p>5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i></p> <p>5.5. Ką reiškia <i>ex officio</i> kontrolė?</p>
<p>Jorge Sales Sinués ir Youssouf Drame Ba / CaixaBank SA ir Catalunya Caixa SA (Catalunya Banc</p>	<p>Nutartis, kuria ištaisomas sprendimas</p>	<p>6. Su kolektyviniais vartotojų interesais susiję pažeidimai (NSS direktyvos 7 straipsnio 2 ir 3 dalys)</p>

<i>S.A.), sujungtos bylos C-381/14 ir C-385/14</i>		
<i>Dumitraș, C-534/15</i>	1 straipsnio 1 dalis – 2 straipsnio b punktas – Vartotojo statusas – Skolos perleidimas taikant kredito sutarties novaciją – Hipotekos sutartis, pasirašyta fizinių asmenų, neturinčių jokių profesinių ryšių su naująja skolininke komercine bendrove	1.2. NSS direktyvos taikymo sritis
<i>Ismael Fernández Oliva ir kt. / Caixabank SA ir kt., sujungtos bylos C-568/14–C-570/14</i>	Teisingumo Teismo procedūros reglamento 99 straipsnis – Pardavėjų ar tiekėjų su vartotojais sudaromos sutartys – Hipoteka užtikrintos sutartys – Apatinės ribos sąlyga – Grupės ieškinio byla – Individualaus ieškinio dėl to paties dalyko nagrinėjimas – Laikinosios apsaugos priemonės	5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i> 5.5. Ką reiškia <i>ex officio</i> kontrolė? 6. Su kolektyviniais vartotojų interesais susiję pažeidimai (NSS direktyvos 7 straipsnio 2 ir 3 dalys)
<i>FE (Pulgienica Facility Esco SpA) / Airgest SpA, C-689/13</i>	Direktyva 89/665/EEB – 1 straipsnio 1 ir 3 dalys – Peržiūros procedūros – Dalyvio, kurio pasiūlymas buvo atmestas, skundas, kuriuo siekiama sprendimo sudaryti viešojo pirkimo sutartį panaikinimo – Laimėtojo priešpriešinį skundas – – Sąjungos teisės viršenybės principas	2.2. Kitos nacionalinės teisės nuostatos
2017 m.		
<i>Andrić ir kt., C-186/16</i>	3 straipsnio 1 dalis ir 4 straipsnio 2 dalis – Sutarties sąlygų nesąžiningumo vertinimas – Kredito sutartis, sudaryta užsienio valiuta – Valiutos keitimo rizika, visiškai tenkanti vartotojui – Ryškus šalių teisių ir pareigų pagal sutartį neatitikimas – Momentas, kuriuo neatitikimas turi būti vertinamas – Sąvokos „aiškiai ir suprantamai surašytos“ sąlygos apimtis – Informacijos, kurią turi pateikti bankas, apimtis	1.2. NSS direktyvos taikymo sritis 3.2. Sutarties sąlygos, susijusios su pagrindiniu sutarties dalyku ir su kaina bei atlygiu (NSS direktyvos 4 straipsnio 2 dalis) 3.1. Nesąžiningumas ir skaidrumas bendrąja prasme 3.3. Skaidrumo reikalavimai 3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį 4.3. Nesąžiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms
<i>Air Berlin, C-290/16</i>	Transportas – Bendrosios oro susisiekimo paslaugų teikimo Sąjungoje taisyklės – Reglamentas (EB) Nr. 1008/2008 – Kainų nustatymo nuostatos – 22 straipsnio 1 dalis – 23 straipsnio 1 dalis – Informacija, reikalaujama pateikiant visuomenei siūlomus tarifus – Pareiga nurodyti tikrąjį mokesčių, rinkliavų, papildomų rinkliavų ir įmokų dydį – Laisvė nustatyti kainas –	1.2. NSS direktyvos taikymo sritis

	Administracinio mokesčio taikymas keleiviui atšaukus skrydžio rezervaciją arba neatvykus į skrydį – Vartotojų apsauga	
Banco Primus SA / Jesús Gutiérrez García, C-421/14	Pardavėjo ar tiekėjo su vartotoju sudaromos sutartys – Nesąžiningos sąlygos – Hipoteka užtikrintos paskolos sutartys – Išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto procedūra – Naikinamasis terminas – Nacionalinių teismų pareigos – Res judicata galia	1.1. NSS direktyvos tikslai 3.1. Nesąžiningumas ir skaidrumas bendrąja prasme 3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį 4.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies pobūdis ir vaidmuo apsaugant nuo nesąžiningų sutarčių sąlygų 4.3. Nesąžiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms 5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme 5.2. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės principas 5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i>
Woonhaven Antwerpen BV CVBA / Khalid Berkani ir Asmae Hajji, C-446/17	Teisingumo Teismo procedūros reglamento 99 straipsnis – Nesąžiningos sąlygos – Įgaliosios teikti socialinį būstą bendrovės ir nuomininko sudaryta būsto nuomos sutartis – Standartinės nuomos sutarties pripažinimas privaloma pagal nacionalinės teisės aktą – Direktyva 93/13/EEB – 1 straipsnio 2 dalis – Šios direktyvos netaikymas	1.2. NSS direktyvos taikymo sritis 4.3. Nesąžiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms
Margarit Panicello, C-503/15.	SESV 267 straipsnis – Secretario Judicial – „Nacionalinio teismo“ sąvoka – Privalomoji jurisdikcija – Teisminių funkcijų vykdymas – Nepriklausomumas – Teisingumo Teismo jurisdikcijos nebuvimas	5.7. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės ir neteisminis procesas
Bachman, C-535/16	2 straipsnio b punktas – Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais – Sąvoka „vartotojas“ – Fizinis asmuo, sudaręs novacijos sutartį su kredito įstaiga ir išipareigojęs grąžinti kreditus, kuriuos pagal sutartį su šia įstaiga gavo komercinė bendrovė	1.2. NSS direktyvos taikymo sritis
2018 m.		

<p>OTP Bank ir OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt / Teréz Ilyés ir Emil Kiss, C-51/17</p>	<p>Taikymo sritis – 1 straipsnio 2 dalis – Įstatymų ar kitų teisės aktų privalomosios nuostatos – 3 straipsnio 1 dalis – Sąvoka „sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi“ – Į sutartį po jos sudarymo dėl nacionalinės teisės aktų leidėjo įsikišimo įtraukta sąlyga – 4 straipsnio 2 dalis – Aiški ir suprantama sąlygos formuluotė – 6 straipsnio 1 dalis – Nacionalinio teismo atliekamas sutarčių sąlygų nesąžiningumo nagrinėjimas ex officio – Komercinės veiklos vykdytojo ir vartotojo sudaryta paskolos, išreikštos užsienio valiuta, sutartis</p>	<p>1.2. NSS direktyvos taikymo sritis 3.3. Skaidrumo reikalavimai 4.3. Nesąžiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms</p>
<p>Banco Santander Escobedo Cortés, sujungtos bylos C-96/16 ir C-94/17</p>	<p>Nesąžingos sąlygos – Taikymo sritis – Skolinio reikalavimo perleidimas – Paskolos sutartis, sudaryta su vartotoju – Šios delpinigių nustatančios sutarties sąlygos nesąžiningumo vertinimo kriterijai – Šio nesąžiningumo pasekmės.</p>	<p>1.1. NSS direktyvos tikslai 2.1. Minimalus derinimas ir taikymo srities išplėtimas (NSS direktyvos 8 ir 8a straipsnis), įskaitant nacionalinių aukščiausiųjų teismų vaidmenį 3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį 4.3. Nesąžiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms</p>
<p>Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16</p>	<p>Nesąžingos sąlygos pardavėjo ar tiekėjo su vartotojais sudarytose sutartyse – Nacionalinio teismo ex officio atliekamas vertinimas, ar sutartis patenka į šios direktyvos taikymo sritį – 2 straipsnio c punktas – „Pardavėjo ar tiekėjo“ sąvoka – Aukštojo mokslo švietimo įstaiga, kuri daugiausia finansuojama viešosiomis lėšomis – Sutartis dėl studijų mokesčio grąžinimo ir studijų kelionės išlaidų padengimo neskaičiuojant palūkanų plano</p>	<p>1.1. NSS direktyvos tikslai 1.2. NSS direktyvos taikymo sritis</p>
<p>Liviu Petru Lupean, Oana Andreea Lupean / SC OTP BAAK Nyrt., C-119/17.</p>	<p>Nesąžingos sąlygos sutartyse su vartotojais – 3 straipsnio 1 dalis, 4 straipsnio 1 dalis, 5 straipsnis – Sutarties sąlygų nesąžiningumo vertinimas – Užsienio valiuta sudaryta paskolos sutartis – Valiutos kurso kitimo rizika, visiškai tenkanti vartotojui – Ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų – Paskolos sutarties pagrindinis dalykas.</p>	<p>3.2. Sutarties sąlygos, susijusios su pagrindiniu sutarties dalyku ir su kaina bei atlygiu (NSS direktyvos 4 straipsnio 2 dalis) 3.3. Skaidrumo reikalavimai 3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį</p>
<p>Profi Credit Polska</p>	<p>Nesąžingos sąlygos sutartyse su vartotojais – Direktyva 2008/48/EB –</p>	<p>2.2. Kitos nacionalinės teisės</p>

<p>S.A. w Bielsku Białej / Mariusz Wawrzosek, C-176/17</p>	<p>Mokėjimo įsakymo išdavimo remiantis paprastuoju vekseliu, kuriuo užtikrinami iš vartojimo kredito sutarties kylantys reikalavimai, procedūra</p>	<p>nuostatos</p> <p>5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme</p> <p>5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i></p> <p>5.5. Ką reiškia <i>ex officio</i> kontrolė?</p>
<p>EOS KSI Slovensko s.r.o. / Ján Danko ir Margita Danková, C-448/17</p>	<p>Nesąžiningos sąlygos – 4 straipsnio 2 dalis ir 5 straipsnis – Pareiga pateikti sąlygas aiškia, suprantama kalba – 7 straipsnis – Asmenų arba organizacijų, turinčių teisėtą interesą apsaugoti vartotojus nuo nesąžiningų sąlygų, kreipimasis į teismą – Nacionalinės teisės nuostatos, kuriomis remiantis vartotojų apsaugos asociacija gali įstoti į bylą tik esant vartotojo sutikimui – Vartojimo kreditas – Direktyva 87/102/EEB – 4 straipsnio 2 dalis – Pareiga nurodyti rašytinėje sutartyje bendros kredito kainos metinę normą – Sutartis, kurioje nurodyta tik matematinė formulė bendros kredito kainos metinei normai apskaičiuoti, bet nepateikiami duomenys, reikalingi jai apskaičiuoti</p>	<p>3.3. Skaidrumo reikalavimai</p> <p>5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme</p> <p>5.3. Pareigos, kylančios iš <i>lygiavertiškumo</i> principo</p> <p>5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i></p> <p>5.7. Nesąžiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės ir neteisminis procesas</p> <p>6. Su kolektyviniais vartotojų interesais susiję pažeidimai (NSS direktyvos 7 straipsnio 2 ir 3 dalys)</p>
<p>Sziber / ERSTE Bank Hungary Zrt, C-483/16</p>	<p>7 straipsnio 1 dalis – Paskolos užsienio valiuta sutartys – Nacionalinės teisės aktai, kuriuose numatyti specialūs procedūriniai reikalavimai siekiant ginčyti nesąžiningą pobūdį – Lygiavertiškumo principas – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija – 47 straipsnis – Teisė į veiksmingą teisminę apsaugą</p>	<p>4.4. Pranašumų, gautų dėl nesąžiningų sutarties sąlygų, grąžinimas</p> <p>5.5. Ką reiškia <i>ex officio</i> kontrolė?</p>
<p>Powszechna Kasa Oszczędności (PKO) Bank Polski S.A. w Warszawie / Jacek Michalski, C-632/17</p>	<p>Teisingumo Teismo procedūros reglamento 99 straipsnis – Vartotojų apsauga – Direktyva 93/13/EEB – Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais – Direktyva 2008/48/EB – Mokėjimo įsakymo procedūra remiantis banko apskaitos dokumentų išrašu – Teismo negalėjimas vertinti, ar sutarties sąlygos nėra nesąžiningos, jei vartotojas nepasinaudoja teisių gynimo priemone</p>	<p>2.2. Kitos nacionalinės teisės nuostatos</p> <p>5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme</p> <p>5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i></p> <p>5.5. Ką reiškia <i>ex officio</i> kontrolė?</p>
<p>2019 m.</p>		
<p>Abanca Corporación Bancaria SA / Alberto García Salamanca Santos</p>	<p>6 ir 7 straipsniai – Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais – Hipoteka užtikrintos paskolos sutarties</p>	<p>3.4. Nesąžiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį</p>

<p><i>ir Bankia SA / Alfonso Antonio Lau Mendoza ir Verónica Yuliana Rodríguez Ramírez, sujungtos bylos C-70/17 ir C-179/17</i></p>	<p>sąlyga dėl teisės reikalauti įsipareigojimų įvykdymo prieš terminą – Sąlygos pripažinimas iš dalies nesažininga – Nacionalinio teismo galios esant „nesažininga“ pripažintai sąlygai – Nesažiningos sąlygos pakeitimas nacionalinės teisės nuostata</p>	<p>4.3. Nesažiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms 5.5. Ką reiškia <i>ex officio</i> kontrolė?</p>
<p><i>Dunai / ERSTE Bank Hungary Zrt, C-118/17</i></p>	<p>1 straipsnio 2 dalis – 6 straipsnio 1 dalis – Paskolos užsienio valiuta sutartis – Valiutos keitimo skirtumas – Įstatymo nuostatos taikymas vietoj negaliojančia pripažintos nesažiningos sąlygos – Valiutos keitimo rizika – Sutarties išlikimas panaikinus nesažiningą sąlygą – Nacionalinė vienodo teisės aiškinimo sistema</p>	<p>1.2. NSS direktyvos taikymo sritis 2.2. Kitos nacionalinės teisės nuostatos 3.2. Sutarties sąlygos, susijusios su pagrindiniu sutarties dalyku ir su kaina bei atlygiu (NSS direktyvos 4 straipsnio 2 dalis) 3.3. Skaidrumo reikalavimai 3.4. Nesažiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį 4.3. Nesažiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir pareigoms 5.2. Nesažiningų sutarčių sąlygų <i>ex officio</i> kontrolės principas 5.6. <i>Ex officio</i> kontrolės, veiksmingumo ir lygiavertiškumo poveikis nacionaliniam procedūros reglamentui</p>
<p><i>Aqua Med sp. z o.o., C-266/18</i></p>	<p>1 straipsnio 2 dalis – Direktyvos taikymo sritis – Sąlyga, suteikianti teritorinę jurisdikciją konkrečiam teismui pagal bendrąsias taisykles – 6 straipsnio 1 dalis – Nesažiningumo kontrolė <i>ex officio</i> – 7 straipsnio 1 dalis – Nacionalinio teismo pareigos ir kompetencija</p>	<p>1.2. NSS direktyvos taikymo sritis 3.4. Nesažiningumo vertinimas pagal NSS direktyvos 3 straipsnį ir 4 straipsnio 1 dalį 5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių veiksmingumas</p>
<p><i>Pouvin ir Dijoux, C-590/17</i></p>	<p>Taikymo sritis – 2 straipsnio b ir c punktai – „Vartotojo“ ir “pardavėjo ar tiekėjo” sąvoka – Pagrindinio gyvenamojo būsto įsigijimo finansavimas – Nekilnojamojo turto paskola, kurią darbdavys suteikė savo darbuotojui ir jo sutuoktiniui kaip solidariam bendraskoliui</p>	<p>1.2. NSS direktyvos taikymo sritis</p>
<p>2019 m. gegužės 31 d. dar neišnagrinėtos bylos</p>		
<p><i>Gómez del Moral Guasch, C-125/18</i></p>	<p>1 straipsnio 2 dalis – 4 straipsnio 2 dalis – 6 straipsnio 1 dalis – 7 straipsnio 1 dalis – 8 straipsnis</p>	<p>1.2. NSS direktyvos taikymo sritis 3.3. Skaidrumo reikalavimai</p>
<p><i>Dziubak, C-260/18</i></p>	<p>1 straipsnio 2 dalis – 6 straipsnio 1 dalis</p>	<p>4.3. Nesažiningų sutarties sąlygų poveikis šalių teisėms ir</p>

		pareigoms
Verein für Konsumenteninformation, C-272/18	Dėl patikėjimo sutarčių tarp patikėtojo ir patikėtinio komandinės ūkinės bendrijos veikloje pagal Vokietijos įstatymus	1.2. NSS direktyvos taikymo sritis
Ibercaja Banco, C-452/18	Priedo q punktas – 3 straipsnis – 4 straipsnio 2 dalis – 6 straipsnis	1.2. NSS direktyvos taikymo sritis 4.2. „Neprivalomų vartotojui“ sąlygų teisinės pasekmės
Bondora, sujungtos bylos C-453/18 ir C-494/18	6 straipsnio 1 dalis – 7 straipsnio 1 dalis	5.1. NSS direktyvos 6 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies reikšmė <i>lygiavertiškumo</i> ir <i>veiksmingumo</i> principams bendrąja prasme
Sujungtos bylos Raiffeisen Bank SA, C-698/18 ir Groupe Societe Generale SA, C-699/18 BRD	2 straipsnio b punktas – 6 straipsnio 1 dalis – 7 straipsnio 2 dalis – 8 straipsnis – 12, 21 ir 23 konstatuojamosios dalys	5.4. <i>Ex officio</i> vertinimas ir teisių gynimo priemonių <i>veiksmingumas</i>
Mikrokasa ir Revenue Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty w Warszawie, C-779/18	1 straipsnio 2 dalis	1.2. NSS direktyvos taikymo sritis
Crédit Logement, C-829/18	1 straipsnio 2 dalis – 3 straipsnio 1 dalis – 4 straipsnis – 5 straipsnis – 6 straipsnio 1 dalis – 7 straipsnio 1 dalis – priedo 1 punkto i papunktis	3.3. Skaidrumo reikalavimai
Banca Transilvania, C-81/19	1 straipsnio 2 dalis – 3 straipsnio 1 dalis – 4 straipsnis – 5 straipsnis – 6 straipsnio 1 dalis – 7 straipsnio 1 dalis – priedo 1 punkto i papunktis	1.2. NSS direktyvos taikymo sritis
Profi Credit Polska, C-84/19	1 straipsnio 2 dalis – 3 straipsnio 1 dalis – 4 straipsnio 2 dalis – Direktyva 2008/48/EB	3.2. Sutarties sąlygos, susijusios su pagrindiniu sutarties dalyku ir su kaina bei atlygiu (NSS direktyvos 4 straipsnio 2 dalis)

2 priedas. Pranešimų pagal NSS direktyvos 8a straipsnį apžvalga (2019 m. gegužės 31 d. padėtis)

Šioje lentelėje nurodyta informacija, kurią valstybės narės pateikė Komisijai pagal Direktyvos 93/13/(NSS direktyvos) 8a straipsnį. Tai nėra išsami teisės priemonių, kuriomis Direktyva 93/13/EEB perkeliama į nacionalinę teisę, apžvalga, joje tik apytiksliai nurodomi kai kurie atitinkamos nacionalinės teisės ypatumai. Pavyzdžiui, priklausomai nuo tikslios atitinkamų nacionalinių nuostatų formuluotės, „pilkasis sąrašas“ gali turėti skirtingas teises pasekmes.

Ši informacija taip pat prieinama interneto svetainėje, kuri bus reguliariai atnaujinama:

https://ec.europa.eu/info/notifications-under-article-8a-directive-93-13-eeec_en

BELGIJA	Nacionalinės teisės nuostatose apibrėžtas standartinių sutarčių sąlygų, kurios laikomos nesąžiningomis esant visoms aplinkybėms, sąrašas (t. y. juodasis sąrašas).
BULGARIJA	Nacionalinės teisės nuostatose apibrėžtas standartinių sutarčių sąlygų, kurios laikomos nesąžiningomis esant visoms aplinkybėms, sąrašas (t. y. juodasis sąrašas).
ČEKIJA	Nacionalinės teisės nuostatose taip pat apibrėžtas sutarčių sąlygų, dėl kurių buvo atskirai derėtasi, nesąžiningumo vertinimas ir standartinių sutarčių sąlygų, kurios laikomos nesąžiningomis esant visoms aplinkybėms, sąrašas (t. y. juodasis sąrašas).
DANIJA	Nacionalinės teisės nuostatos neperžengia minimalaus NSS direktyvos standarto.
VOKIETIJA	Nacionalinės teisės nuostatose apibrėžti du standartinių sutarčių sąlygų, kurios laikomos nesąžiningomis, juodieji sąrašai.
ESTIJA	Nacionalinės teisės nuostatose apibrėžtas standartinių sutarčių sąlygų, kurios laikomos nesąžiningomis esant visoms aplinkybėms, sąrašas (t. y. juodasis sąrašas).
AIRIJA	Nacionalinės teisės nuostatos neperžengia minimalaus NSS direktyvos standarto.
GRAIKIJA	Nacionalinės teisės nuostatose apibrėžtas standartinių sutarčių sąlygų, kurios laikomos nesąžiningomis esant visoms aplinkybėms, sąrašas (t. y. juodasis sąrašas).
ISPANIJA	Nacionalinės teisės nuostatose išplėstas sutarčių sąlygų, kurios susijusios su sutarties pagrindinio dalyko apibrėžtimi, ir kainos arba atlygio atitikties nesąžiningumo vertinimo taikymo sritis, neatsižvelgiant į tai, ar tokios sąlygos pateikiamos aiškia, suprantama kalba. Nacionalinės teisės nuostatose apibrėžtas sąlygų, kurios laikomos nesąžiningomis esant visoms aplinkybėms, sąrašas (t. y. juodasis sąrašas).

PRANCŪZIJA	Nacionalinės teisės nuostatose taip pat apibrėžtas sutarčių sąlygų, dėl kurių buvo atskirai derėtasi, nesąžiningumo vertinimas ir standartinių sutarčių sąlygų, kurios laikomos nesąžiningomis esant visoms aplinkybėms, sąrašas (t. y. juodasis sąrašas) ir sąlygų, kurios laikomos nesąžiningomis, jei neįrodoma, kad jos yra sąžiningos, sąrašas (t. y. pilkojo sąrašo forma).
KROATIJA	Nacionalinės teisės nuostatos neperžengia minimalaus NSS direktyvos standarto.
ITALIJA	Nacionalinės teisės nuostatose apibrėžtas standartinių sutarčių sąlygų, kurios laikomos nesąžiningomis esant visoms aplinkybėms, sąrašas (t. y. juodasis sąrašas), įskaitant tokias sąlygas, dėl kurių buvo atskirai derėtasi, ir sąlygų, kurios laikomos nesąžiningomis, jei neįrodoma priešingai, sąrašas (t. y. pilkojo sąrašo forma). Šis sąrašas išplėstas, palyginti su NSS direktyvos priedu.
KIPRAS	Nacionalinės teisės nuostatos neperžengia minimalaus NSS direktyvos standarto.
LATVIJA	Nacionalinės teisės nuostatos neperžengia minimalaus NSS direktyvos standarto.
LIETUVA	Nacionalinės teisės nuostatose nėra jokių nuostatų, kurios peržengia minimalų NSS direktyvos standartą.
LIUKSEMBURGAS	Nacionalinės teisės nuostatose išplėsta sutarčių sąlygų, dėl kurių buvo atskirai derėtasi, ir pagrindinio dalyko nesąžiningumo vertinimo taikymo sritis. Nacionalinės teisės nuostatose apibrėžtas standartinių sutarčių sąlygų, kurios laikomos nesąžiningomis esant visoms aplinkybėms, sąrašas (t. y. juodasis sąrašas), kuris išplėstas, palyginti su NSS direktyva.
VENGRIJA	Nacionalinės teisės nuostatose apibrėžtas standartinių sutarčių sąlygų, kurios laikomos nesąžiningomis esant visoms aplinkybėms, sąrašas (t. y. juodasis sąrašas) ir sąlygų, kurios laikomos nesąžiningomis, jei neįrodoma priešingai, sąrašas (t. y. pilkojo sąrašo forma).
MALTA	Nacionalinės teisės nuostatose išplėsta sutarčių sąlygų, dėl kurių buvo atskirai derėtasi, ir kainos arba atlygio atitikties nesąžiningumo vertinimo taikymo sritis, neatsižvelgiant į tai, ar tokios sąlygos pateikiamos aiškia, suprantama kalba. Nacionalinės teisės nuostatose apibrėžtas standartinių sutarčių sąlygų, kurios laikomos nesąžiningomis, sąrašas, kuriame pateiktos papildomos sąlygos, palyginti su NSS direktyvos priedu.
NYDERLANDAI	Nacionalinės teisės nuostatose apibrėžtas standartinių sutarčių sąlygų, kurios laikomos nesąžiningomis esant visoms aplinkybėms, sąrašas (t. y. juodasis sąrašas) ir sąlygų, kurios gali būti laikomos nesąžiningomis, sąrašas (t. y. pilkojo sąrašo forma). Sąrašas išplėstas, palyginti su NSS direktyva.
AUSTRIJA	Nacionalinės teisės nuostatose apibrėžtas juodasis ir pilkasis standartinių

	sutarčių sąlygų, kurios laikomos nesąžiningomis, sąrašai, taip pat iš dalies išplėstas sutarčių sąlygų, dėl kurių buvo atskirai derėtasi, nesąžiningumo vertinimas.
LENKIJA	Nacionalinės teisės nuostatose apibrėžtas standartinių sutarčių sąlygų, kurios laikomos nesąžiningomis esant abejonei, sąrašas (t. y. pilkojo sąrašo forma), kuris išsamesnis nei NSS direktyvos priedas.
PORTUGALIJA	Nacionalinės teisės nuostatose išplėstas sutarčių sąlygų, kurios susijusios su sutarties pagrindinio dalyko apibrėžtimi, ir kainos arba atlygio atitikties nesąžiningumo vertinimo taikymo sritis, neatsižvelgiant į tai, ar tokios sąlygos pateikiamos aiškia, suprantama kalba. Nacionalinės teisės nuostatose apibrėžtas standartinių sutarčių sąlygų, kurios griežtai uždraustos, sąrašas (t. y. juodasis sąrašas) ir sąlygų, kurios gali būti laikomos nesąžiningomis esant tam tikroms aplinkybėms, sąrašas (t. y. pilkojo sąrašo forma).
RUMUNIJA	Nacionalinės teisės nuostatose apibrėžtas orientacinis sutarčių, kurios laikomos nesąžiningomis, sąrašas, kuris buvo išplėstas, palyginti su NSS direktyvos priedu.
SLOVENIJA	Nacionalinės teisės nuostatose išplėstas sutarčių sąlygų, kurios susijusios su sutarties pagrindiniu dalyku, ir kainos arba atlygio atitikties nesąžiningumo vertinimas, neatsižvelgiant į tai, ar tokios sąlygos pateikiamos aiškia, suprantama kalba.
SLOVAKIJA	Nacionalinės teisės nuostatose apibrėžtas sutarčių sąlygų, kurios laikomos nesąžiningomis esant visoms aplinkybėms, juodasis sąrašas.
SUOMIJA	Nacionalinės teisės nuostatose išplėsta sutarčių sąlygų, dėl kurių buvo atskirai derėtasi, ir kainos arba atlygio atitikties nesąžiningumo vertinimo taikymo sritis, neatsižvelgiant į tai, ar tokios sąlygos pateikiamos aiškia, suprantama kalba.
ŠVEDIJA	Nacionalinės teisės nuostatose išplėstas sutarčių sąlygų, kurios susijusios su sutarties pagrindinio dalyko apibrėžtimi, taip pat sąlygų, dėl kurių buvo atskirai derėtasi, ir kainos arba atlygio atitikties nesąžiningumo vertinimas, neatsižvelgiant į tai, ar tokios sąlygos pateikiamos aiškia, suprantama kalba.
JUNGTINĖ KARALYSTĖ	Nacionalinės teisės nuostatos neperžengia minimalaus NSS direktyvos standarto. Tačiau išplėstas NSS direktyvos priedo orientacinis sąrašas.